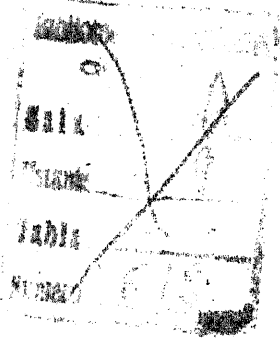

BIBLIOTECA HOSPITAL RE
GRANADA

Sala: _____

sta: _____

Numero: 395

del collegio de la comp^{ta} de s^{ta} de granada B.A.
SACRARVM B2-8772

CERIMONIAM, SIVE RITUM
TVVM ECCLESIASTICORVM
SANCTAE ROMANAE
ECCLESIAE
LIBRIFRES.

POST OMNES OMNIUM EDITIONES
summa denuo vigilantia recogniti.

Vniuersis Ecclesiasticis non tam iucundi, quam
vtilis & necessarii.

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud haeredes Arnoldi Birckmanni.
M. D. LXXII.

Cum gratia & Privilegio Caes. Maest.

del collegio de la comp^{ta} de los de gramada *Bd.*
SACRARVM *B2-8472*

CERIMONIAM, SIVE RITUM
ECCLESIASTICORVM SANCTAE ROMANAE
ECCLESIAE
LIBERTATES

POST OMNES OMNIUM EDITIONES
summa denuo vigilantia recogniti.

Vniuersis Ecclesiasticis non tam iucundi, quàm
vtilis & necessarii.

COLONIAE AGRIPPINAE
Apud hæredes Arnoldi Birckmanni.
M. D. LXXII.

Cum gratia & Privilegio Cæsa. Maiest.

SANCTISSIMO D. NO-
STRO DOMINO LEONI X.
PONT. MA X. CHRISTI: MAR-
CEL. ELECTVS ARCHIEPI.
SCOPVS CORCIREN:
FOELICITATEM:

Etustissimam sacrarum cerimoniarum Observationem Beatiss. Pater: & vna cum ipsa religione ortam esse conspicui est. Velut enim haec mortalibus semper optima, ac summopere necessaria extitit, ut pote, qua Deos immortales suspicerent, admirarentur, & colerent, ita sine debito cerimoniarum ornatu inculta est, informis, ac omni pulchritudine vacua. Placet recognitio Principi. Benevolentia placet: At multo magis gratum obsequium, si & gestuum veneratione, & compositione verborum, & numerum blandimentis afficiatur. Sed et in sublimi solio Rex omnium optimus, circumstant diuinae mentes, quae certatim se illi gratas reddunt, diuersis agitationibus caeli mouentur. Coeunt partim, partim dissentiunt elementa. Quod suum est agunt alia, & pro temporis varietate mutantur. Summa denique consensione, disparibus tamen officiis, sibi ipsi consonat, suoque principio obsequitur vniuersum. Quare mortales quoque, quos cum Diis mercaturam quaedam exercere Plato commemorat, et praecipue nos, qui supremi illius splendoris facti sumus diuina voluntate participes, candidissime pietati, purissimisque sacrificijs, delectum cerimoniarum iniunximus. Quem pia haec editio tuo dicata nomini continet, quae post tot annos sub tanto principe in lucem prodisse letatur. Vbi non Delphicae oracula, neque Thaumoriae, aut Orphei hymnos, quibus se adeo iactauit Graecia, non Sybillinos affatus, aut vanam Hebraeorum superstitionem, non mutabilem Caldaeorum ignem neque Aegyptiorum Serapim,

TABVLA.
CAPITA LIBRI PRIMI.
SECTIO PRIMA.

*Serapim, aut Persarum solem inuenies, sed diuini numinis
deductionem, preces castissimas, celestis patrie speciem, sa-
cratissimos ritus, arcana prefigurata misteria. Quid enim
altius Pontificum electio, concistorum norma, diuorum ad-
scriptio, Cardinalium allectio, pontificalis pompa, admissio
principum, aliisque sacrorum usus, quam in vnum totius v-
niuersi principem summum consensum, Dei prouidentiam,
potestatem, splendorem, imperium, liberalitatem ostendunt
Nobis certe hoc in Diogenis sano constituto melius, quam per
has ceremonias, quibus adeo celebrata Roma, tuaque aucto-
ritas colitur, diuina omnia illucere non possent. Hanc itaque
lucubrationem accipe sacratissime Pontifex, que tantis auctori-
tatis sub tuo augustissimo principatu inuulgari prome-
ruit. Hanc inquam accipe, letoque animo ample-
tere, quod tam pro sui ipsius dignitate, quam
pro tui ampliudine gratissima quidem om-
nibus futura sit: plurimum in-
cunctitatis perpetuis tempori-
bus allatura.*

(.)

E loco conclauis primum deli- gendo.	1
Ordo eligendi Pontificis, & ra- tio.	4
Exhortatio vt reuideantur ma- iorum decreta super electio- ne.	8
Quæ seruanda, ne electio possit impugnari.	12
De indumentis electi, & prima veneratione à Car- nalibus.	17

SECTIO SECUNDA.

De ordinatione, & consecratione summi Ponti- ficis.	19
Quomodo consecratur in Episcopum.	23
Cōsecratio, benedictio, & coronatio simul Roma- ni Pontificis.	28

SECTIO TERTIA.

De conuiuio solenni Pontificis cum Cardinali- bus & prælatis.	42
--	----

SECTIO QUARTA.

Quæ mutantur, si coronatio Pontificis fiat extra urbem.	46
--	----

SECTIO QUINTA.

De aduentu & coronatione electi in imperato- rem Romanorum.	47
Quod veniente imperatore mittatur legati Apo- stolici.	48
De urbis ingressu imperatoris.	49
Processio Pontificis & Cæsaris per urbem.	61
De coronatione imperatoris absente Papa.	63
De coronatione imperatricis sine imperatore.	65
De triplici imperatorum corona.	68

SEC.

TABVLA

SECTIO SEXTA.

De canonizatione vnius sancti.	70.
De his, quæ fiunt in die canonizationis.	73.
Forma protestationis.	74.

SECTIO SEPTIMA.

De pluribus benedictionibus.	75.
Ordo seruandus in creatione noui ducis, à Paulo 2. institutus.	ibid.
Ordo benedicendi nouum militem.	76.
Quæ seruantur in duce minoris potentia.	80.
Ordo seruandus in benedictione, & inuestura noui alme vrbis præfecti, à Sixto 4. institutus. ib.	
De benedictione rosæ, quæ fit dominica lætare Hierusalem, & eius traditione.	82.
De ense in nocte natiuitatis domini dando, & benedicendo.	84.
De benedictione & traditione vexilli bellici.	86.
De consecratione Agnus Dei.	87.

SECTIO OCTAUA.

De creatione nouorum Cardinalium.	91.
De primo consistorio, an sint creandi, & quot.	92.
De seruando consistorio, & forma pronunciandi Cardinales.	ibi.
Infirmorum vota exquirenda per duos Cardinales.	ibi.
Quod nouiter creati non sunt publice visitandi, anteq̃ capellum acceperint, & visitauerint.	93.
De consistorio publico, in quo publicantur Cardinales noui, & datur galerus præsentibus. ibid.	
De receptione nouorum Cardinalium ad osculum pacis, & traditione galeri.	95.
De noui Cardinalis deductione.	96.
De modo visitandi.	97.
De modo & forma claudendi & aperiendi os nouis Cardinalibus.	ibid.
Forma aperiendi os.	98.
De dan.	

TABVLA

De dandis titulis & annulis nouis Cardinalibus. ib.	
Quod noui Cardinales non vtuntur titulis, antequam habeant titulum.	ibi.
Dispensatio, quod retineant beneficia.	99.
Galerus regulariter non mittitur absentibus. ibi.	
Quæ seruantur cū mittitur galerus extra curiam. ibi.	
De creatione episcopi Cardinalis, & quod Cardinalis, de quo aliquid tractatur, exit consistorio.	101.
De electione legati Apostolici de latere.	103.
De ordinatione Cardinalium ad sacros ordines.	104.
Quod apud altare S. Pet. solus Papa consecratur. ib.	
De nouo Cardinali veniente ad curiam sine galero.	ibid.
De reditu noui Cardinalis cum galero.	106.
De nouo Cardinali vel legato redeunte vacante sede.	ibid.

SECTIO NONA.

De loco & ordine consistorij.	ibid.
De habitu, & locis in publico consistorio.	106.
De consistorio secreto.	108.

SECTIO DECIMA.

De prouisione ecclesiarum.	ibi.
Pronunciandi abbatis forma.	109.
De habitu, & prima visitatione prelatorum, & iuramento.	110.
Qui appellantur electi.	ibi.
De pallio, & quomodo traditur.	112.

SECTIO VNDECIMA.

De publicationibus solennibus.	115.
De publicatione pacis.	ibid.
In publicatione fœderis initi contra hostes ecclesie, aut infideles.	116.
In publicatione fœderis initi pro defensione ecclesie, & conseruatione pacis.	117.

SECTIO DVODECIMA.

Ordo quomodo Papa equitat in pontificalibus. ib.	
Ordo	

TABVLA

Ordo cum Papa equitat ad aliquam Ecclesiam religionis gratia, sine ad alium locum, & non in Pontificalibus.	120
Quando Cardinales debent præcedere Pontificem, & quando sequi.	121.
De itineratione Pape quando ad alias vrbes, siue ad alia loca vult se transferre.	ibi.
Ordo intrandi aliquam urbem in Pontificalibus	123.
Quid agendum, si cum Papa adesset vnus Diaconus tantum cum vno episcopo, vel presbytero Cardinali.	124
SECTIO TERTIADECIMA.	
De receptione principum, & primò de receptione imperatoris, venientis ad urbem peregrinationis gratia.	125.
De receptione regis venientis ad urbem.	129.
De receptione reginæ.	132.
De receptione primogeniti regis.	133.
De receptione principis non ita clari.	136.
De principe electore prælato.	ibid.
De receptione oratorum, siue legatorum regum, & principum, seu rerum publicarum.	ibi.
SECTIO QUARTADECIMA.	
De concilio generali.	139.
De loco, & sedilibus concilij.	ibid.
Qui habent vocem deliberatiuâ in concilijs.	141.
De diuersis officialibus concilij.	ibid.
Ordo sedendi in concilijs.	142
Ordo rerum gerendarum in concilijs.	143.
De Constantiensi, & Basiliensi concilijs.	ibid.
De generali congregatione in concilijs.	145.
De publica sessione, & sacris precibus.	ibid.
SECTIO QVINTADECIMA.	
De morte & exequijs reuerendissimorum Cardinalium.	148.

De ægro.

TABVLA

De ægrôtatione, morte, & exequijs romani Pontificis.	156.
De significatione mortis eius per collegium, & de stilo scribendi.	160.
De Bullis plumbatorum per vicecancellarium frangendis.	ibid.
Officium missæ apostolica sede vacante.	ibid.

CAPITA SECVNDI LIBRI.

SECTIO PRIMA.

De prima dominica aduentus Domini.	164.
Ordo seruandus quando cantatur missa ordinaria coram Papa per prælatum.	ibid.
De prima Dominica aduentus Papa absente.	171.
De missa Papali in dominicis aduentus.	173.
De secunda dominica aduentus.	174.
De tertia dominica aduentus.	ibi.
De quarta dominica aduentus.	175
De vigilia natiuitatis Christi.	ibid.
De vesperis vigiliæ natiuitatis Christi Pontifice in crastinum celebraturo.	ibi.
De publica compositione, siue collocaione portus in aula à prisicis vocitatus.	178.
De matutinis natiuitatis Christi Papa p'sente.	181.
De ordine cantantium lectiones.	185.
De laudibus & missa in aurora.	186.
De missa maiori, Papa personaliter celebrâte.	187.
De traditiõe ensis, & pilei, cuius benedictionem require suprâ in prima parte.	201.
De vesperis in vigilia natiuitatis Christi, Papa in crastinum non celebraturo.	202.
De missa in die natiuitatis Christi, Papa præsentem non celebrante.	204.
De vesperis vigiliæ in die natiuitatis Christi, Papa absente.	205.
De 1. missa natiuitatis Christi Papa absente.	208.

* 5 Sipâ.

TABVLA

Si Papa in nocte natiuitatis Christi personaliter celebrat,	ibid.
de laudibus, & secunda missa, Papa absente, ibid.	ibid.
De tertia missa in die natiuitatis Christi, papa absente,	209.
De die sancti Stephani.	210.
De festo sancti Ioannis euangelistae.	ibid.
De vigilia circumcissionis & eius festo.	211.
De vigilia ephiphaniae Domini,	ibid.
De festo purificationis B. Mariae virginis.	ibid.
Ordo distribuendi candelas.	217.
De die cinerum.	218.
De officio diei cinerum, Papa absente,	220.
Si Papa in die cinerum celebrabit.	222.
De prima dominica quadragesimae.	223.
De secunda dominica quadragesimae.	ibid.
De tertia dominica quadragesimae.	ibid.
De quarta dominica quadragesimae, quae dicitur laetare, siue de rosa.	ibid.
De quinta dominica quadragesimae.	224.
De sexta dominica quadragesimae in palmis, Papa praesente.	225.
De officio dominicae palmarum, papa celebrante.	228.
De officio dominicae palmarum, Papa absente.	229.
De matutinis tenebrarum quartae feriae maioris hebdomadae, papa praesente.	231.
De matutinis tenebrarum quartae feriae maioris hebdomadae, papa absente.	232.
De quinta feria maioris hebdomadae, quae coena domini dicitur, papa praesente.	ibid.
De processibus qui fiunt per papam.	234.
De mandato faciendo.	235.
De officio in coena domini, papa celebrante.	237.
De officio diei Iouis sanctae, papa absente.	238.
De lorione pedum 13. pauperum, papa absente.	239.
Quando papa processibus tantum interesse volet & pu.,	

TABVLA

& publicam indulgentiam populo dare, ibid.	
De 6. feria maioris hebdomadae, papa praesente.	240.
De matutinis tenebrarum quintae & sextae feriae maioris hebdomadae.	246.
De indulgentia danda populo.	247.
De officio diei veneris, papa celebrante.	ibid.
Quod papa hac die non sedet in sede, & c.	251.
De officio veneris sancti, papa absente.	ibid.
De sabbato sancto, papa praesente.	252.
De habitu papae.	256.
De sabbato sancto, papa absente.	ibid.
De sabbato sancto, papa celebrante.	ibid.
SECTIO SECVNDA.	
De festo resurrectionis domini, papa celebrante.	260.
De communionem Imperatoris, aut regis.	264.
De festo paschatis, papa non celebrante.	ibid.
De secunda feria post pascha.	ibid.
De feria tertia post pascha.	ibid.
De sabbato in albis, cum dantur agnus dei.	ibid.
De eodem die quando non fit agnus dei.	266.
De festo annunciationis Beatae Mariae virginis, & vespere papalibus in quadragesima.	ibid.
De festo sancti Marci.	267.
De vigilia & festo ascensionis Domini.	268.
De vigilia pentecostes, & mutatione capparum, ibi.	
De die pentecostes.	269.
De vigilia & festo sanctae Trinitatis.	ibid.
De vigilia corporis Christi.	ibid.
De festo corporis Christi, papa praesente.	270.
De supplicatione huius diei, papa absente.	271.
De vigilia & festo S. Ioannis Baptistae.	272.
De vigilia & festo apostolorum Petri & Pauli.	ibid.
De festo visitationis B. Mariae virginis.	ibid.
De vigilia & festo assumptionis Beatae Mariae virginis.	273.
De vigilia & festo natiuitatis Beatae Mariae virginis	ginis

TABVLA

gms.	ibid.
De vigilia omnium sanctorum, et mutatione cap- parum.	ibi.
De festo omnium sanctorum.	ibid.
In vespere & matutinis defunctorum Papa præ- sente.	274.
De vespere & matutinis mortuorum Papa ab- sente.	275.
De commemoratione animarum Papa presente.	276.
Quando Pontifex noller absolueret.	278.
De commemoratione omnium fidelium defun- ctorum, Papa absente.	279.
De vigilia, & festo dedicationis Basilicæ saluato- ris.	280.
De vigilia, & festo dedicationis Basilicæ princi- pis apostolorum.	ibid.
De anniuersario pontificis proxime defuncti.	ib.
De anniuersario assumptionis summi Pontificis.	281.
De anniuersario coronationis summi Pontifi- cis.	ibi.
De anniuersario generali omnium summorum Pontificum & Cardinalium sanctæ Romanæ ec- clesiæ defunctorum.	ibid.
De missa, quæ pro animabus imperatoris, Cardi- nalem, & regum nouiter defunctorum in ca- pella dici consuevit.	282.

CAPITA TERTII LIBRI.

SECTIO PRIMA.

De reuerentijs, & primo de reuerentiâ altaris.	286.
Quod Pontifex Romanus nemini reuerentiam facit.	ibi.
De reuerentijs, quæ Romano pontifici exhiben- tur.	ibidem.
De solenni reuerentiâ Cardinalium, quomodo & quando	

TABVLA

quando fiat.	ibidem
De reuerentiâ Cardinalium ordinariâ erga pon- tificem.	287.
De reuerentiâ cardinalium inter se.	ibid.
Quando assurgunt cardinales & prælati in ca- pella.	288.
De reuerentiâ cardinalis, quando venit officio iam inchoato.	ibid.
De reuerentiâ erga cardinales.	289.
De reuerentijs, quæ fiunt cardinali diuina cele- branti.	ibi.
De Bulla pro celebrando super altare sancti Petri 290	
De reuerentijs, quæ fiunt Cardinalibus.	ibid.
De reuerentiâ episcoporum erga Cardinales.	ibi.
De reuerentiâ, quæ fit episcopo celebranti.	291.

SECTIO SECVNDA.

De ordine sedendi in capella.	ibid.
De illis qui stant.	295.
De seruientibus armorum.	296.
De clericis cerimoniarum.	ibi.
De cardinali assistenti pontifici in diuinis.	297.
Quando episcopus cardinalis assistit papæ cele- branti, & de diebus supplicationum.	ibid.
Quando presbyter cardinalis assistit papæ cele- branti.	298.
De assistentiâ in vesperis cum paramentis.	ibid.
De assistentiâ in missa cum paramentis.	299.
De assistentiâ cardinalis sine paramentis in ve- spere.	301.
De assistentiâ in missa sine paramentis.	ibi.
Quomodo cardinalis assistens seruit in sua assi- stentiâ.	304.
Quod papæ debet osculari manus, cum aliquid traditur, siue ab eo accipitur.	ibi.
De assistentiâ diaconorum Cardinalium, & quo- modo	

TABVLA

modo Papa paratur in camera ordinariæ.	305.
De officio Cardinalis Diaconi Euangelium lecturi.	306.
De supplendis vicibus Cardinalium in assistentiâ Papæ deficientium.	313.
De officio assistentium non Cardinalium. S. D. N. Papæ.	314.
De officio sacristæ.	316.
De officio protonotariorum.	317.
De seruitio subdiaconi apostolici.	ibid.
De auditoribus.	318.
De magistro sacri palatii.	319.
De clericis cameræ.	320.
De acoluthis.	ibidem.
De cubicularijs secretis.	ibidem.
De secretarijs & aduocatis.	321.

SECTIO TERTIA.

De habitu omnium, tam celebrâre Pötificæ, quâ non celebra nte.	ibidem.
Vbi, & quando capiuntur paramenta.	ibidem.
De auditore & correctore.	322.
De habitu Papæ.	ibid.
De habitu Cardinalium.	323.
De habitu prælatorum.	ibidem.
De habitu Cardinalium, & prælatorum religiosorum.	324.
De habitu sermonem habituri.	ibidem.
De circulis Cardinaliũ qui fiunt ante Papam.	ib.

SECTIO QVARTA.

De habentibus sermonem in capella papæ, & primò de papa.	326.
De Cardinalibus.	326.

SECTIO QVINTA.

de quibusdam extraordinarijs, & regulis generalibus, & primo de auditore & correctore.	327.
de incensatione altaris, & aliorum ordinariæ.	328.
de or.	

TABVLA

de ordine dandi pacem inter missarum solènia.
233.

Quando Papa lauat manus ante missarum solènia, & actibus publicis.	333.
de luminarijs in capella Papæ, & sacris imaginibus super altare.	334.
de ministris celebrantium.	335.
de Euangelio & Epistola græcè legendis.	ibid.
de genuflectionibus in capella.	336.
De mitris & tiara, cum triplici corona, quibus Papa utitur.	337.
de processibus.	338.
Quibus diebus vocantur Cardinales ad capellâ Papæ, & quibus fit sermo, & non fit sermo, & quando fiunt Vesperæ, aut supplicatio.	339.
dies in quibus nostro tempore Papa aut Cardinales celebrant.	340.
Quibus diebus Pontifices Romani consueuerunt à consistorio secreto cessare.	341.

FINIS.

SACRA-
RVM CERIMONIA-
RVM ROMANÆ ECCLE-
SIÆ LIBER PRIMVS.

DE LOCO CONCLAVIS PRI-
*mum diligendo. Sectio
prima.*

SACRAS Apostolicæ Sedis,
Romanicque Pontificis Ceri-
monias, ritus, & obseruatio-
nes quibus Summi Pötifice
vti consueuerunt, collecturi,
congruum arbitramur ab ipsa Romani An-
tistitis electione inchoare: Si prius locum in
quo electio ipsa celebranda est, descripseri-
mus. Et quâuis Romani Pötificis electio, vbi
cunque Pontifex decefferit, ex Gregorij de
cimi, Clementis quinti decretis, & institutis
celebrari debeat: tamen quia frequenter Ro-
mæ, vbi plerunque agit, & auditores causa-
rum Pontifice absente relinqui consueuere,
& in palatio apostolico apud Sanctum Pe-
trum

A trum

trum haberi solet, utpote in peculiari, & propria sede. locum conclavis (ita enim hodie appellant, ubi patres pro electione includuntur) in ipso Apostolico Palatio designabimus. Is locus continet aulas superiores duas, siue tres, & Sacella duo, & ita vndique firmis repagulis, muroque clauditur, ut ostia nulla, fenestræ nullæ nisi altissimæ, exitus nullus, introitus tantum vnus superfit.

DESCRIPTIO ROMANI

Conclavis.

DVm igitur Põtifici defuncto iusta peraguntur, Camerarius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, & qui cameræ præfunt, curam instruendi, ornandi que conclavis diligenter gerant: ad quem ascensum, aditum que vnun tantum dimittant, qua ad Sanctum Petrum per ianuam in principio primæ aulæ meridem versus descenditur. In ipsa prima aula, quæ Regia appellatur, eò quòd ibi publica consistoria pro Regibus, Regijsque legatis suscipiendis celebrari solent, fenestræ portæque omnes muro, calcæque firmentur, præter illas, quibus ad sacella & ad secundam aulam itur. Porta prima in principio aulæ ferreis vestibis & ferris quatuor muniatur. In medio porticulum habeat, quo esculenta & poculenta clausis patribus ministrètur.

In an.

In angulo sinistrâ intranti camerula aperitur pro latrinis: quæ nullum exitum, nullamque habeant fenestram, in ea sedulo ardeant lampades, ibique cerimoniarum ministri dormiant. In sacello, siue capella minori ad dextrâ, quæ diuo Nicolao dicata est, cõueniant patres ad diuina peragenda, & ad electionem celebrandam: in maiori capella ad sinistram parentur cellulæ pro patribus tot, quot sunt numero Cardinales electioni interfuturi. In capite huius capellæ ad sinistram intranti cameræ sunt, in quibus sacrista palatij Apostolici habitat, harum prima pars, quæ latrinas habet, pro cõclavi reseruetur, cætera omnia muro claudantur ita, ut tenebrosa fiat pars illa. Et ideo de prima camerula diximus, lampadibus accensis continuè illufretur. Cellulæ in ipsa capella maiori hinc inde cõstituantur, non muro, aut materia distinctæ, sed cortinis lineis, aut laneis tenuioribus separatæ. Eriguntur namque ipsæ cellulæ tignis quaternis, à superiore parte, à quibus cortinæ dependent, firmanurque; ipsa tigna alijs lignis transuersis ita, ut locus nõ maculetur, & inter cellulam & cellulam spatium dimittitur palmi vel circa. Famuli Cardinalium, ut primum distributio cellarum facta uest illas ornare properent, quæ per literas alphabeti signantur. Inde non ordine, sed forte

A 2 patri-

patribus distribuuntur pridie, quàm ingredi-
antur cōclauē: vt cortinis lectis & opportu-
na suppellectili in tempore possint ornari.
Locus ipse conclauis ita vndique clauden-
dus, ac muniendus est, vt aditum nullum
nisi vnum tantum (vt diximus) habeat, ne-
moque inclusos alloqui videre seu quippi-
am ad eos clam mittere queat. Sed aduertē-
dum est maximè, ne supra aut infra, siue à la-
teribus habitationum conclauis ire, stare, ha-
bitareue quispiam possit, ne voce, signo, so-
no, aut aliquo alio ingenio perscrutari quæ
intus fiunt, valeat. Interea patres crebrò cō-
ueniant vel in sacristia ecclesiæ, vbi exequiæ
defuncti Pontificis celebrantur: finita missa,
vel in domo Domini Camerarij (si ea est ido-
nea, & si is est ex numero Cardinaliū). Nam
& extra collegiū potest esse Camerarij. Ad-
ministratio enim temporalium, & vrbis, ac
Romanæ curiæ gubernatio, vacante sede ad
sacrum Collegiū, & præcipuè ad ipsum Ca-
merarium spectat, & ideo apud nullum ali-
um Cardinalem, sed apud eum tantum, aut
apud aliquam ædem sacrã (si magis id libet)
cōuenire solent. Inter alia ibi constituūt qua-
druplices custodes futuri conclauis. Primæ
portæ palatij custodia alicui magno præla-
to, vel nobili potent, vt primum obiit Pon-
tifex, committitur, qui armata cohorte die
noctu-

noctuque palatium, patresque tueatur: cui
ducenti, siue trecenti pedites assignantur.
Secunda custodia est in prima porta qua ad
locum conclauis ascenditur. Et hæc deman-
datur cōseruatoribus, & capitibus Regio-
num vrbis: qui adiunctis sibi aliquibus nobi-
libus ciuibus, portam ipsam custodiant. Ter-
tia custodia in secunda porta aliquanto supe-
rius demandari solet oratoribus laicis, siue
non prælatis Rēgum, aut principum, aut et-
iam aliquibus magnis, & potentibus proce-
ribus, numero ad id idoneo. Quarta autem
custodia, quæ est in ipso aditu vnico conclau-
is, committi consuevit prælatis digniorib⁹
Romanæ curiæ sex aut octo, siue sint orato-
res, siue non: & si commodè fieri potest, & a-
lij idonei censeantur, curandum, vt ex
diuersis nationibus eligantur, vt omnium
studijs tractetur, quod ad omnes pertinet.
Sed hæc omnia quoad custodiarum distin-
ctionem, & custodum numerum, & quali-
tatem, in arbitrio sunt Sacri Senatus, qui pro
temporis & loci commoditate, & conditio-
ne opportunè prouidere consuevit. Custodes
primæ portæ palatij cum armatis, vt pri-
mum obiit Pontifex, locum seruant, alij ve-
rò cū patres intrant conclauē. Et hæc qui-
dem porta quatuor, vt diximus, ferris mu-
nitur, extra vna, supra porticulum duabus,

infra porticulū ipsum etiā vna. Et similiter interiore parte idem porticulum vna:custodes ipsius loci clauēs duas portæ, & clauem porticuli retinēt clerici cerimoniarū: aliam portæ clauem & clauē porticulæ interioris: ita vt neq; porta, neq; porticulū aperiri possit sine cōsensu illorū, qui sunt intus, & qui sunt extra. Aulæ siue duæ sint, siue tres, referuantur pro deambulatione patrum. Et in vna ex eis remotiori scilicet, aliquando simul conuenire ad ea statuēda quę sunt præter electionem Pontificis. Quāquam secūdum sacrorū canonum constitutionē fas non sit patribus aliud tractare ī cōclauī, nisi de prouidendo manifesto, & vrgēti periculo terris Ecclesiæ & de substituendo pro tēpore pœnitentiario summo, & camerario. S. R. Ecclesiæ, si interea vacarent, nō est incoueniens & à maioribus nostris frequentatum est tractare aliqua, quę est ipsū actū electionis præcisē non respiciāt, tamen laudabile regimen futuri Pontificis concernunt, & ipsius Pontificis religiosam administrationem honestiori quodam vinculo temperant. Ceterum si aliquando contigerit, vt alibi celebranda esset pontificis electio, hinc esset sumēdum exemplum & curandum in primis, vt locus ipse idoneus, & tutus & fidei militū munitus sit: deinde vt aditus ad cōclauē triplici

plici custodia firmari possit: tum aulam quādam ita capacem habeat, vt in ea cellulæ omnes pro cardinalibus commodē constituantur: Inde vt sacellum contineat pro re diuina, & electione celebranda idoneum: demum aulas aliquas pro deambulatione, & latrinas ad partem: & ita claudēdum est ipsum conclauē, vt nemo iclusos videre, nemo eos alloqui, aut ad eos quippiam latenter transmittere iacerēue vllō modo queat. In eum locum supellex opportuna cōuehenda est pro Cardinalibus & eorum famulis, esculenta & poculenta nulla, præter aquam & confectiones, & quę ad medicinā pertinent. Quę verò ad cibum & potum attinent, portantur vespere & mane singulis diebus. Descripta summarie loci i quo electio celebrari debet conuenienti forma, ad ipsam electiōem deueniendum est: cuius modum & originem altius aliquātulum repetere non incōgruit.

ORDO ELIGENDI PONTIFICIS & ratio.

Caput II.

vs itaque eligendi summi Pontificis à Christo domino derivatū est. Ipse. n. Christo primū denominatione successorē instituit, dicens Petro: Pasce

oues meas. Et ea ratione Petrus Clementem etiam nominauit: quod tamen ita creditur, si à Senatu ecclesiæ Roma. admitteretur. Senatus autem Romanæ ecclesiæ à Petro diuina inspiratione institutus est, cū quo omnia ardua ecclesiæ negotia explicaret. Ad quæ ue referret, videlicet collegium. xxiii. Senatorum ex presbyteris & diaconibus Romanæ vr̄bis, instar xxiii. seniorum, quos agnus Dei Christus Saluator, in Apocalypsi Ioannis astantes habere perhibetur. Hos enim Petrus loco assistentium Apostolorum post eorum per orbem diuisionem elegerat ac designarat, ac consiliarios Romanæ ecclesiæ coadiutoresque atque Romani Pontificis electores instituit. Cognoscetes igitur huiusmodi denominationis formam grauius in futurum Ecclesiæ posse nocere, Senatores non Clementem acceperunt, sed Linum elegerunt, & illum post Petrum pontificatui Romano præesse voluerunt: quamuis deinde Clemens decedentibus Lino, & Cleto, ab ipso Senatu electus fuerit. Hic autem mos post Petrum longo tempore fuit obseruatus: ut videlicet Senatores Romanæ Ecclesiæ summum Pontificem eligerent: Ipsi autem Senatores presbyteri scilicet et diacones vr̄bis, temporibus, Syluestri primi Papæ sunt appellati. S. R. E. Cardinales: principes videlicet in Eccle-

sia:

sia: qui postea tempore Innocentij Papæ. iiii. quod ille in concilio Lugdun. cauit pro insigni aristocratia & maiestatis in Ecclesia pileum rubrum suscipere. Interea verò orietibus (vt assolet in rebus humanis) scandalis & scissuris, inter eosdē Senatores, reliquus clerus Romanus & populus ad præsentiam solummodò exhibendam in electione Pontificis, & eius corroborationem adiunctus est, inde (vt plerūque fit) inducta violētia aut aliter quomodocunq;, alij etiā à Senatoribus ipsis ad ipsum actum & ius electionis actiue tantum cœperunt interuenire, licet passiuè prius illis temporibus solis ipsis Senatoribus in presbyteris & diaconibus. S. R. E. ius electionis in summum pontificem conueniret, prout patet ex concilio Stephani Papæ: & habetur in decretis. lxxix. di. Oportebat cum duobus sequentibus capitibus. Vnde satis liquet, à Petro de presbyteris & diaconibus. S. R. E. in summos pontifices eligendis, qui semper fuerunt Senatores ecclesiæ: & hodiè & Stephani temporibus Cardinales nominati. Procedente autem tempore ad sedandas maiores contentiones & tumultus, qui ob eam rem sæpè oriebantur, Romani imperatores manus ita apposuerunt, ut nemo in pontificem canonicè electus diceretur, nisi principis decreto esset confirmatus. Liberata post

hæc tempora Italia, ac Romana Ecclesia à Longobardorum durissimo iugo erepta: Hadrianus primus vt. lxiij. di. c. Hadrianus, siue Leo. iij. vt alij volunt, Romanum imperium ex Grecis in Germanos trāstulit, Carolū que magnū Augustū declarauit: cui electionē Romani pōtificis, & ius ordinādæ Romanæ ecclesiæ cōcessit. Nec multò post Leo octauus imperium Othoni Alemanorum regi ex Saxonum profapia primò confirmauit. lxiij. di. in synodo, sed postea pientissimi imperatores, quū experientia didicissent, alijs forsā nō ita pijs principib. succedētib. huiusmodi auctoritatē Romanę ecclesię & reipublicę christianę perniciosam fore, presertim quoniā Romanus pōtifex à Christo institutus est, vt imperatorē, & omnes oues pasceret, purgaret, atq; speritualiter iudicaret, illa se potestate abdicarūt, iusq; integrum ad senatum ecclesiæ & Romanū clerū, & populū redijt. Ludouico presertim imperatore statuente atq; volēte. lxiij. di. Ego Ludouicus. ex quo pro vera Romani pontificis suprema monarchia fatius ostēdenda ad id res deducta est, vt Gregorius. V. Othone iij. consentiēte, iperatores de cetero à nōnullis pīcipib. spiritalib. et seularib. fore eligēdos sanxerit: & sic ad summū Pōtificē Dei vices gerētē in terris, tāquā ad eum, per quē reges regnant

nant, supremū Christianæ monarchię principem Romani imperij moderationem pertinere significauerit. Verū cū varijs cōtrarijsq; vulgi seditiōibus atq; studijs, & aliquādo principium violentia in electione pontificis creberrimi tumultus, contentiones, rixæ, atq; etiam cruētissimæ pugnx cōmitterētur: sæpeq; altero per vim deiecto alter cathedram occuparet: res Romanę ecclesiæ in maximam perniciem deuenerat. Nam paruo annorum interuallo, decē diuerforum meritorum viri, Petri sedem tenuerunt, Benedictus nonus, Syluester tertius, Gregorius sextus, Clemens secundus, Damafus item secundus, Leo nonus, Victor etiam secundus, Stephanus nonus, Benedictus decimus: cuius successor Nicolaus secundus, pontifex maximæ prudentiæ & sanctitatis, vt tantis malis obuiaret, anno salutis quinquagesimo primo supra millesimum, in cōcilio Lateran. sacram legē de electione Ro. Pontificis per sacrum senatū sacrosanctę Romanę ecclesię Cardinaliū peragēdā esse: quod deinde ī cōcilio Senē. Alexād. iij. et in Lug. Greg. decimo, ac Viennē. Clemēs quintus confirmauerūt: cuius quidē legis obseruātia Apostolicā sedem ex maxima calamitate liberauit. Deinde vt schismata tollerētur, Alex. iij. in cōcilio gērali statuit, vt ille demū canōicē electus censeretur,

in quem duæ collegij partes consensissent, sed vetuit Symmachus cuiusdam licere pontifice adhuc superstite, verbo scripto, vel promissionibus, iuramento, aut aliquo alio modo agere de successore: transgressores dignitate & cõditione priuâs, accusantesque & cõscios impunitate ac præmio afficiendos censes. Nicolaus insuper præfatus voluit, Romani Põtificis electionẽ cum deliberatione prædecessoris fieri debere. Posthæc autẽ ne diutinæ vacationis incommodis Rom. ecclesie premeretur neue patres varijs ambientiu studijs corrumpi possent, Gregorius p̃libat^o eius nominis decimus, in cõcilio Lugdunẽ. statuit, Romano Pontifice vita functo, Cardinales præsentis decem tantum dies absentes expectare debere, moxq; cū illis qui adessent, locũ conclauis in vrbe, in qua Põtifex cum sua curia residebat, simul ingredi cum vno tantum ministro: vel si patens necessitas fuerit, cum duob. Conclauẽ ipsam nullo pariete aut velamine separandum: in communi habitandũ, ita claudendũ, vt nullus postquã conuenerit, egredi queat: Neminem colloquium admittendum, nisi forte re urgente, & vniuerso collegio approbatum, & à nemine nuncios, siue literas accipiendas, fenestrã siue porticulum vnum tantum dimittendũ, quo subministrari possint, quæ ad vitã pertinent.

tinent. Si verò postquam patres intrauerint, intra tres dies electionẽ non perfecerint: per quinque sequentes dies tam in prandio quã in cœna vna tantum ferculo contentos esse oportere, quibus elapsis, si adhuc cõcordes non fuerint, panis tantum, vinum & aqua illis ministrantur, quoad Pontificem ritẽ eligant. Interim verò nihil de camera Apostolica à patribus percipiendum: nihil aliud omninò agendum, nisi communi consensu aliquid pro patrimonio ecclesie necessario sit prouidendum. Si quis ex patribus ob aduersam valetudinem, aut de nouo adueniens ingredi voluerit, re adhuc integra, admittendum ea conditione, vt eo vtatur quo alij patres tunc vtuntur. Si extra locum suæ curiæ Pontifex deceßerit, conueniãt Cardinales in ciuitate illius territorij, vbi deceßit in palatio episcopali, vel alio condecienti loco, & omnia seruent quæ superius sunt dicta. Statuit & alia pleraque Gregorius, quæ ad dominos conclauis & patrum tutelã ac securitatem pertinet: hortatur patres ad electionem ritẽ faciendam pro Dei honore & publica vtilitate, & pactiones, iuramenta obligationesque omnes pro ea re factas damnat atq; irritat. Hoc Gregorij decretũ Clemes cõfirmans declarat, illudq; per sanctæ Romanæ Ecclesie Cardinales vacante sede, nullo

nullo modo immutari posse: nec licere Cardinalib⁹ quicquã potestatis, aut iurisdictionis p^otificalis tunc exercere, nisi officio camerarij & miaoris p^onit^otiarij, si fortè per id t^epus vacarent, pro t^epore providere. Pro territorio autè diocesim intelligi voluit hac additione, quòd si audiètia earum & literarum Apostolicarũ in aliquo certo loco Pontifice moriente remãserit, electione, ibi nõ autem vbi papa decesserat, esse celebrãdã, nisi prius p^o Papã statutũ fuisset de curia trãsserẽda. Itẽ si electione non cõpleta, patres de cõclau simul vel successiuè exierit, cõpellẽdos esse à dominis, seu magistratibus locorũ, rursus ad cõclau redire, & opus perficere. Demũ absoluit omnes Cardinales ad effectũ electionis ab omnibus censuris, & p^oenis. Extat & decretum Clemẽtis sexti circa annũ salutis quadragesimũ supra mille & trecentos editũ: per quod superiora statuta limitantur. Quod quia vltimum est, & in sacrõrum canonum codicibus nõ adhuc descriptum, de verbo ad verbum duximus inferendum.

Clemens & c. ad perpetuam rei memoriã. Licet in cõstitutione à se. re. Greg. papa. x. p^odecessore nostro, super electione Roma. p^otificis edita in cõcilio Lugd. inter cætera caueatur expressè, quòd si eũdem p^otificem in ciuitate, qua cũ sua curia residebat, diẽ claudere

dere contingat extremum, Cardinales iⁿ palatio, in quo idem p^otifex habitat, omnes cõueniant, & in eo singuli singulis, nisi illi, quibus ex patenti necessitate duo permittũtur, sint contenti seruientibus clericis vel laicis, prout elegerint: vnum conclauẽ, nullo intermedio pariete, vel alio velamine habitent in communi, & quod diebus certis non facta prouisione de pastore decursus, panis, vinũ, & aqua tantummodo eisdem Cardinalibus, donec subsequatur prouisio, administratur. Quia tamen sicut frequenti multorum assertione & in cardinalatu cõstituti percepimus nonnulli ex Cardinalib⁹ ipsis in obseruatione constitutionis ipsius grauati nimium extiterunt: multiq; ex ipsis duos in dicto cõclau habuerunt seruitores non absq; scrupulo conscientiã, propter ambiguitatem dictorum verborum, videlicet ex patenti necessitate duo permittũtur in dicta constitutione, vt prãmittitur cõtentorũ: Nos providere sup^o his cupiẽtes, ex his & alijs certis causis rationabilib⁹. q^o ad id nostrũ animũ iduxerũt, rigore cõstituiõis ipsi⁹, & ad fratrũ nostrorũ supplicatione in hoc prouidemus tẽperandũ. Statuẽtes q^o Cardinales, postq^o conclauẽ huiusmodi, seu clausurũ p^o dicta electione celebrãda intrauerint, singuli duos seruiẽtes tãtũ clericos vel laicos, p^out duxerint eligendos, ac insuper

insuper singulis diebus præter panem, vinum & aquam in prandio, & in cœna vnum duntaxat ferculū carniū vnus speciei tantummodò, aut piscium, seu ouorum cū vno portagio de carnibus vel piscibus, principaliter non confectò, & decentibus salsamentis habere valeat vltra carnes salitas: et herbas crudas, ac caseū, fructus, siue electuaria. Ex quibus tamē nullum specialiter ferculum conficiatur, nisi ad condimentum fieret vel saporem, nullus verò eorū de alterius ferculo vesci possit: liceat etiam eis ex decetia honestatis habere in clausura huiusmodi, cū in lectis quiescendi causa, vel dormiendi esse voluerint, intermedia velamina simplicium tantummodò cortinarum, & se. me. Clementis papæ quinti prædecessoris nostri, & alijs constitutionibus Apostolicis contrarijs: quibus propter hoc in alijs derogari nolumus, non obstantibus quibuscunque. Nulli ergò, &c. Datum Avinioni. Vii. Idus Decembris, Anno. X.

*EXHORTATIO, VT REVIDE
antur maiorum decreta super electione.*

HÆc pauca ex decretis sanctorum patrum libauimus, pro ingenij nostri imbecillitate. Sed hortamur Reuerendissimos. D. Cardinales, vt cū electionis negotiū im-

minebit, secundum hostiensis in sua Lectura consilium, diligenter reuideant Pontificū & conciliorum statuta de electione Romani Pontificis edita, & doctorum super ea re interpretationes. Et quoniam res est maxime ardua, indigetque magna discussione, fiet fortassis super hac re specialis tractatus. Exequijs igitur defuncti Pontificis per nouem dies completis, & conclaui oportuno præparato: decima die patres conueniunt in Basilica sancti Petri, vel alibi, pro temporis et loci opportunitate: vbi per vnum ex cis missa de spiritu sancto celebratur, & in fine per aliquem prælatum seu doctum virum habetur sermo, in quo moneantur patres, vt sepositis omnibus priuatis affectibus, Deum tantum præ oculis habentes, Sanctæ Romanæ & vniuersali Ecclesiæ de pastore idoneo providere curent. Estque admodum conueniens, vt decreta summorum pontificum pro electione huiusmodi statuta ab ipso oratore summam repetantur, & reducantur ad memoriam dominorum Cardinalium. Rite diuina peracta, si placet patribus tunc intrare conclauē, clericus cerimoniarum capiat crucē papalem, & procedat: quem Cardinales sequantur, Episcopi, Presbyteri, Diaconi: crucem præcedunt familiares Cardinalium laici, & immediate cantores cantantes hymnū

B veni

veni creator spiritus. Et in conclauis apud altare prior Cardinalium dicit orationem: Deus qui corda fidelium. Post Cardinales sequuntur praelati, & alij curiales cleri. Cardinales erunt cum suis cappis obscuris. Si verò volunt differre introitum ad vesperam, conueniant de hora, & vadant domum ad pradium, vbi hora congrua fuerit antequam discedant: si prius hoc non fecerint, quod facere conuenit: si post missam sunt ingressuri conclauis, conuocent familiam suam vnusquisque; moneant, hortentur omnes primum ad orandum clementissimum Deum, ut patribus inspiret ea circa electionem futuri Pontificis agere, quae secundum placita sunt voluntati, & saluti sanctae Romanae ecclesiae, atque vniuersae reipublicae Christianae profutura. Tum ut domum die noctuque bene custodiant, magistro domus obediant: pacifice & quiete inter se viuant, & per urbem non multum vagentur. Noctu autem domi se omnino contineant: deinde hora praescripta in nomine Domini vadant ad basilicam sancti Petri, si Romae & in palatio Apostolico sit conclauis. Sin alibi ad Ecclesiam conclauis proximam, & valde honestum, immo necessarium videtur, ut antequam conclauis ingrediantur, patres omnes Deo se reconcilient, confiteantur peccata sua, & qui non sunt celebraturi communicent, ut sint capaces

capaces gratiae spiritus sancti, in tanta re peragenda admodum necessaria. Postquam verò omnes conuenerint, ascendant simul ad conclauis. Et quum ad altare conclauis conuenerint, prior Episcopus omnium Cardinalium, alijs absentibus, & praesente ac rogato aliquo Notario exigat corporale iuramentum, tactis sacris Euangelij à custodibus conclauis, & à secundis, ac tertijs custodibus, quod fideles & diligentes erunt ad custodiendum palatium & conclauis Reuerendissimi Cardinalium, neque permittent Reuerendissimi Cardinalium. D. Cardinales villo modo grauari ultra constitutiones sanctorum patrum de electione Romani Pontificis statuentes, & maxime Clementis papae sexti, quas quantum ad eos pertinet, omni studio & integritate seruabunt, & ab alijs pro viribus facient obseruari. Quarti verò custodes, id est, portae vltimae introitus conclauis, praeter haec iurabunt, quod non permittent aliquem appropinquare ad portam conclauis, aut loqui, siue literas dare aliquo modo illis, qui sunt intus, nisi de expresso consensu totius collegij, & scripta, quae ad collegium pertinerent. Item quod perscrutabuntur cibaria & vasa, quae intromittentur omni solertia et fide introspiciedo epulas, fercula, ne forsitan laterent aliqui literae: vinum et aquam in vasis vitreis portari faciet et constitutiones praefatas integre obseruabunt

uabunt. Tum exclusis omnibus alijs prior Episcoporum Cardinalium ipsos Cardinales verbis cōueniētibus hortabitur, vt velint cogitare magnitudinem rei, de qua sunt tractaturi: nihil qua inter eos excellēt⁹ esse potest. Electuri enim sunt Iesu Christi vicarium, Petri successorem, Pastorem dominici gregis, aulæ cœlestis clauigerum, & omnium christi anorum p̄cipem: debere illos memoria repetere formam, atq; rationem à sanctis patribus traditas in electione seruandas: quas sine grauissima Dei offensa & propriæ salutis discrimine, prætermittere non possunt. Proinde dimissis omnibus animi affectibus, solum honorem Dei, salutem rei publicæ christianæ, & Romanæ ecclesiæ commodum ante oculos habeât, & talem eligere curêt, qui ecclesiæ Dei præesse, & prodesse valeat, & fciat. His peractis Reuerendissimi. D. Cardinales ad cellulas quisque suas diuertunt: & camerarius alijque officiales cameræ apostolicæ omnes extra conclaue abire iubent, præter eos, quos remanere oportet, vt infra dicemus. Tū omnibus p̄dictis expulsis porta cōclauis cū suo porticulo omnib. ferris claudatur int⁹ & extra: assignēturq; clauēs duæ clericis cerimoniarū iterioribus, & tres prælatis custodibus exteriorib. Deinde accensis funalibus aliqui iussu patrū ad hoc deputati, latebras

latebras angulosque omnes concauis diligenter scrutatur, ne quis extra ordinem inter clausos remanere possit, in cōclauis ordinariæ. Si remanēt omnes Reuerendissimi D. Cardinales & vnusquisque illorum pro suo seruitio retinet duos seruietantum: si quis autem aduersa valetudine premeretur, conceditur sibi tertius minister ex cōsuetudine, non ex constitutione. Præterea sacrista sacri palatij solus & duo clerici cerimoniarum. Seruitores Dominorum Cardinalium quisque hero suo famulatur. Sacrista diuina celebrat in cōmuni coram patribus, & vestes, ac paramenta futuri pontificis seruat, præparatq; clerici ceremoniarum celebranti subministrant: subsellia pro dominis Cardinalibus, vbi & quomodo illis placet, præparant, & in communi omnibus patribus seruiunt: conueniuntque alijs superioribus temporibus instrumentum de electione Pontificis confici. Cū prandij seu cœnæ tempore cibaria afferuntur, familiæ Cardinalium cornutas (ita enim coffinos appellant, quibus illa portantur) vsque ad secundam custodiam deducunt. Tum præfectus familiæ illius Cardinalis cum duobus qui cornutam portant, vsq; ad vltimam custodiam accedunt. Prælati custodes cornutam aperiunt, fercula & omnia, quæ intus sunt diligenter perscrutantur.

tur, nequid literarum insit. Tum aperto extrinsecus porticulo intrinsecus aperiri per clericum cerimoniarum, vocariq; seruites illius Cardinalis, cuius cornuta est adueta, iubent: illiq; cornutam cum cibis assignant, & vinū quod est in vitreis phialis allatum. Seruitores, qui extra astant, ad portā conclauis non accedunt: & qui intus sunt, à prælatis custodibus cornutas recipiunt, & qui primum venerint, primum expediuntur. Ante portam intus aliquantulū remotè suspenditur cortina quædam, ne per porticulum, cūm aperitur, videri possint, qui sint intus. Et hoc semper seruetur cū cibaria portantur.

Primis tribus diebus ministrantur patribus cibi liberè pro eorum voluntate, illis e-lapfis, panis, vinum, & aqua cum vno ferculo tantum carniū, pisciū, vel ouorum vnius speciei cum fassamentis, sapore, caseo, herbis crudis, & fructibus. Neq; secundum constitutiouem Clementis licet alicui ex patribus de ferculo alterius vesci. Dum patres comedūt, aut aliquid aliud in cellulis agūt, cortinæ anteriores & collaterales apertæ semper esse debent, nisi cum in lecto inter diu, siue noctu quiescunt. Cūm autem collegialiter à patribus est aliquid agendum, v-
putio

putio supra rochetum. Est autè crocea genus chlamidis longè ad terram vsq; à parte anteriori aperta, à summo ad imū circa collare rugosa, in formam capparum prælatorum, si demas cucullum, quādo autem sunt in cellis, aut per aulas deambulant, possunt esse in rochettis siue cū paruis mantellis desuper, vt magis placet. Caueant diligenter patres, ne cūm horas canonicas soli, vel cū alio legunt, seu quippiā aliud in cella agunt, molestiam aut impedimentum inferant. Et in primis ne conuenticula noctu agitent, neque ambiendo per cellulas, siue per aulas immoderatè discurrant. Idq; multò magis current seruites, maximè, ne dum patres quiescunt, sursum & deorsum discurrendo strepitum faciant. Noctu locis opportunis ardeant lampades, & assiduo in locis tenebrosis apud latrinas. Consueuerunt nostris temporibus patres, antequam ad electionem deueniant, statuere quædam communi consensu à futuro Pontifice confirmanda, quæ postea singuli subscribunt, iuramentóq; astringunt se obseruaturus, si ad Pontificatū assumantur, hæc vbi perfecerunt, de electione agere incipiunt.

QVÆ SERVANDA, NE ELECTIO POSSIT IMPUGNARI.

Sed aduertendum est, per Reuerendissi-
mos D. Cardinales, vt in electione seruât
sanctorum patrum canonicas cōstitutiones,
Nicolai secundi, sed Alexandri tertij, Gre-
gorij decimi, Clémentis quinti, & sexti, & a-
liorum si quæ sunt, ne impugnari possit ele-
ctio. Sciantque tam Episcopos, quàm pres-
byteros, seu Diaconos Cardinales æqualem
in eligendo potestatem habere, neque fieri
relationem meriti ad meritum, neque zeli
ad zelum: sed numeri ad numerum, ita vt il-
le, qui à duabus partibus Cardinalium cu-
iuscunque ordinis sit, rite electus sit, pro ve-
ro & indubitato Pontifice habeatur, & Car-
dinales novos, vt primum creati & publica-
ti fuerint, eandem habere potestatem in ele-
ctione, nisi os fuerit eis clausum à Pontifice,
& non apertum ante mortem, quia tunc nō
haberent potestatem, sin autem non fuisset
eis os clausum, integra permaneat potestas.
Post mortē Innocentij V. in electione suc-
cessoris, in qua fuit electus Vrbanus quin-
tus extra collegium, tunc Abbas Sancti Ger-
mani Altifiodorensis de Rocha. Abbas Clu-
niacensis assumptus in Cardinalem per In-
nocentium, primò venit ad Curiam in die
obitus dicti Innocentij: & quanuis installa-
tus non esset in consistorio, nec haberet titu-
lum, fuit admissus per alios Cardinales ad cō-
clauē

clauē electiōis, vt alij Cardinales antiqui & i-
ta duo ex Cardinalibus antiquis ex commis-
sione collegij causa cognita indicarunt esse
faciendum, q̄a sola assumptio ad cardinalatū
habet ius eligendi, & alia Cardinalibus cō-
uenientia, & propterea Papa in tēpore clau-
fit os nouis, quod prius erat apertū. Et quan-
uis Romanus Pontifex canonicè institutus,
nullo humano iudicio iudicari possit, ni fiat
hæreticus, si tamen contra formam istarum
constitutionum Papatum sibi vsurpauerit,
tam ipse quàm ei adhærentes sunt excom-
municati, & similiter elect⁹ per seditionem,
impresionem, vel quodlibet aliud ingeniu,
videlicet per calliditatem & fraudem. Con-
suetudo fuit apud superiores, vt duæ Missæ
singulis diebus in conclauī dicerentur, vna
de die currenti, altera propria, quæ sede va-
cante dicitur, & scripta in fine huius volumi-
nis, vna per sacristam, altera per aliquem ex
Capellanis Cardinalium, nisi ipsi Cardinales
personaliter velint celebrare. Cū igitur de e-
lectione agere volunt audita Missa, Domini
Cardinales soli ī Capella illa remanēt, sed eq̄;
super scabellā, sine scāna illis parata: super al-
tare restat calix vacu⁹, & patena, atē altare mē-
sa parua rubeo pāno cooperta pōitur, et su-
per eā pugillares, & papirus. Inter concauū
& altare iuxta mensam ponuntur scabellā

tria. In quorum medio Episcoporum, à dextris presbyterorum, & à sinistris Diaconorum Cardinalium priores sedent. Sacrista verò, familiares Cardinalium, & omnes alij, qui in conclauis reperiuntur, in capella maiori vbi cellulæ sunt, clauduntur, soli clerici cerimoniarum solent extra portam capellæ parua, vbi patres clausi de electione tractant, expectare, præsto venturi, si à patribus pro aliqua re vocarentur. Cùm omnes ordine suo confederint, prior Episcoporum in loco prædicto sedens, commodis verbis hortatur patres ad prouidendum sanctæ Romanæ Ecclesiæ de viro idoneo, & sufficenti, & qui tantum onus vtiliter ferre queat. Deinde proponit eis per quam viam ad electionem procedere placeat, per viam compromissi, siue per viam scrutinij. Quod si forte aliquis patrum diceret in hanc sententiam: Reuerendissimi Domini perspecta singulari virtute, probitate &c. Reuerendiss. D. N. ego iudicarem sine alio processu, ipsum eligendum ad summum Pontificatum, et ex nunc ego eligo ipsum in summum Pontificem sanctæ Romanæ Ecclesiæ: si alij vel saltem duæ partes istius sententiam sequerentur, & viva voce simili modo illum talem eligerent, ille esset canonicè electus, & verus Papa. Et vocatur per viam spiritus sancti talis electio sine schedulis aut compromisso:

Sepe

Sæpeq; apud maiores nostros fuit celebrata hæc via. Si Dominis Cardinalibus placuerit procedere per viam compromissi, oportet quòd omnes concordent ad compromittendum, alter nõ tenet: nisi fortè duæ partes tantum diu in sententia permanerent, quoad compromissarij electum nominarent, illumque compromittentes comprobarent, tuncque vt electus à duabus partibus esset canonicè electus, forma autem talis compromissi est eiusmodi.

IN NOMINE Domini amen. Anno eiusdem & c. die &c. Nos Episcopi, presbyteri, & Diaconi sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales omnes & singuli in consistorio existentes, videlicet. T. Ostiensis. D. Portuens. et sigillatim omnes alij nominentur Cardinales de electione tractantes summi Pontificis: elegimus & eligimus per viam compromissi, & unanimiter & concorditer, nemine discrepante, legimus compromissarios Reuerendissimos patres Dominos T. Episcopum &c. A. tit. sancti, N. presbyterum & L. sancti Hadriani Diaconum Cardinales quibusdam plenariâ potestati prouidendi sanctæ Romanæ ecclesiæ de pastore, sub hac forma, videlicet quòd duo ex ipsis possint eligere tertium de se ipsis, & omnes tres concorditer de collegio, vel de extra possint Romanæ et vniuersali Ecclesiæ prouidere. Et

volu-

volumus, quod dicta potestas duret vsque ad cōsumptionē candelæ inibi ex consensu singulorū accensæ, & promittimus nos illū pro Romano Pontifice habituros quem dicti cōpromissarij in forma prædicta duxerint eligendum, &c. cōpromissarij verò ad partem in aliquo loco separato se retrahant, & primum inter se protestentur, quod per quācunque prolationem verborum nō intelligunt dare consensum suum, nisi in scriptis illum expressè ponant, vt inter se possint vti verbis humanis & reuerentialibus sine præiudicio. Alius modus est, & magis tritus procedendi per viam scrutinij, qui si magis placet primò deliberādum est, an post scrutinium eadem die sit attentanda via per accessum. Deinde omnibus in locis suis in capella con-sedētibus, prior Episcoporum cum schedula sua in manu, accedit ad altare, & genu flexus aliquantulū orat, tum surgit, & schedulā prædictā, quam primò osculatur, in calice reponit, Priore Diaconorum à sinistra parte altaris, vbi Epistola legitur, stāte, & patenam manu sua eleuāte: has schedulas, quę vota eorum continent, scribere solent Reuerendissimi Domini ad partē, quomodo eis placet in hāc formā, Ego .A. Episcopus Ostiensis, Cardi. &c. eligo summū Pōtificem Reuerendissimum Dominum meum .D. S. titu. Sācti

cti Marci Presbyterum Cardinalem, & eodem modo quisque nominare potest duos, aut plures de collegio in eadem scheda, & aliqūe extra collegium à tergo ipsius schedulæ. Schedulam ipsam benè plicatā sigillo sua annulari signat: & vt diximus, facta prius oratione illam deosculatā quisque in calicem ponit. Vt autem prior Episcoporum schedulā in calice posuit, accedit ad dexteram eorum altaris, & ibi cum priore Diaconorum patenam eleuat, dum patres vtorū schedulas calici imponūt. Qui ordine suo omnes sigillatim Episcopi, Presbyteri & Diaconi eodē modo, vt de priore Episcoporū dixim⁹, schedulas in calicē mittunt: schedulis in calice depositis sedent patres, & quisque ante se scabellum habet cum papyro & pugillaribus: in papiro scripta sunt per ordinē patrum omnium præsentium nomina cum aliqua distantia, ita vt vnum tantum nomen in quolibet versu contineatur, in hunc formæ modum: Reuerendissimus Dominus Nicenus habet. Reuerēdissimus Dominus Rothomagensis habet.

& sic de singulis. Et scribuntur nomina, quibus communiter appellantur, propter breuitatem, & non nomina titularum. Tum prior Episcoporum calicem de altari simul cum Diaconorum priore sumens illud super

per mensam prædictam imponit. Deinde ipse & Diaconus sedent à dexteris priore Presbyterorum sedente, vt prædiximus. Prior deinde Episcoporum sedens calicem manu dextra capiens, ac sinistra patenam firmam retinens, calicem ipsum super patenam immittit. Ita tamen vt nihil effundat, & iterum calicem erigens super mensam, vt prius erat, illum constituit, tum sinistra aliquantulum patenam eleuans dextra schedulam vnā, quæ forte ad manus venit, palam digitis duobus extrahit: illamque primo priori Presbyterorum ostendens, legendam porrigit Diaconorum priori: qui eam mox aperit, & voce qua ab omnibus exaudiri possit, distinctè legit, Ego. N. Cardinalis Papien. eligo in summum Pontificem Reuerendissimum Dominum meum. D. B. titu. sanctæ Sabinæ Presbyterum Cardinalem, & c. vt vbi scriptum inuenit. Cardinales omnes tam ipsi tres priores quam alij, super nomina in schedula nominatorum, eligentium nomina scribunt in papyris suis, vel signum aliquod faciunt, omnibus schedulis perlectis, & votis eligentium descriptis. Tres priores vota computant, & alta voce habentes plures voces Diaconus nominat, dicendo: Reuerendissimus D. A. habet voces decem, & Reuerendissimus. V. habet voces octo, & Reuerendissimus. D. habet voces septem. Deinde si

non

non potest attemperari via per accessum, & voces non sufficiunt, re infecta patres discedunt: neque per totum diem aliud agi potest circa actum electionis, quia non fit bis in die scrutinium. Sequenti die iterum summo mane in capella conueniunt, & re diuina peracta, scrutinium, vt die præterita, faciunt: schedulas in calicem mittunt, quæ à prioribus extrahuntur, leguntur, & computantur, vt supra. Deinde si due partes in schedulis non conueniunt, procedunt electionem per viam accessus. Nam hoc pacto celerius ad finem electionis peruenitur ad illos accedendo, quos in schedula non nominauerit, et potest fieri accessus ad vnum, vel plures, sicut & nominato in schedulis, sed ex honestate & decore iuniores debent aliquantulum expectare, quod antiquiores accessum incipiant. Illis vero diutius superfedentibus, quilibet potest incipere, surgit qui vult incipere, & dicit: Ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meum talem, & statim omnes signant super nomen electi nomen accedentis, & simili modo & alij qui volunt, accedant, & signatur si non concurrunt due partes, nihil factum, & sequenti die ad scrutinium reuertuntur. Si autem voces sufficiunt, qui vltimò ex necessarijs vocibus accedit, solet dicere: Et ego accedo ad Reuerendissimum Dominum meum talem, & facio cum

Papam

Papam. Et notandú, quod si accessus fieret ad plures imperceptibiliter, & inconfuse ita, vt duo haberent duas partes, nemini ius acquiritur, & pro infecto habetur. Legimus superioribus temporibus, cū duæ partes in electione concordabant, priorem Diaconorū consueuissē induere electum matum Papale, dicēdo: Ego inuestio te de Papatu, vt presis vrbi & orbi. Sed hodiè non seruatur. Cōuenientibus duabus partibus in vnum quēpiam, ille verus & indubitatus est Pontifex: tamen consueuerunt & alij accedere, & rursus prior Episcoporum omnibus sedentibus nomine totius collegij, illum talem eligit in Romanum pontificem, & eius assensum requirit. Quo habito, omnes surgunt primò ad congratulandum, deinde eum exuunt crocea, & caputio paruo, & sic cum suo rochetto faciūt illum sedere super ornata sede, quā locant ante mensam, vbi priores sedebant. Imponunt illi annulum piscatoris, & exquirunt quo nomine velit nuncupari: & tunc solent subscribere constitutiones ante electionem firmatas, & iuratas, & signare aliquas supplicationes.

Interim verò prior Diaconorum aperta sacrarij fenestrella, qua populus expectans videri potest, crucem profert, alta voce clamās, Annuntio vobis gaudium magnum: Papam

pam habemus. Reuerendissimus Dominus Cardinalis Malfectensis electus est in summum Pontificem, & elegit sibi nomen, Innocentius octauus.

*DE INDVMENTIS ELECTI,
& prima veneratione à Cardinalibus.*

HIs peractis ducitur electus in sacrarium, & à Diaconis Cardinalibus exuitur vestimentis communibus, quæ ex antiqua consuetudine cedunt clericis cerimoniarum, induiturq; Papali habitu, toga scilicet lanea albi coloris, caligis rubeis, sandalijs rubeis aurea cruce ornatis, cingulo rubeo cū aureis fibulis, birreto etiam rubeo, & demum mundo nitidèq; rochetto, deinde imponunt ei amictum albam longam, cingulum, & stolam ornatam cum perlis pendentem à collo, si est presbyter, aut Episcopus. Si autem esset diaconus, stola fit super humerum sinistrū in formam diaconi: si fit subdiaconus, vel infra, non ponatur eis stola & ita indutum educunt, ac super prædictā sedem rursus sedere iubent: ibiq; supplicationes complures signat. demum Domini Cardinales depositis croceis, & paruis caputis cappas suas reassumunt. Imponunt nouo Pontifici pluuiale rubeum preciosum,

C & mi-

& mitrâ auro & gémis ornatam: illumq; fēderē faciunt super altare, cui Cardinales omnes reuerentiā exhibent per ordinē, pedes manus, & os deosculantes.

Dum hæc aguntur, portæ conclauis omnes aperiuntur: repagula, muriq; ostiorū & fenestrarum deijciūtur: pulsantur cāpanę & signa lætitię omnis generis edūtur. Pontifex nouus præcedēte cruce & Cardinalib; ad ecclesiā Sancti Petri descendit: & prostratus ante altare sine mitra aliquādiu orat: agitq; gratias Deo, & beatis Apostolis. Tum surgēs à Cardinalibus super altare ad sedendū constituitur cum mitra, & prior Episcoporum genuflexus incipit, Te Deum laudamus: quē hymnū Cantores prosequuntur. Interim Cardinales pedes electi, manus & os deosculatur seruato ordine: quod & alij, qui adsunt, prælati & nobiles faciunt. Finito hymno idem prior Episcoporum stās à cornu sinistro altaris, vbi Epistola legitur, dicit super electum, Pater noster. Deinde & nos, &c. Sed libera &c. Saluum fac Domine seruum tuum electum nostrum. Respon. Deus meus sperantem in te. Vers. Domine exaudi orationem meam. Respond. Et clamor meus &c. Vers. Dominus vobiscum. Respond. Et cum spiritu tuo. Oremus, Omnipotens sempiternus Deus, miserere famulo tuo. N. ele-

cto in

cto in summum Pontificem, & dirige eum secundum tuam clementiam in viam salutis æternæ: vt te donante tibi placita cupiat, & tota virtute perficiat, per Christum Dominum nostrum, Amen. His seruatis descendit electus de altari, & versus ad populum solenniter benedicit, dicens: Sit nomē Domini benedictum. Tum eodem ordine, reuertitur ad cameram Papalem, & ibi quiescit, & Domini Cardinales reuertuntur ad propria.

Quod si electus esset aliquis extra collegium, & tamen in vrbē, vel loco vicino, antequam patres exeant è conclauī, vocetur nomine collegij ab aliquibus Prælati, & introductus in conclauī, à priore Episcoporum intimetur ei electio, & requiratur eius cōsentus: quo habito, omnia fiant quæ de electo præsentē superius dicta sunt. Si autem non consentiret, iterum ad nouam electionem faciendam procedant. Si autem canonicè electus esset absens, ita quod per aliquos dies eius præsentia haberi non posset: patres publicata eius electione, & destinata ad electum idonea legatione, conclauī exeant legati cum mandatis, & autenticiis documentis nominato electionem insinuent, & consensum exquirant: acceptantem, summum Pontificem salutēt, et habitu Pōtifficali

exornent, referantque patribus, deinde reliqua peraguntur, vt nouo electo, & collegio videbitur. Si autem acceptare noluerit, iterum Domini Cardinales in conclaue reuertantur ad nouam electionem peragendam. Ante coronationem suam electus Romanus Pontifex cōsistoria tenere non consuevit, neque prouisiones aliquas ecclesiarum facere. Si tamen aliquo impedimento coronationem diutius differre oporteret, & vrgeret necessitas, Ecclesijs recte possit prouidere, & omnia quæ essent pro vtilitate Reipublicæ, peragere, & hoc tempore Bulla plūbea literarum suarum ab vna tantum parte imprimetur, vbi sunt capita Apostolorum; ab alia autem, vbi literæ sui nominis imprimi solent, nihil erit. In principio, si prius erat Episcopus consecratus, scriberetur Innocentius Episcopus seruus &c. vt aliās. Si autem non esset consecratus Episcopus, scriberetur Innocentius electus seruus seruorum Dei. In fine autem literarum antea Datam, adduntur hæc verba, Nec mireris quod bulla experiens nomen nostrum, non est appensa presentibus. Nam hi, qui fuerunt hactenus electi in Romanos Pontifices, ante suæ consecrationis, & benedictionis solennia in suis bullandis literis modum huiusmodi obseruare consueuerunt. In Data autem dicitur loco

loco Pontificatus nostri, suscepti à nobis Apostolatus officii anno primo.

D E O R D I N A T I O N E
et consecratione summi Pontificis.

Sectio II.

AEterum si electus in Romanum Pontificem non esset in sacris ordinibus constitutus, vt de Petro Moroneo anachoreta, & de quibusdam alijs patrum nostrorum memoria accedit, statuta per eum die ante diem coronationis, per aliquem Episcopum Cardinalem, vel alium, si magis placet, ordinetur, & ad omnes ordines etiam presbyteratum poterit in eadē die simul, vel interpellatis diebus promoueri, vt placuit. In promotione autem hæc seruabuntur. Conuenienter in loco, vbi ordinatio fieri debet, electus Pontifex cum duobus diaconis, & aliquibus presbyteris Cardinalibus, subdiacono & acolythis apostolicis: & omnes conuenientibus sibi & tempori paramētis ornentur. Deinde Episcopus consecrator cum suis ministris paretur: paretur etiam ante altare, credentia pro consecratore, & credentia pro Pontifice electo cum rebus opportunis ad ordinationem. Electus ordinandus ad subdiaconatum, in sede sua in loco conuenienti constituta, primò lauet manus,

tum supra rochetum paretur amictu, ita tamen vt possit imponi supra caput cū tempus erit, alba, & cingulo deinde pluuiale, quod post cōllum remittit, vt tōtum retro dependeat: tum mitrā accipiat tempore opportuna. Cum omnia parata erūt, electus accedit ad altare, procumbet ad orationē sine mitra, & surgēs faciet cōfessionē cum ordinatore, deinde reuertetur ad sedē suam & leget introitum & c. vt aliās. & ordinator procedet in missa more consueto, vsq; ad collectā ante epistolā exclusiue. Tunc electus super faldistorium procumbet sine mitra, ordinator autē in scabello ad eius sinistram cum mitra: & alij omnes in locis suis sine mitra, & fiet litania per subdiaconū, & cū peruentum fuerit ad locum consuetum, surget ordinator, et benedicet electum tertio dicens, Vt hunc electum & c. vt in ordinario. Deinde iterum procumbet, & finitur litania, Tum electus sumpta mitra reuertitur ad sedē suam, & ordinator accedet ad eum, & sedenti cum mitra ipse stans cum mitra dat electo calicem vacuū cū patena, & mox vrceolos cū vino, & aqua, baccale, & manutergium. Quæ omnia electus tanget ambabus manibus ordinatore dicente. Vide huiusmodi ministerium & c. deinde successiue etiam cum mitra ordinator dicit, Oremus Deum patrē, Domi-

Dominum nostrū. & c. Tum deposita mitra dicit, Oremus, flectamus genua, leuate. Et interim etiā electus surgit sine mitra, & ordinator psequitur: Domine sancte pater omnipotens, æterne De⁹ & c. qua finita oratiōe, electus sedet sine mitra, & ordinator accepta mitra imponit amictū super caput electi, dicens: Accipe amictum & c. qui mox reassumit mitrā, & Ordinator imponit illi manipulū in brachio sinistro, dicens: Accipe manipulū & c. tum surgit electus: extrahitur sibi mitra & pluuiale, & ordinator induit cum tunicella, dicens: Induat te Dominus veste & c. Sedet deinde electus cum mitra, & ordinator tradit illi librū Epistolarum, dicens: Accipe librum epistolarū & c. Finita ordinatione, Subdiaconatus, si electus non vult ulterius pcedere, reassumit pluuiale, & finitur missa more consueto. Si verò placuerit ad Diaconatū pcedere, ordinator apud altare in suo faldistorio psequitur collectā dici cū oratiōe p ordinādo sub eodē p Dominū, & dices epistola suo ordine. Qua finita, si elect⁹ ante electionē erat subdiacon⁹, paretur in principio sicut dixim⁹, addito manipulo, & finita epistola pcūbat in faldistorio, et fiet litania, vt dixim⁹. Si autē tūc ordinat⁹ est finita epistola surgat & deponat tunicellā, & iterū sedeat cū mitra & pluuiali à collo, ordinator au-

tem ad eum accidit, & stans cum mitra dimissis alijs rebus, dicit, Oremus dilectissimi Deum patrem omnipotentem & c. & cum peruenierit ad, per omnia secula in præfatione, deponit mitram, & prosequitur præfationem usque ad eum locum, ubi dicitur, Et que sunt agenda concedere, tunc electo sine mitra sedenti imponet ipse solus dextram manum super caput, dicens: Accipe spiritum sanctum ad robur & c. Deinde prosequitur præfationem usque in finem, tunc deposito pluuiali & mitra ab assistentibus electo stanti ordinator cum mitra ponit illi stolam super humerum sinistrum, dicens: Accipe stolam candidam & c. Deinde induit eum dalmatica, dicens: Induat te Dominus & c. & mox tradit illi sedenti Euangeliorum librum, dicens: Accipe potestatem & c. Quo facto, electo sine mitra surgente, ordinator deposita mitra versus ad altare dicit, Oremus: & ministri, flectamus genua & c. Et ipse prosequitur versus ad electum, Exaudi Domine, & c. Et Domine sancte pater & c. His completis, si voluerit ad ulteriora procedere, missa suo ordine finitur. Si autem ad presbyteratum, tunc erit promuendus: ordinator reuertetur ad suum faldistorium, & leget graduale, & alleluia siue tractum: & postea procedet ad ordinem sacerdotale, ut sequitur. Quod si electus erat prius Dia-

Diaconus, parabuntur omnia, ut supra: & ipsi addetur stola super leuam, in formam Diaconi.

Electus pontifex in ordine Diaconatus existens cum ad presbyteratum voluerit ordinari, parabitur ut supra diximus, & in missa procedetur usque ad Alleluia, siue tractum exclusiue, ut prædictum est, & tunc Pontifex electus paratus amictu albo, cingulo, manipulo, stola in modum Diaconi, & pluuiali à collo retro pendente, procumbit super faldistorium ad letaniam, si non est facta, & illa, ut præmissum est, in subdiaconatu finita, reuertitur ad sedem suam, ordinator vero cum mitra ad electum sedentem accedens, manibus ambas super caput electi detectum imponit. nihil dicens. Et idem faciunt omnes Episcopi, siue presbyteri Cardinales præsentés, accedentes tamen cum reuerentia, & detectis capitibus. Deinde ordinator stans cum mitra extenta manu super electum stantem dicit, Oremus, dilectissimi Deum patrem omnipotentem & c. ut in ordinario. Deinde deposita mitra, Oremus: ministri, flectamus genua, leuate: & rursus, Exaudi nos quaesumus Domine. Et in fine expansis manibus dicit præfationem, Per omnia secula seculorum. Et usque in finem. Deinde deponitur pluuiale electi, et ordinator accedens cum mitra reflectit

orarium electo ante pectus in modū crucis, dicens: Accipe iugū domini &c. & mox imponit illi casulā ad scapulas à parte anteriori pendētem, dicens: Accipe vestē sacerdotale &c. Posthæc depōsita mitra ordinator supra electū dicit, Deus sanctificationū omnium auctor. & finita oratione genuflexus ad altare incipit hymnū, Veni creator spiritus. & similiter electus genuflexus, & dicto primo versu surgit, & alij prosequuntur, ipse verò ordinator accedit cū mitra ad electū sedētem cum mitra, & inungit ei ambas manus de oleo sancto, catechuminū producens cū pollice suo intincto duas lineas à pollice dextre manus electi ad indicem sinistrum: & à pollice sinistro ad indicē dextrū, & mox palmas & reliqua intus pungit dicens, Consecrare, &c. manus electi ita perūctæ: vnā super alterā imponuntur. Tunc ordinator deterfo aliquātulum digito cū mica panis tradit in manus electi calicē cum vino & aqua, et patenā cum hostia, quæ omnia electus tangit ordinatore dicēte, Accipe potestātē offerre, &c. Quibus peractis electus à sua sede, & ordinator in suo faldistorio lauabunt manus cū mica panis & aqua. Deinde legatur Euāgeliū more solito, & liber offeretur osculādus electo. Tū ordinator dicit, Dominus vobiscū & offertorium & mox accedet ad electum sedentem

dentē cū mitra: & ipse sine mitra accipiat de eius manibus offertorium intorticia accēsa, panem & vinū, vt est moris: & per singula ofculator manū electi offerētis: post hæc reuertitur ordinatus ad faldistoriū, & iterum tam ipse quā electus lauant manus: & statim intrant ad altare. Electus accedit ad cornu altaris, vbi dicetur Epistola, & Presbytero Cardinale ministrante & seruiente de libro stās sine mitra, & voce submissa omnia dicit cum ordinatore, & cum ipso cōcelebrat signādo & etiam verba cōsecrationis cū ipso profere do: non tamen mouet se loco suo vsque ad cōmunionē, & proceditur in missa in omnibus, vt consuetum est: & pro secreta de die dicitur secreta pro ordinato sub eodē per Dominum. Postea quā ordinator sumpserit sacra eucharistiā & partem sanguinis Christi cū particula corporis Christi, quæ erat int̄ cōmunicet electo stāti ī ipso cornu de corpore et sāguine Christi, & postea ambopurificetur cū vino, vt ipsis placuerit. His peractis elect⁹ reuertitur ad sedē suā cum mitra, et ordinator cū mitra lauat man⁹, deinde accedēs ad electū, stans sine mitra, dicit supra electū stantem sine mitra. Respon. Iā non dicā vos seruos, &c. Quo finito ordinator impōit ambas manus super eius caput, dicens: Accipe spiritū sanctum, quorū remisistis &c. Et mox

mox explicat casulam, quæ in scapulis erat electi, dicens: Stola innocentiæ induat te Dominus. Quib⁹ finitis imponitur mitra electo. Et tã ordinator quã alij Cardinales & praelati assistentes, recipiuntur ad osculũ manus, pedis, & oris electi: post hæc ordinator redibit ad altare, & perficiet missam cũ oratiõẽ pro ordinato, & dicto Ite missa est, vel Benedicamus Domino, electus crucem ante se habens stans sine mitra in medio altaris, benedicit omnib⁹, dicẽdo: Sit nomẽ Domini benedictum. & c. & mox ordinator accedẽs versus electũ, tertio genu flexus, cũ distantia cõuenienter ter dicit, Ad multos años, & solus recipietur ad osculũ oris, & sic expleta ordinatione exuet se vestibus sacris cũ orationibus consuetis.

Ethic modus de benedictione & ad multos annos seruatur, etiam si ordines acciperet in pluribus diebus sigillatim. Si electus nullum haberet ordinem, hæc ordinatio cõdecenter fieri poterit die sabbati præcedente diem dominicum consecrationis Episcopalis. Quod si fortẽ electus in Papam esset merus laicus (nam & laicus eligi potest, dummodo sit Christianus & catholicus) accipiet primam tonsuram & minores ordines, vt alij inferiores, nisi quod erit indutus cum rochetto & manto post collum & mitra. Et in
suo

suo salsistorio recipiet instrumenta ordinũ, & habitum, & non dicuntur monitiones, siue exhortationes, sed à substantialibus incipitur.

Episcopalis consecratio electi in Romanum Pontificem, si prius nõ erat Episcopus, fieri debet secundum maiorum nostrorum constitutiones eadem die, qua benedicitur, & coronatur. Sed quoniam nostris temporibus breuitatis studio alio die facta est: vt in persona fe. re. Sixti Papæ quarti, qui cũ fuisset electus, presbyter tantũ erat: primò ponemus ordinem ipsius consecrationis Episcopalis sine benedictione & coronatione: deinde consecrationem cum benedictione & coronatione.

QVOMODO CONSECRATUR in Episcopum.

Sigitur electo placet consecrari ante solemnia coronationis, & priuatim hoc poterit fieri, quando ei placebit: sed conuenientius die dominico, vel festiuo, & fiet hoc modo: Die statuto & in loco ipsi electo commodo, tam consecrator quàm electus, parantur omnibus parametis Pontificalibus cum psalmis, Quam dilecta, & alijs orationibus consuetis. Electus chirothecas & anulum tantũ non accipiet: alia autem omnia

omnia. Assistit ad min^o duo vel tres Diaconi, & vnus presbyter Cardinalis, & cum ipso consecratore, si est Episcopus Cardinalis, vt decet, duo alij Episcopi Cardinales, aliqui Subdiaconi & acoluthi Apostolici, & prelati domestici omnes, cum parametis sibi conuenientibus. De prelatistamē paratis preter Cardinales, nō est necessariū, sed fiet ex sententia Pontificis: parentur duæ credētię, vna pro electo, & altera pro consecrante, & vni altare tātū. Pro electo parētur sedes ornata in loco cōpetenti, & faldistoriū altare pro cōsecrante faldistorium consuetum in cornu Epistolę; pro alijs scabella consueta. In credentijs parentur opportuna ad cōsecrationem, & ad celebrationem Missę, candelabraque cum luminaribus opportunis ī altari, & credentia. Paratis omnibus rebus, electus accedat ad altare, & deposita mitra, procumbat super faldistorium. Orabit & surget, & remoto faldistorio, faciet confessionem cum consecratore à sinistra sibi assistente. Finita confessione electus cum mitra reuertetur ad sedem suam. Consecrator accedet ad altare, osculabitur, incensabit, si placuerit, more solito, & reuersus ad suum faldistorium, leget Introitum, & Kyrieelison, & alia vsque ad alleluia, siue vltimum versum

tra-

tractus exclusiue, & cum oratione diei dicitur oratio pro electo, vt supra. Idē faciet electus in sua fede cū suis assistentibus versus ad latere.

His dictis electus procumbet. cum mitra in faldistorio ante altare, consecrator ab eius sinistris super aliquo scabello, alij autem in suis scabellis, & per vnum ex subdiaconis fit litania: nam examinatio antiqua sanctorum patrum, & alia præcedentia omittuntur. Cum ventum erit ad locum, vbi dicitur, Vt hunc electum. surgit deinde consecrator non tamen cum baculo: & versus ad electum, tertio dicit signans, Vt hunc electum, & c. Et alij omnes Episcopi Cardinales cum suis libris procumbentes, tamen erecta aliquantulum facie idem faciant. Finita litanía surgunt omnes, & electus reuertitur ad sedem suam, & sedet cum mitra. Consecrator venit ante eum, & alijs prætermisis stans cum mitra simul eum adiuuantibus Episcopis Cardinalibus imponit librum Euangeliorum supra ceruicem electi sine mitra sedentis: nam tunc mitra ei abstrahitur, quam duo Diaconi retinent vsque in finem: & consecrator atque assistentes Episcopi ponūt ambas manus sup caput electi, dicen-

Et, dicētes, Accipe spiritum sanctum, quod tamen consecrator altē dicit, alij submisit, vt alia omnia. Si aderunt alij Episcopi parati, poterūt & ipsi manus imponere, & omnia legere, vt Cardinales assistentes deinde surgit electus, & Diaconi assistentes retinent librum super illius spatulis: consecrator autem sine mitra dicit, super eam orationem: Propitiare Domine supplicationibus nostris, et inclinato super hunc famulum tuum cornu gratiæ sacerdotalis benedictionis tuæ, in eum infunde virtutem, per Dominum nostrum Iesum Christum filium tuum: qui viuit et regnat in vnitāte spiritus sancti Deus. Deinde voce mediocri extensis manibus ante pectus dicat hanc præfationem: Per omnia secula seculorum. Respon. Amen. Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Sursum corda. Respon. Habemus ad Dominum. Gratias agamus domino Deo nostro. Respon. Dignum & iustum est. Verè dignum & iustum est, æquum, & salutare, Nos tibi semper, & vbiq;e gratias agere. Domine sancte, pater omnipotens, æterne Deus, honor omnium dignitatum, quæ gloriæ tuæ sacris famulantur ordinibus. Deus qui per Moysen famulum tuum secreti familiaris affatu inter cætera cælestis documenta cultiæ, de habitu quoque indumenti sacer-

cerdotalis instituens, electum. Aaron mystico amictu vestiri inter sacra iussisti, vt intelligentiæ sensum de exemplis priorum caperet secutura posteritas, ne eruditio doctrinæ tuæ vlli deesset ætati. Cùm & apud veteres reuerentiam ipsam sanctificationum species obtineret: & apud nos certiora essent experimenta rerum, quàm ænigmata figurarum, illius nanq;e sacerdotij anterioris habitus nostræ mentis ornatus est: & Pontificale gloriam iam non nobis honor commendat vestium, sed splendor animarum. Quia & illa, quæ tunc Cardinalibus blandiebantur obtutibus, ea potius, quæ in ipsis erant intelligenda, poscebant, & idcirco huic famulo tuo. N. quem Apostolicæ sedis præfulem, & primatem omnium, qui in orbe terrarū sunt sacerdotum, & vniuersalis Ecclesiæ doctorem dedisti, atque ad summum sacerdotij ministerium elegisti: hanc quæsumus Domine gratiam largiaris, vt quicquid illa velamina in fulgore auri, in nitore gemmarum, & in multimodi operis varietate signabant, hoc in eius moribus, actibusq;e clarescat, complecti in sacerdote tuo ministerij tui summam: & ornamentis totius glorificationis instructum cælestis vnguenti rore sanctifica. Tunc consecrator genuflexus & sine mitra versus ad altare, incipit hym-

D num

num, Veni creator spiritus, & tam electus quam alij genua flectunt eodem modo: finito vero primo versu surgunt omnes: & chorus profertur hymnus. Interim caput electi sedentis in sua sede circumligatur paniculo lineo subtili per Diaconum, ne oleum fluat super capillos, ita ut panicali extremitates retro super uicem pendeant. Deinde consecrator accedens ad electum cum mitra & intincto pollice dextere manus in Sacro Chrismate, istas ungit caput electi sedentis, formans primum signum Crucis, quo coronam totam amplectatur. Deinde ungat reliquum coronae, dicendo: Ungetur & consecratur caput tuum caelesti benedictione in ordine Pontificali, In nomine patris & filii & spiritus sancti, Amen, Pax tibi, & cum spiritu tuo, & absterse aliquatulum pollice, cum mica panis deposita mitra prosequatur praefationem, incipiens: Hoc Domine copiose in caput eius influat: hoc in oris subiecta decurrat: hoc in totius corporis extrema descendat, ut tui spiritus virtus & interiora eius impleat, & exteriora circumtegat, abundet in eo constantia fidei, puritas dilectionis, sinceritas pacis: sint speciosi munere tuo pedes eius ad euangelizandam pacem, ad euangelizanda bona tua. Da ei Domine ministerium reconciliationis in verbo & in factis, & in virtute signorum & prodigiorum:

orum, sit sermo eius & praedicatio non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed in ostensione spiritus, et virtutis. Da ei Domine claves regni caelorum, ut utatur, non ut gloriatur potestate, quam tribuis in edificationem, non in destructionem, quodcumque ligauerit super terram, sit ligatum & in caelis: & quodcumque soluerit in terris, sit solutum & in caelis, quorum detinuerit peccata, detenta sint: & quorum demiserit, tu dimittas. Qui maledixerit ei, sit ille maledictus: & qui benedixerit, benedictionibus repleatur. Sit fidelis seruus & prudens, quem constituas tu Domine, super familiam tuam, ut det illi cibum in tempore opportuno, & exhibeat omnem hominem perfectum: Sit sollicitudine non piger, sit spiritu feruens: oderit superbiam: humilitatem ac virtutem diligat, neque eam unquam deserat, aut laudibus aut tumore superatus. Non ponat lucem tenebras, nec tenebras lucem: non dicat malum bonum, neque bonum malum. Sit sapientibus & insipientibus debitor, ut fructum de profectu omnium consequatur: Tribuas ei Domine cathedram Pontificalem ad regendam ecclesiam, & plebem tuae fortis intra mundi limites uniuersi. Sis ei auctoritas, sis ei potestas, sis ei securitas: multiplica super eum benedictionem &

gratiam tuam, vt ad exorádā semper misericordiam tuam, tuo munere idoneus & tua gratia possit esse deuotus: per Dominū nostrum Iesum Christum filiū tuum: qui tecum viuit & regnat in vnitāte Spiritus Sācti Deus per omnia secula seculorū. Ref. Amen. Post hęc cōsecrator inchoat scholā pro sequente Antiphonā. Vnguentū in capite quod descendit in barbā, barbā Aarō, quod descendit in orā vestimenti eius, mandauit Dominus benedictionē in seculum. Ecce quam bonū, & quam iocūdum habitare fratres in vnū. Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbā, barbā Aaron, quod descendit in oram vestimēti eius, sicut ros hermon, qui descendit in montem Syon. Quoniam illic mādaui Dominus benedictiōem, & vitam vsq; in seculū. Gloria patri & filio. Sicut erat & c. Deinde repetatur Antiphonā, Vnguentum in capite. Interim imponit mappa ad collū electi sedentis, supra quā imponit postea manus, & cōsecrator inungit illi manū cū sacro chrismate, vt sit & alijs Episcopis, dicens: Vnguantur manus istę de loco sanctificato, & chrismate sanctificationis, sicut vixit Samuel Dauid Regem & prophetam, ita vngantur & confirmentur in nomine Dei patris ✠ & Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠, facientes imaginem Sanctę Saluatoris

uatoris nostri, quę nos à morte redemit, & ad regna cęlorum perduxit. Exaudi nos pie pater, omnipotēs, æterne Deus, vt quod te rogamus, exoremus, per Christū Dominum nostrū amen. Oremus: Deus pater Domini nostri Iesu Christi, qui te ad Pōtificatus sublimari voluit dignitatem, ipse, qui per Samuelē Dauid in Regem, & Prophetam inunxit: te nostro ministerio chrismate & mysticę delibutiōis liquore perfundat, & spiritualis benedictionis vbertate fecundet: vt quicquid benedixeris, benedicatur: & quicquid sanctificaueris, sanctificetur, & cōsecratę manus istę, per eundem Christum Dominum nostrum.

Electus manus iunctas simul iūctas in mappa pēdenti à collo reponit: baculus non datur: sed mox cōsecrator deposita mitra benedicit anulum preciosum imponendo electo, dicens: Creator & cōseruator humani generi, dator gratię spiritualis, largitor æternę salutis: tu Domine emitte tuam benedictionem super hūc anulum: vt quicquid que hoc sacrosancto fidei signo insignitus incessest in virtute cęlestis defensionis, ad æternam sibi proficiat salutem: per Christū Dominum nostrum amen. Electus etiam surgit dum dicitur oratio anulum ipsum interea tenet manu dextra aliquis acoluthus

ante consecratorem genuflexus, consecrator dicta oratione aspergit annulum aqua benedicta: & illum imponit in digito annulari dextræ manus electi sedentis, dicens: Accipe annulum fidei scilicet signaculum, quatenus sponsam Dei, Sanctam videlicet ecclesiam intemerata fide ornatus illibatè custodias, Amen. Et dum imponit, osculatur manum electi: deinde adiuuantibus Episcopis assistentibus librum Euangeliorum ab eius spatulis remouens dat ad manus electi sedentis, dicens: Accipe euangelium, & vade prædica populo tibi commissio, potens est enim Deus augere tibi gratiam suam. Qui uiuit & regnat cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus: per omnia secula seculorum, Amen. His peractis consecrator redit ad suum salsistorium: & lauat manus, electo autem sedenti in sua sede Diaconus Cardinalis tergit caput cum medulla panis diligenter, & cum panno mundo, deinde cum pectine mundat, & componit capillos, & imponit illi mitram, & tunc electus lauat manus cum mica panis, & bene mundat. Quibus finitis tam consecrator, quàm alij omnes Cardinales præsentés osculantur pedes, manum, & os domini electi: alij autem prælati parati, pedem & manum, alij inferiores pedem tantum. Et mox consecrator prosequitur missam

sam vsque ad lectum offertorium. Et idè facit electus Pótifex in sua sede stans. Dicto offertorio consecrator accedit electum sine mitra: & de eius manu accipit offertorium, Intorticia, panes & vini vasa duo, & ad vniquodque istorum osculatur manum electi, hunc reuertitur ad suum salsistorium, & lauat manus, tam ipse quàm electus, & intrat ad altare, & similiter. D. electus accedit ad altare, & ponit se ad cornu Epistolæ, presbytero Cardinale ministrante librum, & ibi sine mitra simul cum consecratore celebrabit signando, & omnia dicendo submissa voce, vt consecrator: non tamen se loco mouebit vsque ad communionem, quàm sumet sub vtraque specie stans in ipso cornu aliquatulum procedens inclinatus. Finita missa non imponuntur chirothecæ, neque mitra, quam habet cum illis benedictionibus consueta, neque introvizatur electus, sed stans in medio altaris sine mitra, habens ante se crucem, populum benedicit, dicens: Sit nomen Domini benedictum. Et resumpta mitra vadit ad sedem suam, & sedet, & tunc consecrator accedit versus Dominum electum, & tertio genu flectens, dicit: Ad multos annos, vt dictum est in presbytero. Et omnes deinde exiunt se sacris vestibus cum orationibus consuetis.

SACRARVM CERIMONIARVM
CONSECRATIO, BENEDI-
ctio, & coronatio simul Romani Pontificis.

Quod si electus in Romanum Pontificem, voluerit eadem die consecrari Episcopus, benedici, & coronari, Et à superioribus Pontificibus plerumque seruatum est, ita procedendum erit. Sed eadem seruatur etiam in electo, qui prius erat Episcopus benedicendo, & coronando vsque ad sequens capitulum, vbi incipit: Cantores. Primò ordinabuntur omnia ad huiusmodi solemnitatem opportuna, infra scripta etiam seruantur in coronatione, & consecratione Episcopali, conuenienti tempore, quæ electione huius ordinationis facile colligi poterunt: & tandem constituto die Dominico, Pontifex è cubili summo mane ad cameram paramenti, quam Papagalli appellant, ingreditur ibi à Diaconis Cardinalibus, Subdiaconis, Acoluthis & alijs Officialibus conuetis paratur amictu albo, & lógo cingulo, stola, pluuiali rubeo, & mitra preciosa. Cardinales alij circumstant, & omnes Prælati & Officiales cum suis cappis laneis. Sic electus pontifex paratus cruce præcedente progreditur ad Sanctum Petrum, ordine alias cõsueto, Diaconis Cardinalib⁹ hinc & inde fimbriã pluuiialis sustinentibus, Caudã autẽ pluui-

pluuialis portabit nobilior laicus, qui erit in curia, etiã si esset Imperator, vel Rex, supra eum octo nobiles siue Oratores portat vmbraclulũ hastibus octo sustentatum, quod hodie baldachinum appellant. Ante eum duo seruientes armorum portant faldistorium cum magno cussino. Fererius tapetum, & paruum scabellum, & cussinum.

Cũ Papa electus peruenerit ad portam vltimam palatij, quæ est in capite porticus Ecclesiæ Sancti Petri, in palatio apud portã extenditur tapetum, ponitur faldistorium, et super illud cussinum magnum, & ad pedes paruum scabellum: & sedens ibi electus recipit ad osculum pedis canonicos, & Capitulum basilicæ Sancti Petri, deinde surgens intrat Ecclesiam per portam, quæ est in medio: & progressus vsque ad secundum circumulum porphyreticum, detracta mitra orat versus ad altare supra faldistorium à supradictis ibi paratum: & tunc supra scabellum paruum ponitur paruus cussinus. Facta oratione surgit: re-assumit mitram, & pergit ad Capellam Sancti Gregorij, quæ dicitur capella Sancti Andreae & sedens in sede si-
bi parata, recipit omnes Cardinales & alios Prælatos cũ suis cappis ad reuerentiam. Cardinales ad manus sub auriphrygio, Prælatos ad pedis osculũ. Tunc surgens sine mitra astã-

ti cruce populo benedicit, dicens: Sit nomen Domini &c. Subdiacon^o dicturus Epistolā, deposita cruce post benedictionē capit omnia sua paramēta: & simul cū eo Acoluthi exuunt cappas, & induunt superpellicia super rochetum, ad partē se retrahentes: sedet deinde electus aliquantulū cū mitra: & iterum surgēs sine mitra versus ad altare, sub silentio dicit, Pater noster, &c. Tum altē incipit pro tertia, Deus in adiutorium, &c. & sic stat quousque incipiat Psalmus, Legē pone. Inde sedet cum mitra & assistētibus Episcopis cum libro, ac iuuātibus hinc inde Diaconis, vt moris est, incipit Psalmū, Quā dilecta. Interim subdiacon^o Apostolicus lecturus Epistolam, vt diximus, paratus omnibus suis paramētis ex altari subministrante Sacrista, accipit sandalia, quę reuerēter portantur ad electum, sequentibus illum Acoluthis cum superpellicijs, & ea simul cum cubiculario cameræ, imponit pedibus suæ sanctitatis, Acoluthis, circū circa fimbrias pluuias eleuantibus supra illorum capita. Impositis sandalijs Diaconus lecturus Euangeliū cum duobus alijs Diaconis, qui assistent Papę, capiunt paramēta sua, ille amictum album, cingulum, stolam, dalmaticam, manipulum verò postea capiet in altari. Alij verò duo capient amictum, & dalmaticas tātum.

Indu-

Induti reuerenter simul ad electum accedēt qui finitis psalmis, cū dicitur capitulū pro tertia, surgit cum mitra, & finitis versiculis deposita mitra, & assistētibus duobus ceroferrarijs, dicit, Dominus vobiscum, & orationē pro tertia, librum prior Episcoporum Cardinaliū, qui ei assistere debet, sustinet supra caput, Episcopi verò assistētes iuuant, & tenent candelam accensam, dicto Dominus vobiscū, post orationē liber remouetur, ceroferrarij discedunt, & dicto à cātoribus, Benedicamus Domino, Papa sedet cum mitra, & lauat manus Episcopo Cardinali adiuuante, & reliqua, vt alias lotis manibus. Episcop^o Cardinalis redit ad locū suū, & Papa deponit mitrā, pluuiale, & stolam: & Diacono lecturo Euāgelium ante se stante induitur cōsuetis paramētis, quę per acoluthos hoc ordine portātur ex altari, & ipsi Diacono porriguntur, duo Diaconi assistentes, & post eos duo subdiaconi adiuuāt vestiētē. Primū portatur cingulum cū succinctorio, Crux pastoralis, dein stola, tunicella, dalmatica, chirothecę, planeta, mitra auri phrygiata, annul^{us} aut non datur, si nō est consecrat^{us} Episcopus, quem, si esset cōsecrat^{us}, Cardi. Episcop^o assistens imponeret. In cōsecrationib^{us} vtūtur hodiernis temporibus albis paramētis, quamuis antiqui secundū temporis exigen-

exigētiam, colore vterentur. Sed cōueniens est, vt utamur secūdū quod exigit missa, quæ celebratur. In processione autē erunt omnino albi coloris. Cū elect⁹ Papa incipit parari, Cardinales, & omnes Prælati, atq; officiales parantur. Episcopi Cardinales, Patriarche, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates pluuiialibus, & albis mitris: presbyteri Cardinales planetis, & mitris similibus. Diaconi Cardinales dalmaticis & mitris albis, subdiaconi omnes tunicellis. Auditores & clerici cameræ, superpellicijs supra rocheta. Secretarij & aduocati super vestes cōmunes habeant pluuiale cum apertura super humerum dextrum, & Almucia super sinistrum, alij, vt alias.

Consecratio Romani Pōtificis secūdum antiquas patrum constitutiones, spectare solebat ad Episcopum Hostiensē, qui etiam pallio in ea cōsecratione utebatur, assistebāt ei Portuensis & Albanensis Episcopi, & hi tres in benedictione Pontificis quando alias esset consecratus, tres speciales orationes super eum dicebāt. Idē agebant in coronatione Romani Imperatoris: Sed (vt arbitror) ad tollendas cōtentiones iam pridem introductum est, vt prior Episcoporum Cardinaliū cum duobus ex senioribus Episcopis id munus obire debeant, & in Pontifice, & in Cæ-

fare

fare. Sicque nostris temporibus seruari videmus, vt non habeatur ratio Ecclesiarum, sed prioritatis Episcopalis. Consecratio nostris tēporibus non accidit, nisi in Sixto quarto: quæ tunc fuit facta secretè, & per Dominum Rothomagensē qui erat Episcopus Hostiensis, & non Prior, sed non publicum. Prior igitur Episcoporum Cardinalium, siue alius, quisquis ille sit, qui electum Pontificem est consecraturus, procedat ad altare maius Sancti Petri, ibique ad partem capiat sandalia, & paramenta omnia Pontificalia, ac si celebraturus esset, cum Psalmis & orationibus consuetis: ibique expectet Pontificem. Interim Pontifici assistet subprior Episcoporum Cardinalium. Paratis omnib⁹ ordinibus, Pontifex incensum mittet in thuribulo, & prior Diaconorum cum ferula processionem ad altare maius ordinabit, hoc modo: Familiares Papæ, minores nobiles, cubicularij, nobiles maiores & Barones, conseruatores & oratores laici & non Prælati, Secretarij & aduocati mixtim, ita vt duo antiquiores ex vtroque ordine sint indigniori loco: Acoluti, Clerici, cameræ, Auditores, Acoluthus thuriferarius, Acoluthi ceroferarij: qui septem numero esse deberent: Subdiaconus cum cruce Papali, & alijs subdiaconis. Subdiaconi duo latini, & græcus

cum

cum libris Euangeliorum, Diaconus Græcus. Et nota quòd pro Epistola & Euangelio in Lingua Græca solebant vocari in hac celebritate monachi ex monasterio Cryptæ ferratæ. Deinde abbates forenses, Episcopi Archiepiscopi, oratores, prælati, Abbates vrbis, qui in hoc die sunt priuilegiati Episcopi assistentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi, presbyteri & Episcopi Cardinales. Diaconi duo assistentes, & inter eos medius Diaconus lecturus Euangelium: demum ipse Pontifex qui pedibus suis incedet, ipsi Diaconi assistentes fimbrias pluuiæ portabunt, & maior princeps caudam, octo nobiles, seu oratores baldachinum supra eius caput ferent. Deinde sequetur auditor, qui mitram ministrat, medius inter duos cubiculares secretos, & inter eos est Secretarius Papæ si non est Prælati. Deinde protonotarij & curiales Clerici non parati. Ante Pontificem immediatè minister cerimoniarum præcedit cum duabus arundinibus super alteram stuppâ, super alteram verò candelam ardentem portans. Et cum Pontifex capellam Sancti Gregorij exierit, Cerimoniarum ad eum conuersus, ignem stuppæ mittit, & genuflexus, alta voce dicit: Pater Sancte, sic transit gloria mundi, quod tertio facit distincto æquali spacio, antequam perueniunt ad

por.

portam capellæ. Procedunt deinde omnes per nauim ipsius capellæ Sancti Gregorij, vbi sepulchra sunt Romanorum Pontificum: & cum illam exierint, flectunt ad dextram: & per portâ, quæ est ante altare, ingrediuntur capellâ, & ascendunt etiam ad dextram, antequam Papa cancellos capellæ intret: tres vltimi presbyteri Cardinales veniunt ei obuiam, & osculantur os & pectus Pontificis, à seniori incipientes: deinde ante Diaconos assistentes præcedunt. Cum autem puentum fuerit ad altare, Pōtifex deposita mita facit orationem super salsistoriū, deinde surgens remoto salsistorio facit confessionem more solito, scilicet hoc ordine: A Pontificis dextra stat Episcopus Cardinalis, Cōsecrator, vel assistēs, si nō est Cōsecrator, & post eū Diaconus Cardinalis assistēs: à sinistris stat Diaconus Cardinalis, lecturus Euangelium, & post eū Diaconus Cardinalis assistēs: post quæ genuflexus manet subdiaconus Latinus cū libro Euangeliorū, & manipulo Pōtifcis, quæ illi imponit dicto Indulgentiæ & c. Interim cantores cātant introitū missæ, & Kyrie eleisō. Et hæc quidem super radicta circa descensum ex palatio ad Ecclesiam, & quæ in capella sancti Gregorij, & vsq; ad factam confessionem superius dicta, sunt præter quæ de parâdo cōsecrate, seruantur etiam quā electus Episcopus non

non est consecrandus, sed benedicendus, & coronandus tantum. Nunc de ipsa consecratione subiungemus.

Hoc totū Caput prætermittitur, si Papa erat prius Episcopus consecratus, in eo namque cōsecratio Episcopalis cōtinetur.

Cantores vt finierint Kyricieleison, quiescent. Electus procumbet super faldistorium ante altare, ad eius dextram consecrator, & ad sinistram Diaconus Euāgelij super scabellā, Diaconi assistentes post Pontificem duo Episcopi Cardinales seniores hinc inde super scabellā, alij omnes, vt cōmodum erit, genuflexi procumbent omnes cum mitris in capite: & Diaconus Euāgelij incipiet sine mitra Litaniam: & omnes respondent replicando. Cum peruentum fuerit ad locum vbi dicitur, Vt hūc electum. & etiam tertio dicitur ab eodem Diacono, & iam cōsecrator quā omnes alij in Episcopali dignitate constituti præsentēs, & parati erecto capite, & extēsa dextra, non tamen mouentes se de locis suis, benedicunt consecrandum tertio, vt in ordinario. Finita litania omnes surgunt, & cōsecrator stat ad infimum gradum Papalis sedis, vertens faciem ad altare, medius inter duos seniores Episcopos Cardinales: qui etiam stolam habere debent, & librum. Electus Pontifex ante eum stabit medius inter assistentes

stantes Diaconos, vertens faciem suam ad faciem consecratis. Episcopi, Archiepiscopi, Patriarchæ, qui aderūt paratū suis libris, omnes accedēt, & circulū facient, & omnia cū consecrator dicēt, voce tamē submissa depositis mitris, & omnibus statibus. Episcopus Cardinalis à sinistris super pontificē dicit hāc orationē: Oremus, adesto supplicationib⁹ nostris omnipotēs Deus, vt quod hu militatis nostræ gerendū est ministerio: tuæ virtutis cōpleatur effectu. Deinde Episcopus consecrator dicit orationem cum nota oremus. Propitiare quæsumus Domine supplicationibus nostris: & inclinato super hunc famulū tuū cornu sacerdotalis gratiæ benedictionis tuæ infunde in eum virtutē, per Dominum nostrum &c. quā finita vsque in vnitāte Spiritus Sancti Deus, ponit librum Euāgeliorum apertum inter ceruicem, & spatulas electi: quē Diaconi Cardinales retinent vsq; ad finem: & tū consecrator quā alij duo Episcopi Cardinales ponunt primō manus super eius caput nihil dicentes, & similiter faciūt omnes p̄sentes parati in Episcopat⁹ ordine cōstituti. Consecrator autē extensis manibus dicit præfationē consuetam, Per omnia secula seculorum &c. Honor omnium dignitatum, vt supra notauimus, quum electus Papa consecratur alio die, quā isto

Et vngit electi caput, deinde manus. Tū imponit ei annulum, & demum dat ei librum Euangeliorum, & tandem ambo lauantur, & mundantur, vt diximus, plene in eodem loco. Pontifex fedet in faldistorio sibi parato in plano inter sedem eminentem, & altare dum lauat consecrator in alio loco sibi commodo, & lotus deponit paramenta Pontificalia, & cum pluuiali ac mitra afsistit, vt prius. His finitis non dicuntur illæ tres orationes, quæ dici solent, quando electus non consecratur, quia erat Episcopus. Sed mox mundatis manibus & capite, ducitur ante altare, & de manu prioris diaconorū accipit palliū de corpore, & altari Beati Petri sumptum, vt inferius dicemus. Et quidem omnia ab eo loco, vbi incipit. Cantores, vt finierint Kyrie eleison, quiescant, & dimittuntur si electus erat prius consecratus Episcopus.

Si electus Pontifex iam Episcopus est tantum benedicendus, & coronandus hac die, hoc modo proceditur.

Seruatis omnibus, quæ supra diximus, vt que ad cantatū introitum, & Kyrie eleison, Papa facta confessione accipit immediate mitram: & fedet in sede, sine faldistorio sibi parato inter sedem eminentem & altare: & tres primi Episcopi accedunt ad Pontificem, & faciem ante illius faciem tenentes sine mitra

tra

tra, illorum iunior super Pontificem stantem sine mitra ipse in medio duorum stans primam dicit orationem, videlicet: Deus qui adesse non dedignaris, vbicunque deuota mente inuocaris: adesto quæsumus inuocationib. nostris, & huic famulo tuo. N. quæ ad culmen apostolicum iudicium tuæ plebis elegisti: vbertatem supernæ benedictionis infunde, vt sentiat se tuo munere ad hunc apicem peruenisse. Secundam dicit immediate secundus Episcopus Cardinalis, stans & ipse in medio, videlicet: Supplicationibus nostris omnipotens Deus effectum confuetæ pietatis impende: & gratia Spiritus Sancti famulum tuum. N. perfunde: vt qui in capite Ecclesiarum nostræ seruitutis ministerio constituitur: tuæ virtutis soliditate roboretur. Et tertiam antiquior, id est, Prior Episcoporum Cardinalium in eodem loco stans, videlicet: Deus qui Apostolum tuum Petrum inter cæteros Apostolos primatum tenere voluisti: ei que vniuersæ Christianitatis molem super humeros imposuisti, respice quæsumus propitius hunc famulum tuum. N. quem de humili Cathedra violenter sublimatum in thronum eiusdem Apostolorum principis sublimamus: vt sicut profectibus tantæ dignitatis augeatur, ita virtutum meritis cumuletur.

quatenus Ecclesiasticæ vniuersitatis onus te adiuuante dignè ferat. Et à te, qui es beatitudo tuorū vicè meritam recipiat: per Christum Dominum nostrū. Amen.

Dictis orationibus Papa etiam sine mitra accedit ad altare, & prior Diaconorum secundo adiuuante capit pallium de altari, & imponit Pontifici & solus dicit; Accipe pallium, sanctam plenitudinem Pontificalis officij, ad honorem omnipotentis Dei, gloriosissimæ virginis Mariæ eius matris, beatorū Apostolorum Petri & Pauli, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ. Et firmat cum spinulis.

Accepto pallio Pontifex accedit ad altare sine mitra: illud osculatur primū, & deinde librum Euangeliorum, quē subdiaconus à sinistra parte offert, imponit incensum thuribulo Diacono Euangelij offerente nauiculam, incensat altare more solito, & accepta mitra in cornu altaris stans, à Diacono incensatur, & non recipit Diaconus tunc osculum, vt aliàs, sed ascendit ad Cathedram eminentem, sedens recipit ad reuerentiam Cardinales & prælatos omnes paratos. Cardinales ad osculum pedis, manus et oris, alios paratos ad osculum pedis & manus. finita reuerentia surget Papa sine mitra, & legit introitum & Kyrieelieson, sustinente librum Cardinali Episcopo, cum alijs assistenti-

stentibus. Deinde in voce dicit, Gloria in excelsis Deo. Pax vobis, & orationes opportunas, videlicet de die, de Spiritu Sancto: & vltimò dicit secretè orationem pro se, quæ habetur in consecratione Episcoporum.

Dictis orationibus, sedet Pontifex, & prior Diaconorum cum ferula descendit ad confessionem beati Petri cum Subdiaconis, auditoribus, scriniariis, id est, secretarijs, & aduocatis: quib⁹ in duas acies distributis, ita vt in qualibet acie sint ex omnium ordine, faciunt laudes Pontifici, stantes capitib⁹ detectis, Papa & omnibus alijs sedentibus in locis suis. Prior Diaconorum incipit solus alta voce, quasi legendo: Exaudi Christe. Subdiaconi, auditores, scriniarij & aduocati respondent: Domino nostro Innocentio, à Deo decreto Summo Pontifici, & vniuersali Papæ vita. Et sic tertio dicitur per priorem, & totiens per illos quoque respondetur. Subsequenter idem prior Diaconorum dicit, Saluator mundi. Et illi respondebunt, Tu illum adiuua. Et sic ter dicitur, & ter respondetur. Deinde idem prior dicit, Sancta Maria: & illi respondebunt, Tu illū adiuua. Et bis dicitur, & bis respondebitur. Inde prior idem subiunget, Sancte Michael, & illi respondebunt, Tu illum adiuua. Et tunc deinceps semel dicitur, & semel responde-

bitur. Sequitur prior-
 Sancte Michael,
 Sancte Gabriel,
 Sancte Raphael, Tu illum adiuua.
 Sancte Ioannes Baptista,
 Sancte Petre,
 Sancte Paule,
 Sancte Andrea,
 Sancte Stephane,
 Sancte Leo,
 Sancte Gregori,
 Sancte Benedicte,
 Sancte Basili, Tu illum adiuua.
 Sancta Sabba,
 Sancta Agnes,
 Sancta Cecilia,
 Sancta Lucia,

Finitis laudibus dicitur Epistola latinè, & deinde Græcè, & proceditur in missa, vt aliàs, vsque ad finem datur benedictio. Sed nõ publicantur tunc indulgentiæ. Sacris missarum solennijs ritè peractis, proceditur ad coronationem. Pontifex reassumptis chirothecis, & annulis cum omnibus paramentis suis, in quibus celebrauerat, & cum Cardinalibus, prælatis & officialibus omnibus, vt in missa paratis: procedit ad suggestum supra gradus basilicæ Apostolorum principis ex materia constructum,

Æum, & ornatum, ibique in sede eminenti sibi parata fedet: & cum omnes prælati conuenerint, & populus ex basilica in arcem exierit; Diaconus à sinistris deponit mitram consuetam è capite Pontificis, & Diaconus à dextris Tiaram, quod Regnum appellant, & triplici corona ornatum Pontificis capiti imponit, populo acclamante Kyrie eleison. Et Diaconus à dextris latinè, à sinistris verò vulgariter publicant plenarias indulgentias, tum paratur processio ad Lateranum.

Sed quoniam plerumque antequam hæc completa sint, hora est fati tarda, & longa ad Lateranum restat via, multaque ibi adhuc sunt peragenda: consueuerunt aliquando Pontifices, & patres sustentationis gratia aliquatulum cibi sumere: paratur refectio in atrio domus Archipresbyteri basilicæ pro Pontifice & Cardinalibus, pro alijs prælatis in vicinis domibus canonicorum. Coronato Pontifice veniunt ad refectio-nem, & interim parantur, quæ ad processio-nem sunt opportuna. Sumpta refectio Pontifex & oës descendunt ad equitadum, & hoc ordine proceditur ad Lateranum. Primi incedent valisarij Cardinaliũ suo ordine: et deinde eorum familiæ & oës laici mixtim, vt eis placuerit. Tum per ordinem isti sequentur

tonfor, & sartor Papæ cum valisijis rubeis, in quibus sunt vestes, quæ pertinent ad sanctissimum dominum nostrum familiares & scutiferi Papæ, nobiles curiæ minores, & nepotes affinesque dominorum Cardinalium, scala Papæ panno rubeo cooperta, quâ portat equus albus ductus per vnum ex parafrenarijs purpura veste indutum, Qui, postquâ Papa ascendit equum cum ista scala, vadit in ordine suo, dextra equi habenas, sinistra rubrum ferens baculum. Huc sequuntur duodecim cursores Papæ etiam rubris vestibus induti, equestres portâtes duodecim vexilla rubra, bini & bini. Inde tredecim vexilliferi capitum regionum vrbs cum suis vexillis cherubin aliquanto maioribus alijs vexillis etiam vestibus rubris & equestres omnes vexilliferi. Tum vexillifer populi Romani cum vexillo, & insignijs populi Romani. Deinde vexillum album cû cruce nigra, quod portat procurator ordinis beatæ Mariæ Theutonicorum, vexillum cum armis Papæ, quod aliquis magnus nobilis portat, & demum vexillum ordinis Hierosolimitani rubrum cum alba cruce, quod procurator eius portat. Isti quinque vexilliferi habebunt equos cataphractos, siue bardatos, & coopertos tela sericea vsque ad talos equorum, cum insignibus suis, ipsi autem erunt armati, ac si præli-

um essent ingressuri, dempta galca cû lacernis ex tela etiam sericea cum insigni, & anguli vexilliferi habebunt quatuor pedites cum lacernis bocafinis cû insignibus Dominorû, hunc ordinem vexillorû inueni seruatû. Sed mihi non placet: neque videtur debitus ordo: Nã non honoramus signû, nec signi figurâ, sed signati dignitatem, vnde ponimus vexillum ciuitatis, in qua est Pontifex, in principio, vt minus dignû, deinde vexillû ordinis beatæ Mariæ Theutonicorû, in quo est crux nigra in albo. Tû vexillum Papæ, inde vexillû Ecclesiæ, & bene hactenus. demû in loco honorabiliori vexillû ordinis militaris Hierosolimitani cum alba cruce in rubro: quod mihi videtur præter omnem conuenientiam, nam signû crucis albæ in rubro nõ est signum vniuersitatis Christianorû, sed illius tantû ordinis militaris, sicut & nigra in albo alterius ordinis est signum. Vniuersitatis autem Christianæ signum est crux rubra in albo: ergo vexillum ordinis Hierosolimitani non est præferendû signo Papæ, aut signo Ecclesiæ, locus igitur suus esset post vexillû ordinis Teuthonicorû, & nõ post oes. Si autem adesset vexillû cruciatæ crux rubra in albo, quia est vniuersale omnium Christianorû, illud iure optimo ponendum esset in loco digniori. Post vexilla, præcedunt duodecim equi albi sine

fessoribus, phaleris aureis instratis carmasinis ornati, quos duodecim parasfrenarij ducunt rubra veste induti, & baculum rubrū in sinistra portantes, hos sequuntur quatuor nobiles, pilea quatuor carmasina supra baculos quosdam deferētes, qui scutiferi honorarij vocantur Cubicularij, deinde sequuntur equitates in suo habitu oratores laici, & non prælati simul cum baronibus & maioribus nobilibus. Tum subdiaconus apostolicus cū cruce Papali, & suis collegijs parati, vt in missa, & apud crucem duo magistri ostiarij cum suis virgis, post hos duodecim familiares Papæ rubra veste induti, portantes duodecim intorticia accēsa ante sacramentum corporis Christi pedites, inde duo familiares sacristæ equestris etiam rubro induti, portantes laternas argēteas cum lumine ante sacramentum. Et post eos ducitur per familiarem sacristæ rubro etiam iudutum, & baculum in sinistra habentem, equus albus, mansuetus, ornatus, vt illi duodecim, portans sacramentum, habens ad collum tintinabulum bene tinnies. Et supra portatur baldachinum cum insignibus Papæ & sacramēto per ciues Romanos, qui inter se mutantur terdecies, vt vna quæq; regio habeat suā partem. Post sacramentum equitat immediate sacrista, qui, vt cæteri prælati, habet equū totum

totum coopertū. bocalino, & ipse & omnes alij parati sunt, vt in missa cum paramētis, & mitris. Sacrista in manu gestat album baculū. Sequuntur deinde duo præfecti nauales, & in eorum absētia duo nobiles, induti, vt aduocati & secretarij præter Almuciā. Et post eos ipsi secretarij, & aduocati cū almucijs. Catores deinde equitat cū superpellicijs. Tū acoluthi, clerici camere, & auditores cū superpellicijs supra rochetū. Subdiaconus Græcus, & latinus, & Diaconus Græcus, vt in missa. Sequuntur de hinc prælati cum equis coopertis & ipsi cū mitra, & pluuiali. Abbates forenses, Episcopi, Archiepiscopi Abbates vrbs, Episcopi assistentes Papæ, Patriarchæ, Diaconi cū dalmaticis, presbyteri cum planctis, Episcopi Cardinales cum pluuialibus, procedunt duo Diaconi assistentes Pape, & inter eos medius prior Diaconorū, si ipse dixit Euangeliū, prior Diaconorum ferulā in manu portare debet, et totā processionem ordinare, & illa ordinata equitare in loco suo. Procedit tandē summus Pontifex super equum albū faleratum, coopertū à parte posteriori stragiola carmesina sub baldachino, & octo magni nobiles siue oratores portant. Cū Papa per scalam, quā superius diximus, ascendit equū, maior princeps qui p̄sens adest, etiā si Rex esset aut Imperator, stapham equi

equi papalis tenet, & deinde ducit equum per frenum alquantulum. Si imperator aut Rex soli essent, id est, non esset alius Rex, soli equum ducerent cum dextra manu. Sin verò esset alius Rex, dignior à dexta, alius à sinistra frenum tenerent. Si nō sint reges, digniores ducant equum. Et postquam Imperator, Rex, siue alius magnus princeps aliquantulum equum duxerit, substituuntur alij duo magni nobiles eorum loco, & mutentur. Si verò Pontifex, non equo, sed sella veheretur, quatuor maiores principes, etiam si inter eos Imperator, aut quivis maximus princeps adesset, in honorem Saluatoris Iesu Christi, sellam ipsam cum Pontifice humeris suis portare aliquantulum debēt. Sed ad erunt etiam quatuor validi Pontificis familiares, qui pondus sustinent; Ita vt principes ipsi in signum piæ religionis, ac reuerentiæ magis, quàm ad on⁹ subeundum manus apposuisse videantur: qui etiam mutabuntur pro hominum. & itineris dispositione. Similiter & octo nobiles, qui Baldachinum super caput Pontificis ferunt, mutabuntur post aliquod spaciū & equos suos ascendentes in ordine suo equitabunt, eorum loco nobiles ciues Romani vsque ad Lateranum, Baldachinum portabunt, mutabunturque per vias, sicut de Baldachino Sacramenti dixim⁹.

Ante

Ante Pontificem cōseruatores, capita regionum, & alij magistratus, ac nobiles vrbi pedites præbūt, & Prætoriani milites cū eis accincti ensibus circiter cētum, & baculum in manibus portantes, ad custodiam corporis Pontificis. Circa Pontificem, aliquando ante, aliquando post equitabit Marescallus, siue Soldanus curiæ, cū duobus sacculis pecuniarum ante sellam, & ipsas pecunias projiciet super populum ad pressuram dimouendam, vt infra dicemus. Primū iactum pecuniarum faciet, cū Pontifex incipiet se mouere: alium apud pontem Hadriani, tum in area apud montem Iordanum: Inde in area Parionis, deinde alium apud Sanctū Marcū, postea apud Sanctum Adrianum, & demum vbicunque magnam pressuram apud Pontificem viderit: & vt facilius possit pertransire, ad partem transversam iaciat pecunias. Post Pontificem immediatè sequuntur duo Cubicularij secreti, medium tenētes Auditorem rotæ Decanum, qui seruit de mitra. Et deinde duo Medici cum secretario principali in medio, si ille non est prælatus. Subsequitur deinde umbella rubri coloris: quā vnus seruiciens armorum, præter galeam totus armatus eques portat. Postremò equitant Vicecameraus, si nō est paratus, & omnes prælati non parati, Protonotarij, Auditor

tor contradictorum, si non sit paratus, & si-
 militer corrector literarum: qui si sint parati, e-
 quitant in loco promotionis, & omnes to-
 gati. Vicecamerarius baculum in manu por-
 tat: & pertinet ad eum curare ut ordo à prio-
 re Diaconorum datus seruetur in processione.
 Et secundum antiquas consuetudines, Came-
 rarius Papæ non portat ferulam, si est Car-
 dinalis, sed eius Vicarius, & Vicecamerarius:
 quia non ad Cardinalem, sed ad Camerarium
 id pertinet. Hoc igitur ordine ad Lateranum
 procedunt. Cum Pontifex peruenerit ad mō-
 tem Iordanum, Iudæi illi obuiam eunt, genu-
 flexi legem Pontifici offerunt, Lingua He-
 braica legem laudantes, & hortantes Pon-
 tificem, ut illam veneretur. Pontifex illis au-
 ditis, in hanc sententiam respondet: Sanctam
 legem Viri Hebræi, & laudamus & venera-
 mur, utpote ab omnipotenti Deo per manus
 Moyfi patribus vestris tradita est: obseruan-
 tiam verò vestram, & vanam interpretationem
 danam atque improbamus: quia Saluatore, quem
 adhuc frustra expectatis, Apostolica fides iam
 pridem aduenisse docet, & prædicat Domi-
 num nostrum Iesum Christum: qui cum pa-
 tre & Spiritu Sancto viuit, & regnat Deus,
 per omnia secula seculorum. Sed quoniam
 nonnunquam accidit, ut Iudæi populi mul-
 titudine opprimantur, solent aliquando im-
 petra-

petrare pro eorum securitate, ut hoc faciant
 super arce murali arcis Sancti Angeli in angu-
 lo ad viam, qua itur ad palatium, respicienti.

Cum Pontifex ad Ecclesiam Lateranensem
 peruenerit, descendit in porticum Ecclesiæ,
 & à Canonicis illius Ecclesiæ honorifice pa-
 ratise excipitur cum cruce. Descendit Pon-
 tifex ex equo: prior Canonicorum Latera-
 nensium offert crucem osculandam Ponti-
 fici, quam Diaconus Cardinalis accipit, & ad
 os Pontificis, cui prius Tiaram extraxit, po-
 nit: osculata cruce, Pontifici ponitur mitra,
 & regnum datur in manibus auditoris: ipse ve-
 ro pontifex à priore, & Canonicis prædictis
 ducitur ad marmoræam sedem, ante portam
 principalem à sinistra stantem, quæ Stercoraria
 appellatur, & ibi eum sedere faciunt: qui ita
 tamē sedet, ut magis iacere videatur, ad quem
 mox accedentes Cardinales eleuāt eum hono-
 rificè, dicentes: Suscitatus de puluere egenum,
 & de stercore erigit pauperem: ut sedeat cum
 principibus, & solium gloriæ teneat. Surgens Pon-
 tifex, accipit de gremio Camerarij sibi assisten-
 tis, quantum pugno potest complecti pecuniarum.
 Vbi tamen nihil prorsus sit argenti aut auri, &
 spargit inter populum, dicens: Argentum & aurum
 non est mihi: quod autem habeo, hoc tibi do.
 Pons lingneus recta linea, à porta Ecclesiæ
 principali, ad altare maius excitatur cum pluteis
 hinc

hinc inde pectoribus tenus, altitudo circiter quinque pedum, latitudo sex aut septē, qui alteri ponti coniungitur simili modo constructo à porta, qua ascenditur per ecclesiā ad Sancta Sanctorum venienti, quod fit, vt Pontifex à populi multitudine nō opprimatur. Circa altare à gradibus, & supra omnia circum circa tabulis clausa esse debēt, vt per pontem tantum capellam intrent. Præcedētibz igitur Canonīcis & cantātibz: Te Deum laudamus, Pontifex cū Cardinalibus intrat Ecclesiā, & ante altare maius supra faldistorium procumbens, sine mitra aliquantum orat. Deinde surgēs benedicit populo, dicens: Sit nomen Domini benedictum &c. Inde cum mitra ascendens ad sedem eminentem, sedens recipit ad osculum pedis Canonicos Lateranenses. Deinde Pontifex per ipsum pontem ascendit ad palatium Lateranū per portam, quæ est in ecclesia. Et cū peruentum fuerit in prima aula, quæ aula concilij appellatur, sedet Pontifex in sede sibi parata apud tabulam lapideā in capite aulæ, quæ dicitur mensura Christi. Et hinc inde apud eū stāt Domini Cardinales. Prior verò presbyterorum Cardinalium stans ante Papam conueniēti interuallo cum Subdiaconis, auditoribus, Aduocatis, & scriuarijs facit laudes Domino nostro, vt fecerat prior Diaconorum

norū. S. Petro, incipiens, Exaudi Christe &c. Prior presbyterorum prædictus, & alij qui faciunt laudes, stant detecto capite. Pontifex verò sedet cum mitra. alij Cardinales stant cum mitra. Hoc tamen fieri solebat in introitu ipsius portæ in primo plano, antequam ad aulam prædictam veniatur, comodè tamen in hunc locum translatus est hic actus propter illius loci angustiam. Finitis laudibus, Papa procedit ad capellam Sancti Siluestri, ibi ante portam capellæ sūt duæ sedes porphyreticæ perforatæ: & ibi sedet Pōtifex super primam, ad quem prior Ecclesiæ Lateran. accedit, & genuflexus dat Pontifici ferulam in manu in signum correctionis & regiminis, & claus. ipsius basilicæ ac palatij Lateranensis, in signum potestatis claudendi & aperiendi, ligandi atq; soluendi. Surgit deinde Papa cum ferula & clauibus, & sedet in altera sede porphyretica ad aliam partem, & ibi restituit eidem priori ferulam & claus, & ab eodē præcingitur super planetam sedens cum cingulo quodam fericeo rubro, cum bursa etiam fericea & rubra: in qua sunt duodecim lapides preciosi cum musco. Tum Pontifex præinctus & sedens, è gremio Camerarij capit denarios argenteos omnifariam, quotquot potest manu continere, & super populum

spargens, dicit: Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculū seculi. Et hoc ter tiō facit. In istis duabus sedibus Pontifex se- det, vt in Stercoraria.

Ducitur deinde Pontifex ad sancta san- ctorum, vbi super faldistorium sine mitra ge- nuflexus orat. Inde surgēs, cum mitra reuer- titur ad capellam Sancti Siluestri: in quam intrans sedet super sedem ibi paratam, tum deponit mitram, chirotecas, pallium, plane- tam, & assumit pluuiale, & mitram simplicē, & sedens dat presbyterium hoc modo, Car- dinalibus duos aureos, & duos grossos ar- genteos. Veniunt Cardinales, & profundē caput inclināt ante Pontificem, porrigunt- que & mitram apertam, in qua Pontifex im- mittit pecuniam: illi accepta pecunia manū Pontificis osculantur, pecunias capit Ponti- fex è gremio Camerarij. Alij prælati genu flectunt ante Pontificem, & accipiunt in mi- tra sua vnum aureum & vnum grossum, & osculantur dextrum genu Papæ: Alij verō prælati & Officiales accipiunt in manu tan- tundem, & osculantur pedem. Dato presby- terio Pontifex cum Cardinalibus ascendit ad palatium Lateranense: & si non facit so- lenne conuiuium, deponit paramenta sua: intrat cameram, quiescit & prandet seu cœ- nat. Cardinales ducuntur ad cameras sibi ordina-

ordinatas: quiescunt, recreantur, & expe- ctant Pontificem, si vult redire ad Sanctum Petrum eodem die. Sin autem non, reuer- tuntur domum.

DE CONVIVIO SOLEN- ni Pontificis cum Cardinalibus & Præ- latis.

Sectio III.

 Ed quoniam Maiores nostri consueuerunt in die corona- tionis, & feria quinta in cœ- na Domini solenne conuiu- um celebrare iisdem fermē ceremonijs: aliquid etiam de solenni Papali conuiuio hoc loco dicemus. Maximē cū etiam nostra ætate factum sit à Pio secundo, & Paulo item secundo, sum- mis Pontificibus.

Parabitur igitur aula conuiuij, aulæis & pannis sericeis aureisque pro temporis & loci conditione. In capite aulæ erit sug- gestus, ad quem triplici gradu ascendetur, longus pro latitudine aulæ, in medio sur- get quadratus thalamus palmi altitudine: super quo mensa paratur Pontificis, apud parietem erit sedes Papalis, ad quam par- uo & deinde magno scabello ascendetur: ornabiturq; sedes cū panno aureo pendēte supra caput, mēsa erit alta ad iustā pportio-

nem fedentis à sinistra super suggestum, parabitur alia mensa pro credentia Papæ cum vasis aureis & argenteis, vino & aqua, & alijs consuetis. Credentiam appellant mensam, supra quam vasa argætea siue aurea, ad conuiuium opportuna præparantur. Et similiter in diuinis, supra quam ad sacrificandum necessaria continentur. Dicitur, & Credentia, actus ipse prægustationis cibariorū, & aliarum rerum. Hæc exponere voluimus, quoniam crebrò in hoc opere de credentia mentionem facturi sumus. Antiqui ceremoniarum codices Dressatorium dixerunt. A dextra parte aulae, infra suggestum parabitur mensa pro Episcopis, & presbyteris Cardinalibus, & paulò inferius pro alijs prælatis. Et pro Cardinalibus erunt aliquanto altiores: sedilia habebunt gradum vnum, super quem tenebunt pedes Cardinales. A sinistra è regione mensæ Cardinalium, parabitur mensa pro Diaconis Cardinalibus eiusdem altitudinis & cū gradu. Et inferius aliæ mensæ pro Oratoribus, nobilibus & Officialibus. In fine aulae, vel in aula præcedente, si erit commoda, parabitur magna Credentia cum pluribus gradibus ad magnificentiam, & alia super longam mensam cum vasis, quibus in conuiuium vtentur.

Si huic conuiuium interesset Imperator, para-

paratur pro eo sedes ad dextram Pontificis, & mensa super plano suggestus, super quâ solus comedit Imperator. Sedes habebit scabellum paruum viride, & erit ornata panno aureo, non habebit pendentem supra caput, similiter parabitur pro eo credentia iuxta credentiam Papæ à sinistris, & ibi erunt familiares Imperatoris pro suo seruitio. Si verò adesset Rex aliquis, paratur credentia pro eo paulò remotior ab ea. Sedes verò nulla paratur: quia fedet in mensa post primum Episcopum Cardinalem. Imperator siue Rex habebit tot seruitores, quot eis opportunè videbitur. Cardinalibus verò singulis sufficiunt quaterni ministri, quorum vnus vinum propinet, alter carnes concidat, alter de cunctello fercula inferat, quartus prægustet vinum & aquam & alia subministret. Pontifici seruire solent nobiles, qui sunt in curia laici, etiam si sint fratres, aut filij Regum, præsertim in illorum præsentia. Pontifex igitur cū paramentis Pontificalibus si celebravit illa die, vsque ad Dalmaticam inclusiue, & cū sandalijs indutis, supra Dalmaticam manto rubro, aperto à parte anteriori, & mitrâ habens in capite supra fauonem, medius inter Diaconos ducitur ad mensam. Cardinales & prælati omnes habent suppellitium super rochetum, siue supra vestes sui ordinis, si sint

religiosi, & mitram albam in capite. supra suppellicium Cardinales & praelati seculares habent mantellum sine cauda, apertum a parte ante, & coloris violacei siue obscuri. Religiosi vero coloris sui ordinis, sed eodem modo apertos. Ceteri omnes in suo habitu quotidiano. Aderunt familiares Potestatis. & alij seruitores in copia. Aderunt etiam seruientes armorum bene ornati cum suis baculis argenteis, qui praesere debent ante portantes fercula, & remouere multitudinem a via.

Magister sacri hospitij, & magister domus, prouideant in tempore de modo & ordine ferulorum, de seruitoribus, qui prius & qui posterius, & quod quaelibet mensa habeat perfectos suos. Quae vina primo, quae deinceps, & per quos ferenda, & sic de alijs rebus opportunis. Pontifex remota prius mensa, ad partem se deat in sede cum mitra, & mantum post collum apertum, ut nihil ante pectus dependeat. Cardinales, principes, & praelati, & alij conuiuiae stent ante mensas paratas. Nobilior laicus, etiam Imperator aut Rex, aquam ad lauandas Pontificis manus, primo ferat hoc ordine, Magister sacri hospitij cum clerico cerimoniarum, quem adesse oportet in ordinandis hisce rebus omnibus, cum seruientibus armorum. Et si Imperator aut Rex aquam ferre debet cum aliquibus etiam Principibus sociatus, Imperator, aut

aut Regem ad credentiam ducit. Si est nobilis inferior, solus erit, et in credentia aquam prius a ministris probatam & prae gustatam accipit in peluibus, fertque consuetae ceremonijs ad Pontificem praesente uno ex auditoribus cum mantili ad tergendum manus. Prior Episcoporum Cardinalium & duo Diaconi assistentes, depositis in manibus seruitorum mantellis & mitris, sic in rochetto feruiunt Papae dum lauat, Episcopus aquam cum portante infundendo, & Diaconi matile, quod ab autore acceperant hinc inde tenendo. Dum Papa lauat manus, non praelati sed laici omnes genuflectunt, Cardinales & praelati stant capite detecto. Cum Papa lauerit, recaptetur mensa ante eum, & tres Cardinales, qui illi seruiuerant, capiunt suos mantellos & mitras, & vadunt ad loca sua: & Imperator apud sedem suam primo stans lauetur suis ceremonijs, deinde Domini Cardinales lauentur stantes ante mensas cum mitris in capite, post eos lauentur praelati stantes sine mitris, & seculares (si qui sunt) detectis capitibus. Stabunt ante mensas lauantes eo ordine, quo sedere debent in mensa, prior Episcoporum in capite ad dextram: si aderit Rex alius, erit in secundo loco: si plures Reges, mixti erunt cum primis Cardinalibus, primo Cardinalis, deinde Rex successiuè, si erunt mixtim prin-

cipes, aut filij, vel fratres Regum (si non feruiunt Papæ) debent federe inter Diaconos Cardinales, vel post eos, pro eorum dignitate & conditione. primogenitus autem regis quia Rex futurus putatur, post primū presbyterum Cardinalem erit. Sed nullo modo inter Episcopos. Et hoc tam in cōuiujs, quā alijs publicis actibus, quamuis nostro tempore aliquorum siue ambitione, siue ignorantia aliquando sit seruatum contrarium.

Consueuerūt antiqui ponere Patriarchas quatuor Ecclesiarum principalium inter Episcopos Cardinales mixtim, nostro tempore (credo propter declinationē, siue potius extinctionem illarum, cum sint quodāmodo titulares) ponuntur immediate post Cardinales, deinde assistants Papæ, tum oratores prælati, inde Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarij, Abbates, Subdiaconi, Auditores, Clerici cameræ, & Acoluthi. Ad finistram verò erūt Diaconi Cardinales, & cum eis Principes, quos prius diximus (si aderūt) post eos autem, si præsentēs erunt, alij Principes, inferiores illi tamen, qui solent præcedere oratores Regum. Deinde erunt oratores laici, & non prælati, & cum eis Senator, & tres conseruatores vrbis. De alijs autem laicis, qui sunt extraordinarij, nihil ponim⁹, nam admitti solent ad voluntatem Pontificis, & non ordinariē.

Aduertat tamen magister domus, vt prius cum clerico cerimoniarum ponat in scriptis nomina, & ordinem inuitatorum ad cōuiuium, & maximè laicorum: & si quæ sunt contentiones de præsentia, componantur prius, quod si ibi orientur, si nolunt componi, ambo contendentes honestè iubeantur exire, si tamen esset colorata contentionis causa, et non temeraria: quia tūc solus temerarius eiiciendus esset.

Quod autem de Imperatore dicimus, intelligimus de Imperatore Romanorum, nō autem Græcorum, nā ille vt Rex tractatur. Poterunt lauari post primos plures eodem tempore. Postquam omnes lauerunt, Pontifex benedicit mensam stans sine mitra, & tunc Diaconi assistant, finita benedictione sedet, imponitur mitra, & Diaconi vadunt ad loca sua et sedētibus omnib. ordine quosteterāt, fercula portātur. Primum ferculum portabit nobilior princeps, siue Imperator, siue rex sit. Secūdum alius dignior post eū, & sic successiue: & si erūt ex illis, qui debeāt sedere in mensa, portato ferculo sedeant in loco suo: Et notādum, quod Imperator, rex, seu maximus princeps, capit ferculū, quod portare debet ad Pontificem, extra portam aulæ conuiuij ab aliquo familiari Pontificis illuc apportatum. Alij inferiores pro fercu-

Io ad coquinam vadunt, magister sacri ho-
spitij, & magister dom^o baculos in manibus
tenētes, & in habitu sibi cōdecenti deducūt
portantes fercula: quæ quidē fercula ad Pō-
tificem & Imperatorem tantū cooperta por-
tari debent, alijs autem, etiam regibus dete-
cta: & similiter vinum. Possunt tamen porta-
ri, & maximè principibus vsq̃ue ad aulam
conuiuij, & deinde antequam appareant
in conspectu Papæ, detegi. Item in præsen-
tia Pontificis nulli omnino fit publice præ-
gustatio nisi ipsi Pontifici, et Imperatori tan-
tum, pro Rege autem, aut maximo principe
poterit fieri à suis si voluerint in credētia, vel
vbi capiunt fercula. Pro Pontifice & Impera-
tore fiet ibi vnde capiūtur à dantibus, & in
mensa à portāte, & de omnibus rebus. Cum
primum conuiuium incipietur, in loco cōue-
nienti ponatur pulpitum, & Subdiaconus,
siue capellanus Papæ, aliquid de sacra scri-
ptura legat vsque in finem conuiuij. Interim
cū silentio, & sine strepitu omnia administrē-
tur quàm diligentissimè. Cum Pontifex bi-
berit, consueuerunt omnes astantes, præter
Episcopos, & superioris dignitatis viros ge-
nu flectere, quod seruari nostris temporib⁹
vidimus, quamuis in nullo cerimoniarum
libro id legerimus. Epulis abundè submini-
stratis fit secunda lotio manuum, & tunc se-
cundus

cundus nobilis laicus portat aquā confuctis
cerimonijs. prior Episcoporum Cardinaliū
& duo Diaconi dimissis mātellis & mitris, vt
supra, seruiūt: deinde reuertūtur ad loca sua,
lauantur & alij ordine suo, quo supra, fedē-
tes tamē, & dum Cardinales lauāt, vnus ser-
uit alteri de māteli illud explicando, & tenē-
do dum alius lauat, & sic successiuè. Ponun-
tur deinde vinum & confectioes siue spe-
cies, vt habēt antiqui codices: & demū finito
conuiuio lector dicit. Tu autē Domine mi-
serere nobis, nisi sit in cœna Domini: quia
tunc non profertur, Tu autem. Surgit Pon-
tifex sine mitra, assistūt ei Diaconi, & reddū-
tur gratiæ, vt in ordinario. Omnibus cōple-
tis reducitur Pontifex ad cameram suam, &
alij ad propria diuertuntur. Si autē solenne
conuiuij huiusmodi fiet in die, quo Pōtifex
sacra publicè nō celebrauerit, omnia, vt præ-
dicta sunt, seruabuntur, nisi de sacris vestib⁹.
Papa indutus amictu, alba lōga, cīgulo, stola
preciosa & mātō rubro cum paruo caputio
subt⁹, siue si calores erūt, sine mātō cū capu-
tio tantū ducetur ad mēsam. Cardinales &
prelati erūt in mantellis cōsuctis sine super-
pellicijs, & sine mitris: alia omnia, vt supra.
Aduertendū tamen, quod nunq̃ in conuiuio
Pontificis admittuntur mulieres, etiā Impe-
ratrix, Regina, vel Ponti. cōsanguinea esset.

*QVÆ MUTANTVR, SI
coronatio Pontificis fiat extra urbem.*

Sectio IIII,

Væ supra diximus de consecratione, benedictione, & coronatione Romani Pontificis, omnia seruabuntur, etiam si extra urbem Romanam fient, præter infra scripta. Cū Papa ad ecclesiam venerit, vbi ea fieri debet, Canonici & capellani illius Ecclesie illi obuiam exhibunt processionaliter. Sed non recipiuntur ad osculum pedis, vt canonici Sancti Petri. Intrabit Pontifex in ecclesiam, & in medio genuflexus orabit versus altare maius. Deinde ibit ad capellam, vbi paramenta capere debet, conuenienti spacio ab altari maiore distate, vt cōmodè processio possit inde explicari, alia omnia vsque ad actum coronationis fient, vt dictū est, sed ipsa coronatio fiet vel supra gradus vel loco commodiori, et magis in cōspectu populi, nam ibi parandus erit suggestus, vbi maius erit spacium ad capiendam multitudinem. Pontifex ornatus poterit equitare cum solenni processione, vt ad Lateranum consueuit, ad aliquam aliam Ecclesiam, & in via fiet iactus pecuni-

pecuniarum, & Iudæi obuiabunt cum lege, et respōdebitur, & fiet, vt in via ad Lateranū. Et cū peruenerit ad dictum locum, descendet, & super sedē in loco honesto sibi in introitu Ecclesie preparatam, sedebit: & tunc extrahetur sibi regnum, & imponetur sibi mitra, & astantibus sibi hinc inde Diaconis, & deinde in ordine alijs Cardinalibus, à priore presbyterorum Cardinalium cum subdiaconis & alijs officialibus consuetis fient laudes: Exaudi Christe, vt dictū est superius. Tum Pontifex ascendit ad altare maius præcedente clero illius Ecclesie, & cantante: Te deum laudamus, procūbet super faldistorio ante altare maius, ad orationem sine mitra, & finito, Te Deum, factaque oratione, ascendet ad altare, & benedicet populo: deinde assumpta mitra ascendet ad sedem eminentem, & dat presbyterium Cardinalibus & prælatis: & finitis omnibus, vadit ad locum, vbi ordinatum est conuiuium, vel ad cameram suam, si priuatim prandet. Et omnia seruantur, vt in vrbe, quæ seruari possunt.

DE ADVENTV ET CORONATIONE electi in Imperatorem Romanorum Sectio. V.

E L E C-

ELECTVS Rex futurus Romanorum Imperator primum cōsuevit electionem suam per suos solennes oratores summo Pōtifici intimare, & decretum electionis ostendere, deuotionem ac fidelem reuerentiam exhibere, fauorem & gratiam Apostolicæ sedis implorare, offerre se ad quæcūque fidelitatis iuramenta Romanæ Ecclesiæ præstanda: & demum vnctionē, consecrationem, & Imperij diadema humiliter postulare. Pontifices vero cōsueuerunt viso decreto, & examinata electione in sacro Senatu, habitoque sufficienti informatione tam super forma electionis, quàm super idoneitate & habilitate personæ electi, per commissarios à se constitutos ad instantiam dicti electi, ipsum electum in spiritualem filium suum & Ecclesiæ Romanæ suscipere, illique fauorem & gratiam cōcedere, & ipsius regis electi persona idonea reputata, eum nominare, denunciare, assumere, & declarare Regem Romanorū ac etiam habilem, & sufficientem declarare ad suscipiendum Imperialis celsitudinis dignitatem: decernere consecrationē, & coronationem per manus suas esse impendendas & supplere omnes defectus &c. Hoc seruatum legimus in Karolo quarto à Clemente sexto,

sexto, & antea in Henrico septimo à Clemente quinto, & in Alberto eius prædecessore, & Rodolpho patre à Bonifacio octauo, & à pluribus alijs: & in Venceslao Karoli quarti filio, quem pater adhuc viuens in Romanorum Regē ab electoribus designari procurauerat, cuius rei approbationem, cum Gregorius vndecimus, ad quem delata erat, morte præuentus decernere non posset: Urbanus sextus eius successor legitime confecit.

QVOD VENIENTE IMPERATORE mittantur legati Apostolici.

ELECTVS igitur Romanorum Imperator quum statuerit urbem petere, ad Imperiale diadema de manu summi Pontificis suscipiendum, primum conuenit per nuncios & Legatos suos cū Romano antistite de modo & tempore intrādi, vt Pōtifex reb⁹ opportunis cōsulare possit, deinde cū Pontifex nouerit Cæsare iam Italiam intrasse, mittit illi obuīa duos legatos de latere, qui illū conueniant, anteq̄ terras Romanæ Ecclesiæ ingrediatur. Et post gratulationes, salutationē et benedictionem, nomine Pontificis honesto modo exigunt ab illo iuramētum solitum præstari ab ele-

ab electis Imperatoribus, antequam intrant agrum Romanæ Ecclesiæ, in forma, qua in decretis cauetur, videlicet: Sanctissimo Domino nostro, Domino N. diuina prouidètia Papæ. Ego, B. Rex Roman. pmitto, & iuro p patrem, & filium, & spiritum sanctum, & per lignum viuificæ crucis, & per has reliquias sanctorum, quòd si permittente Domino, Romam venero, sanctam Romanam Ecclesiam & sanctitatem suam, rectorè ipsius exaltabo secundum meum posse & vitam: meum nunquam, neq; ipsum honorè, quem habet, mea volùtate, meo consilio, meo consensu, aut mea exhortatione perdet, & in Roma nullum placitum aut ordinationem faciam de omnibus quæ ad sanctitatem suam, aut ad Romanos pertinent, sine vestro consilio. Et quicquid de terra sancti Petri ad nostram potestaté peruenerit, suæ sanctitati reddam: & cuiunque Italicum regimen cõmiserò, iurare faciam illum, vt adiutor suæ sanctitatis sit ad defendendam terram sancti Petri, secundum suum posse: Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Aliquando oratores electi, quando veniunt ad intimandam electionem, & ad petendum approbationem, nomine electi Regis solent præstare suprà dictum iuramentum, si habent ad hoc speciale mandatum. Hoc iuramentum Federicus

ricus tertius, Imperator, qui adhuc regnat, dum Senis esset in manibus legatorum Apostolicorù, Anno salutis quinquagesimo primo supra mille & quadringentos præstitit, & ante eum plures alij præstiterunt. Dehinc vt primum Ecclesiæ territorium ingressus est Cæsar, consueuit cum sua familia expensis Põtificis ali, quamdiu & Romæ, & in agro Romano fuerit. Nicolaus quintus, quanuis Federico prædicto cum familiaribus quingentis tantum expèsas promiserit: longè tamen plures ære suo aluit. Vt Sutrium venit Cæsar, vel locum vrbis vicinum, ita vt pridie post applicare ad vrbem possit, legati Apostolici illum cum aliquibus prælatis à Pontifice missis, qui necessaria curent, dimittunt, & Romanam perueniunt. Sequenti die electus Imperator Romam versus capit iter, cui honoris gratia obuiam mittuntur. à Pontifice prælati, Barones, & Curiales, hoc ordine, vt in Federici aduentu seruatum est. Primi ad sextum lapidem Columnenses proceres cù suis amicis & clientelis, & mox Vrsini atque alij Barones vrbis, tũ Pontificis copiam, quæ adsunt cum illarũ præfecto, inde Vicecamerarius cù præfecto vrbis, Senatore, Conservatoribus, Officialibus, & alijs nobilibus ciuibus Romanis, deinde ordines curiæ cum regète Cancellariæ sine aliquo alio prælato.

Demum alij prælati domestici Pontificis cū omni eius familia, & tādē Sacrum Cardinalium collegium ad radices montis iuxta domū leproforum Cæsarem expectabunt. Hi omnes distinctis interuallis Imperatori electo obuiabunt. Oratores verò principū, si qui in vrbe erunt, pro suo libito obuiam præcedent. Cardinales, vt Cæsarem cōuenient congratulationibus, & oblationibus factis nomine Pontificis, & collegij, illum habentes mediū inter duos primos Episcopos Cardinales, deducunt vsque ad tentorium, siue alium locum sibi deputatū extra urbem: nā Cæsar non consueuit ea die qua appulit, urbem intrare, sed pernoctare saltem vna nocte, extra mœnia in campis. Cardinales & alij omnes, postquam Cæsar ad locum deputatum peruenerit, in urbem reuertuntur. Consueuerunt etiam electi Imperatores hac die, antequam ponticulum, qui primus ante ingressum vrbis post descensum montem occurrit, pertransiant, præstare iuramentum Romanis, in hanc formā: Ego Karolus Rex Romanorū futurus Imperator, iuro me seruaturum Romanis bonas consuetudines suas, Sic Deus me adiuuet.

DE VRBIS INGRESSV
Imperatoris.

Postera

Ostera die Cæsar per portam, quæ est sub arce Sancti Angeli, hoc ordine quasi triūphans ingreditur, primi duo equites vexilla duo Cæsaris portant, alterum Sacti Georgij, quod ad Sueuorum pertinet custodiam, Aquilæ alterum, hos sequuntur Cæsaris cohortes armatæ, tum nobiles proceres, & togati eius. Inde oratores regum, & principum, qui adsunt. Tum si quis adest Rex, aut maximus princeps, vt fuit cum Federico Rex Vngariæ, & Bohemiæ Ladislaus. Et tunc sequitur præfectus vrbis, & Senator. Et ad præfectū quidem pertinebat nudū ensē ante Cæsarem ferre. Federico tamen marscallus suus, non præfectus, gladiū prætulit. Inter istos autem & Cæsarem nemo equitare debet, nisi marscallus, si præfectus non præfert ensē. Incedit deinde Cæsar solus equitans, & post eum prælati consiliarij proceres inermes, & alij togati sui. Deinde modico interuallo Imperatricis familia, si vxor virū sequitur, succedere debet, ante illam nobiles & plati, & post Matronæ, Virgines, & pedisseq̃, circa illam vero solam equitantem pedites multi. Vltimò incedūt Ecclesiasticæ copiæ pōpam claudentes. Portā ipsam qua sub arce ingreditur, nostri codices falso Collinā appellāt.

G 2

Collina

Collina autem porta non est in nouis Leonis Papæ suburbijs, sed in antiqua Roma, Quirinalis primum dicta, deinde Collina (vt scripsit Varro) à pluribus montibus, qui in Quirinali monte continebantur, hodie Salaria nuncupatur, quia inde via Salaria itur. In porta igitur quæ sub arce est (non Collina) clerus vrbis sacris vestibus ornatus, cum crucibus & sanctorum reliquijs, præfidete Vicario vrbis, & alijs Ecclesiarum prælatis infulatis Cæsarem expectant: aduenienti cruces deosculandas offerunt, & eum incensant, ac cantantes: Ecce mitto Angelum meum &c. procedunt vsque ad gradus basilicæ principis Apostolorum. Ciues autem digniores baldachinum supra Cæsaris caput portant, Cõseruatores freno equum ducunt. Cum vero est in magna Area ante gradus, præfectus & Senator id muneris gerunt. Et descendente ex equo Cæsare, præfectus stapham tenet, deinde ante eum præcedit. Inter equitandum autem Cæsaris Camerarius pecuniam spargere consueuit, vt diximus in coronatione Papæ de Soldano. In plano supra gradus basilicæ, ante primum porticum ad dextram ascendentibus erigitur suggestus ornatus cum throno Pontificali, & sedibus Cardinalium platorum & officialium, vt supra descripsimus in coronatione Pontificis. Supra quem

quem suggestum Pontifex pluuiali & mitra preciosis indutus ascendit cum ordinibus curiæ paulò ante, quam Cæsar appareat. Electus Imperator cum suis omnibus seruato ordine, vt equum descendit, per gradus ascendit suggestum. Et vt primum Pontificem videt, detecto capite illum genu terram tangens veneratur. Et iterum cum appropinquat ad gradus sedis, genuflectit, demum ad Pontificis pedes peruenit, illos in reuerentiam Saluatoris deuotè osculatur. Pontifex hilari vultu Cæsarem aspiciens, ad osculum manus & oris recipit. Tum Cæsar iterum genuflexus, auri massam ad pedes Pontificis offert, habetque verba ad Pontificem, gratias agens pro honore suscepto, prout illi videntur. Pontifex benignè illi respondens illum subleuat, & summæ charitatis declaratione amplectitur. Et stante ibi ad dextram Pontificis Cæsare, pontifex recipit Imperatricem ad osculum pedis & manus: Regè vero, si quis adest, ad osculum pedis, manus, et oris: alios autem prælatos, pcceres, & nobiles Cæsaris ad osculum pedis tantum. His finitis surgit Pontifex, & manu sinistra Cæsare capiens è suggestu descendit, & pariter ad secundum vsque Ecclesiæ porticum cum eo progreditur. Deinde Pontifex palatium ascendit ad cameram suam reuersurus, et Cæsar duobus aut quatuor Cardinalibus so-

ciatus templum ingreditur, Apostolorum sacras reliquias veneraturus cum suis omnibus. Inde ad loca cuique destinata diuertitur. Cæsar ipse in palatio Apostolico recipi consuevit: Augusta verò in aliquo loco vicino. Cæsar postera die, opportuno tempore ad Pontificem accedet, & cum sua sanctitate de incumbentibus ad solennitatem pertractabit. Statuent de die coronationis: & si qua erunt prius peragenda deliberabunt: vt Federici tempore factum est, qui ante diem Imperialis coronationis, inter missarum solennia benedictionem Imperialem cū sponsa sua Heleonora, Regis Portugalliæ filia suscepit. Et corona regni Longobardici siue Italici, quam superiores Imperatores Modetiæ suscipere consueuerunt, cum Federicus pestis timore illuc accedere non potuisset, Pontificis Nicolai manibus coronatus est in basilica Petri apud altare maius, quæ corona ferrea (licet area sit) nuncupatur.

Cerimonias in coronandis Regibus seruandas, in libro Pontificali, quem nuper emendauimus, plene conscripsimus. Proinde eò diligentem Lectorem relegamus.

Et notandum, quòd Cæsar antequam coronetur Imperiali diademate, sedet post primum Episcopum Cardinalem. Et si quis Rex adest, sedet tunc post primum presbyterum

terum Cardinalem. Cum verò Cæsar erit coronatus, tunc sedebit in sede sibi parata inter Papam et primum Episcopum Cardinalem, & tunc Rex erit post primum Episcopum Cardinalem. Adueniente die statuta Imperialis coronationis, quæ conuenientissima est in die Dominica Lætare, in medio Quadragesimæ (vt durantes in Rationali diuinorum scripsit), & ita à Nicolao Quinto in coronatione Federici seruatum est, Ecclesia Sancti Petri, & capella maior erunt decenter ornata, vt in maximis solennitatibus, cū Pontifex est celebraturus diuina, solent ornari, & præter consueta erigantur duo suggestus hinc & inde extra cancellos capellæ: alter pro Imperatore electo ad sinistram venientibus: alter à dextra pro Imperatrice: & ornetur tapetis, aulæis, sedibus, scabellis, & alijs opportunis. Ecclesia tota, & maximè capella D. Gregorij, D. Mauritij, & quæ D. Mariæ in turribus appellata extra Ecclesiam in primo porticu sub turri campanaria est, bene mudentur, ornenturque. Imperatrix verò, antequam Pontifex descendat ad Ecclesiam, cum iuis ornata, præueniens suggestum sibi paratum conscendit. Summo igitur mane Pontifex cum Cardinalibus, prælatis, & alijs Officialibus paratis colore temporis & Missæ congruis, veluti ad sup-

plicationem, & sub baldachino descendant ad Ecclesiam, & præmittat duos Diaconos Cardinales cum suis cappis laneis ad Cæsarem, qui eum congruo tẽpore ad Ecclesiam deducant. Pontifex facta reuerentia ante altare, accedat ad sedem, vbi consuevit accipere paramenta, & recipiet ad reuerentiam omnes prælatos. Incipiet tertiam, & accipiet sandalia, vt aliàs consuevit: & dicta oratione induitur omnibus paramentis, Pontificalibus. Interim Cardinales oēs qui sunt cum Cæsare, vt primum cognouerunt Pontificem intrasse Ecclesiam, & ipsi cum Cæsare & omni sua comitatiua ad Ecclesiam descendunt: egressi primã palatij portam, per primas Ecclesiæ portas, quæ super gradus basilicæ patent, ingrediantur porticum ad capellã, quæ vocatur beatæ Mariæ inter tures, ibi à Canonicis & collegio Ecclesiæ occurrenti recipitur. Quo deductus Cæsar ad altare dictæ capellæ, in manibus primi Cardinalis præsentis, & nomine Pontificis, recipientis, beato Petro, summo Pontifici, & suis successoribus solitum iuramentum præstabit in forma subscripta, videlicet: Ego, N. Rex Romanorum, adiuuante Domino, futurus Imperator, promitto, spondeo, & polliceor, atque iuro Deo, & beato Petro, me de cætero protectorem atque defenso-
fore

fore summi Põtificis, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in omnibus necessitatibus & vtilitatibus eius custodiẽdo & cõseruando possessiones, honores, & iura, ac ius, quantum diuino fultus a diutorio fuero, secundum scire & posse meum recta & pura fide. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Evangelia. Tum indutus superpellicio & almucia recipitur à Canonicis Sancti Petri in Canonicũ, & in fratrem, quos omnes stans ante altare dictæ capellæ recipit ad osculum pacis. Inde præcedente clero, & cantante responsum, Petre amas me: tu scis Domine quia amo te. Pafce oues meas. Versus. Simõ Ioannis amas me plus his: tu scis Domine, quia amo te. Pafce, &c. Alij, Cæsaris proceres suo ordine ad portam deueniunt principalem ipsius basilicæ, quæ argentea nominatur, & ex quinque media est. Interim duo Episcopi Cardinales post priorem antiquiores, facta reuerentia Pontifici cũ suis mitris & pluuiialibus veniunt ad prædictam portam, dũ Cæsar adhuc est in dicta capella inter tures. Et ante cum iunior Episcopus Cardinalis stãs sine mitra, supra Cæsarem genuflexum orantẽ dicit hanc orationẽ: Oremus, Deus in cuius manu corda sunt regum, inclina ad preces humilitatis nostræ aures misericordiæ tuę, & huic famulo tuo Regi veram appone sapientiam,

vt haustis de tuo fonte consilij, & tibi placeat, & super omnia præcellat: per Christū Dominum nostrum, Amen. Finita prima oratione intrant Ecclesiam Cæsare incedente semper inter duos Diaconos Cardinales prædictos: & immediatè præcedētibus duobus Episcopis Cardinalibus præfatis, & flexentes ad sinistram perueniunt ad capellam Sancti Gregorij, vbi Imperator sedens deposita Almucia primò induit sandalia, deinde stans tunicellam, & demū Imperiale paludamentū: & mox inde præcedēs ad medium Ecclesiæ, vbi rota porphyretica est, venit & ibi ab alio Episcopo Cardinali sibi assistente dicitur super eū alia oratio, videlicet: Deus inenarrabilis, auctōr mundi, conditor generis humani, gubernator Imperij, confirmator regni, qui ex vtero fidelis amici tui patriarchæ nostri Abrahamæ, præelegisti regem sæculis præfuturum, tu præsentē regem hunc cum exercitu suo per intercessionē Sanctorum vberis benedictione æternitatis circūda, vt semper maneant læti, & triumphantes in pace victores, per Christū Dominum nostrum, Amen. Præcedunt deinde ad confessionem beati Petri sub altare, vbi procumbit super faldistorium Imperator, & duo Episcopi Cardinales ascendunt capellam, & vadunt ad sedes suas: prior autem Diaconorum

norum, ac prior presbyterorū parati descendunt ad eum, atque hinc inde genuflectunt, & Diaconus ipse facit litaniam procumbēs ad sinistram, omnibus alta voce replicantibus & flexis genibus permanentibus. Finita litaniam surgit prior presbyterorū, & super Cæsarem adhuc procumbentem dicit, Pater noster, & ne nos. Saluū fac seruum tuum. Resp. Deus meus sperantem in te. Ver. Esto ei Domine turris fortitudinis. Ref. A facie inimici. Ver. Nihil proficiat inimicus in eo. Ref. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Ver. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Oremus, Prætendē quæsumus Domine famulo tuo dextrā cœlestis auxiliij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè postulat, assequatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra oratio, & operatio à te semper incipiat, & per te cœpta finiat: per Christum Dominum nostrum, Amen. Etcum Diacono his finitis reuertitur ad locum suum inter alios Cardinales. Dum vltimæ orationes dicuntur per presbyterum Cardinalem, prior Episcoporum Cardinalium, cum pluuiali, stola & mitra descendit ad Imperatorem, & simul cum duobus

duobus Diaconis finitis orationibus, ducit illum ad altare Sãcti Mauritiij, vbi stans cum mitra inungit brachium dextrum Cæsaris, & scapulas cum oleo exorcizato in modũ crucis, & deposita mitra dicit: Oremus, Deus omnipotens, cuius est omnis potestas, & dignitas, te supplici oratione, atque humilima prece deposcimus, vt huic famulo tuo. N. p. sperum Imperatorij maiestatis cõcedas effectum, vt in tua protectione constituto, ad regendum Ecclesiam tuam sanctã nihil ei presentia officiant, futura nihil obstant, sed inspirante Sancti Spiritus dono, populum sibi subditum æquo iusticiæ libramine regere valeat, & in omnibus operibus suis te semper timeat, tibiq; iugiter placere contendat.

Deus Dei filius Iesus Christus Dominus noster, qui à Patre Deo participationis vnctus est præ participibus suis, ipse per præsentem sacri vnguenti infusionem Spiritus Paraclæti super caput tuum infundat benedictionem, eandẽque vsq; ad interiora cordis tui penetrare faciat, quatenus hoc visibili & tractabili dono inuisibilia percipere, & temporali regno iustus moderationibus exequo æternaliter cõregnare ei merearis, qui sine peccato rex regum viuit cũ Deo Patre in vnitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen. Interea adducitur
Impe-

Imperatrix si adest, & similiter perungitur in eisdem locis, deinde dicitur per eundem Cardinalem Episcopum oratio super eam cum mitra, quia ad eam, non ad Deum oratio dirigitur: Spiritus sancti gratia nostrę humilitatis officio copiosa in te descendat, vt sicut manibus nostris licet indignis, oleo materiali oblinita pinguescis exterius, ita eius inuisibili vnctione delibuta impinguari merearis interius, eiusq; spirituali vnctione perfectissimẽ semper imbuta, & illicita declinare tota mente, atque spernere discas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare, atque operari queas, & opereris auxiliante Domino nostro Iesu Christo, qui cũ Patre & Spiritu Sancto viuit & regnat Deus, & c. Et hæc quidem fiunt ad altare beati Mauritiij, nam ad altare beati Petri nemo inungitur, nemo ordinatur, nisi Romanus Pontifex solus. His completis Imperatrix ad suum suggestum reuertitur, & Cæsar cum Episcopo Cardinali & Diaconis ad Pontificem. Diaconi acceptis suis dalmaticis & mitris in manibus vadunt ad reuerentiam Papæ: qui descendens de sede sua, p̄cedit ad altare supplicabũdus more solito: & recipit ad osculum oris & pectoris tres presbyteros Cardinales assistentẽs. Deinde facit cõfessionem Cæsar ad dextrã Episcopi Cardinalis assistentis genu-

genuflexo super suū faldistorium permanēte. Facta confessione Pontifex accedit ad altare, osculatur, & incensat, vt aliās, deinde recipit ad osculū oris & pectoris primò Cæsarem, deinde tres suos Diaconos Cardinales, & mox ad eminentem sedem ascendit, & Cæsar ad suum suggestum cum suis principalibus & ministris deducitur. Cùm Pontifex decessit à latere, ministri Cæsaris afferunt gladium cū sua vagina & cingulo, coronam, sceptrum & pomum, dāda suo tempore Imperatori & Imperatrici, quæ per sacramentam, & clericum cerimoniarum locantur super altare. Interim verò, dum Pōtifex facit confessionem, incipit chorus Introitū & Kyriel. Pōtifex verò in sede eminenti stans sine mitra legit Introitum, & procedit in missa, vt aliās, vsque ad dictam Epistolam, & graduale. Sed post orationem diei dicit pro ipso Imperatore hanc orationem: Oremus, Deus regnorum omniū, & Christiani maxime protector Imperij, da seruo tuo. N. Imperatori nostro triumphum virtutis tuæ scienter recolare, vt qui tua constitutione fit princeps, tuo semper munere sit potēs. Pro secreta: Suscipe Domine hostias Ecclesiæ tuæ pro salute famuli tui. N. supplicantis, & protectione fidelium populorum antiqua brachij tui operare miracula, vt superatis inimi-

inimicis secura tibi seruiat christiana libertate, per Dominum nostrum Iesum Christū filium tuum &c. Post communionem: Deus qui ad prædicandum æterni regni Euangelium Romanum Imperium præparasti, prætendens famulo tuo Imperatori nostro. N. arma cœlestia, vt pax Ecclesiæ nulla turbetur tempestate bellorum, per Dominum nostrū Iesum Christum &c. Dum cantatur graduale, Cæsar descendens è suggestu venit ad pedes Sanctissimi Domini nostri deducentibus eū duobus Diaconibus Cardinalibus paratis: & vnus ex clericis cameræ ex altari accipit gladium cum sua vagina, & illum ad priorem Diaconorum stantem ante Pontificem, ad dextram portat, quem Pontifex vagina extractum de manu ipsi Diaconi accipiens, Imperatori ante se genuflecto in dextra manu tradit, ipse cum mitra sedens, ac dicens: Accipe gladium de super beati Petri Apostoli corpore sumptū per manus nostras licet indignas, vice tamen & auctoritate Dei omnipotentis, & beatorum Apostolorū cōsecrat⁹, Imperialiter tibi cōcessum, nostręq; benedictionis officio in defensionē Sanctæ Matris Ecclesiæ diuinit⁹ ordinatū ad vindictā malefactorū, laudē verò bonorū. Et memor esto de quo Psalmista prophetauit, dicēs: Accingere gladio tuo super femur tuū poten-

potentissime, vt in hoc vim æquitatis exer-
ceas per eundem molem iniquitatis poten-
tissime destruas, & Sanctam Dei Ecclesiam,
eiusque fideles propugnes, atque protegas:
neque minus sub fide falsos, quàm christia-
ni nominis hostes exeras, atque dispergas:
viduas, atque pupillos clementer adiuues,
atque defendas: Desolata restaures, restau-
rata conferues: vlciscaris iniusta, conferues
benè disposita: quatenus hoc agendo virtu-
tum triūphator gloriosus, iustitiæ cultor e-
gregius: cum mundi Salvatore, cuius typū
geris in nomine eius, sine fine regnare me-
rearis: Qui cum Patre & Spiritu Sancto vi-
uit, &c.

Finita oratione Diaconus accipit gladi-
um, & reponit illum in vagina, quam habe-
bat in manu, & simul cum Pontifice accin-
git illo Cæsarem, dicente Pontifice: Accin-
gere gladio tuo super femur tuum poten-
tissime. Et attende, quia Sancti nō in gladio,
sed per fidem vicerunt regna. Accinctus gla-
dio Imperator, & miles beati Petri effectus,
surgens euaginat gladium, ter illum vibrat,
deinde reponit in vagina, & iterum genu-
flectit: cui Pontifex pomum de altari, & sce-
ptrum, vt de gladio diximus, ad eum porta-
ta, in manu dextra pomum, & in sinistra sce-
ptrum ponit, dicēs: Accipe virgam virtutis,
atque

atq; veritatis qua intelligas te obnoxium mul-
cere pios, terrere reprobos: errantes viam
docere, lapsis manū porrigere: dispergere
superbos, & releuare omnes humiles. Et ape-
riat tibi ostiū Iesus Christe dominus noster,
qui de semetipso ait, Ego sum ostiū, per me
si qui introierit, saluabitur. qui est clauis Da-
uid & sceptrū domus Israel: qui aperit & ne-
mo claudit, claudit & nemo aperit. Sitq; tibi
auctor qui eduxit vincitū de domo carceris,
sedētem in tenebris, & vmbra mortis, & in o-
mnib; sequi merearis eū, de quo Dauid pro-
pheta cecinit, Sedes tua Deus in seculum se-
culi, virga directionis virga regni tui. Et imi-
tando ipsum diligas iustitiam, & odio habe-
as iniquitatem: quia propterea vnxit te De-
us tuus ad exēplum illius, quem ante se-
cula vnixerat oleo exultationis præ participi
bus suis, Iesum Christum Dominū nostrum:
qui cum eo viuit & regnat Deus &c. Demū
Imperialem coronam cum sua Tiara allatā
sibi ex altari (vt de alijs dixim⁹) imponit su-
per eius caput, dicens: Accipe signum glorię
& diadema regni, coronam Imperij, in no-
mine ✠ Patris, & ✠ filij, & ✠ Spiritus Sancti,
vt spreto antiquo hoste, spretisq; contagijs
vitiolorum omnium, sic iusticiam, misericor-
diam, & iudicium diligas, & ita iustē, piē, &
misericorditer viuas, vt ab ipso domino no-

stro Iesu Christo in consortio sanctorū aeterni regni coronā percipias, qui cū Patre, &c. Et mox Imperator osculat pedes Pōtificis & surgens dīcingit gladio, eūq; armigero suo tradit. Et ipse cū corona, scepro & pōmo pcedēs, ab illis duobus Diaconib^o ducitur ad sedē Imperialē, paratam sibi à dextra Pōtificis inter Pontificē, & priorē Episcoporū Cardinaliū: quę sedes altior erit sedib^o Cardinaliū, & humilior Papali sede, habebitq; aureū pannū post tergū, & paruum scabellū ad pedes, & ibi sedebit quouſq; Imperatrix coronetur. Imperatrix verò ducetur ab eisdē ad Pontificē, qui surgens sine mitra super eam genuflexā dicit hanc orationē: Deus, qui solus habes immortalitē, lucemq; habitas inaccessibleē, cuius sapiētia in sua dispositione nō fallitur: qui facis cūcta quę futura sunt, & vocas ea quę nō sunt, sicut ea quę sunt: qui superbos æquo moderamine de p̄cipatu deijcis, atq; humiles dignāter in sublimē prouehis, ineffabilem misericordiam tuā supplices exoramus, vt sicut Hester reginā Israheliticę causa salutis de captiuitatis suę cōpede solutā, ad regis Assueri thalamū, regniq; sui cōfortiū trāsire fecisti: ita hāc famulā tuā. N. humilitatis nostrę bene & dictione Christianę plebis salutis gratia ad dignam, sublimemq; Imperatoris nostri copulam, & Imperij sui parti-

participatum trans fire concedas, & vt in Imperialis fœdere coniugij semper permanens pudica, proximam virginitati palmam continere queat, tibi que Deo vero & viuo, in omnibus & super omnia iugiter placere desideret, & te inspirāte, quę tibi placita sunt, toto corde perficiat, per Christum Dominum nostrum, Amen. Deinde sedens cum mitra accipit coronam Imperialem de manu prioris Diaconorum Cardinalium ex altari allatam, & imponit super illius caput, dicens: Officio nostrę indignitatis. N. Imperatrix solēniter benedicta, accipe coronam Imperialis excellentiæ: quę licet ab indignis, Episcopa libus tamen manibus capiti tuo imponitur, vt sicut auro & gemmis redimita enites, ita & interius auro sapientiæ virtutumque gemmis te omnipotens decorari concedat, quatenus post occasum huius seculi cum prudentib. virginibus sponso pereani Domino nostro Iesu Christo, dignē & laudabiliter occurrens, regni cœlestis aulæ ingredi merearis ianuam, eodem Domino nostro Iesu Christo auxiliante, qui cum patre, &c. Et corona statim osculatur pedes Pontificis, & surgens educitur tam ipsa, quàm Cæsar simul ad suos suggestus, vbi in sedibus sibi paratis locantur, & sedentibus Imperatore & Augusta in sedibus cum Imperialibus ornamē-

H 2 tis, prior

tis, prior Subdiaconorum Apostolicorum cum alijs subdiaconis & cum Capellanis aulæ imperialis descendit ad confessionē beati Petri, alta voce simul cum ipsis facit laudes Imperatori, dicens: Exaudi Christe: Scriuarij verò vrbis cum cappis sericeis stantes superius apud chorum respondent, Domino Federico inuictissimo Roman. Imperatori & semper Augusto salus & victoria. Qua laude tertio repetita, prior Diaconorum cum suis tribus vicibus dicat, Saluator mundi: & Scriuarij vicissim respondeant, Tu illum adiuua. Et deinde iste cū suis duabus vicibus dicat, Sancta Maria, & illi vicissim respondeant, Tu illum adiuua, et sic deinceps.

Sancte Michael,
 Sancte Gabriel,
 Sancte Raphael,
 Sancte Ioannes Baptista,
 Sancte Petre,
 Sancte Paule,
 Sancte Andrea,
 Sancte Stephane, resp. Tu illum adiuua.
 Sancte Laurenti,
 Sancte Vincenti,
 Sancte Siluester,
 Sancte Leo,
 Sancte Gregori,

H 3

Sancto

Sancte Benedicte,
 Sancte Basili, Sancta Saba,
 Sancta Maria Magdalena,
 Sancta Agnes,
 Sancta Cecilia, Sancta Lucia,

Post hæc omnibus ad locum reuertentibus cantatur Alleluia, vel Tractus, & deinde Euangelium, Credo, & Offertorium. Deinde Imperator & corona & manto depositis, sine sceptro aut pomo descendit, & ad Pontificis pedes aurum offert, quantum sibi placet. Et similiter post eū facit Imperatrix, quæ deinde non reuertitur ad suggestum, sed procumbit super faldistorium à dextra parte altaris sibi paratū in loco vbi non impediatur credentiam, & ibi expectat vsque ad communionem. Imperator verò Pontificem ad altare descendentem sequitur, & illi in locum subdiaconi calicem & patenā cum ostijs offert, deinde aquam infundendam in vino. Et retrahens se ad partem dextram stat vsq; quo Pontifex ad sedem eminentem communicaturus reuertatur, quem Imperator sequitur. Et ab eorū manibus ipse primò, deinde Augusta sacra corporis Christi communionem sumant, postquam Pontifex cum Diacono & subdiacono communicauerint. Nam subdiaconus postquam cum Diacono communicauit de corpore & sanguine Christi, accipit de manu Diaconi

H 3

apud

apud altare cum circulis & cerimonijs confuetis duas hostias consecratas pro Imperatore & Augusta: & eas ad Põtificem portat. Et percepto sacramento Imperator quidẽ Põtificis faciẽ osculatur, Augusta verò manum: & descẽdentes ad altare de manu Diaconi vinum purificationis sumitur, & descẽdant ambo ad suos suggestus, ibique resumant Imperialia signa. Poterit tamen Põtifex, si ei videbitur, super imperatorem ante se genuflexum, immediatẽ postquam illum cum Augusta cõmunicauerit, infra scriptas orationes dicere: videlicet, Respice quãsumus omnipotens Deus, serenis obtutibus hunc gloriosum famulum tuum .N. vt sicut benedixisti Abraham, Isaac & Iacob, sic illi largiaris benedictionẽ spiritualis gratiã, eumque plenitudine tuã potentiã irrigare atque perfundere digneris, vt tribuas ei de rore cœli, & de piguedine terræ abundantiam frumenti, vini & olei, & omnium frugum opulẽtiam. Et ex ea largitate diuini muneris longẽua tẽpora, vt illo regnãte sit sanitas corporis, imperij pax inuiolata sit in regno, & dignitas gloriosa regalis palatii maximo splẽdore regiẽ potestatis, oculis omnium fulgeat, luceq; clarissima coruscare, atq; splẽdescere quasi splẽdidissimi fulgoris maximo pfusa lumine videat. Tribue ei omni-

ei omnipotens Deus, vt sit fortissimus protector, & consolator ecclesiarum, atq; cœnobiorum sanctorum, maximẽ pietatis, regalis munificentiã: atque vt sit fortissimus triumphator hostium ad opprimendas rebelles, & paganas nationes, sitque suis inimicis facie terribilis, maxima fortitudine, Regalis potẽtiã, optimatibus quoq; ac precellis proceribus, et fidelibus sui regni sit munificus, amabilis, & pius & ab omnibus timeatur, & diligatur. Et post gloriosa tempora, atq; fœlicia vitæ præsentis gaudia, in perpetua beatitudine habitare mereatur, Per Dominum nostrum Iesum Christum &c.

Benedic quãsumus Domine hunc Principem nostrum .N. quem ad salutem populi nobis à te credimus esse concessum. Fac anis esse multiplicem, salubri corporis robore vigentem ad senectutem optatã peruenire fœlicem. Sit nobis fiducia obtinere gratiã populo, quam Aaron in tabernaculo, Heliseus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulis impetrauit in templo. Sit illi regendi auctoritas, qualem Iosue suscepit in castris, & David sumpsit in prælijs, Petrus accepit in claue, Paulus est vsus in dogmate. Et ita pastoris officium perficiat in Christi ouile, sicut Isaac profecit in fruge, & Iacob est dilatatus in grege. Quod ipse præstare dignetur

qui cum patre, &c. Deus pater æternæ gloriæ sit adiutor tuus, & protector, & omnipotens benedi- & cat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam in longitudinem diertim impleat: thronum regni iugiter firmet, & gentem populumq; tuum in æternū conferuet: & inimicos tuos confusione induat, & super te sanctificatio Christi floreat: vt qui tibi tribuit in terris imperium, ipse in cælis conferat præmium, qui viuut & regnat in secula seculorum, Amen.

Post communionem Pontifex descendit ad altare, & prosequitur Missam more consueto. Et in fine dat benedictionem solennē, dicens: Sit nomen Domini &c. Et publicantur immediatē indulgentiæ per vnū ex Diaconis assistentibus, siue plenariæ, siue vt Pœtifici placuerit. Tum Cardinales & Prælati deponūt paramenta, & accipiunt laneas cappas, Pontifex verò dimissis Missalibus indumentis accipit pluuiale & mitrā preciosam, & cum Imperatore descendit ad gradus basilicæ sub eodem baldachino. Si est Dominica Lætare Hierusalem, Pontifex sinistra portat rosam auream, dextra benedicit assistentibus, atq; hinc inde eleuantibus fimbrias Diaconibus. Hanc autem auream rosam Pontifex antequam ad ecclesiam descendat in camera Papagalli benedicit cum balsamo

& mus-

& musco, quod singulis annis fit in tali die, prout inferiùs in suo loco plene scribemus. Si vero esset ali' dies, dextra sicut sinistra tenebit dextram Imperatoris. Diaconus à sinistris retro erit inter Papam & Imperatorem, & cum dexteritate eleuabit fimbriam à dextris, caudam verò portabit maior præceps, etsi erit Rex. Principes, vel rex, & prælati qui venerunt cum Cæsare, dum missarum & coronationis solennia fiunt, semper Cæsarem sequuntur, & cum ipso in suo suggestu consistunt semper. Et similiter, qui cum Augusta, eam semper comitantur, assistuntque. Quæ finita Missa, dimissis Pontifice & Imperatore in Ecclesia, ad domum suam cum suis reuertitur.

PROCESSIO PONTIFICIS ET *Cæsaris per urbem.*

CÆsar verò cum corona in capite, sceptro & pomo in manibus ad latus Pontificis incedēs, nisi illius manu ducatur: quia tunc pomum vel sceptrum tantum in sinistra retineret, cum ad finem graduum peruenerit, traditis sceptro & pomo vni ex suis, præuenit ad equum Pontificis, & in honorem saluatoris nostri Iesu Christi, cuius vices Pôtifex in terris gerit, tenet stapham quoad

Pontifex equum ascenderit. Et deinde accepto equi fræno per aliquos passus ducit equum Pontificis. Põtifex, dum Imperator hæc vtilitatis officia vult exhibere, debet aliquantum modestè recusare, & tandem cum aliquibus bonis verbis honorem non in personam suam, sed illius cuius locum tenet, recipiendo permittit illum aliquantulũ progredi: tum firmat se, & nullo pacto permittit Cæsarem vltèrius ire: qui mox cõscenso equo suo accedit ad sinistrum latus Pontificis, & sub eodem baldachino equitat. Et hoc ordine procedunt. Primũ præcedant familiæ Cardinalium cum suis valisij, & simul mixtæ familiæ prælatorum, principum, & omnium curialiũ tam Cæsaris quàm Pontificis. Deinde duo cum valisij Pontificis, inde familiares domestici. Imperatoris, & post eos familiares Papæ, tũ nobiles, barones, comites minores vtriusq;: equo cũ scala Papæ, tũ vexilla rubea, quæ duodecim curiores portant. Deinde vexillum populi Romani, vexillum Imperij, vexillum Papæ, vexillum Ecclesiæ, vexillum crucis, cum vexilliferis armatis & ornatis, vt in coronatione Papæ. Hos sequũtur duodecim equi albi phalerati sine fessoribus. Deinde quatuor nobiles portantes pilea ex cramesino quatuor Papæ cum baculis, quibus succedant aduocati & Secretarij mixtim secundum priorita-

tem officij præcedètes cũ suis capputijs circa collum, quos tamen præcedunt Secretarij Imperatoris. Tum sequuntur cubicularij etiam cũ suis capputijs: inde Acoluthi Clerici cameræ Apostolicæ, & post eos statim auditores cum rochetis & cappis. Deinde subdiaconi cum cruce papali, cum galero Indici coloris, & cum alijs subdiaconis cum cappis vt alij: tum duo portantes laternas cum lumine ante Sacramentum equitantes, deinde equus albus phaleratus cum tintinabulo portans Sacramentum, & supra sacramentum baldachinum per ciues Romanos portatur, & circa duodecim intorticia, quæ portantur per duodecim familiares Papæ, siue per duodecim beneficiatos Sancti Petri cũ superpellicijs. Et melius, vt vidi seruari per Dominum Papam secundum. Post sacramentum equitat Sacrista cum ferula alba. Inde, si qui sunt maximi Domini, principes aut duces: principes electores immediatè ante Cardinales procedunt. Et si quis adesset frater, aut filius Imperatoris, iret mediũ inter iuniores Diaconos Cardinales: Rex iret à sinistris senioris Episcopi Cardinalis. Et si plures adessent Reges, locarentur cum alijs Episcopis Cardinalibus, sequuntur duo Diaconi Cardinales assidentes Pontifici. Et si cũ Cæsare essent duo principes electores, qui præfer-

preferrent gladium & pomum Cæsaris, isti deberent ire immediatè ante Cæsarem, sicut Diaconi ante Pontificem, & quando via esset arcta, irent ante ipsos Diaconos assistentes. Si verò non sint principes electores, qui portant illa, videlicet gladium, pomum, seu sceptrum (nam alterum istorum duorum portabit Imperator) illi duo vadat simul cum subdiacono, qui portabit crucem, & illum in medio habeat. Sequitur Pontifex sub baldachino, & Imperator cum sua corona, & imperiali habitu à sinistris, post Pontificem sequitur duo cubicularij secreti cum feruiente de mitra, & duo medici cum secretario, si non sit prælatus. Et post Imperatorè duo camerarij sint cum vno secretario. Inde equitabit feruiens armorum cum vno secretario cum umbella, deinde prælati assistentes Papæ. Et si quis Archiepiscopus princeps elector Imperatoris adesset, iret ante assistentes Papæ: post quos ibunt prælati, assistentes, siue consiliarij Imperatoris cum cappis, & galeris, vt alij prælati: alioquin non irent inter cappatos. Sequuntur deinde prælati, oratores, Archiepiscopi, Episcopi, prothonotarij, & abbates cappati, & pilati, & demum alij curiales togati, tam Papæ, quam Cæsaris. Hoc ordine recta via per campum florum, & Iudæorum plateam deuenient ad Ecclesiam

nam Sanctæ Mariæ in Cosmedim. Et ibi Pontifex, si rosam habet, illam eques Imperatori equiti dono dat. Et ad dextram conuersus per transtiberim cum suis omnibus ad palatium reuertitur. Cæsar autè via, qua sibi melius placet, rosam manu gestans ad pontem Adrianum redit, vbi viros complures, & de se optimè meritos equestri dignitate insigni resolet.

Quo facto, ad Lateranum cum suis progreditur. Canonici, & capitulum Ecclesiæ supplicabundi Cæsari in porta principali occurrentes, illum honorificè suscipiunt, & postquam crucem, & reliquias osculatus fuerit incensant, & præcedentes, atque cantantes: Te Deum laudamus, ad altare maius deducunt: vbi procumbens super faldistorium, orat detecto capite: deinde surgens osculatur altare. Tum resumpta corona recipitur in Canonicum, & in fratrem Ecclesiæ Lateranensis, & Canonicos omnes recipit ad osculum pacis. Quibus finitis ascendit ad palatium Lateranense & cum suis celebrat solenne conuiuium suis moribus & ceremonijs. Deinde si placet, recurrit ad palatium Apostolicum ad cameras suas.

DE CORONATIONE IMPERATORIS ABSENTE PAPA.

SI quando

SI quando autem accideret, quod propter absentiam summi Pontificis ab vrbe, Cæsar non posset ab ipso Pontifice coronari, cōsuevit Pōtifex mittere ad urbem aliquē Episcopum Cardinalē, qui simul cū legato Apostolico, qui vrbi præest, Imperatorem electum coronet. Si autem legatus esset iste Episcopus Cardinalis, non esset necessarium mittere alium Episcopum, sed quemcunq; vellet alium presbyterum Cardinalem. Et tunc procedetur hoc modo:

Electus Imperator ad urbem veniens pro corona Imperiali, habebit obuiam barones, nobiles, officiales, ciuesque vrbis, & officiales curiæ Romanæ, & remanebit extra mania illa nocte, vt supra dictum est. Sequēti die intrabit per portam sub arce sancti Angeli, quæ, vt diximus, non est Collina, cū suis principibus ordine prædicto. Et in porta recipietur à Vicario Pontificis cum platis & clero vrbis, in modū supplicantiū paratis. Et deducetur vt supra, ad gradus basilicę sancti Petri, ibiq; non super suggestum sed ante primas portas recipietur ad osculum tantum per Episcopum Cardinalem Coronatorem & Legatum, qui ibi aderunt cum alijs Prælatibus curiæ parati cum plunialibus & mitris. Aderunt etiam cum Cardinalibus Officiales curiæ, Subdiaconi, Auditores, Acoluthi, & si qui

qui sunt alij: & etiam Barones alijque nobiles Sanctę Romanę Ecclesię. Et electus statim post osculū offerat aurum duob. Cardinalibus, quod offerre debet Pōtifex, & dicat hæc verba: Si sanctissimus pater Dominus noster. N. summus Pōtifex præsens hîc esset, offerrem illi aurum istud præsens: sed per eius absentiam offero ipsum vobis Dominis Episcopo & Legato Cardinalibus, recipientibus illud vice & nomine Domini nostri Patris.

Quo facto intrabunt porticum: & si tunc erit procedendum ad solennitatem coronationis, quod commodè & decenter fieri potest, ibi supra altare Sanctę Marię in turribus præstabit iuramentum fidelitatis in manibus Cardinalium. Et similiter si aliud iuramentum esset innouandum seu confirmandum, tunc immediate innouabit, & deinde recipietur in Canonicum Ecclesię Sancti Petri, vt superius dictum est: intrabit deinde Ecclesiam, & ibi ante portam argenteam Episcopus Cardinalis dicet super eum primâ orationem. Deinde ducitur ad capellâ Sancti Gregorij ad capienda sua ornamenta: & Episcopus Cardinalis vadit ad altare maius, & ibi super falsistorium capit sandalia & paramenta omnia Pontificalia. Et nota quod debet habere expressè facultatem à Pontifice super

ce super altare beati Petri celebradi, vt moris est. Cæsar indutus imperialibus indumentis, venit ad medium Ecclesiæ, & ibi super eum legatus Apostolicus dicit secundam orationem. Veniet deinde ad confessionem beati Petri, & procumbet in faldistorio, & Diaconus qui seruit in Missa, facit super eum litaniam: orationem autem cum versiculis, & Pater noster dicit Legatus Apostolicus. Deinde ducetur ad altare Sancti Mauritij, & ibi inungetur à Cardinale celebrante, tam ipse, quàm Augusta, si adest, cum orationibus opportunis. Reuertentur deinde ad altare. Et facta confessione Imperator ad suggestum sine osculo pacis, ad faldistorium suum reuertitur. Et proceditur in missa vsq; ad Graduale. Dum cantatur Graduale, Imperator descendit ad altare, & celebrans Cardinalis ante altare stans cum mitra, gladium sumit de altari, & illum nudum Imperatori tradit, dicens: Accipe gladium &c. Et idem dicit legatus, submissa tamen voce, de eisdem mox pomum & sceptrum cum sua oratione Ecclesiæ: modo mitras autem & coronas imperiales ambo imponet Cæsari & Auguste. Sed legatus alta voce profert verba, Accipe signum &c. Et celebrans dicit eadem voce submissa. Coronati Augustus & Augusta, reuertuntur ad suos suggestus sine osculo pacis: &

cis & ad offertorium veniunt cum coronis, & habitu Imperiali. Et oblato auro reuertuntur ad suggestus, neque ministrabit Imperator calicem & ampullam: sed tempore congruo veniet ad communionem sine manto, & coronis. Post communionem Imperatori non dabitur osculum pacis à celebrante, sed reuertetur ad suum suggestum. Imperator finita Missa ipse cum suis, & cum legato, si placebit, ibit ad Lateranum, & ibi perficiet suas solennitates. Cerimonie omnes, quæ pertinent ad personam Pontificis, dimittantur, vt oscula pedum, manuum, & oris. Quin etiam nec in missa illi deseruiet Imperator, quod Pontifici præstitisset præsentis: nec stapham illi, dum equum incendit, tenet, nec equum ducit.

Hæc ferè omnia seruata fuerunt, cū Carolus quartus coronatus fuit Romæ per Dominum Petrum Episcopum Hostiensem: quæ ex Auinione Innocentius sextus nuncium Apostolicum ad hoc miserat, & per Dominum Egidium de Albornozio tituli Sancti Clementis presbyterum Cardinalem ac Legatum Apostolicum in Italia, Anno salutis Millesimo trecetesimo quinquagesimo quinto, Nonis Aprilis vt ex literis ipsius Caroli, quæ adhuc extant & registratæ sunt in archiuis Ecclesiæ, publicè patet. Voluit tamen

idem Pontifex, quod Cardinales prædicti publicè protestarentur Domino Imperatori, quod propter omissionem reuerentiarum, obsequiorum, & multarum cerimoniarum, quæ pertinet ad personam Romani Pontificis, non esset aliquomodo derogatum priuilegijs & honorificentijs Romanæ sedis, & suorum successorum. Et de hac protestatione & consensu Imperatoris exigent quadruplices literas Regalibus & Imperialibus sigillis munitas, sicut & factum est.

DE CORONATIONE IMPERATRICIS sine Imperatore.

Imperatrix si venerit Romam, pro corona Imperiali suscipienda sine Imperatore, vel quòd non potuit venire cum Imperatore, vel post eius coronationem ei est cõiuncta, vel post eius coronationem ei est cõiuncta, hoc ordine coronabitur. Die qua urbem intrabit, procedet ei obuiam, nobiles, & officiales vrbis, & ordines curiæ, vt de Cesare dictum est. Sacer Senatus ante portam vrbis eam expectabit, & media inter duos primos Cardinales Diaconos introducetur. In fine autè, & sub Baldachino clerus cum processione in porta illi occurret, ducetur ad Pontificem, qui eam in publico consistorio in prima aula, ad pedes & manus osculum recipiet, vt alij Reges recipi consuecunt: non tamen sedebit inter Cardinales sed post osculum

lum pedis & manus discedet ad suum hospitium. Deinde parabitur in Ecclesia sancti Petri suggestus extra cancellos pro Imperatrice, & dicta die Pontifex procedet ad Ecclesiam supplicatione præeunte sub baldachino, & paramentis temporis congruis ascendit ad altare, orat, sedet. Pontifex autem stat, vbi solet capere paramenta: cui fit reuerentia à prælatis. Incipitur Tertia, & accipiet sandalia & procedet vsque ad finem Tertiæ, & capit omnia Pontificalia indumeta. Interim duo iuniores Diaconi Cardinales cum suis cappis laneis ducunt Augustam ad Ecclesiam, & prior Episcopus Cardinalis cum pluuiali, stola, & mitra accedens in tempore expectat eam in porta Ecclesiæ principali, & ibi super eam genuflectentem deposita mitra legit hanc orationem:

Omnipotens sempiternæ Deus. Fons, & origo totius bonitatis: qui scæminei sexus fragilitatem nequaquam reprobando auertis: sed dignanter comprobando potius eligis, & quod infirma mundi quæcunque, vt fortia confunderes, eligenda decreuisti: qui que etiã gloriæ virtutisq; tuæ triũphũ in manu scæminia Iudaicæ olim plebis de hoste seuisimo assignare voluisti, Respice quæsumus ad preces humilitatis nostræ, vt supra hanc famulã tuam .N. quam supplici deuotione

Imperatricem eligimus, benedictionum tuarum dona multiplices, camque dextera tue potentiae semper & vbi que circunda: & vt dono tui numinis vndique firmiter adiuta, vt visibilis, seu inuisibilis hostis nequitias, triumphaliter expugnare valeat, & vnà cum sacra Rebecca, Lia, atque Rachele beatis reuerendisq̃ue foeminiis, fructu vteri sui facundari, seu gratulari mereatur ad decorem totius Imperij, statumq̃ue Sanctae Ecclesiae regendum, necnon protegendum, per Christum Dominum nostrum, qui ex intemeratae Beatæ Mariæ Virginis aluo nasci, visitare, & renouare dignatus est mundum. Qui tecum viuit & gloriatur Deus in vnitae Spiritus Sancti per immortalia secula seculorū, Amen. Ducitur deinde ad confessionem beati Petri, & procumbit supra faldistorium sibi in eo loco paratum. Et à Subdiacono Apostolico fit litania: & ea finita prior presbyterorum cum suis paramentis ad confessionem descendens stans sine mitra dicit super eam, Pater noster. Et deinde, Et ne nos inducas in tentationem. Respon. Sed libera nos à malo. Versus. Saluam fac ancillam tuam Domine. Respon. Deus meus sperantem in te. Versus. Esto ei quæsum⁹ Domine turris fortitudinis. Ref. A facie inimici. Versus. Nihil proficiat inimicus in ea. Ref. Et Filius iniqui-

iniquitatis non apponat nocere ei. Versus. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Dominus vobiscum. Respon. & cū spiritu tuo. Oremus: Prætende quæsumus Domine famulæ tuæ dextram cœlestis auxiliij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè postulat, consequi mereatur. Actiones nostras quæsumus Domine aspirando præueni, & adiuuando profecture, vt cuncta nostra operatio & oratio à te semper incipiat, & per te cœpta finiatur, per Christum Dominum nostrum, Amen.

Finitis orationibus reuertitur presbyter ad locum suum, & prior Episcoporum Cardinalium procedet ad altare Sancti Mauritij, quem Augusta media inter Diaconos sequitur. Et ibi apud altare Episcopus ipse inungit illam stantem de oleo exorcizato, brachium dextrum, & scapulas stans cum mitra, dicens:

Spiritus Sancti gratia nostræ humilitatis officio copiosa in te descendat, vt sicut manibus nostris licet indignis, oleo materiali oblinita piguescis exterius: ita eius inuisibili vnguine delibuta impinguari merearis interiorius, eiusque spiritali vnctione perfectissimè semper imbuta, & illicita declinare tota mente, & spernere discas, & valeas, & vtilia animæ tuæ iugiter optare atque o-

perari queas, & opereris auxiliante Domino nostro Iesu Christo. Qui tecum viuit & regnat in vnitae, &c. Reducitur deinde ad suggestum suum Imperatrix, & Cardinales reuertuntur ad Pontificem, & Diaconi quidē depositis cappis capiunt paramenta sibi cōuenientia, & faciunt reuerentiam Pontifici. Deinde Pontifex procedit ad altare per supplicationem: occurrunt tres presbyteri, cantatur Introitus à cantoribus: & proceditur in missa vsq; ad Graduale more solito. Imperatrix à Diaconis illis quanuis paratis ducitur ante Pontificem, qui surgens deposita mitra super eam ante se genuflexa dicit hanc orationem: Oremus, Deus qui solus habes immortalitatem, lucemque habitas inaccessibilem, cuius prudentia in sua dispositione non fallitur: qui fecisti ea quæ futura sunt, & vocas ea quæ non sunt: qui superbos æquo moderamine de principatu eijcis, atq; humiles dignanter in sublime prouehis: ineffabilem misericordiam tuam supplices exoramus, vt sicut Hester Reginam Iſraheliticę causã salutis de captiuitatis suæ cōpede solutam ad Regis Assueri thalamum, regniq; sui consortiũ transire fecisti: ita hanc famulam tuam. N. humilitatis nostrę benedictione Christianę plebis salutis gratia ad dignam sublimemque Imperatoris nostri copulam

pulam, & Imperij sui participatum transire concedas, & vt Imperialis fœdere coniugij semper permanens, pudicitie proximã virginitati palmam continere queat, tibiq; Deo viuo ac verò in omnibus & super omnia iugiter placere desideret & te inspirante, quæ tibi placita sunt, toto corde perficiat, p Christum Dominum nostrum, Amé. Deinde sedens cum mitra imponit illi Tiaram cū coronã Imperiali allatam sibi ex altari, vt diximus de Imperatore, & dicit: Officio nostrę indignatis in Imperatricẽ solenniter benedictam, accipe coronam Imperialis excellentiæ, quæ licet ab indignis, Episcopalibus tamen manibus capiti tuo imponitur, vnde sicut auro & gemmis redimita enites, ita & interius auro sapientiæ, virtutumq; gemmis decorari concedat: quatenus post occasum huius seculi cū prudentibus Virginibus spõso perenni Domino Iesu Christo dignè & laudabiliter occurrens, regni cœlestis aulae ingredi merearis ianuam, eodẽ Domino nostro auxiliante, qui cum Patre & Spiritu Sancto viuit &c.

Coronata Imperatrix mox osculatur pedẽ Pontificis cum corona, & surgens ducitur à Diaconis ad suggestum, & cùm cantatur deinde offertoriũ, reuertatur ad Pontificẽ, & illi offerat aurũ quantũ placet: deinde,

si vult communicare de sacramento altaris (vt congruum est) procumbat super faldistorium ad partem conuenientem, situm, vt superius diximus, & oret quousque sit tempus, sine corona tamen, & cum Pontifex in sede sua emineti communicauerit, ducatur Imperatrix sine Corona ad eius pedes, & communicet, osculeturque manum Pontificis: & descendens ad altare, purificet cum vino, communicabitur Imperatrix post Diaconum & subdiaconum, & à Diacono accipiet vinum purificationis. Deinde assumpta corona reducetur ad suum suggestum.

Et nota, quòd Imperatrix deducetur semper eundo & redeundo ab illis duobus Diaconis, siue paratis siue non paratis: & illam sociabunt sui prælatis & proceres, atque matronæ & aliæ mulieres. Finita missa Imperatrix deducitur ad suum hospitium, Pontifex cum suis prælatis non paratis reuertitur ad cameram suam: nam Cardinales & prælatis dimittant in Ecclesia paramenta, & capiant cappas laneas.

DE TRIPLICI IMPERATORUM Corona.

ET quoniam vulgari opinione fertur, Romanorum Imperatorem tribus coronis ornari oportere variorum metallorum, argentea Aquisgrani in Germania, ferrea Modætiæ

dætiæ in Lumbardia, & aurea Romæ. Super quare clarissimus Iureconsultorum sui temporis Baldus opusculū edidit, mysticas metallorum significationes solertissimè interpretando: non videbitur fore absurdum, aliquid de ea re pro veritate ostendenda disse- rere. Et vt omitteremus priscos illos Romanorum Imperatores, qui toti ferè orbi imperabant, ante Aurelianum, vt Eutropio placet, nulla corona nisi laurea, aut ex alia aliqua felici arbore vfos fuisse, nihilque grauius ostendisse populum Romanum, quàm Regium nomen. Hoc verò affirmamus, ante Carolū Magnum, in cuius personam Imperiū translatum est à Græcis in Latinos, neminem Imperij Romani coronā ex manu Romani Pontificis Romæ suscepisse, Et vt sæpe à Pio secundo audiimus rerum Germanicarum peritissimo, cui à manu seruiiim⁹: & in Australi eius historia legimus, Cæsar nullam omnino coronam accipit, nisi auream: & alias quidem coronas pro varijs regnis, Romæ verò, & à Romano Pontifice Romani imperij coronam suscipit. Otho Frisnigenis Episcopus, & Federici primi patruus, vir doctus & eloquens, historiam scripsit suorum tēporum: in ea tradit Federicum ipsum coronis quinque aureis decoratū fuisse: prima de regno Francorum apud Aquisgranum: secunda

Ratiffonæ de regno Germaniæ: tertia Papiæ de regno Longobardico: quartam Romæ suscepit pro Romano imperio ab Hadriano quarto, summo Pontifice: quintam verò Modetiæ pro regno Italico illum suscepisse testatur. Quæ quidem corona ideò appellatur ferrea, quòd laminam quandã habeat ferream in summitate, alioquin aurea & preciosissima. Sed differt forma coronæ Imperialis ab alijs: nam ea sub se Tiarã quandam habet in modum ferè Episcopalis mitræ, humiliorem tamen, magis apertam & minus acutam: estq; eius apertura à fronte, non ab aure: & semicirculum habet per ipsam aperturam aureum, in cuius summitate crux paruula eminet, eam Tiaram aliæ coronæ non habeant. Et quoniam hanc Imperialem coronam bis aut ter in Germania vidimus, dum Cæsar regalia quibusdam principibus concederet, ideò illam exprimere conati sumus. Legimus & in alijs historijs, quosdam Imperatores Arelate etiam coronam suscepisse de regno Arelatensi, & alibi alias pro alijs regnis. Nam & Carolus quartus Avinionem venit ad Vrbanum quintũ, Anno salutis millesimo tricentesimo sexagesimo primo iam pridem iussu Innocentij sexti, Romæ Imperator coronatus. Qui rebus, quarum gratia ad Pontificem venerat absolutis,

lutis, Arelate profectus est vbi per Episcopũ eius vrbis regni Arelatensis corona decoratus est. Sciant ergò qui de tribus coronis fabulantur, & Romanorum Imperatorem vnam tantum pro Romano Imperio coronã suscipere, & eam quidem Romæ, & à Romano Pontifice, alias autem alibi pro alijs & diuersis regnis.

DE CANONIZATIONE vnius Sancti.

Sectio VI.

ET PRIMO DE INQUISITIONE & commissione causa.

Ostquam increbrescete fama de excellentia vitæ, opinione sanctitatis, & miraculorũ corruptione summus Pontifex sæpè fuerit per reges, principes seu populos certior factus, rogatusque vt aliquem vita iam functum ascribendum in Sanctorum catalogo, & venerandum, vt Sanctum decernat. Re cum fratribus maturè tractata, si procedendum ad inquisitionem censuerit, committat aliquibus prælatis in illis partibus vbi vitam duxit & mortuus iacet ille, de quo agitur vt si diligenter informet & solerter inquirant

inquirant de fama, opinione, & deuotione populorū circa illum talem: quam inquisitionem in genere, & sine testium iuridica examinatione facere debent: & quæ inuenerunt, suis literis ad summum Pontificem fideliter referre. Pōtifex intellecta commissariorum relatione proponit omnia sacro collegio, & cum eis deliberat, an satis digna videantur quæ relata sunt ad vltcrius inquirendum: quod si placuerit, committatur iisdem vel alijs prælatis, vt diligentissimè inquirant de veritate rei, testes examinent, & omnia perscrutentur, quæ ad veritatē eliciendam sunt opportuna. Et debent his Commissarijs articuli & interrogatoria mitti sub Bulla Apostolica: cum quibus examinare debent testes de excellentia & sanctimonia vite, de puritate fidei, de patratiōe miraculorum: & illis mandare, vt depositiones testium, & omnia fideliter per literas suis sigillis signatas ad Curiam transmittant. Quibus receptis Pontifex committat illa examinanda aliquibus Autoribus sacri palatij, qui videant & ordinent processum: & videant, an inquisitio & probatio est legitima, & sufficienter facta.

Deinde si retulerunt rem bene esse paratā, iterum de cōsilio fratrum cōmittat tribus Cardinalibus Episcopo presbytero, et Diacono, qui

qui diligenter examinēt inquisitionem, probationes, & depositiones testium: & considerent solertissime omnia consideranda. Et cum placuerit sanctissimo Domino nostro, referant in secreto consistorio. Et primo de excellentia vitæ & fidei puritate: quæ si iudicabuntur collegio bènè probata, & digna sanctificatione, tunc procedent ad narrationem, & probationem miraculorum, & de consensu Cardinalium finiet summus Pontifex vitam, & miracula: quæ ita erunt sufficienter esse probata. Deinde deliberabunt, an quæ probata sunt, videantur talia propter quæ merito sit decernēda canonizatio. Tunc ex consilio fratrum definit Pontifex canonizationem esse faciēdam. Fit post hæc publicum consistorium, in quo Pontifex cū pluuiali rubeo, & mitra preciosis residet, & aduocatus causæ longa oratione proponit vitam, gesta, & miracula canonizandi, & demum supplicat nomine Principum, & populorum, qui de ea re scripserunt, bonæ memoriæ talem ascribendum esse à sua sanctitate in catalogum Sanctorum Christi: vtq; à cunctis fidelibus pro Sancto veneretur decernendum. Pontifex audito aduocato, laudat eius facundiam: dicit libenter se audiuisse tam miranda illius viri præconia: velle tamen super hac re maturius cū fratribus suis delibe-

deliberare, hortari, atque monere omnes, vt diuinam clementiam implorent, quatenus dignetur inspirare in mente sua & fratrum suorum, Sanctæ Romanę Ecclesię Cardinalium, atq; omnium prælatorum, quorū consilio in tanto negotio sit vsurus, ea quæ suę placitura sũt diuinitati: neque permittat errare Ecclesiã suam Sanctam. Prælatos verò monet, vt super his cogitare debeant, vt cùm requisiti fuerint, mature possint respondere. his dictis finitur consistorium. In huiusmodi consistorio, vt apud antiquos codices legitur, solebant sex aut octo prælati successiue orare, narrantes merita canonizandi, & supplicantes pro canonizatione: aduocatus autem in principio tantummodo petebat à Pontifice, vt prælati audirentur, & supplicabat vt canonizatio decerneretur. Post hæc, cùm placuerit sanctissimo Domino nostro, vocentur omnes prælati curię in secreto consistorio cum Pontifice, & sacro collegio, & ibi proponat breuiter Sanctitas sua, ad quid vocati sũt: deinde, si placet, p̄ aduocatum faciat summam repeti vitam & miracula canonizandi, & quę sũt probationes in genere tantum. Post hæc narret, quanta cū diligētia & fide inquisitio & processus super hac re factus sit, de multiplici & canonica attestatione, de instanti principū & populorum postulatione.

latione. Et demum conscientiam illorum onerando, exquirat sigillatim à quolibet suam in ea re sententiam, & cum omnes finierint, agit gratias de bono consilio, & hortatur eos vt orent Deum, ne sinat se errare in tanto negotio: & sic omnes recedunt. In hoc consistorio debent esse Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, ad quos tantum pertinet dicere sententiam suam. Poterunt interesse aliqui protonotarij ordinarij, vt sint rogati de his, quæ gerantur. Aderunt etiam auditores rotæ, & maximè commissarij causæ, vt si quid esset declarandum, possint, vt benè informati gentes aliorum declarare. Summus Pontifex erit cum mitra & pluuiali: procurator fiscalis aderit, & faciet rogatos protonotarios de consilio & consensu prælatorum. Deliberatur deinde dies canonizationis, & interim in Ecclesia construitur suggestus ligneus tantę amplitudinis, vt super illum instituat, apteturque capella cum altari, credentijs, throno Pontificali, sedibus Cardinalium assistentium Papæ, oratorum, prælatorum, choro pro cantoribus & locis omnium ordinum Romanę curiæ ad instar capellæ palatij Apostolici à cancellis, & supra quoad formam sedilium, & capacitatem. In eo suggestu erunt duæ sedes Papales, vna eminens ad sinistram partem, & alia erit amouibilis, ascendende.

ascendatur ad suggestum per pontem cum duplici ostiolo à capite, & in imo, ornabitur suggestus in extremitatibus circum circa cū herbis & floribus, & intus cum pannis & tapetis opportunis ornabit Ecclesia, & suspendentur per totum insignia Pontificis, Ecclesie, & imago canonizandi, atque etiam insignia procurantiū canonizantium: fiet baldachinum nouum cū insignibus Pontificis, procuratorum canonizationē, & imagine Sancti: quod debet suspendi supra altare, ubi Pontifex celebrat. Fiet etiam vexillū magnum cum imagine Sacti, quod portabitur ante religiosos, siue illos qui procurant canonizationem, & ponitur supra ostium supra suggestum. Cū Pontifex venit ad Ecclesiam, ponuntur circum circa super deambulatorium intorticia numero octuaginta, vel circa sex librarum pro qualibet: quæ ardeant dum sit officium. Paretur cera distribuenda, in primis pro Pontifice duæ ceræ albæ duodecim librarum pro qualibet, pro Cardinalibus quatuor libræ. Item pro elevatione Sacramenti duodecim intorticia librarū sex pro quolibet: pro altari septem cerei, & duo pro credentia duarum librarum. Item pro offertorio duo magni cerei duodecim librarum, quos offert primus Cardinalis. Item tres cerei sex librarum, quos offerēt

tres

tres Oratores, seu deputati cum tribus Cardinalibus. Et omnes cerei supradicti erunt alibi, præter octuaginta intorticia Ecclesie. Itē ordinentur cerei de cera communi pro prælati, oratoribus, & magnis nobilibus duarum librarum: pro officialibus & cantoribus vnius libræ: pro clero & alijs vt placuerit. Intimetur etiam clero vrbs, vt summo mane conueniant supplicantes in porticu Ecclesie sancti Petri.

DE HIS QUÆ FIUNT IN DIE
canonizationis.

Statuta igitur die canonizationis, Pontifex paratus pluuiali rubeo & mitra precioso, cum Cardinalibus, prælati & officialibus paratis processionaliter descendit ad Ecclesiam sub baldachino. In camera paramenti distribuuntur cerei, & ab omnibus portantur accensi. Cum verò Pontifex peruenerit ad porticum Sancti Petri, excipitur ibi à clero vrbs in modum supplicantium parato: intrat Ecclesiam Pontifex, & ascendit suggestum cum prælati & alijs officialibus: clerus vero suggestum circumstat. Pontifex oratione facta ante altare, ascendit eminentem sedem, & accipit Cardinales & prælatos paratos ad reuerentiam. Qua facta descendit, & super aliam sedem sibi ante altare para-

K

tam

tam sedet versus renes ad altare, vbi facit sermonem, referens quæ gesta sunt, & vitam ac miracula sancti summarè & in genere. Deum hortatur omnes, vt secum pariter Domino pijs preces fundant, orantes ne permittat errare Ecclesiam suam in hoc negotio. Surgit deinde Pontifex, remouetur sedes, & procumbit super faldistorium cum mitra. Cantatur litania à cantoribus, & nulla fit mentio de canonizando, omnibus in terram genuflexis orâtibus. Finita litania Diaconus à dextris surgit, & versus ad populum alta voce dicit, Orate. iterum genuflectit, & omnes prolixius orant: tum Diaconus à sinistris surgens eodem modo dicit, Leuate, & omnes surgunt. Túc Pontifex stans sine mitra incipit in voce, Veni creator Spiritus, & tam ipse quàm alij omnes genuflectunt ad primum versus. Cantores prosequuntur hymnum, & Pontifex cû mitra ascendit ad sedem eminentem, & mitra deposita expectat finem hymni, quo completo, duo cantores dicunt versus: Emitte Spiritum tuum et creabuntur: et alij respondent, Et renouabis faciem terræ. Et Pontifex, Oremus: Deus, qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem spiritu recta sapere, & de eius semper consolatione gaudere, per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum: qui

qui tecum, &c. Tunc procurator causæ instantè petit à Pontifice nomine procuratorio, & nomine principum, & c. pronunciarî & declarari beatum. N. in Sanctorum catalogum ascribendum, & vt sanctum venerandum à Christi fidelibus. Pontifex antequam pronunciet, consuevit protestari in hanc formam, quod inuenimus seruatû à multis Pontificibus. Sûnt tamen aliqui clarissimi viri, qui dicunt hoc introductum ex quadam causa, quæ nunc cessat, quia Papa tunc quodammodo cogebatur ad canonizandum quandam contra suam opinionem, & propterea protestabatur, nunc autem non videri congruam illam protestationem. Sed de hoc statuat summus Pontifex, & sacer senatus.

FORMA PROTESTATIONIS.

ANtequam ad pronunciationem veniamus, protestamur publicè apud vos presentes, quòd per hunc actum canonizationis, non intendimus aliquid facere quod sit contra fidem aut Ecclesiam catholicam, siue honorem Dei. Deinde alta voce sedens tamen cum mitra, pronunciat in hunc modum: Ad honorem Sanctæ & indiuiduæ Trinitatis, & exultationem fidei catholicæ, ac Christianæ religionis augmentum, auctoritate eiusdem Dei omnipotentis, Patris & Filij & Spiritus

Spiritus Sancti, & beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra, de fratrum nostrorum consilio decernimus & definimus, bonæ memoriæ. N. sanctum esse, & Sanctorum catalogo adscribendū, ipsumq; catalogo huiusmodi adscribimus: statuentes, vt ab vniuersali Ecclesia anno quolibet in die tali festum ipsius, & officium sicut pro vno Confessore (si sit Confessor) vel Martyre (si sit Martyr) deuotè & solenniter celebretur. Et si Domino Papæ placuerit, poterit addere ista verba, insuper eadem auctoritate omnibus verè pœnitentibus & confessis, qui annis singulis ad sepulturam eiusdem in die tali deuoti accesserint, vnum annum & 40. dies: accedentibus verò annis singulis in octauas dicti festi ad sepulturam quadraginta de iniunctis sibi pœnitentijs misericorditer relaxamus.

Quibus finitis procurator fiscalis rogat protonotarios & c. de protestatione facta per Papam, & procurator causæ simpliciter rogat de solenni pronuntiatione canonizationis, & petit instrumentum, & à Papa decerni bullas super his opportunas: & mox surget Pontifex sine mitra, & incipit Te Deū laudamus: & chorus prosequitur. Diaconus à dextris in fine dicit Ora pro nobis beate. N. Et Pontifex deinde dicit orationem
de com-

de communi, sancto canonizato conuenientem (si non habetur propria) & concludit, per Christum Dominum nostrum. Finita oratione Diaconus à dextris stans ante Pontificem dicit altè, Confiteor Deo omnipotenti &c. & post Apostolos nominat Sanctum. N. & Papa sine mitra cruce sua præsentè dicit, Precibus & meritis, &c. & in fine dat indulgentias, vt sibi placet. Legimus Bonifacium nouum Pontificem, cum canonizauit beatam Brigidam, dedisse plenariam indulgentiam visitantibus Ecclesias beati Petri & Sancti Laurentij in Panisperna, vbi iacebat corpus illius sanctæ.

His finitis, Pontifex incipit Tertiam, & accipit sandalia, vel si magis placet, dimissa Tertia accipit paramenta omnia Pôficialia, & canit Missam solitis ceremonijs, vel de sancto: vel si aliqua solennitas esset, cantat de die cum commemoratione de sancto: & si non posset, aliquis Cardinalis celebret pro eo. Dum cantatur Credo, tres Cardinales commissarij descendunt ad portam inferiorem suggestus, & ordinant offertorium: & debito tēpore antequam Papa lauat manus in sede eminenti, veniunt ordinatè. Et primus, id est, Ediscopus Cardinalis offert duos magnos cereos, & cum eo primus orator offert cereum suum, & canistellum de-

auratum cū duabus turturibus. Tum presbyter Cardinalis offert duos magnos panes cum mappulis, & secundus orator cereum suum & canistellū argentatum cum duabus columbis albis: vltimò Diaconus Cardinalis offert duo vasa vini: & tertius orator suū cereum & canistellum diuersorum colorū cum varijs auiculis, Cardinales osculantur genu, alij pedem summi Pontificis: proceditur deinde in Missa, vt aliàs.

DE PLVRIBVS BENEDICTIONIBUS. Sectio VII.

ORDO SERVANDVS IN CREATIONE noui Ducis à Paulo II. institutus.

Creandus in ducem per summum Pontificem, veniet ad cameram Pontificis indutus manto aureo, panno contexto, aperto à dextro humero ad terram vsque, & sequitur Pontificem ad Ecclesiam descendente, portabitque caudam pluuialis, Facta oratione ante altare Pontifex statim faciet confessionem cum celebrante: deinde ascendet ad sedem eminentem, & recipit Cardinales ad reuerentiam: non tamen imponit incensum, nec can-

nec cantores incipient Introitum, & interim creandus Dux sedet ad pedes Pontificis super primum gradum, & celebrans osculato altari accedet ad suum faldistorium & ibi expectabit. Finita reuerentia, creandus Dux accedit ad pedes genuflexus sanctissimi Domini nostri, & fit miles Sancti Petri, etiam si prius erat miles.

ORDO BENEDICENDI NOVUM militem.

Pontifex primò stans sine mitra benedicit ensē, quem vnus ex acoluthis nudum tenet in manu, dicens: Versus. Adiutorium nostrum in nomine Domini. Resp. Qui fecit cælum & terram. Vers. Domine exaudi orationē meam. Resp. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus: Exaudi quæsumus Domine, preces nostras, & huic ensē, quo hic famulus tuus circumcingi desiderat, maiestatis tuæ dextra dignare bene & dicere, quaten⁹ esse possit defensor Ecclesiarum, Viduarum, Orphanorum, omniumque Deo seruentium, contra sæuitiam paganorum, alijsq; sibi insidiantibus sit terror, & formido: præstans ei, quæ persecutionis & in defensionis sint effectū: Per Christum Dominum nostrum, Amen.

Benedic Domine sancte, pater omnipotēs, æterne Deus, per inuocationem sancti tui nominis, & per aduentum Christi filij tui, Domini nostri, & per donum spiritus sancti paracleti, hūc ense, vt hic famulus tuus, qui hodierna die eo tua concedente pietate precingitur, inuisibiles inimicos sub pedib⁹ cōculcet, victoriāq; per omnia potitus, maneat semper illæsus, Per Christum Dominum nostrum, Amen. Deinde aspergit aquam benedictam. Tum stans sine mitra dicit, Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad præliū, & digitos meos ad bellum: misericordia mea, & refugium meum, susceptor meus & liberator meus, protector meus, & in ipso speraui, qui subdit populum sub me. Gloria patri & filio &c. Sicut erat in principio &c. Vers. Saluum fac seruum tuum Domine. R. Deus meus sperantem in te. Vers. Esto ei Domine turris fortitudinis. R. à facie inimici. Vers. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Oremus:

Domine Sancte Pater omnipotens, æterne Deus, q̄ cuncta sol⁹ ordinas, et recte disponis: qui ad coercendam malitiam reprobos, & tuendam iustitiam, vsu gladij in terris hominibus tua salubri dispositione permi-

permisisti, & militarem ordinem ad populi protectionem institui voluisti: quiq; per beatum Ioannem Baptistam militibus ad se in deserto venientibus vt neminem concuterent, sed proprijs stipendijs contenti essēt, dici fecisti, clementiam tuam Domine suppliciter exoramus, vt sicut Dauid puero tuo Goliath superandi largitus es facultatem, & Iudam Machabæum de feritate gentiū nomen tuum non inuocantium, triumphare fecisti: ita & huic famulo tuo, qui nouiter iugo militiæ colla supponit, pietate cœlesti vires & audaciā, ac fidei & iustitiæ defensionem tribuas: & præstes ei fidei, spei & charitatis augmentum, & tui timorem pariter & amorem, humilitatem, perseuerantiā, obedientiam, & patientiam bonam, & cuncta in eo rectè disponas, vt neminem cum gladio isto vel alio iniuste lædat, & omnia cū eo iusta & recta defendat: & sicut ipse de minori statu ad nouū militiæ promouetur honorem: ita veterem hominem deponens cū actibus suis, nouum induat hominem, vt rectè retineat, & rectè colat: perfidorum consortia vitet, & suam in proximum charitatē extendat: præposito suo in omnibus obediatur, & suum in ciuitate iustum officium exequatur: Per Christum Dominum nostrum Amen.

Deinde sedens cum mitra Pōtifex imponit nudum gladium in eius manu, dicens: Accipe gladium istum in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, & vtaris eo ad defensionem tuam, & Sanctæ Ecclesiæ Dei & ad confusionem inimicorum crucis Christi, & fidei Christianæ, & quantum humana fragilitas tibi permiserit, cum eo neminem iniuste lædas. Quod ipse præstare dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat in secula seculorum, Amen. Etposito gladio in vagina per eundem militem, accingitur eodem gladio per duos nobiliores milites præsentés, Pontifice dicente: Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime, in nomine patris Domini nostri Iesu Christi. Et attende, quòd Sancti non in gladio, sed per fidem vicerunt regna. Nouus igitur miles ense accinctus, illum de vagina ter vibrat nudum viriliter, & eo super iunistrum brachium, terfo, mox in vaginam recondit. Deinde Pontifex insigniens illū caractere militari, dat ei osculum pacis, dicens: Pax tibi. Tum accipiens illius ensē nudum ter militem percutit planè super spatulas, dicens: Esto miles pacificus, strenuus, fidelis, & Deo deuotus, & mox dat ei leniter alapam, dicens: Exciteris à fomno malitiæ, & vigila in fide Christi, & fama laudabili. Tunc nobiles

biles assistētes imponunt sibi calcaria & cātores siue Pontifex (si magis placet) dicit Antiphonam: Speciosus forma præ filijs hominum, accingere gladio tuo super femur tuum potentissime. Deinde dicit Pōtifex: Ver. Dominus vobiscū. Resp. & cum spiritu tuo. Oremus: Omnipotēs sempiternæ Deus, super hunc famulum tuum N. qui hoc eminētū mucrone circumcingi desiderat, gratiam tuæ bene + dictionis infunde, & eum dextræ tuæ virtute fretum, fac contra cuncta aduersantia cœlestibus armari præsidij, quo nullus in hoc seculo tempestatibus bellorum turbetur, Per Christum Dominum nostrū, Amen.

Finita oratione, nouus miles osculatur pedem Papæ: tū surgit & deponit ensē & calcaria, & redit ad sedendū, vbi prius. Cantores incipiunt Introitum, incensatur altare, & procedit in Missa vsque ad cantatum Graduale: quod dum cantatur, futurus dux ducitur ante Pontificem, vbi genuflexus præstabit iuramentum. Ego N. annuente Domino, futurus Dux promitto, spondeo, polliceor, atque iuro coram Deo, & beato Petro Apostolorum principe, me de cætero reuerentiam & obedientiam seruaturum (etiam si aliàs obligatus sum) sacrosanctæ & Apostolicæ Ecclesiæ & vobis Domino
Domi.

Domino N. diuina prouidentia summo Pontifici, & successoribus vestris canonicè intrantibus: nec deficiam in omnibus necessitatibus vestris & vtilitatibus, iuxta vires meas, & quantum potero diuino auxilio fultus, pura & bona fide, custodiendo etiam & seruando omnes possessiones, terras, loca, honores, iurisdictiones, & iura vestra, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, in omnibus & per omnia: & propter honorem & præminentiam ducalem, quam hodie à vobis recepturus sum: etiam promitto in recognitione tantæ successæ gratiæ, pro me & successoribus meis, perpetuo dare vobis & successoribus vestris singulis annis in die festiuitatis beatorum Apostolorum Petri & Pauli vnum parafrenū album benè & decenter ornatum. Sic me Deus adiuuet, & hæc sancta Dei Evangelia. Præstituto iuramento, Pontifex descendit ad faldistorium, & procumbit super illud ante altare cum mitra. Dux fututus prostrernit se ad sinistram Papæ, ali quantulum retro supra scabellum viride. Subdiaconus verò Apostolicus facit Litaniam cæteris cum choro respondentibus Kyrie eleison, &c. vbi autem dixerit, Vt obsequium seruitutis, & replicatum fuerit, surgit Pontifex, & signans super ducem altè dicit: Vt hunc famulum tuum in ducem eligere digneris, te rogamus audi nos.

nos. Et iterum, vt hunc famulum tuum benedicere digneris, te rogamus audi nos. Et tertio, Vt hunc famulum tuum ad Ducale fastigium perducere digneris, te rogamus audi nos: & semper chorus respondent replicando. Recumbit deinde iterum Pōtifex, & Subdiacon⁹ atque alij faciunt Litaniam. Qua finita, Papa reuertitur ad fedē eminentē, & futuro duce permanēte prostrato, Papa deposita mitra stans dicit sup eū Pater noster. Deinde, Et ne nos inducas &c. Verſ. Saluum fac seruum tuum. Resp. Deus meus sperantem in te. Ver. Esto ei domine turris fortitudinis. R. A facie inimici. Ver. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponet nocere ei. Ver. Domine exaudi orationem meam Et clamor meus ad te veniat. Verſ. Dominus vobiscum. Resp. & cū spiritu tuo. Oremus: Prætende, quæsumus, famulo tuo N. Duci dextram cælestis auxilij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè postulat, cōsequi mereatur. Actiones nostras, quæsumus Domine, asperando præueni, & adiuuando prosequere, vt cuncta nostra oratio & operatio à te semper incipiat, & per te ccepta finiatur: Per Christum Dominum nostrum Amē. Sedebit deinde Pontifex cum mitra, & Dux futurus ducetur ad eius pedes: & tunc Pontifex accipiens ducale Biretum imponit eius capiti

capiti ante se genuflexi, dicens: Accipe in si-
gne Ducalis præminentie quod per nos
capiti tuo imponitur, in nomine Patris ✠ &
Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠, Amen. Et intelli-
gas te amodo ad defensionem fidei, Sacro-
sanctæ Ecclesiæ, viduarum, pupillorum, &
quarumcunque aliarum miserabilium per-
sonarum fore debitorem: velisq; deinceps
vtilis esse executor, perspicuusq; domi-
nator coram Domino, & inter gloriosos
athletas virtutum merito ornatus appare-
as, quam gratiam tibi concedere digne-
tur Dominus noster Iesus Christus: Qui
cum patre & Spiritu sancto viuit & re-
gnat in secula seculorum, Amen. Post hæc
immediate dat ei sceptrum in manu de-
xtra, dicens: Accipe virgam directionis & ius-
titie, in nomine patris ✠ & filij ✠ & spiri-
tus sancti ✠ Amen. Per quam valeas vnicui-
que secundum merita sua tribuere siue bo-
ni, siue mali, semper Deum ante oculos ha-
bens, non declinans à dextris, vel à sinistris,
sed cum omni bonitate, & charitate bonos
foueas, malos coerceas, vt omnes intelli-
gant, & sciant te iustitiam dilexisse, & ini-
quitatem odio habuisse. Quam gratiam ti-
bi concedere dignetur, qui est benedictus
in secula seculorum, Amen.

Et mox

Et mox cum bireto, & sceptro osculatur
pedem Pontificis, qui deinde surgens sine
mitra dicet super nouum Ducem adhuc ge-
nuflectentem cum suo habitu, hanc oratio-
nem: Deus Pater æternæ gloriæ sit adiutor
tuus, & protector tuus, & omnipotens be-
nedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat
& vitam tuam longitudine dierum adim-
pleat, statum dominij tui iugiter firmet, &
gentem populumq; tuum in æternum cõ-
seruet, & inimicos tuos confusione induat,
& super te sanctificatio Christi floreat, vt qui
tibi tribuit in terris dominium, ipse in cœlis
cõferat præmiũ. Qui viuit & regnat per om-
nia secula seculorũ, Amẽ. Surgit deinde no-
uus Dux, & sociatus per duos iuniores Dia-
conos Cardinales ducitur in locum suum
ad sedendum, id est inter duos vltimos Dia-
conos Cardinales. Quod recipiatur ad os-
culum à Cardinalibus, non videtur conne-
nre, cum non sit ex ordine illorum, neque
par. His finitis proceditur in missa vsque ad
offertorium. Et tunc nouus Dux deposito
bireto accedet ad pedes Pontificis, & offe-
ret aurum, quantum voluerit: & recipietur
ad osculum pedis, manus, & oris, & mox re-
uertetur ad locũ suum: & finita Missa pro-
cedet inter ipsos iuniores Diaconos Car-
dinales.

QVAE

SACRARVM CERIMONiarVM
QVAE SERVANTVR IN DV-
ce minoris potentie.

ET hæc quidem seruantur, vt supra dictum est, si Dux est magnæ nobilitatis & potentie vt fuit tempore Domini Pauli Papæ secūdi Borſus Ferrariæ. Si verò eſſet mediocris potentie vt fuit tempore Domini Sixti Papæ quarti Federicus Dux Urbini, omnia seruantur, nisi quòd non duceretur à Cardinalibus, sed à duobus aſſiſtentibus Papæ principalibus: & ſederet vltimus poſt omnes Cardinales, in banco Diaconorum & eundo incederet ſolus poſt crucem ante omnes Cardinales. Quod ſi adhuc eſſet inferior, tūc omnia alia ſeruantur, niſi quod non daretur ei ſceptrum, neque ſederet in banco Cardinalium, ſed ad pedes Papæ in ſupremo gradu, & eūdo incederet ante crucem poſt oratores, & alios principes.

ORDO SERVANDVS IN BENEDICTIONE, & inueſtura noui alme urbis præfecti, à Sixto quarto inſtitutus.

IN primis præparentur hora competenti veſtes præfecturæ, videlicet tunicella ſerica ornata ſimbrijs auratis, & mantum etiã aureo limbo circumtextum, apertum à parte dextra & inſula ad ſimilitudinem bireti ducalis, & omnia portentur ad Eccleſiam, vbi eſt

vbi eſt celebrandum. Pontifex autem procedit ad Eccleſiam, vt conſuevit, cum pluuiali & mitra precioſis, orat ante altare, facit confeſſionem cum celebrante: aſcendit ſedem eminentem, & Cardinales exhibent conſuetã reuerentiam: deinde duo ex proceribus Romanis præſentant nouum præfectum in ſuis veſtibus ſummo Pontifici, qui genuſſectit ſuper inſimum gradum ſolij Pontificalis: & Pontifex ſurgens ſine mitra dicit ſuper eum orationes, quæ in nouo milite creando dicuntur: & alia omnia facit, quæ ad creationem noui militis pertinent. Si autem antea eſſet miles, illis dimiſſis procedit ad benedictionem, in hunc modum. Surgit ſine mitra, & dicit. *Verſ. Adiutorium noſtrū in nomine Domini. Reſp. Qui fecit cælum & terram. Verſ. Dominus vobis cum. Reſp. Et cum ſpiritu tuo. Oremus:*

Deus in nomine tuo congregatis famulis tuis te medium eſſe Chriſti corona valente da gratiam huic famulo tuo præfecto noſtro, quam Abraham in holoc auſto, Moyſes in exercitu, Helias in eremo, Samuel meruit crinitus in templo: concede Domine concordiam, quam inſpiraſti Patriarchis, prædicaſti populis, tradidiſti Apoſtolis, madaſti victoribus: bene ✠ dic quæſumus Domine hūc præfectum noſtrum, quem ad ſalutem

Autem populi nobis à te credimus esse concessum, fac eum esse annis multiplicem, ingenti atque salubri corporis robore vigentem, & ad senectutem optatam, atque demum ad finem peruenire felicem. Sit nobis fiducia eum obtinere gratiam pro populo, quam Aaron in tabernaculo, Elifeus in fluuio, Ezechias in lecto, Zacharias vetulis impetrauit in templo: sit illi regendi virtus atque auctoritas, qualem Iosue suscepit in castris, Geon sumpsit in praelijs, Petrus accepit in clauis, Paulus est usus in dogmate: & ita pastoris cura proficiat in ouile, sicut Isaac profecit in fruge, & Iacob est dilatatus in grege. Quod ipse prestare dignetur, qui cum patre & spiritu sancto viuit & regnat Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Benedicat deinde vestes, quia per aliquem Acoluthum ad dextram Pontificis tenentur. Pontifex vero stans sine mitra dicat. Vers. Adiutorium nostrum in nomine Domini. Resp. Qui fecit caelum & terram. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus: Deus omnium bonorum virtutumque dator, omnium bonorum largus infusor: supplices te rogamus, ut manibus nostris opem tuam benedictionis infundas, tunicellam, mantum, & regnum prae paratum virtute sancti spiritus benedicere & sanctifi-

sanctificare & digneris & omnibus eis ventibus gratiam. His dictis sedet Pontifex cum mitra, & sine alia vestium benedictione, quoniam secularium principum vestes non benedicuntur: exiit prae factus veste communi ab illis procribitur, & adducitur ad pedes Pontificis cum stricta veste. Qui illi primo imponit tunicellam: & deinde mantum cum apertura super humerum dextrum, dicens: Induat te Dominus vestimento salutis, & indumento laetitiae circumdet te, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Imponit deinde ei genuflexo infulam siue biretum praefecturae, dicens: Accipe in signe praefecturae praemittentiae, quod per nos capiti tuo imponitur, in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Et intelligas te amodo ad defensionem fidei, & sacrosanctae Ecclesiae fore debitorum: quod ut opere perficere valeas, ille tibi concedere dignetur, qui est benedictus in secula seculorum, Amen.

Surgit demum Pontifex, & sine mitra dicit super praefectum genuflexum, hanc orationem: Oremus: Deus pater aeternae gloriae sit adiutor tuus & protector, & omnipotens benedicat tibi, preces tuas in cunctis exaudiat, & vitam tuam longitudine dierum adimpleat: inimicos tuos confusionem induat, & super te sanctificatio

Christi floreat, & qui tibi in terris contulit præfecturam, ipse tibi in cœlis conferat æternam gloriam. Qui viuunt & regnat in unitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

His finitis cantores incipiunt Introitum, imponitur incensum à Pontifice, & incensatur altare, & reliqua, vt aliàs. Nouus præfectus cum suo habitu sedet ad pedes Pontificis in supremo gradu.

*DE BENEDICTIONE ROSAE,
quæ fit Dominica Latere Hierusalem, & eius
traditione.*

Consueuerunt Romani Pontifices in Dominica quarta quadragesimæ, in qua canatur in Ecclesia Latere Hierusalem, rosam auream benedicere, & illam post Missarum solennia alicui magno principi, si presens est in curia, dono dare. Si minus esset in curia princeps tanto munere dignus, mittitur extra ad aliquem regem vel principem, vt placuerit sanctissimo Domino nostro cū consilio sacri collegij, nam consuevit summus Pontifex ante vel post Missam conuocare Cardinales ad circulum in camera sua, vel vbi sibi placet, & cum eis deliberare, cui danda vel mittenda sit rosa. Pro eius igitur benedi-

benedictione iuxta lectum paramenti, vbi sanctissimus Dominus noster accipit sua paramenta, paratur paruum altare, & super illud duo candelabra, & Pötifex indutus amictu, alba, eingulo, stola, pluuiali & mitra, accedit ad ipsum altare, & deposita mitra dicit: Adiutorium nostrum in nomine Domini. Ref. Qui fecit cœlum & terram. Vers. Dominus vobiscum. Ref. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Deus cuius verbo & potentia facta sunt omnia, & cuius nutu vniuersa diriguntur: qui est lætitia & gaudium omnium fidelium: maiestatem tuam suppliciter exoramus, vt hanc rosam odore visuq; gratissimam, quam hodierna die in signum spiritualis læticiæ in manibus gestamus, bene & dicere & sancti & ficare tua pietate digneris, vt plebs tibi dicata ex iugo Babilonicæ captiuitatis educta, per vnigeniti filij tui gratiã: qui est gloria & exultatio plebis Israël illi Hierusalem, quæ sursum est mater nostra, sinceris cordibus gaudiũ repræsenteret, & quia ad honorẽ nominis tui Ecclesia tua hoc signo hodiẽ exultat & gaudet: tu ei Domine verum & perfectum gaudium largiaris, & deuotionem eius accipiẽs peccata dimittas, fide repleas, indulgentia foueas, misericordia protegas, aduersa destruas, prospera cuncta concedas: quatenus per fructum boni

operis in odorem vnguentorum illius floris transeat, qui de radice Iesse productus, flos campi & lilium conuallium mystice prædicatur: cum quo in superna gloria cum sanctis omnibus sine fine lætetur. Qui tecum uiuit & regnat in unitate spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amen.

Finita oratione inungit cum balsamo rosam auream, quæ est in ipso ramusculo, & super imponit muscum tritum, quæ per sacristam ei ministrantur, & imponit incensum in turibulo more cõsueto, & demum aspergit rosam aqua benedicta, & adolet incenso. Interim clericus cameræ Apostolicæ sustinet rosam, quam deinde dat ad manus Diaconi Cardinalis à dextris, & ille ad manus Pontificis, qui manu sinistra rosam gestans, & dextra benedicens progreditur ad capellam, & Diaconi Cardinales hinc inde eleuant fimbrias pluuiialis: cum peruenit ad faldistorium, dat rosam Diacono prædicto, qui eam clerico cameræ tradit, & ille eam super altare ponit. Finita missa Pontifex facta oratione ante altare, recipit rosam, ut supra, & eam desert ad cameram suam. Et si ille, cui eam dare velit, est præsens, vocatur ad eius pedes, & genuflexo dat ei rosam, dicens: Accipe rosam de manibus nostris, qui licet immeriti lo-

cum Dei

cum Dei in terris tenemus, per quam designatur gaudium vtriusque Hierusalem, triumphantis scilicet & militantis Ecclesiæ, per quam omnibus Christi fidelibus manifestatur flos ipse speciosissimus, qui est gaudium & corona sanctorum omnium, suscipe hanc tu dilectissime fili, qui secundum seculum nobilis, potens, ac multa virtute præditus es, ut amplius omni virtute in Christo Domino nobiliteris tanquam rosa plantata super riuos aquarum multarum, quam gratiam ex sua vberanti clementia tibi concedere dignetur, qui est trinus & vnus in secula seculorum, Amen. In nomine patris & filij & spiritus sancti, Amen. Hoc aliquando in capella factum fuit finita Missa, antequam Papa descenderet de sede sua: sed conuenientius est, ut Papa reuertatur ad cameram cum rosa, & ita apud maiores factitatum reperio. Ille cui rosa data est, postquam manum & pedem Pontificis osculatus est, ei que pro tempore gratias agit, cum Papa in camera vestes sacras deposuerit, ipse rosam manu gestans associatur vsque ad domum suæ habitationis à collegio Cardinalium, medius inter duos antiquiores diaconos post omnes alios Cardinales, circa illū sunt pedites

L 4. cursores

cursores Romanæ curiæ cum suis baculis, qui solent illa die strenas ab eo, qui rosam habuit, accipere.

*DE ENSE IN NOCTE NATI-
uitatis Domini dando, & benedicendo.*

IN nocte natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, consueuerunt Romani Pontifices ensẽ benedictum cum quodam capello Ducali ornatum candidis margaritis in formam columbæ alicui magno principi, si præsens est, dare: vel si non sit præsens, ad aliquẽ regem vel alium principem per aliquẽ ex suis transmittere. Sed quamuis ensis benedictus vocatur, non tamen reperi eius benedictionem. Sixtus Papa quartus aliqua verba ordinauit cum ensis datur, dicẽda, quæ subiiciam. Benedictio autem poterit fieri hoc modo, si placebit, Pontifex indutus alba, cingulo, amictu, & stola, antequam sumat cappam purpuream, qua in hac nocte uti solet, benedicit ensẽ, quem Clerus cameræ in manu tenet, dicens: *Versus.* Adiutorium nostrum in nomine domini. *Respon.* Qui fecit cœlum & terram. *Versus.* Dominus vobiscum. *Res.* Et cum spiritu tuo. *Oremus:* Benedicere digneris quæsumus domine Iesu Christe, hunc ensẽ in defensionem sanctæ Romanæ ec-

clesiæ,

clesiæ, & christianæ Reipublice ordinatum, nostræ bene-dictionis officio ad vindictam malefactorum, laudem verò bonorũ, vt per eum qui te inspirante illo accingetur, vim equitatis exerceas, molemq̃ iniquitatis potenter euertas, & sanctam ecclesiam, eiusque fideles, quos vt precioso sanguine tuo redimeres hodiẽ in terris descendere, & carnem nostram sumere dignatus es, ab omni periculo protegas, atque defendas, & famulum tuum, qui hodiẽ gladio in tuo nomine armatus erit, pietatis tuæ firma custodia munias, illesumq; custodias. *Qui viuus & regnas cum Deo patre in vnitatis spiritus sancti Deus, per omnia secula seculorum, Amẽ.* Aspergit deinde gladium & capellum aqua benedicta, & incenso adolet: deinde cappam & præcedente clerico cameræ cum ensẽ benedicto immediate ante crucem: Pontifex descendit ad capellam, & cætera seruantur, vt in officio noctis natiuitatis Domini dicetur. Cum verò Pontifex dat ensẽ prædictum alicui præsentĩ, dicit hæc verba, quæ vt diximus, Sixtus quartus instituit. Solent Romani Pontifices in præclara natalis Domini celebritate Christianissimo clarissimoque alicui principi ornatum ensẽ dare, aut destinare: quæ res profectò non caret mysterio. Vnigenitus namque Dei filius, vt humanam naturam

fuo reconciliaret auctori, eam assumere dignatus est, vt inuentor mortis Diabolus per ipsam, qua vicerat, vinceretur: quæ quidè victoria per ensem cõgruè designatur. Fuerunt insuper infideles Arriani, qui non veriti sunt Dei filium puram creaturam affirmare, cùm tamen hodierni Euãgelij scriptura testetur, Deũ omnia fecisse per Verbum. Largitur igitur præsentì die maximus Pontifex ensem, Dei infinitam potentiam signantem in Christo Deo vero, patriquæ æquali, & vero homini residentem: per quæ facta sunt omnia, Iuxta Dauidicum illud, Tui sunt cœli, & tua est terra: orbem terræ & plenitudinem eius tu fundasti, aquilonem & mare tu creasti, sedes denique Dei apostolica, videlicet sedes à Christo suum sumpsit stabilimentum, extititque præparata Dei iusto iudicio præmio atque iustitia, quibus Saluator noster Iesus, verus Deus & homo, profligauit sedes ipsius aduersarios, hæreticos videlicet, & tyrannos, iuxta id quoque propheticum, Iustitia, & iudicium præparatio, sedis tuæ. Figuratur denique Pontificalis hic gladius potestatem summam temporalem à Christo Pontifici eius in terris Vicario collatam, iuxta illud: Data est mihi omnis potestas in cœlo, & in terra. Et alibi, Dominabitur à mari, vsq; ad mare

ad mare, & à flumine, vsq; ad terminos orbis terrarum, quam & declarat cappa illa sericea, quam Põtifices gestare solent in nocte natiuitatis Domini. Nos ergò volentes, vt æquum est, approbatas Sanctõrum Patrũ consuetudines obseruare, statuimus, & Principem Catholicum Sanctæque sedis à Deo vtrunquæ gladium habentis filium deuotissimum, hoc nostro præclaro munere insignire, necnon & hoc pileo in signum muniminis & defensionis aduersus inimicos fidei, & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ protegere, firmetur igitur manus tua contra hostes sanctæ sedis ac Christi nominis, & exaltetur dextra tua, eos veluti ipsius assiduus, intrepidusq; propugnator de terra delendo, & armetur caput tuum spiritus sancti per columbam figurati protectione aduersus eos, in quos Dei iustitia atque iudicium pro Romana Sancta Ecclesia, & apostolica sede præparatur. Quod tibi præstare dignetur idè Dei filius, qui cum patre & spiritu sancto viuít & regnat Deus, per infinita secula seculorũ, Amen. Princeps, qui ense donatus est, vt primum illum de manu Pontificis accipit, pedè & manũ eius osculatur, & p̄ tẽpore gratias agit: deinde discedès deducitur ad domũ habitationis suę à familiaribus, & domesticis prælati Pape et ab amicis, oratorib⁹ & nobilibus,

bus, qui voluerint illum honorare. Seruientes armorum præcedunt illum, qui enses cum pileo ante principem præfert, & in hoc actu ipsi debent habere præcipuam strenam, sicut cursores in rosa.

DE BENEDICTIONE ET TRADITIONE vexilli bellici.

Pontifex consuevit vexilla Ecclesiæ & armorum suorum benedicere, & capitaneo seu vexillifero Sanctæ Romanæ Ecclesiæ dare in fine missæ: sedens in sede sua vexillum vnum, siue plura tenent brachijs plicata sine hastis aliqui clerici cameræ ante sanctissimum Dominum nostrum: qui deposita mitra surgit, & dicit. *Verf. Adiutoriū nostrum in nomine Domini. R. Qui fecit cælum & terram. Verf. Dominus vobiscum. R. Et cū spiritu tuo. Oremus: Omnipotens sempiternus Deus, qui es cunctorum benedictio, & triumphantium fortitudo: respice propitius ad preces humilitatis nostræ, & hoc vexillum, quod bellico vsui præparatum est, cœlesti benedictione sanctifica, vt contra aduersarias & rebelles nationes sit validum, tuoque munimine circumseptum: sitque inimicis Christiani populi terribile, ac intercedentibus Sanctis tuis, solidamentum, & victoriæ certa fiducia. Tu enim es Deus, qui conteris bella, &*

la, & cœlestis præsidij sperantibus in te præstas auxilium: per Christum Dominum nostrum. Finita benedictione, aspergit vexillum cum aqua benedicta, & adolet incenso, quæ mox hastis infiguntur: & erecta simul cum hastis dantur per summum Pontificem sedentem cum mitra Capitaneo genuflexo ad eius pedes cum his verbis, dicens: Accipe vexillum cœlesti benedictione sanctificatum, sitque inimicis populi Christiani terribile: & det tibi Dominus gratiam, vt ad ipsius nomen & honorem cum illo hostium cuneos potenter penetres incolumis & securus. Capitaneus accepto vexillo osculatur pedes Sanctissimi Domini nostri, & surgens recedit cum suis.

DE CONSECRATIONE Agnus Dei.

Agnus Dei soliti sunt benedici à summo Pontifice primo anno sui Pontificatus, & deinde septimo quoque anno dum viuunt. Sed antiquitus cera alba pro illis formandis per magistrum ceræ palatij Apostolici, & per illos, qui volebant pro se agnus Dei, cera ponebatur super altare beati Petri, quam subdiaconus Apostolicus de altari accipiebat, & in aliqua camera capaci & idonea in palatio ipsi cum alijs Subdiaconis & Acholuthis Papæ manibus proprijs formabant

mabant Agnus Dei cum magna deuotione, reuerentia, & munditia. Habebant aliquos seruitores, qui necessaria ministrabāt. Et omnia fiebant impensis cameræ, ceram albam mollificabant cum oleo sancto, & oleo chrisimatis quod superfluerat de anno præterito. Deinde cum facta erat tota quantitas, præsentabatur capsæ plenæ Agnus Dei & benedicebatur per Papam. Hodie autē sacrista cū suis capellanis & clericis capellæ format ipsos Agnus Dei. Ceram ipsam sumit vel ex cerco benedicto in Sabbato sancto anni præteriti, vel aliunde expensis Papæ. Non miscentur oleo sancto, aut sacro chrisimate: sed puri & mundi præsentantur in capsis sanctissimo Domino nostro in camera sua. Pontifex aliquo die post pascha ante sabbatum in albis dicta siue audita Missa in sua priuata capella, indutus amictu, alba, cingulo, stola, & mitra simplici, benedicit aquam benedictione communi, sicut fit in Dominicis diebus à sacerdotibus, in aliquo magno vase ibi præparato. Et si magis placet potest illa aqua prius benedici ab aliquo Episcopo domestico Papæ. Deinde Pontifex accedens ad vas prædictum, deposita mitra stans dicit. Versum, Adiutorium nostrū in nomine Domini. Respon. Qui fecit cælū & terram. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum

Et cum spiritu tuo. Oremus: Domine Deus pater omnipotens, statutor clemetorum omnium, & conseruator humani generis, datorq; gratiæ spiritualis, & largitor salutis æternæ, qui aquas ex paradisi fonte manantes totam terram irrigare iussisti, super quas unigenitus tuus siccis pedibus ambulauit, & in eis baptizari dignatus est, quæ vnà cum suo sanguine de latere sacratissimo perfluxerūt, & baptizare in ipsis præcepit discipulis omnes gentes, adesto benignus & clemens, & nobis tua hæc magnalia recolentibus adueniat, vt ea, quæ in hoc aquarum vasculo ad gloriam tui nominis præparato infundere decreuimus, & immergere, bene & dicas, & benedicta sancti & fices, quatenus ipsorum ueneratione & honore nobis famulis tuis crimina diluantur, abstergantur maculæ peccatorum, impetrentur veniæ, gratiæ conferantur vt tandem vnà cum sanctis, & electis tuis vitam percipere mereamur æternam: Per eundem Christum Dominum nostrum, Amen.

Resumit deinde mitram Pontifex, & infundit balsamum ex ampulla in aquâ in modum Crucis, dicens: Consecrare, & sanctificare digneris Domine aquas istas per istam vnctionem balsami, & nostram benedictionem, In nomine Patris & Filij & Spiritus

Spiritus Sancti ✠ Amen. Et ter signat. Deinde ex alia amplam eandem aquam Sanctum chrisma, & in modum Crucis, dicens: Consecrare & sanctificare digneris Domine, aquas istas per istam vnctionem Sancti chrisma, & nostrā benedictionem. In nomine Patris & ✠ Filij ✠ & Spiritus Sancti ✠ Amen. Benedicta aqua vertit se ad capsas, vbi sunt Agnus Dei, & sine mitra stans dicit, Dominus vobiscum. Resp. Et cum Spiritu tuo. Oremus, Deus omnium sanctificationem, Dominator Dominus, cuius pietas sine fine sentitur, qui Abraham patrem fidei nostræ præcepto tuo filium Ysaac immolare disponētem in figuram redemptionis nostræ per arietem vepribus inherētem eius sacrificium consummare voluisti, quique Moyfi famulo tuo legifero iuge holocaustum præcepisti in agnis immaculatis offerri, te suppliciter deprecamur, vt nostræ vocis exortus officio, has cereas formas innocētissimi agni imagine figuratas benedi ✠ cere, & per inuocationem tui sancti nominis sanctificare digneris, vt per eius tactum, & visum fideles inuitentur ad laudes, fragor grandinū procella turbinum, impetus tempestatum, ventorum rabies, infesta tonitrua temperentur: fugiant, atque tremescant maligni Spiritus ante Sanctæ Crucis vexillum, quod
in illis

in illis exsculptum est, cui flectitur omne genu, & omnis lingua confitetur, quia deuicta morte p̄ Crucis patibulū Iesus Christus regnat in gloria Dei Patris, ipse enī tanq̄ ouis ad occisionem ductus in morte tibi Patri Sctum sui corporis obtulit sacrificium, vt ouem perditam diabolica fraude seductā re. duceret, & reductam suis humeris ad cœlestis patriæ gregem reportaret: Qui tecum viuuit, & regnat in vnitāte Spiritus Sancti Deus per omnia secula seculorum Amen. Deinde dicit aliam orationem. Omnipotens se piterne Deus, qui legalium hostiarum, & cerimoniarum es institutor, & quæ pro restauratiōe humani generis fieri instituisti, vt plasmatio tua, quæ suggestionē diabolica decepta, tuæ maiestatis imperium contemnendo indignationem tuam incurrit, & his hostijs atque sacrificijs obediendo placari voluisti, sicut in sacrificio agni primitiarum instituisti Abel, & in oblatione Melchisedech sacerdotis tui: atque in immolatione hostiarum, agnorum, arietum, & taurorum pinguium, Abrahæ, Moyfi, & Aaron famulis tuis: quæ omnia illis in figuram contingebant, quia cum tua sancta benedictione sancta erant, atq; salutifera offerētibus. Et sicut ille Agn⁹, de cuius sanguine postes & superlimina domus linebantur, immolatus, popululum tuū à

persecutione Aegyptiaca media nocte liberavit: & quemadmodū ille agnus innocens tua voluntate immolatus in ara crucis Iesu Christi filius, protoplastum nostrū, de diabolica potestate eripuit: sic isti agni immaculati virtutem illam accipiant, quos consecrandos offerimus in conspectu diuinæ maiestatis tuæ. Tu eos bene ✠ dicere, sanctifi ✠ care & cōsec ✠ rare digneris, vt tua larga benedictione sanctificati eandem virtutem accipiāt contra omnes diabolicas versutias, & fraudes maligni spiritus, vt illos deuotè super se ferentibus nulla tempestas eisdem preualeat, nulla aduersitas dominetur, nulla aura pestilēs, neque aeris corruptio, nullūsq; morbus caducus, nulla maris procella, & tempestas, nullum incendium, neq; vlla iniquitas dominetur eis, neq; preualeat homo: par tus cum matre incolumis conseruetur per intercessionem vnigeniti filij tui Domini nostri Iesu Christi: qui tecum viuit & regnat in vnitae spiritus sancti Deus, &c.

Oremus tuam clementiam omnipotens Deus, qui cūcta ex nihilo creasti, & post Adę lapsum Noe & filijs eius benedixisti, qui iusti corā maiestate tua cōparuerūt, atq; tua misericordie ab aquis diluuij salui facti sunt: sic ita istos Agnos benedi ✠ cere, sanctifi ✠ care & cōsec ✠ rare digneris, quaten⁹ eos, deuotè dese-

te deferentes ob reuerēciam & honorē nominis tui liberētur ab omni inūdatione aquarū, & ab omni fluctuatione diabolicæ tempestatis, & à morte subitanea per virtutē passionis Iesu Christi filij tui benedicti, qui tecum viuit & regnat in vnitae spirit⁹ sancti Deus, per omnia secula seculorū, Amen. His finitis accingitur Pontifex, & sumpta mitra sedet apud vas aque, & Cubicularij ad eū portant Agn⁹ Dei in peluib⁹ argēteis, quos Pōtifer immergit in aquā, & p̄lati assistēs eos extrahūt, & in peluib⁹ portāt super mensas cum mappis madis preparatas, vt siccētur. Et omnib⁹ baptizatis per Pōtificē, vel p̄ eius p̄alatos, surgēs Pontifex stās sine mitra, dicit super eos has orationes. Oremus, O alme Spiritus qui aquas siccūdas, & cūcta viuificas, et in aquarū substātia maximāq; sacramēta cōstituisi, quæ à te sanctificāte amaritudine dimissa in dulcedinē sunt cōuersę, & tuo flatu sanctificatę, atque imperante lauacri susceptione sanctę Trinitatis nomine inuocato omnia peccata diluunt: quęsumus Domine hi agni sacra & perenni vnda balsamōque sacri chrisimatis perfusi, tu illa benedi ✠ cere sanctifi ✠ care & cōsec ✠ rare digneris, quatenus á te benedicti virtutem accipiant contra omnia diabolica tentamenta, & oēs portantes tuti esse possint inter ad-

uerfa & prospera, vt tua consolatione accepta nullum periculum timeant, nullamq̄ue formident umbram, nulla fauitia diabolica aut versutia humana eis noceat: sed fortitudine tuæ virtutis roborati, tua cōsolatione gloriantur, qui verè Paracletus diceris, & in trinitate perfecta viuis & regnas p̄ omnia secula seculorū, Amē. Domine Iesu Christe fili Dei viui, qui verè es agnus innocens, sacerdos & hostia: qui, p̄pheticavoce vitis es, lapis angularis p̄dicaris: qui mundi peccata abstulisti: qui occisus nos redemisti Domine Deus in sanguine tuo, atque postes pectoris & frontis nostræ tuo cruore liniuisti, ne diabolica nocturna versutia, & meridiani incurfus, & populus seuiens, & sup domos nostras transiēs, vires in nos exercerent. Tu verè es agnus immolatus pro nostra reconciliatione, & iugis voluisti à tuis fidelibus in tui memoriam immolari, & in agnum paschalem sumi sub speciebus panis & vini in sacramēto in salutem, & in remedium animarum nostrarum, vt mari & præsentī seculo tráfacto, ad resurrectionis & æternitatis gloriam venire possimus. Rogamus ergò clemētiam tuam, & hos agnos immaculatos benediꝑere, sanctifiꝑcare, & conseꝑrare digneris, quos de cera virginea in tuum honorem formauimus per opera crucis, & sacra vnda, balsamoq; & sacro

ero chrismate liquori confecti in sanctificationem tuæ cōceptionis, q̄ absque cōtagione ac ppagine humana sola diuina virtute suscepisti, sic eos deferentes tuearis, p̄tegas & defendas ab omni periculo incēdij, fulguris, procellæ & tempestatis: & ab omni aduersitate custodi per mysterium passionis tuæ: & sic eos liberare digneris ab omnibus periculis, & in puerperio laborantes, sicut matrē tuam ab omni periculo liberaisti: & Susannam de falso crimine, & beatam Teclam virginē & Martyrem tuam, ab incendijs, & Petrum à vinculis absolutum illæsum abire fecisti: ita nos ab hoc seculo illæsos abire facias, vt tecum sine fine viuere valeamus. Qui viuis & regnas in vnitāte Spiritus sancti Deus per omnia secula seculorum, Amen.

His finitis reponuntur Agn⁹ Dei in suis capsis, & deinde Sabbato in albis post Agnus Dei in Missa dantur, vt in cerimonia illius diei plenius dicemus.

Legimus Vrbanum quintum Pontificem maximum misisse ad Imperatorem Græcorū tres Agnus Dei, cū versibus infra scriptis.

Balsamus, & mūda cera cū chrisomatis vnda Cōficiūt Agnū, quod munus do tibi magnū, Fonte velut natum per mystica sanctificatū, Fulgura de sursum depellit, omne malignū Peccatū frangit, vt Christi sanguis, & angit.

Prægnans seruatür, simul & partus liberatur
 Dona defert dignis, virtutem destruct ignis.
 Portatus mundè de fluctibus eripit vndæ.

DE CREATIONE NOVO-
 rum Cardinalium. Sectio VIII.

Vanus Romanus Pötifex de plénitudine potestatis quando voluerit, & quos vtilis Rei publicæ Christianæ putauerit possit in Sáctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales assumere, tamen consuevit Cardinalium creationem celebrare in quatuor temporibus, ad imitationem Sanctorum patrum, qui illis diebus ordinationes faciebant clericorum Romanæ Ecclesiæ, sicut & hodiè faciunt aliarum ciuitatum Episcopi: aliquando tamen etiam nostris temporibus extra tempora creati sunt Cardinales. Sixtus enim Papa quartus Anno salutis Millesimo quadringétesimo septuagesimo tertio: & sui Pontificatus secundo, septima die Maij creauit octo Cardinales. Seruatum tamen vsque ad tempora, vt summus Pontifex non creet novos Cardinales, nisi de cösensu maioris partis sacri collegij.

DE

DE PRIMO CONSISTORIO
 an sint creandi, & quor.

CVM igitur Pötifex voluerit novos Cardinales creare, quarta feria quatuor temporum in consistorio secreto proponit fratribus suis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus causas, quæ mentem suæ sanctitatis mouent ad novos Cardinales faciendum deinde exquirat sigillatim eorum sententiã, an videatur eis expedire noua Cardinalium creatio. Exponunt vota sua oës per ordinem liberè, & vt ab omnibus intelligantur seruato ordine dignitatis, & prioritatis videlicet, primùm Episcopi, deinde presbyteri, vltimò Diaconi. Et quamuis antiquis temporibus in consilijs & votis dandis, præterquam in electione Pontificis, ordine præpostero, inter Diaconos Prior Diaconorum esset vltimus, & Iunior primus: tamen hodiè res ad debitum ordinem redacta est, & Prior est primus, & Iunior vltimus. Si maior pars collegij in sententiam Pontificis venit, tunc agitur de numero promouendorum: in quo si eadem die conueniunt, dimittur senatus, & indicitur ad sextam feriam aliud consistorium & Pontifex monet Cardinales, vt cogitent de personis promouendorum.

M 4 DE

SACRARVM CERIMONIARVM
DE SECVNDO CONSISTORIO
& forma pronunciandi Cardinales.

Sexta feria iterum conueniunt Patres ad secretum consistorium: proponit Pontifex nomina illorum, qui sibi videntur idonei ad talem dignitatem, & causas cur ad id moueatur, exponit, siue sint merita personarum, siue principum iustæ preces: rogantur patres sententiam, & in quibus maior pars collegij consentit, illi tantum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales à pontifice pronunciantur in hanc formam. Auctoritate Dei patris omnipotentis, Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & nostra N. Episcopum Firmanum absoluius à vinculo, quo tenebatur Ecclesiæ suæ Firmamen. & ipsum assumimus in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyterum Cardinalem, & B. protonotarium Senensem assumimus in Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Diaconum Cardinalem, & sic de singulis. Si vero aliquis non erat prius Episcopus, non dicit, Absoluius à vinculo quo tenebatur Ecclesiæ, &c: sed simpliciter dicit, Assumimus.

**INFIRMORVM VOTA PER
duos Cardinales exquirenda.**

ET

ET aduertendum, quod si qui antiqui Cardinales sunt in curia, qui infirmitate detenti non possint venire ad consistorium, consuevit Pötifex duos alios Cardinales ad domum infirmi mittere, qui ab illo exquirant votum suum, primo die & secundo an sint noui creandi, & de numero, & postea de personis, qui omnia fideliter referant sanctissimo Domino nostro in secreto consistorio coram alijs Cardinalibus. Creatis nouis Cardinalibus, ipsa sexta feria Pontifex siue Cardinales antiqui solent per suos nuncios id significare nouiter creatis.

**QVOD NOVITER CREATI
non sunt publicè visitandi, antequam capellam
acceperint, & visitauerint.**

Sed non debent prius visitari publicè noui ab antiquis, quàm galorum acceperint à Pontifice, & alios ipsi visitauerint, possunt tamè ab aliquibus amicis visitari clam, & noctu, & non cum ostentatione. Vidimus tamè Sixti præfati tempore solitam Cardinalium grauitatem non fuisse seruata, qui non modo publicè visitarunt aliquos nouos creatos, vt primùm è cōsistorio sunt egressi, sed nōnullos, qui erant in palatio omnes simul collegialiter deduxerunt ad domum suam cum cappa Cardinalari & galero nigro: quod tamen fuit à multis damnatum.

SACRARVM CERIMONIARVM
DE CONSISTORIO PVBLICO,
*in quo publicantur Cardinales novi, & da-
tur galerus presentibus.*

Sabbato sequenti fit publicum confisto-
rium: noui Cardinales veniunt summo
mane ad palatium in habitu, quo antea ute-
bantur, & expectât in aliqua camera sibi præ-
parata, & hoc antequam Cardinales antiqui
veniant. Deinde congregatis omnibus Pon-
tifex cum pluuiali & mitra preciosis, præce-
dente cruce & Cardinalibus, exit ad publi-
cum consistorium, ascendit cathedram suam
& recipit Cardinales antiquos ad reuerenti-
am more solito: deinde confedentibus omni-
bus, Pontifex verbis conuenientibus expo-
nit causas, quæ mouerunt suam Sanctitatem
& sacrum collegium, ad novos Cardinales
creandos: deinde descendens ad particularia,
nominat personas ad Cardinalatum assum-
ptas, vnumquemq; laudans pro meritis, &
qualitate sua. Verbi gratia. Assumpsimus di-
lectos filios, Egregiū sacræ Theologiæ pro-
fessorem. N. tunc Episcopum Vlyssonen-
sem, & c. virum vtique probum, modestum,
& multa doctrina prudentem: & B. tunc E-
piscopum Vrbinatē Iuris vtriusq; peritissi-
mum, virum integerrimum, & vitæ laudabi-
lis, in sanctæ Romanæ Ecclesiæ presbyteros
Cardina-

Cardinales. Simili modo assumpsimus dile-
ctos filios N. de Fuxo, tunc Apostolicæ sedis
protonotarium, virum & maiorum suorum
gloria, & sua virtute clarissimum: & demum
Ioannem, nostrum secundum carnem nepo-
tem (cuius merita dies ostendet) in sanctæ
Romanæ Ecclesiæ Diaconos Cardinales.

His dictis prout res & tempus exigere vi-
debitur, iubebit summus Pötifex novos Car-
dinales vocari: diaconi Cardinales antiqui
tot numero, si adsunt, vt duo antiqui vnū no-
uum ducant, ad eos proficiscuntur, & illos ad
conspectū Pontificis adducunt duo: antiqui-
ores Diaconi medium habent primo nomi-
naturum ex nouis: quod si antiqui Diaconi nõ
sufficerent, erit vnus tantum antiquus cum
vno nouo, ita tamen quod antiquus sit à sini-
stris: & si etiã non sufficiant antiqui, vnus du-
cat duos, aut tres novos. Si autem nullus ad-
esset diaconus antiquus, aut vnus tantum. Iu-
niores presbyteri Cardinales, antiqui vnus
vel duo debet supplere, ita vt nõ minus duo-
bus sint antiqui Cardinales qui novos du-
cât: primū tamē locum obtinebit Diaconus
Cardinalis, vt prior illius ordinis. Cum pue-
nerint in conspectū Pötificis, detecto capite
se pfunde inclinant, put ductor eis ostendet.
Cū venerint ad introitū consistorij, firmēt se
post scamnum, vbi sedent vltimi presbyteri
Cardina-

Cardinales ante Pontificis faciem, & capite detecto persistent per ordinem suæ pronuntiationis, ita vt primò nominatus stet primus versus parietem, & alij successiuè sequatur, Pontifex in hanc fermè sententiam eos alloquitur:

Maxima dilectissimi Filij, & excellentissima dignitate donati estis: ad collegium Apostolicum vocati consiliarij nostri, & coniudices orbis terrarum eritis: inter causam et causam, inter sanguinem et sanguinem, inter lepram & lepram discernere vos oportet: successores Apostolorum circa thronum sedebitis. Vos Senatores vrbis & regum similes, eritis veri mundi Cardinales, super quos militantis ostium Ecclesiæ voluedum ac regedum est. Cogitate animo quos viros, quæ ingenia, quam integritatem hæc dignitas requirat: humilitatem, non superbiam: liberalitatem, non auaritiam: abstinentiam, non ebrietatem: cõtinentiam, non libidinem: scientiam, non ignorantiam: virtutes omnes, nullum vitium hic honor exposcit. Si fuistis hæctenus vigilantes, nunc vigiletis oportet aduersus malignum hostem, qui nunquam dormit, cogitans quem deuoret. Si liberales fuistis, nunc opes in rebus honestis profundite, & maximè in alèdis pauperibus Christi: si cibi potusque abstinentes, nunc præcipuè luxuriam

luxuriam fugite: absit auaritia, faceat crudelitas, exulet arrogancia, sint libri sacri semper in manibus vestris, dies noctesq; aut discite aliqd, aut alios docete: opera perficite per quæ lux vestra coram hominibus luceat, & deniq; tales estote, quales esse debere Cardinales dijudicatis anteq; hoc culmen ascenderetis. His verbis vsus est Pius secundus Pontifex maximus, cum primos suos Cardinales crauit, poterit Pontifex pro sua eloquentia, & doctrina mutare, & addere prout sibi expediens videbitur. Nos pro introductione, & formula quadam hæc posuimus, facillè erit deinde inuentis addere, & pro qualitate temporis, & personarum varietate variare.

DE RECEPTIONE NOVARUM Cardinalium ad osculum pacis. Et traditione galeri.

DVM Pontifex novos Cardinales alloquitur, Diaconi qui illos deduxerunt, in scamno suo sedent, & vt Pontifex dicendi finem fecit, surgunt, & rursus nouos ordine quo venerant ad Pontificem ducunt, procedit antiquus, & nouo gestus reuerentiasq; ostendit. Cum peruenerint ad Pontificem noui, pedem, deinde manum illius osculantur, & Pontifex eos alleuans, ad osculum oris recipit: inde à Diaconis ad alios antiquos Cardinales deducuntur, & à primo vsq; ad vltimum stanti

mum stantibus recipiuntur ad osculum pa-
 cis. Diaconi deductores suo loco & ipsi stā-
 tes in suis scamnis nouos ad osculum susci-
 piunt: qui demum exosculatis omnibus an-
 tiquis, à ministro cerimoniarum deducun-
 tur ad subsellia presbyterorum seu Dia-
 conum, & sedent secundū ordinem factæ pro-
 nunciationis & gradus. Vbi confederint, po-
 test proponi aliqua breuis causa per aduo-
 catos, si placuerit sanctissimo Domino no-
 stro, & ea finita, surgent omnes Cardinales,
 & Cantoribus, cantantibus, Te Deum lauda-
 mus, procedent ad capellam minorem pa-
 latij Apostolici, si fiet apud Sanctum Petrum,
 si alibi aliquam capellam comodam, siue al-
 tare in proximo præparatum, præcedent
 Episcopi, deinde presbyteri & Diaconi &
 noui erunt medijs inter vltimos: duo Dia-
 cono ex senioribus remanebunt apud Papam,
 cum peruenerint ad altare, prosternunt se
 noui omnes super tapetis ante altare in ter-
 ra, tenentes caput super brachia sua. Et fini-
 to hymno prior Episcoporum stans in cor-
 nu altaris, ubi Epistola legitur, & ex eo libro
 super altare parato, dicit versiculos & ora-
 ones infra scriptas. Pater noster secretè pro-
 sequitur, & deinde altè. Et ne nos inducas
 in tentationem. Respòd. Sd libera nos à ma-
 lo. Vers. Saluos fac seruos tuos. R. Deus
 meus spe-

meus sperates in te. V. Mitte eis Domine au-
 xiliū de sancto. R. Et de Syò tuere eos. V. Do-
 mine exaudi orationem meam. Resp. Et
 clamor meus ad te veniat. Ver. Dominus vo-
 biscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus:
 Omnipotens sempiternè Deus, miserere
 famulis tuis, & dirige eos secundum mise-
 ricordiam tuam in viam salutis æternæ, vt te
 donante tibi placita cupiant, & que tibi pla-
 cita sunt, tota mente perficiat. Actiones no-
 stras quesum⁹ Domine, aspirando præueni,
 & adiuuando prosequere, vt cuncta oratio
 & operatio à te semp incipiat, & per te cœ-
 pta finiatur: Per Christum Dominum no-
 strum, Amen.

Reuertuntur Cardinales omnes ad sanctissi-
 mum Dominum nostrum ordine quo vene-
 rant, & stantibus antiquis Cardinalibus in
 circulo ante Pontificem prior: nominatus
 ex nouis genuflectit ante Pontificem: cui
 Pontifex imponit galerum rubrum super
 caput eius, dicens: Ad laudem omnipoten-
 tis Dei, & sanctæ sedis Apostolicæ ornamentū
 accipe galerum rubrū, in signe singulare di-
 gnitatis Cardinalatus, per quod designatur,
 quod vsque ad mortem, & sanguinis effusi-
 onem inclusive pro exaltatione sanctæ fi-
 dei, pace & quiete populi Christiani, augmē-
 to & statu sacrosactę Romanę Ecclesię, te in
 trep-

trepidum exhibere debeas: in nomine patris, ✠ & filij, &c. Et sic vnicique sigillatim galerum imponit secundum ordinationem siue pronuntiationem: & quisque ex deputatis à Pontifice qui primo tenebant galerum, cū Pontifex ipsum imposuit capiti Cardinalis, finita oratione refumit dictum galerum, & ipsum portat quousque Cardinalis nouus equitat.

*DE NOVICARDINALIS DE-
ductione.*

Cardinales acceptis galeris deducuntur ab antiquis equitantes ordine, quo ad altare ducti sunt: prior ex nouis erit medius inter duos antiquiores diaconos, qui equitant vltimi. Secundus erit medius inter duos alios Diaconos illis prioribus succedentes: & sic de alijs, ita quod caput Diaconorum incipiatur ab vltimis, & ita deducuntur noui ab antiquis Cardinalibus vsque ad domos suarum habitationum. Et primò vadunt non per ordinem promotionis, sed vt magis modum erit, incipiendo à viciniori, & quem libet dimittunt domi suæ. Quando autem perueniunt ad domū noui cuiusdam Cardinalis, antiqui firmāt se ante ostium, antiquiores prope ipsum ostium, & alij Episcopi, & presbyteri successiue: Diaconi autem ab alia
parte

parte, & nouus solus deducente clerico cerimoniarum, equitat ad primum Cardinalē, & detecto capite agit ei gratias pro impenso honore & sociate breuissimis verbis: & deinde sigillatim cuiq; ex antiquis: reuertit post hæc ante ostium suum, & versus ad Cardinales, semper detecto capite cuiq; discendenti inclinat caput: & cum omnes Cardinales, & prælati decesserint, intrat domum suam. Idē fit cum omnibus alijs, tam presbyteris, quàm Diaconis.

DE MODO VISITANDI.

Postquā noui Cardinales acceperūt galerum à sanctissimo Domino nostro, sequenti die, si possunt, visitant summum Pontificem. Deinde alios Dominos antiquos, nō per ordinem, sed vt eis commodū erit: & finita visitatione omnium, ipsi debent ab antiquis visitare in domibus suis. Quando ipsi visitant alios, debēt honorari à visitatis, & poni ad manum dextram eundo: & cum intrant ostia, primo intrare debent, tamē facere modestam reuerentiam, & renitentiam de non accipiendo dextram, & non intrando prius, sed tamen tandem debent obedire: & similiter quando alij veniunt ad visitandum eos in domo sua, etiam si sint post eum pronuntiat. aut inferioris ordinis, debēt eos ponere ad dextram, & præmittere intrando, &

N cum

cum veniunt, exire eis obuiam vsque ad fines scalarum, si potest: et cū recedūt fociare eos quousq; ascendant equum seu mulā: & hoc non debent dimittere, etiam si sæpius à visitante rogentur, vt remaneant. Quod seruetur & in nouis & antiquis, cū se mutuo visitant: semper visitatus honorat visitantem.

DE MODO ET FORMA CLAUDENDI & APERIENDI OS NOUIS Cardinalibus.

IN primo cōsistorio Pontifex nouis Cardinalibus claudit os, inhihetq; ne quid loqui præsumant in consistorijs, aut consilijs, quousque de consilio fratrum duxerit eis os aperire.

In secundo consistorio, aut tertio consuevit eisdem Pontifex aperire os in hunc modum. Postquàm omnes tam antiqui quàm noui concederint, Pontifex iubet exire nouos Cardinales, qui exeuntes expectant extra consistorium in loco condecanti: & summus Pontifex proponit antiquis Cardinalibus, an illis videatur, quod nouis sit aperiendum os: & illis sigillatim consentiētibus, vocantur intus noui Cardinales, & sedent in locis suis. Tunc Pōtifex nouos Cardinales stantes verbis paterna charitate plenis instruit, quomodo se in omnibus cum grauitate, modestia, humanitate, & prudētia gerere debeant: quod in consistorijs cum reuerentia & modestia

modestia loquantur. Mentem suam exponāt non per modum contradicēdi, seu impugnādi aliorum dicta: sed cum omnium reuerentia & modestia sententiam suam explicēt ea prudentia, quam Dominus eis subministrare dignabitur. In consilijs seu votis explicandis solum Deum præ oculis habeant. Domum atque familiam suam cum omni honestate gubernent, non sint in ea lusores, rixatores, ganeones, & viri infames: familię namque vitia plerunque dominis impingi solēt. Vnde illud, Qualis rex, talis & populus. Incumbant, cum vacant à publicis negotijs, bonarum artiū studijs. In mēsa semper aliquid audiant de sacra scriptura. Hęc & alia pleraque in hunc modum poterit sanctis. Dominus noster nouis Cardinalibus dicere, prout suę sanctitati videbitur expedire.

FORMA APERIENDI OS.

DEinde aperit eis os, dicens: Aperimus vobis os tam in collationibus quàm in consilijs atq; in electione summi Pōtifidis & in omnibus actibus tā in consistorio quā extra, qui ad Cardinales spectāt, et quos soliti sunt exercere. in nomine patris ✠ & filij ✠ & spiritus sancti ✠ Amen.

*DE DANDIS TITVLIS EI AN-
nullis nouis Cardinalibus.*

DEinde accedentes noui Cardinales vnus post alium Pontificem, primus genuflectit ante Pōtificē: qui accipiens annulū preciosum ad hoc præparatum, immittet in digito annulari dextræ manū Cardinalis, dās ei annulum & titulum, dicens: Ad honorem Dei omnipotentis, sanctorum Apostolorū Petri & Pauli, & sancti N. committimus tibi Ecclesiam sancti N. cum clero & populo, & capellis suis secundum formā qua committi consueuit Cardinalibus, qui eandem Ecclesiam in titulum habuerūt: in diaconis autē idem seruatur, nisi quod non dicit, tituli, nec adduntur capellæ.

QVOD NOVI CARDINALES non vtuntur titulis antequam habeant tunc.

ET notandum quod noui Cardinales etiam si antea erant prælati, non debent portare annulos antequam habeāt annulum à summo Pontifice. Cū autem acceperint annulū & titulum, osculentur pedem, & Pontificis manū: & sanctitas sua eos eleuet ad osculum oris, & reuertuntur ad sedes suas. Datis annulis & titulis Cardinalibus præsentibus, consueuit etiā Pontifex ad cōtentiones tollendas etiam dare titulos Cardinalibus absentibus si qui sint nouiter creati. Et hæc omnia de ore aperiendo, annulis, & titulis dan-

dandis possunt etiam fieri extra consistoriū ordinariū, videlicet in circulis, & congregationibus, quando Cardinales vocātur pro aliqua causa. Et tamen supradicta seruantur sicut in consistorio.

DISPENSATIO QVOD RETINEANT beneficia.

ET quoniam in assumptione ad Cardinalatum, censetur omnia beneficia promoti vacare, consueuit Pontifex per literas Apostolicas ad partem dispensare cum promoti, vt omnia beneficia, quæ obtinebat, retineat: & decernere illa non vacare.

GALERVS REGVLARITER non mittitur absentibus.

ET notandum, quod sicut apud omnes Cerimoniaꝝ libros inuenimus, regulariter Pontifices non consueuerunt mittere galerum rubrum nouis Cardinalibus extra curiam, nisi essent in aliqua legatione pro aliqua re magni momenti sedis Apostolicæ, quia tunc mittetur, vt sint maioris aucteritatis & reuerentiæ: & tunc seruantur infra scriptæ ceremoniæ.

QVÆ SERVANTVR CVM MITTITUR galerus extra curiam.

Summus Pontifex cum galerum rubrum alicui extra curiā destinat, committit alicui prælato in illis partibus primario per suas

litteras, vt publicè galerum rubrum Apostolicæ sedis nomine nouo Cardinali imponat, recepto ab eo prius fidelitatis iuramento. Nam ab absentibus exigitur iuramentum: præsentibus autem aliquando fuit factum, aliquando non. Formâ iuramenti, & litteras Apostolicas dabit illi, per quem mittet galerum. Qui igitur illum nomine Pontificis ad nouum Cardinalem deferet, cum ingreditur urbem siue oppidum, vbi nouus Cardinalis inhabitat, deducuntur à nobilibus & amicis Cardinalis, & ipsum galerum portabit palam vt videre possit, siue super vnum baculum, sicut portâtur ante Papam, siue aliàs, quomodo sibi placuerit. Die Dominico vel Festo, conuenient ad domum noui Cardinalis: Episcopus cui committitur assignatio, & Pontificis nuncius qui galerum portauit & simul omnes cum nouo Cardinali ibunt ad Ecclesiâ, nuncio Apostolico ante Cardinalem galerum portâte: & tunc Cardinalis habebit cappam Cardinalarem, & galerum nigrum statui suo pristino congruentem. In Ecclesia postquam fecerint orationem ante altare, audient Missam solennem siue simplicem, prout Domino Cardinali placebit. Finita Missa Episcopus cômmissarius induet super rochetum, siue superpelliciu, stolâ, pluuiiale, et mitram

precio-

preciosam, & sedebit supra cathedram sibi paratam ante altare, vertens faciem ad populum. Nuncius autem, & qui galerum portauit, deponet illum super altare: & si ad hoc erit idoneus & paratus, stans in loco conuenienti, vt ab omnibus audiatur, facit breuem sermonem de dignitate Cardinalari, de meritis & virtutibus noui Cardinalis, & de meritis principis, qui pro eo supplicauit. Finito sermone vel dimisso, accedet ad Episcopum commissarium, & illi præsentabit litteras Apostolicas, quas Episcopus reuerenter suscipiet, & per vnum ex suis publicè legi faciet. Deinde conuertens se ad circumstantes, narrabit qualiter summus Pontifex volens Sanctæ Romanæ & vniuersali Ecclesiæ de nouis Cardinalibus prouidere, in quatuor temporibus proximè præteritis assumpsit ad Cardinalatus dignitatem octo Reuerendissimos patres, omnium virtutum genere excellentes: inter quos voluit annumerari Reuerendissimum in Christo patrem, tunc Episcopum Tornacensem, cum suis preclaris meritis, tum maximis precibus & intercessione Serenissimi Regis, seu principis, &c. & hic, præsertim si nuncius Apostolicus id non fecerit, laudet personam Cardinalis, personam intercedentis, & ipsam dignitatem. Demû exponat

commiffionem fibi factam, & concludat fe
effe paratiffimum ad exequenda Apoftolica
mandata.

Nouus Cardinalis his dictis accedat ad
altare, & genuflexus ante Epifcopum iuret,
vt in forma ad Epifcopū transmiſſa contine-
tur. Quo facto furgit Epifcopus, & retrahēs
fe ad cornu Epiftole deponit mitra, & li-
bro ſuper altare ſibi parato, dicit verſiculos
& orationes infra ſcriptas ſuper Cardinalem
genuflexus in eodem loco, vbi iurauit, per-
manentem, Pater noſter: deinde proſequi-
tur ſecretum altē dicit. Et ne nos inducas
in tentationem. Reſp. Sed libera nos à malo.
Verſ. Saluum fac ſeruum tuum Domine.
Reſpon. Deus meus ſperantem in te. Ver.
Mitte ei Domine auxilium de ſancto. R. Et
de Syon tuere eum. Ver. Domine exaudi o-
rationem meam. R. Et clamor me⁹ ad te ve-
niat. Ver. Dominus vobifcum. Reſp. Et cum
ſpiritu tuo. Oremus. Oratio. Omnipotens
ſempiternus Deus, miſerere famulo tuo N. &
dirige eum ſecundum clementiam tuam in
viam ſalutis æternæ: vt te donantē tibi placi-
ta cupiat, & tota virtutē perficiat. Oratio.
Actiones noſtras quæſumus Domine aſpi-
rando præueni, & adiuuando proſequere,
vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſem-
per incipiat, & per te cœpta finiatur, Per
Christum

Christum Dominum noſtrum, Amen. Sedet
deinde Epifcopus commiſſarius cum mitra,
& accipiens galerum rubrum de manu nū-
cij Apoftolici, ipſum ſuper caput noui Car-
dinalis ante ſe genuflexi, biretum & cappam
in capite tenentis imponit, dicens: Ad laudē
& gloriam omnipotētis Dei acciper rubrum
galerum magnę Cardinalatus dignitatis in-
ſigne, quod per manus noſtras Apoftolicę
ſedis nomine capiti tuo imponitur in nomi-
ne patris ✠ & filij ✠ & ſpiritus ſancti ✠, A-
men. Et ſicut idem Paracletus ſuper capita
Discipulorum Chriſti in figura ignis deſcen-
dit, eorum corda Dei timore inflammans: ita
& tu qui illorum typum cum alijs Sanctę
Romanę Eccleſię Cardinalibus in terris ge-
ſturus es: charitate feruens, zelo domus Dei
ardeas: & ſcias te pro exaltatione & tuitione
catholicę fidei, pro pace & quiete Chriſtian-
ni populi, pro defenſione Eccleſiaſticę liber-
tatis, honore, ſtatu, commodoque Sanctę
Romanę Eccleſię, vſque ad effuſionem ſan-
guinis, & ipſius corporis mortem perpetuò
fore obligatum: quod vt præſtare valeas, ip-
ſe concedere dignetur, qui cum patre & ſpi-
ritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorū,
Amen: & mox dat illi oſculum pacis, dicens:
Pax tibi. & ille reſpondet, Et cum ſpiritu tuo.
Extrahitur deinde galerus, & traditur nun-

cio Apostolico. Episcopus verò commissa-
rius surgens detracta mitra genuflectit, &
incipit, Te deum laudamus: chorus profe-
quitur. Et Episcopus post primum Versum
surgit stans sine mitra vsque in finem: nouus
Cardinalis perseverat semper genuflexus
vsque in finem. Finito hymno Episcopus di-
cit, Dominus vobiscum. Resp. Et cum spi-
ritu tuo. Oremus: Omnipotens sempiternae
Deus, dirige actus nostros in beneplacito
tuo, vt in nomine dilecti filij tui mereamur
bonis operibus abundare. Et in fine, Domi-
nus vobiscum: & cantores dicunt, Benedi-
camus Domino: alij respondent, Deo gra-
tias. His finitis Episcopus reassumpta mitra
stans in medio altaris, benedicat solenniter,
dicens: Sit nomen Domini, &c. Deinde e-
xuit se sacris vestibus, & assumpta chlamide
deducit nouum Cardinalem domum suam:
qui, si locus est idoneus, ascendet equum:
& cum galero rubro reuertitur ad propri-
os lares.

DE CREATIONE EPISCOPI

*Cardinalis: & quòd Cardinalis, de quo aliquid
tractatur, exut consistorio.*

VAcante titulo Episcopi Cardinalis, cõ-
sueuerunt Romani Pontifices regula-
riter ad Episcopatum promouere antiquio-
rem presbyterum Cardinalem (si tamen
ante

ante suam promotionem ad Cardinalatum
erat consecratus Episcopus) vnde si prior
presbyterorum non erat ante suam promo-
tionem Episcopus, præmittitur secundus vel
tertius, si prius erant consecrati, quod ser-
uatum legimus à Ioanne vigesimo secundo,
& Clemente sexto, & alijs. Sed nonnunquã
præponuntur iuniores presbyteri propter
legationem, vt fecit Ioannes vigesimus se-
cundus prædictus, qui promouit ad Epi-
scopatum Hostiensem Dominum Bertrandũ
de Pogeto: qui erat in legatione, & nouissi-
mus Cardinalis. Legim⁹ etiã apud antiquos
nonnullos ex Diaconatu ad Episcopatum
promotos fuisse. Vt Gregorius Vndecimus
qui Cardinalem Lemonicensem promouit
ad Episcopatum Prænẽstinentem, Diaconũ
existentem: & etiam ipsi nostris temporibus
idem vidimus. Pius secundus Ioannem Car-
uaial Cardinalem sancti Angeli, ex Diacono
Episcopum Portuensẽm creauit, propter e-
ius præclara erga sedem Apostolicam me-
rita: fuerat enim bis cũ legatione cõtra Tur-
cos cum maximo labore, & vitæ suæ discrimi-
ne. Et Sixtus quart⁹ Rodericũ Boriã San-
cti Nicolai in carcere Diaconũ Cardinalem, ac
sanctæ Ro. Ecclesię Vicecancellariũ ad Epi-
scopatum primũ Albanẽsem, deinde Portuẽ-
sem promouit. Licet igitur videre, quòd Pontifex
pro suo

pro suo arbitrio cū consilio fratrum de personis presbyterorum siue Diaconorū, conuenit titulis Episcopalibus Cardinaliū prouidere: Igitur vacante Ecclesia Episcopali Cardinalari, Pontifex in secreto consistorio proponit personas, vt sibi videtur bene meritas: quamuis ordinariè antiquiores presbyteros proponere debeat. Si præsens est ille, de quo agitur, debet exire consistorio. Et cū Pontifex habebit vota fratrum, promouet illum talem ad Episcopatū per verbum, Prouidemus, vt sit in alijs Episcopis: non per assumimus, vt in Cardinalibus: deinde reuocatus ad consistorium prouisus per Pontificem intimatur sibi, qualiter de consensu fratrum prouiderit Ecclesiæ Episcopali, &c. de sua persona tunc nouus Episcopus agit gratias genuflexus sanctissimo Domino nostro, & osculatur pedem & manum eius, & datur sibi annulus preciosus, & nouis Cardinalibus: & eleuatus recipitur ad faciem Pontificis. Inde per ordinem recipitur ad osculum ab omnibus alijs Cardinalibus, & sedet post vltimum Episcopum Cardinalē. Tum finito consistorio deducitur à toto collegio domum propriam mediū inter duos antiquiores Diaconos in vltimo loco equitantes. Cum peruenerit ad domū suam, agit gratias Dominis Cardinalib. singulariter singlis, vt

de no.

de nouis Cardinalibus diximus: visitat, & visitatur. Et aduerte quæ ex laudabili & debita obseruantia quotiescunque in secreto confistorio agitur de aliqua re spiritualiter tangente personam alicuius Cardinalis præsentis, ille talis debet exire confistorio, & expectare in camera ad partem quoad finito suo negotio reuocetur.

DE ELECTIONE LEGATI *Apostolici de latere.*

Pontifex in secreto consistorio primū proponit causas, ppter quas sibi videatur necessaria Legatorum creatio: & exquirat vota an sint creandi legati, & quot: postquam conuenerint, nominat personas: quæ nominate exeunt consistorio, & cū patres concordauerint de personis, reuocatur intro. Pontifex omnibus confedentibus exponit qualiter confisus de prudentia, virtute, &c. illius, de consilio fratrum designauerit illum legatū Apostolicum ad tales partes, iniungitq; ei onus legationis. Ille, vt primū Pontifex ad eum conuertit orationem, assurgit: & vt Pontifex finiuit, detecto capite agit gratias Sanctissimo Domino nostro & sacro Senatui de bona eorum opinione erga suam insufficientiā, & verbis modestissimis ex.

mis excufat fe: et rogat vt id onus melioribus & peritiorib. committatur: & tandem inftāte Pontifice offert fe paratum ad obedientiam: agit que iterū gratias, & accedens ad eius pedes, & genuflexus osculatur pedem et manum, & recipitur ad osculum oris. Et fimiliter deinde ab omnibus Cardinalibus, & deducitur domum, vt de Epifcopo Cardinali fupra diximus. Deinde parat fe ad iter, & interim omnes Cardinales vifitat antequam difcedit. Adueniente die profectiois fit fecretum confiftorium, & in fine eiciens à latere Pontificis deducitur ab omnibus Cardinalibus ordine prædicto, vſque extra portam ciuitatis: & ibi poſtquam egit gratias, & osculatus eſt omnes Cardinales, proficiſcitur in pace. Alij autem reuertuntur domum ſuam. Cardinalis legatus poſtquam exiuit territorium ciuitatis vbi Pontifex reſidet, incipit benedicere, capitq; mantum rubrum, & præfertur ante eum crux: & dū eſt in legatione, non participat de emolumentis cameræ Apoſtolice, ſiue Annatarum. Conſueuerunt ſummi Pontifices ſemper quando pronunciabāt nouos Cardinales ſiue Epifcopos Cardinales, ſiue Legatos Apoſtolicos, ſiue nouos electos ad Eccleſias cathedrales, ſiue tranſlatos, habere pluuiale, & mitrā confiftorialem: & tunc Cardinales omnes faciebant reue-

reuerentiam vt in Eccleſia. Et nota quòd Papæ nunquam fit reuerentia à Cardinalibus, quando non habet pluuiale & mitrā. Hodie, vt audio, rarò Pontifex iſta facit cum pluuiali & mitra. Et reuerentia nunquam fit in confiftorio ſecreto.

DE ORDINATIONE CARDINALIUM ad ſacros ordines.

Aſumpti ad dignitatem Cardinalatus, minores ordines, & Subdiaconatum accipiunt ab aliquo Epifcopo Cardinali de commiſſione Pontificis: Diaconatum verò & presbyteratum de manu ſummi Pontificis in loco, vbi ſuæ ſanctitati placuerit. Aderunt præſentes duo Diaconi Pontifici aſiſtentes: & vnus Diaconus miniſtrans in Miſſa, ſi erit ſolennis, et vnus presbyter Cardinalis parati, qui Pontifici miniſtrabunt. Et ſeruabuntur omnia quæ in ordinatione aliorum ſeruantur. Senior Diaconorum dicet, Poſtulat ſancta Eccleſia, & c. & reſpondet. Ordinati poſt ordinationem osculantur pedem ſanctiſſimi Domini noſtri, & manum genuflexi, & recipiuntur ad osculum oris. Ad offertorium offerent cereos, panes, & vinum, vt faciunt Epifcopi. Et in fine cum mitra ſimplici in capite dicent, Ad multos annos: vt in Epifcopis.

Quod

*QVOD APVD ALTARE
sancti Petri solus Papa consecratur.*

ET nota quod secundum institutionem Gregorij primi, huiusmodi consecrationes nõ debent fieri apud altare Sancti Petri: quia ibi solus Romanus Pontifex consecratur. Quando Papa aliquos vult ordinare publicè in sancto Petro, consuevit actus ordinationis et consecrationis facere in capella sancti Andreae, vel alia, & reliquum Missæ finire ad altare sancti Petri. Et aduerte quod Cardinales si Papa celebraret publicè, anteq̃ illi essent ordinati, in suo ordine non essent cum paramentis, sed cum suis cappis lanceis, & sederent vltimi post paratos suo ordine.

DE NOVO CARDINALI VENIENTE ad curiam sine galero.

NOuus Cardinalis die quo perueniet in aliquo loco circa portã vrbis intra vel extra secundum commoditatem locorum, vt Romæ apud Sanctam Mariã, de populo venientes per Tusciam, siue per viam flaminia, vel apud Lateranum venientes per Appiam siue Latinam, illo die non vadunt ei obuiam aliqui Cardinales, neque eorum familia: & cum est per vnum miliare prope ciuitatem, dimisso pallio itinerario induit cappam cardina-

dinalarem, & galerum nigrum secundũ suam pristinam dignitatem: & illa nocte, vbi quiescit, summo mane ornetur ibi aliquis locus honestus, & capax, in quo Cardinales congregentur expectantes aduentum aliorum. Et nouus ponat aliquos ex suis, qui aduertant quando Cardinales adueniunt, & sibi renuncient, vt in tempore possit eis occurrere: cum verò Cardinales venerint vnus vel plures, nouus cum sua cappa occurrat eis in introitu loci, & reuerèter atque benignè eos excipiat: & ponat omnes ad dextram suã: & eos honoret tãquam si esset in domo sua: ducatq; illos in locum præparatum, vbi debent alios expectare: & ipse sedeat semper vltimus. Et sic vnicuique venienti obuiam ibit, & deducet ad alios. Cum verò omnes conuenerint, descendant ad equitandum: & ipse cum suo galero nigro equitabit medius inter duos antiquiores Diaconos in vltimis. Qui antequam perueniant ad palatium, illi duo antiquiores Diaconi dimisso nouo Cardinali in medio aliorum duorum, post eos seniores perueniunt ad Pontificem, & illum induunt amictu, alba, cingulo, stola, pluurali rubro, & mitra preciosis. Cum verò alij Cardinales perueniunt ad palatium, descendant ex equis, & omnes per ordinem ascendunt palatium, & nouum Cardinalem dimittunt

in aliqua capella, siue camera ad hoc parata, cum duobus iunioribus Diaconis Cardinalibus, & ipsi vadunt ad summum Pontificem: qui paratus, vt diximus, præcedente cruce exit ad publicum cõsistorium: sedent omnes in locis suis, & fit reuerentia à Cardinalibus præsentibus: deinde aduocatus consistorialis proponit aliquam causam. Interim tempore congruo duo antiquiores Diaconi vadunt ad locum, vbi expectat nouus Cardinalis, & illi duo, qui erant, veniunt ad consistorium, & facta ex more reuerentia Pontifici, sedent in locis suis. Post paululum venit nouus Cardinalis medius inter duos Diaconos, & cum venerit in conspectu Pontificis, profunde caput inclinet ante Pontificem simul cum suis ductoribus, quorum gestus animaduertit, & imitatur. Deinde præcedentẽ priorem Diaconum sequatur, & iterum ante gradum primum sedis Pontificalis simul cum deductoribus Pontificẽ veneretur, & ascendens gradus genuflectat ad pedes Pontificis, osculetur pedem & manum, & à Pontifice subleuetur, & ad osculum oris recipiatur: tum à supradictis diaconis ducitur ad osculum omnium Cardinalium præsentium per ordinẽ, & in fine ipsos Diaconos stantes in locis suis osculetur. Et mox à ministro cerimoniarum ducitur ad locum, qui ei competit secundum ordi-

ordinem pronunciationis suæ, cum fuit assumptus in Cardinalem & reliquis sedentibus sedet & ipse: aduocatus autem profectur suam causam. Finita causa surgunt omnes Cardinales, & ordinatè vadunt ad paruam capellam, seu ad altare ad hoc paratum, præcedentibus cantoribus cantantibus, Te Deum laudamus: duo verò antiquiores diaconi vadunt ad assistentiam summi Pontificis. Ducitur nouus Cardinalis ad altare, vbi prostratus orat: dicuntur versiculi, & orationes per primum Cardinalem: reducitur ad pedes sanctissimi Domini nostri, accipit galerũ de manu Pontificis, & deducitur ab alijs Cardinalibus domum suam. Et omnia fiunt, sicut diximus quando datur galerus presentibus, visitat & visitatur. Demum in primo cõsistorio imponitur ei silentium, & in secundo aut tertio aperitur sibi os, & fit mentio, vt de alijs supra dictum est.

DE REDITV NOVI CARDINALIS cum galero siue Legati.

SI autem nouus Cardinalis habuit galerũ, siue est legatus Apostolicus aliquis, ille qui venit, recipitur apud portam, deducitur ad palatium, & deinde ad consistorium ad pedes Papæ, vt de nouo Cardinali sine galero diximus, recipitur ad osculum pedis, manus, & oris à Pontifice, & ab omnibus Cardinalibus

dinalibus ad osculum pacis: & tandem ponitur ad sedendum in ordine suo, secundum prononciationem de ipso factam, si est nouus: siue in loco antiquo, si est legatus: & nõ ducitur ad altare, neque aliquid cõtatur, sed finito consistorio deducitur domum suam ab omnibus: uisitat, & uisitatur, ut de alijs dictum est superius.

DE NOVO CARDINALI VEL

Legato redeunte vacante sede.

SI uerò Cardinalis, uel Legatus redierit ad Scuriam sede vacante, nullus Cardinalis uadit sibi obuiam, quia tunc collegium tenet quodammodo locum Põtificis, sed cum suis priuatis amicis se recipit domum habitatio nis suæ sine alijs cerimonijs.

SECTIO NONA.

De loco & ordine consistorij.

Via publicum consistorium frequenter nominauimus, & in posterũ nominaturi sumus: operæ precium uidetur ordinem & modum ipsius cõsistorij explicare. In palatio Apostolico apud Sanctum Petrum tres aulæ sunt Pontificales, quas in conclaui contineri superius

perius diximus. Prima omnium maxima pro consistorio publico ornari solet quando Reges, aut regij Legati sunt excipiendi, canonizationum etiam causæ in ea parãtur: in tertia aulã recipiuntur, legationes aliorum principum, & rerum publicarum, cum ad uenerandũ summum Pontificem ueniunt, publicantur noui Cardinales: excipiuntur Legati Apostolici quando reuertuntur ex suis legationibus: excipiuntur Cardinales noui uenientes ad Romanam curiam, & agitantur causæ quæ publicum consistoriũ requirunt. In capite aulæ erigitur solium pontificale, ad quod tribus amplis gradibus ascẽditur, forma solij erit fermè quadrata, latitudinis in summo plano palmorum duodecim uel circa, in medio sedes erit parieti hærens cum magno et paruo scabello, planum totum cum magno scabello coopertum erit panno coccineo: sedes uerò aureo erit ornata pãno & pariete: & supra caput pendeat aureus pannus, à dextra infra solium per uiginti palmos uel circa sedilia Episcoporum Cardinalium & presbyterorum erũt remota à pariete per duos palmos: habebunt reclinatorium siue postergale altum usque ad spatulas, & gradum altitudinis sex aut octo digitorum, super quem pedes teneant: primum sedile erit longitudinis trium cannarum uel circa,

secundm mensuram Romanæ curiæ: huic coniunctum erit secundum sedile duarum cannarum longitudinis intransuersum aule, ita vt ibi sedentes in faciem Pontificis respiciant: à sinistra Pontificis erit sedile Diaconorum Cardinalium è regione Episcoporum Cardinaliũ, & inter quod sedile, quod intransuersum porrigitur, erit spacium decem palmorũ, aut duodecim, vt sit quodammodo ostium ad ingressum consistorij: longitudo sedilis Diaconorum erit duarum cannarum cum dimidia, vel circa: hæc sedilia erunt pariformiter ornata auleis & tapetis, & eiusdem altitudinis & latitudinis, ita vt in nullo differant gradus solij Pontificalis: & totum spacium quod sedilibus circumplectitur pannis viridibus sternitur.

*DE HABITU, ET LOCIS
in publico consistorio.*

Pontifex ad publicum consistorium vt ad capellam procedit paratº amictu, alba, cingulo, stola, pluuiiali rubro, & mitra preciosis, cruce cum Cardinalibus præcedente: sedet in sua sede Põtifex. Cardinales, facta ex more reuerentia, omnes in suis sedibus sedent. Diaconi non assisunt postquã fecerint reuerentiam: Archiepiscopi, Episcopi, protonotarij, & omnes prælati sedent super

super tres gradus solij Pontificalis: & cum eis in vltimo Subdiaconi, Auditores, clerici cameræ, & Acoluthi omnes cum suis cappis laneis. Curiales togati sedent super terram inter sedilia Cardinalium: cubicularij & secretarij cum caputijs ad collum in terra inter prælatos & curiales togatos. Si nepotes Pontificis, aut aliqui magni principes adfunt, vnus vel duo, non tamen tales, quos sedere deceat in sedili Cardinalium, hi stant iuxta Pontificem hinc inde: Oratores Regum & principum, & magni nobiles stant ad dextram Pontificis inter gradus solij & parietes: familiares Papæ & nobiles stant à sinistra inter gradus & parietes. Aduocati consistoriales stant retro vel post sedilia presbyterorum & Diaconorum Cardinalium. Procuratores Regum, principum, Religionum simul cum procuratore fiscali stant post sedile Episcoporum Cardinalium inter murum & sedile: Fiscalis tamen tenet primũ locum. Spatiũ autem inter sedilia presbyterorum Diaconorum Cardinalium seruietes armorum obseruant, tanquam ostium & aditum consistorij, & illac qui ingressuri sunt ad Pontificem, ingrediuntur. Magister sacri hospitij, quæ dignitas hoc tempore est in nobili Comitum domo, illic stat ante seruietes armorum in fine

O 4 sed-

sedilis presbyterorū, & in capite sedilis diaconorum debent stare clerici ceremoniarum vt præsto sint ad exequendum, quæ Pōtifex mandauerit, & ordinandum, quæ sunt agēda. Cum autem consistorium tenebitur pro causis iudicialibus tātum, quod fieri cōsuevit à Pontificibus, interdum cum ad alias causas non tenetur, aduocatus proponens stat post sedile presbyterorum Cardinalium contra Pontificis faciem, & causam suam exponit, & in fine scēdulam suæ supplicationis inter sedētes in terram curiales proijcit, qui illam ad manus Vicecancellarij trāsmittūt. Si quis est ex alijs aduocatis qui contradicere velit, & pro aduersario respondere: finita altercatione Pontifex respōdet per verbum Placet, simpliciter: vel cum limitatione, vt sibi videtur. Et Vicecācellarius manu propria signat supplicationem, secundum Pontificis responsū, & idem in libro quē penes se habet, scribit: Nam quidam ex suis apud pedes suos sedens, librum & pugillares seruat. Expeditis autē causis surgunt omnes, & duo seniores Diaconi accedunt ad assistentiam Pontificis, qui reuertitur ad cameram eo ordine, quo venerat.

DE CONSISTORIO SECRE-

10.

SEcre.

Secretum consistorium celebratur in aula aliqua palatij Apostolici remotiori, hodie cameram Papagalli appellāt, sedes Pontificalis parieti adhæret in medio: surgit à solo sine thalamo aut gradibus, scabellum habet magnum, super quod Pontifex tenet pedes, & aliud parū per quod ad maius ascēditur. Scabella pro pedibus Cardinaliū ante Pontificem locantur in forma quadrata à dextra, & à fronte sedent Episcopi & presbyteri suo ordine vnus post alium. Prior Episcoporum primus post Pontificem, deinde alij: à sinistra verò prior Diaconorum primum iuxta Papam obtinet locum, alij deinde sequuntur: vltimus presbyterorū proximus est vltimo Diaconorum, inter quos nemo Cardinalium sedet. Pontificis sedes aureo panno est ornata, scabella Cardinalium nuda sunt, sed picta rubeo colore cū armis Papæ. Locus inter sedem Papæ & scabella Cardinalium tapetis sterni consuevit: vltimus Diaconorum tintinabulum seu campanellam retinet, vt signum faciat custodibus consistorij, si Pontifex aut patres ab eis aliquid velint. In angulis ante faciem Pōtificis scabella duo hinc inde remouent quoad omnes conuenerint, vt inde tāquam per ostiū intrent Cardinales, ad sedendum: cū omnes congregati sunt, illa duo scabella re-

stitu-

O 5

stituuntur in locum suum: Pontifex si est pronuntiaturus Cardinales siue prælatos, consuevit exire paludatus & mitratus: in alijs negotijs cum suo rochetto & paruo capputio, quamuis hodiè rarò nisi in principio pontificatus exeat cum pluuiali & mitra: alij omnes prælati Cardinales excluduntur, cum tractare incipiunt cõsistorialia: duo secreti cubicularij pro foribus cõsistorij excubant cum suis capputijs super collum inuersis, vt præsto sint si signum fiat. Pontifex negotia incumbentia in Senatu proponit, deinde per ordinem sententias rogat (votum enim suum sententias appellat), quisque surgens sententiam suam dicit: deinde Pontifex secundum maioris partis sententiam decernit.

*SECTIO DECIMA. DE
prouisione Ecclesiarum.*

Um autem prouisiones Ecclesiarum Pontificalium siue monasteriorum occurrunt, Pontifex committit viuæ vocis oraculo alicui ex Cardinalib', vt de opportunis legitimè se informant, & deinde in secreto cõsistorio referat. Cardinalis commissarius primo diligenter in-

terinquirat de essentia, qualitate, & regione Ecclesiæ eo tempore vacantis: tum de veritate & modo vacationis: demum de qualitate & sufficientia prouidendi seu cõfirmandi. Nam quædam prouinciæ habent priuilegium à sede Apostolica eligendi sibi prælatos, cum illorum Ecclesiæ, siue monasteria vacant: & tunc ultra prædicta diligenter inquiretur, an electio fuerit canonica, & canonicè facta: prouidendus autem ab ipso Pontifice nominatur siue motu proprio, siue ad petitionem principum, aut aliorum: & aliquando plures nominantur, & de pluribus exquiritur. Examinantur super præmissis testes medio iuramento: recognoscuntur publica documeta, & aliæ scripturæ: & conficitur processus ordinarius cù placuerit summo Pontifici. Cardinalis commissarius in secreto cõsistorio refert publicè omnia, quæ in processu continentur summarè, & simpliciter ac dilucidè processum ipsum in scriptis per Scribam suum redactum secum habens. Pontifex relatione audita, exquirat primò votum commissarij proponentis, deinde patrum sententias: & si suæ sanctitati videtur expedire, pronunciat in hæc formã remoto è capite bireto, dicēs videlicet. Auctoritate ònipotētis Dei, & beatorū Apostolorū Petri & Pauli, ac nostra
pro-

SACRARVM CERIMONIA RV M
 prouidemus Ecclesiæ Pientinensi de perso-
 na dilecti filij Augustini Patritij, clerici Se-
 nensis, præficientes eum illi Ecclesiæ in Epi-
 scopum & pastorem, curam & administrati-
 onem plenariè committendo. in nomine pa-
 tris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Et sic di-
 cens facit manu signum sanctæ crucis. Si ve-
 rò electio erit confirmanda, non dicit, pro-
 uidemus: sed, Electionem de persona dilecti
 filij Alberti electi Argentinensis ad Ecclesi-
 am Argentinam canonicè factam confirma-
 mus & approbamus, præficientes eum illi
 Ecclesiæ in Episcopum, etc.

PRONUNCIANDI ABBATIS
forma.

A Vctoritate &c. prouidemus Monaste-
 rio Sancti Galgani ordinis Cisterciensis
 Senensis diocæsis, de persona electi filij. A.
 eiusdem monasterij monachi professi in sa-
 cerdotio & legitima ætate constituti, præfici-
 entes eum illi Monasterio in Abbatem, cu-
 ram, regimen, & administrationē ipsius mo-
 nasterij in spiritualibus & tēporalib. eidem
 plenariè committendo. in nomine patris, &
 filij, & spiritus sancti, Amen.
 Interdum autem cū Ecclesia vacat in cu-
 ria Romana, & persona prouidenda est fa-
 miliaris, siue valde nota Pontifici, Pontifex
 sine aliquo processu siue commissione pro-
 ponit

ponit personā, & de consensu fratrum pro-
 nunciat & prouidet, vt superius est dictum.

DE HABITV ET PRIMA VI-
 sitatione Prælatorum, & iuramento.

P Ronūciatus in Episcopum mox accipit
 rochetum, & tondet caput faciens sibi
 magnam coronam, & vt primum poterit in-
 dutus magna cappa, & sociat^r ab amicis equi-
 tat cum Galero nigro Episcopali, primū ad
 palatium Apostolicum, & agit gratias sum-
 mo Pontifici de sua promotione: deinde ad
 omnes Cardinales, quibus etiam agit gratias,
 quod promotionem suā benignè iuuerint,
 & in ea gratiosè consenserint. Et quando
 promotus intrat ad Pontificem, seu Cardina-
 les, solent etiam admitti prælati, & nobiles
 curiales, qui eum deducunt, vt possint audi-
 re proponentem, & respondentem: solent
 promoti agere gratias p̄ dignitate sibi com-
 missa, merita sua extenuādo, & dignitatis au-
 ctoritatem amplificando, Ecclesiam sibi cō-
 missam commendando, & se offerendo. Pō-
 tifex pro qualitate personæ respondet alle-
 gando merita promoti vel intercessorum e-
 ius: & monet, vt Ecclesiæ, ad quam promo-
 tus est, honori: & vtilitati totis viribus
 incumbat. Cardinales plerumque solent re-
 spondere, quod ipsis non sunt agenda gra-
 tias

tix, sed summo Pontifici, qui personam suã ad illam dignitatem promoueri voluit: ad alia vero respondent secundum merita, & secundum proposita, laudãdo, monendo, & hortando, vt expedire iudicauerint. Promoti clerici seculares statim, vt diximus, vtuntur rochetto, & capello, ab extra panno nigro, ab intus serico viridi cooperto cum cordulis, & mappulis viridibus. Promoti verò ex religione vtuntur priori habitu sine rochetto (nisi sint canonici regulares, qui illo vtuntur in sua religione) & vtuntur galero ab extra, & ab intus nigri coloris, sicut protonotarij, & Abbates presentes ante expeditionem literarum Apostolicarum præstant iuramentũ fidelitatis summo Pontifici in manibus prioris Diaconorum Cardinalium genuflexi, in forma quam clericus cerimoniarũ exhibet, qui de iuramento est rogatus, & facit inde instrumentum, & refert in Cancellaria, qualiter talis prælatus iurauit: neque in Cancellaria expediuntur literæ sine tali relatione, & male, & cum graui præiudicio Apostolicæ sedis, & ideo prouidendum. Ad absentes mittitur forma iuramenti cum alijs literis.

QVI APPELLANTVR ELE-
cti.

Promoti

Promoti ad Ecclesias, siue monasteria ante suam consecrationẽ, siue benedictionem, quã infra tres menses sumere debent, non appellantur Episcopi, siue Abbates, sed electi: & quamuis vtantur Episcopali, siue abbatiali habitu, non tamen possunt vti paramentis, & mitris sine speciali indulto Pontificis. Consueuerunt tamen Pontifices in curia committere ministris cerimoniarum, vt prælatis huiusmodi concedãt, quod possint in capella Sanctissimi Domini nostri cum alijs pluuiali, & mitra vti in publicis actibus.

DE PALLIO. ET QUOMO-
do traditur.

Promoti ad metropolitanas, seu parochiales Ecclesias, etiam si sint consecrati Episcopi, appellantur Archiepiscopi. Neque Patriarchæ nisi primum acceperint pallium de corpore beati Petri sumptum, sed electi ad illas Ecclesias, & translati de vna Ecclesia metropolitana ad aliam non possunt vti pallio, quod acceperant in prima sua Ecclesia, & minus pallio prædecessoris defuncti, seu translati: sed oportet, quod de nouo petatur pallium, & obtineatur: & interim non possunt consecrare, synodum celebrare, & alia pleraque Pontificalia exercere

cere. Debēt autem petere pallium per se, vel procuratorē intra tempus sex mensū. Sunt & quidam Episcopi, qui ex indulto Apostolico pallio vtuntur. Vt Lucensis in Thuscia, Papiensis in Lombardia, Bambergensis in Germania. Et si qui alij, quo vti debēt infra suas Ecclesias diebus, et modo in priuilegijs à sede Apostolica illis concessis. Cura conficiēdorum, & conseruandorum palliorum ad subdiaconos Apostolicos pertinet, qui ex lana munda, & alba illa hoc pacto conficiunt. Sanctimoniales monasterij Sāctæ Agnetis, vel religiosi, qui sunt in illa Ecclesia, offerunt quotannis Agnos duos albos super altare illius Ecclesiæ in die festiuitatis Sāctæ Agnetis, dum in Missa solenni cantatur Agnus dei: qui Agni recipiuntur à duobus canonicis Ecclesiæ Lateranensis, & ab eis postea consignantur subdiaconis Apostolicis, qui Agnos ipsos in pascua mittunt, quoad veniat tempus tondendi ipsos agnos opportunum. Ex his agnis lana tondetur, quæ mixta cum alia lana alba, & pariter munda reducitur in filum, ex quo pallia huiusmodi contextuntur latitudine digitorū trium redacta in orbem, ita vt humeros præsulū ambiant: à pectore & renibus particulam pendentem habet pallium longitudinis palmi et in extremitatibus laminas plumbeas tenues ad pa-

ad parem latitudinem, in fine orbiculas, nigro serico tectas, infutas supra pendentes particulas ante & post, & super humeros vtrosque. Sic cōfecta pallia per subdiaconos portant ad basilicam principis Apostolorū, & per Canonicos basilicæ ponuntur super corpora Petri & Pauli Apostolorum sub altari maiori: vbi factis ex more vigilijs illa per noctem dimittūt, deinde restitunt Subdiaconis, qui in loco honesto ea conseruant. Vfus autem pallij huiusmodi in quātum potuimus explorare, antiquissimus est, & à Lino Pontifice Petri Apostoli immediatè successore habuit originem. Ita enim scriptum legimus à Maximo Episcopo in Homilia de veste sacerdotali. In lege gratiæ antiquum est illud nostrum Ephoth (id est palliū) quod nostri Patriarchæ arbitrātur à Lino post Petrum secundo Romano Pontifice institutū, & in singulare potestatis priuilegium nostris Deo plenis præsulibus datum. Et Eusebius Cæsariensis in sermone de Epiphania scribit, nihil antiquius veste illa sacerdotali præsulis nostri, quæ illi vesti de veteri testamento successit bysso, auroque contextæ, qua in signum plenissimæ potestatis primus Linus amictus est: cui & typum dedit & nomē, vt à veteribus accepimus scriptoribus, quam appellauit & pallium. Cum autē aliquis præ-

latus indiget pallio, illud primò per quèpi-
am ex aduocatis consistorialibus procurato-
rem ab eo ad hoc specialiter cõstitutũ à sum-
mo Pontifice in consistorio instantè, instan-
tius, & instantissimè petitur. Pontifex exclu-
so aduocato exquirat patrum sententias, an
dandum sit pallium: deinde committit prio-
ri Diaconorum, vt pallium prælato vel eius
procuratori assignet: expenditur super eare-
literæ Apostolicæ in forma consueta, & prior
Diaconorũ Cardinalium imponit locũ & di-
em, vbi & in quo pallium cõsignare debeat.
Id plerunq; fieri solet in domo ipsius Cardi-
nalis in sua capella: interdum autem in Eccle-
sia Sancti Petri, & super maius altare, & valde
cõdecenter, maxime pro maximis Ecclesijs,
& vltromontanis: & ita vidi seruari à Reue-
rendissimo Domino Cardinali Senensi, pri-
ore Diaconorum. Statuta die prælatus, si est
præsens, vel eius procurator in absentia cum
spirituali mandato venit ad locum ordina-
tum. Adfunt, Dominus prior Diaconorum
Cardinalium, & Subdiaconus Apostolicus
cum ipso pallio, qui pallium explicat super
medium altaris. Prælatus, si præsens est, in-
dutus super rochetum siue superpellicium,
planeta genuflexus in gradu altaris ante pri-
orem Diaconorum statem in cornu dextro
altaris, vbi legitur Euangelium, petit sibi da-
ri &

ri & consignari pallium his verbis. Ego N.
electus Ecclesiæ N. instantè, instantius, in-
stantissimè peto mihi tradi & assignari pal-
liũ de corpore beati Petri sumptum, in quo
est plenitudo Pontificalis officij. Tunc Do-
minus prior Diaconorum accipiens pallium
de altari, imponit illud super humero præ-
lato genuflexi, dicens: Ad honorem omni-
potentis Dei, & beatæ Mariæ semper virginis,
atque beatorum Apostolorum Petri & Pau-
li, nec non Ecclesiæ N. tibi commissæ, tradi-
mus tibi pallium de corpore beati Petri sum-
ptum, in quo est plenitudo Pontificalis offi-
cij cum Patriarchalis, vel Archiepiscopalis
nominis appellatione, vt vtaris eo infra
Ecclesiam tuam certis diebus, qui expri-
muntur in priuilegijs ab Apostolica sede
concessis. in nomine patris, & filij, & spi-
ritus sancti, Amen. Et illud cum Subdia-
cono aptat: non tamen infigit spinulas, &
recipit illum ad osculum pacis. Demum cle-
ricus cerimoniarum extrahit illi pallium, &
aduocatis testib. rogat se de illo actu, plicat
palliũ, illud portat ad dictum prælatũ, vel il-
lud reseruat in loco sacro quoad prælatus re-
cedat, & tũc dat illi pallium cum publico in-
strumento. Vidi etiam cum essem Magister
cerimoniarum, Sixtum quartũ manibus pro-

prijs dedisse pallium Patriarchæ Constanti-
nopolitano Domino Hieronymo Lãdo Ve-
neto, tunc Archiepiscopo Cretensi: quod ta-
men, vt arbitror, non puto multũ condecens
esse, cum traditio pallij propriè ad Diaconũ
spectet, & ipsi Romano Pontifici in sua coro-
natione & consecratione nemo imponat
pallium, nisi prior Diaconorum. Si autè pal-
lium tradendum sit procuratori in absentia
prælati, procurator indutus superpellicio
genusflectat, vt de prælato diximus, & petit
pallium, & iurat in hanc formã. Ego N. pro-
curator, & procuratorio nomine, & pro par-
te reuerendi in Christo patris, & Domini. N.
electi Ecclesiæ N. instantè, instantius, & in-
stantissimè, peto mihi dari, & assignari palliũ
de corpore beati Petri sumptum: in quo est
plenitudo Pontificalis officij: & promitto il-
lud reuerenter portare eidem Reuerendo
patri Domino N. nec pernoctabo in aliquo
loco, nisi vna nocte tantum, nisi præpeditus
fuero legitime: & tunc in cathedrali ipsius: &
si non fuerit cathedralis, in collegiata: & si
non fuerit collegiata, in Parochiali Ecclesia
remittam, & honorifice reponã, sic me Deus
adiuuet, & hæc sancta Dei Euangelia. Dia-
onus autem Cardinalis accipiens pallium de
altari, imponit illud super humeros procu-
ratoris, dicens: Ad honorem omnipotentis
Dei, &

Dei, & beatorum Apostolorum Petri & Pau-
li, & Domini nostri Pape, ac Sanctę Ecclesię,
assigno tibi pallium de corpore beati Pe-
tri sumptum, in quo est plenitudo officij Põ-
tificalis cum Archiepiscopalis nominis appel-
latione nomen & pro parte Reuerendi in
Christo patris domini N. & Ecclesiæ N. ad
quam electus est, vt eo vtatur infra Ecclesiã
certis diebus, qui exprimentur in priuilegijs
ab Apostolica sede concessis. Et in fine pro-
curator osculatur illi manum, & rogat cler-
icum cerimoniarum, & petit instrumentũ:
clericus extrahit illi pallium, plicat, & repor-
tat, & conseruat in loco sacro, quousq; pro-
curator sit discessurus, & tunc dat illi palliũ
& instrumentum in publica forma.

Qui pallium sunt accepturi, post quã
fuit petitum in cõsistorio & concessum, cõ-
ponunt primum cum subdiaconis: nam illi,
vt diximus, tenēt pallia. Qui accipiunt secun-
dum valorem & taxam Ecclesiæ, aliquando
plus, aliquando minus p centenario. Et quia
vidi varios vsus, et nihil firmi statutum legi, de
quota nihil dicam: clerici cerimoniarum &
ipsi ratione officij sui & instrumenti merce-
dem suam exigunt etiam ad proportionem
taxæ & valoris Ecclesiarum, non tamen tan-
tum, quantum subdiaconi. Solent etiam, qui
pallium accipiunt, Diacono Cardinali duo

bireta, & totidem suis camerarijs dono dare: antiquitus dabant, vt legi, vinum album, & species: portabant etiam duas faculas cereas quæ ardeant super altare, dum pallium traditur, & fericum ad induendum pallium, cum quo illud ad Ecclesiam suam deferunt.

SECTIO VNDECIMA.

De publicationibus solemnibus.

De publicationibus pacis.

IN publicatione pacis lectis capitulis Pontifex surgit sine mitra, incipit, Te Deum laudamus, & cantores prosequitur, & in fine chorus cætat Anthiphonam: Da pacem Domine in diebus nostris, quia non est alius qui pugnat pro nobis, nisi tu Deus noster. Et Pontifex dicit hoc versiculos choro respondente. Fiat pax in virtute tua. Respon. Et abundantia in turribus tuis. Vers. Non nobis Domine nõ nobis. Respon. Sed nomini tuo da gloriam. Vers. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Respond. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Deus à quo sancta desideria, recta consilia,

filia, iusta sunt opera: da seruis tuis illam quam mundus dare non potest pacem, vt & corda nostra mandatis suis dedita, & hostium sublata formidine, tempora sint tua protectione tranquilla, Per Christum Dominum nostrum, Amen.

IN PVBLICATIONE FOEDERIS initi contra hostes Ecclesie aut infideles

Lectis capitulis Pontifex surgat, & incipiat, Te Deum laudamus sine mitra: chorus prosequitur hymnum vsque ad finem. Pontifex pronunciat Pater noster, & deinde, Et ne nos inducas in tentationem. Respon. Sed libera nos à malo, Amen. Vers. Christus vincit, Christº regnat, Christus imperat: Respon. In æternum, & in seculum seculi. Vers. Respice Domine in faciè Christi tui. Respon. Exaudi preces Ecclesie sancte tue. Vers. Miserere nostri miserere nostri. Respon. Respice nos, & ostende nobis lucem miserationum tuarum. Vers. Adiua nos Deus salutaris noster. Respon. Et propter gloriam nominis tui libera nos. Vers. Propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum. Resp. Ne forte dicant in gentibº, vbi est Deº eorũ? V. Saluos fac nos Domine Deus noster. Resp. Vt liberati de tribulatione confiteamur nomini sancto tuo. Vers.

Concede Domine populo tuo, vt sit ei cor vnum, & anima vna. Respon. In obseruatione mandatorum tuorum. Vers. Allelu manus tuas super gentes alienas. R. Vt vidcant potentiam tuam & agnoscant te. Vers. Innoua signa & immuta miracula. Resp. Glorifica manum & brachium sanctum tuum. Vers. Hostium nostrorum elide superbiam. R. Et eorum contumaciam dextræ tuæ virtute prosterne. Vers. Ultio sanguinis feruorum tuorum, qui effusus est. R. Intrent in cōspectu & gemitus compeditorum. Vers. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non uerunt. R. Et in regna, quæ nomen tuū non inuocauerunt. Vers. Ecce inimici tui Domine sonuerunt. R. Et qui oderunt te extulerunt caput. Vers. Auerte à nobis Domine indignationem tuam. R. Et procul sit à nobis furor tuus. Vers. Da mercedem Domine sustinentibus te. R. Vt prophetæ tui fideles inueniantur. Vers. Sanctus Deus, Sanctus fortis, Sanctus immortalitatis. R. Miserere nostri. Vers. Mitte nobis auxilium de sancto. R. Et de Syon tuere nos. Vers. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Oremus. Omnipotens sempiternus Deus, qui preciosissimo sanguine dilectissimi filij tui humanū genus redimere, ac bea-

tos

tos Apostolos eius iacētem in tenebris mūdum ad Euangelij lucem dirigere dignatus es: quæsumus vt aduersus impias Turcorū gentes cunctisque barbaris nationes viuificæ crucis inimicas fideles Christianorū principes ac populi ita potenter arma accipiant, vt pro tui nominis gloria militantes, virtutis tuæ brachio subleuati, ad Ecclesiam tuam virtutis signa reportent. Omnipotens sempiternus Deus, in cuius manu sunt omnes potestates, & omnium iura regnorum: respice in auxilium Christianorum catholicorum, vt gentes Paganorum & hæreticorum, quæ in sua feritate confidunt, dextræ tuæ potentia conterantur. Per Christum Dominum nostrum, Amen. Si verò hostes sunt Christiani, dicantur istæ orationes. Oremus. Protector noster aspice Deus, & ab inimicorum nos defende periculis, vt omni perturbatione semota, liberis tibi mentibus seruiamus. Deus refugium nostrum & virtus, adesto præsens Ecclesiæ tuæ precibus Auctor ipse pietatis, & præsta, vt ab omni exuamur bellorū nequitia, & in tuæ protectionis securitate lætemur. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

IN PVBLICATIONE FOEDERIS INITI PRO DEFENSIONE ECCLESIE, & CONSERVATIONE PACIS.

Lectis de more capitulis surgit Pontifex sine mitra, & dicit, Te Deum laudamus. Chorus prosequitur: quo finito pronunciat Pontifex, Pater noster, &c. Et ne nos inducas in tentationem. Resp. Sed libera nos à malo. Vers. Saluos fac seruos tuos Domine. Res. Deus meus sperantes in te. Vers. Dis. sipa gentes, quæ bella voluit. Res. Vt liberentur dilecti tui, & consiteantur nomini tuo. Vers. Concede quæsumus populo, vt sit ei cor vnum, & anima vna. Res. In obseruatione mandatorum tuorum. Vers. Mitte nobis auxilium de sancto. R. Et de Syon tuere nos. Vers. Domine exaudi orationem meam. R. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus. Ecclesiæ tuæ quæsumus Domine preces placatus admitte, & destructis aduersitatibus & erroribus vniuersis, secura tibi seruiat libertate. Per Christum Dominum nostrum, Amen. Deus auctor pacis & amator charitatis, quem nouisse, viuere, cui seruire, regnare est: protege ab omnibus impugnationibus supplices tuos, vt qui in defensione tua confidimus, nullius hostilitatis arma timeamus. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

*SECTIO DVODECIMA. OR.
do quomodo Papa equitat in pontificalibus.*

SIRo.

SI Romanus Pontifex Romæ vel alibi moram trahens, velit de loco ad locum in solenni pompa, id est Pontificalibus, equitare, hic ordo seruetur. Primi equitabunt Valisarij dominorum Cardinalium cum familijs ipsorum Dominorum Cardinalium, & aliorum prælatorum, mixtim incedentibus, vt eis placuerit. Qui tamen longis vestibus vtuntur: clerici Pontificem non præcedunt cum istis, sed sequuntur. Tum, per ordinem isti sequuntur, Tonfor, & Sartor Papæ cum valisarijs rubris, in quibus sunt vestes Pontificis, familiares & Scutiferi Papæ, Nobiles & Barones minores cum attinentibus Cardinalium, Scala Papæ panno rubro cooperta, quam equus albus phaleratus portat. Equus aliquis ex parasfrenarijs Papæ freno ducit: scala ipsa lignea, quæ gradus tres continet, equo Pontificis apponitur, per quam equum suum ascendit si equitat: deinde reponitur super equum & ad locum suum reducitur: post scalam equitat duodecim cursores Papæ, cum duodecim Vexillis rubris: inde vexilliferi viri nobiles cum vexillis ciuitatis, Papæ, Ecclesiæ, & sanctæ Crucis, ornati vt in coronatione Pontificis diximus et ordi-

ordineibi declarato. Si plura erunt vexilla, ^{ad} dignitate illorum disponentur, digniora cernunt vltima. Deinde equi duodecim albi phalerati, freno ducentur sine fessoribus, tum quatuor nobiles portantes quatuor pileos ex cramesino supra baculos quosdã ad mensuram trium vel quatuor palmorum. Hiscutiferi honoris vocantur. Incedunt post hos procuratores Regum, & Principum. Procurator fiscalis, aduocati, & secretarij mixtim, vt aliàs dictum est: & post cubicularij cum cappitijs supra collum & circa pectus inuercis, secretarij & aduocati, cubicularij autem circa pectus tantum: hos sequuntur acoluthi, clerici cameræ, & auditores Rotæ cum rochetis, & cappis, inde proceres & barones maiores, & oratores regum, & principum simul cum conseruatoribus vrbis: inter omnes Senator præcipuum locum habebit, cedetque tantum Oratori Cæsaris: deinde si quis aderit magnus princeps aut perfectus vrbis, siue aliquis insignis, qui tamen nõ sedeat in scamno Cardinalium: subdiaconi Apostolici postea equitabunt cum rochetis & cappis, & ille qui fert crucem papalem, pileum in capite gestabit ab extra nigro panno, ab intus serico cum cordulis & mappulis cærulei coloris: ante crucem duo magistri ostiarij cum suis virgis sericeis. Immediate ince-

te incedent post crucem duodecim pedites clerici vel laici accensa funalia deferent, & iuxta eos equitabunt duo clerici capellæ, laternas duas argenteas præferetes, in quibus candelæ perpetuò lucent: ducitur post hos equus albus phaleratus, mansuetus & pulcher cum tintinabulo ad collum bene sonante, qui capsulam vehit cum sacratissimo Christi corpore, supra quod ciues nobiles portabunt baldachinum, funalia concedeter deferentur per clericos cum superpellicijs. Sic tempore Pauli secundi aliquando fieri vidimus, nam tunc beneficati Sãcti Petri ea portarunt. Post Sacramentum Sacrista Apostolici palatii cum suo habitu & baculo in manu equitabit, & post eum si quis aderit princeps, qui in scamno Cardinalium sedeat. Nam inter Sacramentum & Papam, & quando Sacramentum non adest, inter crucem & Papam nemo omnino incedere debet nisi Cardinales & qui cum eis sedent. Præcedunt deinde Domini Cardinales, Diaconi, Presbyteri, Episcopi: duo tantum antiquiores Diaconi Pontifici semper assistunt, & ante eum immediate incedunt: senior ferulam manu gestat ex officio, vt prior Diaconorum, & ad quem spectat ordinare processiones, & ita omnes libri antiqui ceremoniarum continent, & feruatum vidi tempore Pij secundi, cum Prosper Colu-

Columenf. erat prior Diaconorum: & Pauli, cum Rodericus Boria, qui est Epifcopus Portuenfis, erat prior: camerarius autem fi est Cardinalis, non debet portare ferulam, fed eius vice camerarius: quia non vt Cardinalis, fed vt camerarius portat ille: qui potest effe non Cardinalis fecundum obferuationes superiorum temporum. Nostro tamen tempore & Latinus Vrfinus, & qui nunc cameriatum tenet Raphael, Sancti Gregorij Cardinales ferulam portare, & procesfioné ordinare confueuerunt, Cardinale Senenti priore Diaconorū id nō modo equo animo ferente, fed libentiffimè permittente. Procedet deinde Pontifex cum pluuiali & mitra preciofa, fiue cum regno, id est, Tiara triplici corona ornata, veftus equo albo, fiue fella sub baldachino: equum freno ducent primū maiores principes, deinde alij inferiores: fellam humeris etiam à principio principes & alij, vt in procesfione coronationis diximus, portabunt: post Pontificem cubicularij duo fecreti, & inter eos Diaconus rotæ, qui feruit de mitra cum habitibus fuis fequuntur: inde duo medici cum fecretario Papæ, fi non est prælatus. Confueuit inter hos equitare Eleemofinarius Papæ: & aliquādo cum videt preffuram circa Pontificem, fpargere pecunias: deinde feruens armorum firmatus omni-

omnibus armis præter galeā, equitat portās vmbellam crocei rubeique coloris, aliorum autem feruientium armorum cum fuis argenteis baculis pars equitat ante crucem, alij vero difcurreunt per pompā furfum & deorsū, ftantes & curantes, vt pōpa fuo ordine procedat: para frenarij cū fuis martellis, curfores cum virgis & baculis argenteis coreaceis vèto fiue ftuppa plenis, turbam femouentes, & custodes corporis cum baculis ligneis Pontificem pedites circumftant: post vmbellam fequuntur prælati cum fuis cappis amplis, & pileis: primū Patriarchæ fi qui adfunt, tunc affiftentes Papæ Oratores, prælati, Archiepifcopi, Epifcopi, protonotarij, abbates: poftremo curiales togati mixtim, vt placet, pōpam claudunt.

*ORDO CVM PAPA EQVI-
tat ad aliquam Ecclefiam Religionis
gratia fiue ad alium locum,
& non in pontifica-
libus.*

Valifarij & familiares Cardinalium & prælatorum in breuibus præcedunt, valifarij Papæ, fcutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, & attinentibus Cardinalium: aliqui equi albi phalerati fiue fefforibus cum magiftro ftabuli: poft eos

post eos procuratores Regum & principū,
& fiscales duo, Forerij cum puluinarib. au-
reis & tapeto, vt super his genuflectat Pon-
tiffex in oratione: & hoc si vadit ad aliquam
Ecclesiam ad orandum, aliter Forerij non
vadunt in ordine. Secretarij & aduocati mi-
xtim, cubicularij & omnes cū suis capputijs
super humerum finistrum: Acoluthi, clerici
camerę cum oratoribus non prælatis: & Se-
natore. Subdiaconi cum cruce & magistris
ostiarijs: post crucem secundum antiquum
& debitum morem ipse Pōtiffex debet pro-
cedere equo vel sella vectus, si nō habet sto-
lam & mitram, & tunc habebit stolam super
rochetum longam fuccinctam, & desuper
capputium paruū rubri coloris secundum
debitum ordinem: quia supra rochetum sē-
per Papa vtitur colore rubro, præterq̄ à fab-
bato sancto ad Octauā pasche. Hodiē tamē,
quia fecit auit Sixtus quartus, vtitur plerūq̄;
albo capputio contra maiorum normam: &
deinde si est frigus vel temptus pluuiosum,
mantum rubrum apertum à parte anteriori,
& pileum in capite purpureū cū aureo lim-
bo in extremitatibus. Deinde sequi debent
Cardinales, Episcopi presbyteri, Diaconi.
Sed tempore Sixti & post crucem, quanuis
incongruē Cardinales præcedebāt, Diaco-
ni, presbyteri, Episcopi, et duo antiquiores
diaco-

diaconi assunt: custodes corporis armati
ante crucem instructa acie incedunt, post
Pontificem mox sequuntur duo secretarij cu-
bicularij cum secretario, si non est prælatus,
& duo medici. Decanus rotæ nō adest, quia
Pontiffex non habet mitram. Cardinales cū
sequuntur, primo erunt Episcopi, tum pres-
byteri, demum diaconi omnes, quia non as-
sunt Pontifici cum non habet mitram: se-
quuntur deinde assistentes prælati, orato-
res prælati, Archiepiscopi, Episcopi, proto-
notarij, abbates, & alij curiales togati mixti.

*QUANDO CARDINALES
debent præcedere Pōtifficem, & quando sequi.*

Sed cōsiderandum est, vtrum in hac pro-
fessione condecens Domini Cardina-
les præcedant an sequantur Pontificem.
Bonæ memoriæ Dominus Franciscus Car-
dinalis Mantuanus, meo iudicio, huius no-
uæ consuetudinis auctor, dicere solebat
Cardinales semper debere præcedere Pon-
tifficem, quando Pontiffex habet stolam. Sed
cum venia dictum sit, hæc non est bona ra-
tio, quia & ita semper vidi seruari à Pio secū-
do, cui per quatuor annos ad minus in suo
Pontificatu deseruiui, quem etiam per agros
& nemora peragrante cum stola semper
conspeximus. Et Paulus cum per urbem ve-
hebatur etiam lectica clausus, nunquam e-

rat sine stola: & in matutinis certe maioris hebdomadæ Pontifex exit ad capellam cū stola & manto, & quia sine mitra Cardinales sequuntur, non autem præcedunt. Ego autem arbitror Cardinalem Mantuanum, quia vt secundus Diaconus assidebat Pontifici, fauisse huic opinioni, ne vnquā abesset à latere Pontificis. Cæterum vt in processio- nibus, quando prælatus est indutus fericis vestibus, canonici sui præcedunt, quando autem prophanis & quotidianis, subsequuntur, ita & Cardinales Pontificem mitratum præcedunt, sine mitra sequuntur. Neque vnquam Pontifici sine mitra existent fit à Cardinalibus reuerentia publica, & assistentia à Diaconis. De his tamen statuet summus Pontifex, prout sibi placebit. Nos, ne antiquæ & incongruæ cerimonie omnino pereant, hæc puca diximus.

**DE ITINERATIONE PA-
pa quando ad alias vrbes sine alia loca vult se
transfere.**

Pontifex cum ad alia loca vult transmi-
grare, primum re cum sacro collegio
communicata, deleget aliquos ex Domi-
nis Cardinalibus, qui itineris sui sint comi-
tes & ad minus tres: ex quibus duo sint Dia-
coni, alius Episcopus siue presbyter: & si
non

non adessent tot Diaconi, poterit vnus esse presbyter pro illo Diacono. Alij Cardinales præire vel sequi poterunt, vel remanere, si breui Papa est rediturus, prout eis videbitur. Sed honestum est quod aliqui præcedant, si Papa est ingressurus aliquam ciuitatem, in signum, ne videatur ita solus: & vt honorent ingressum, præmittentur commissarij qui curent hospitia pro Pontifice & sua familia, pro Cardinalibus & alijs Pontificem deducentibus: & isti habebunt nomina omnium in volumine siue in rotulo, vt sciant pro quibus debeant prouidere. Pontifex cū suo capputio & stola ad collum mātello rubro, & galero ex cramesina equitabit, siue portabitur in sella. Et antequam discedat è camera sua, dicet has orationes: In viam pacis, salutis & prosperitatis dirigat Dominus gressus nostros, & angelus suus bonus comitetur nos ad dirigēdos pedes nostros in viā pacis, vt cū salute & gaudio eam⁹, & reuertamur ad propria. Postea dicitur totus Psalmus: Benedictus Dominus Deus Israel, cum gloria Patri. Et, Sicut erat. Postea reincipitur tota antiphona: In viā pacis &c. Deinde sequitur Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster, Et ne nos inducas in tentationē, Sed libera nos à malo. V. Esto nobis Domine turris fortitudinis. R.

A facie inimici. Verſ. Nihil proficiat inimi-
cus in nobis. Reſp. Et filius iniquitatis nõ ap-
ponat nocere nobis. Verſ. Vtinam dirigan-
tur viæ noſtræ. R. Ad cuſtodien-
das iuſtifica-
tiones tuas in viam pacis. Verſ. Domine ex-
audi orationem meam. R. Et clamor meus
a te veniat. Verſ. Dominus vobiscum. Reſ.
Et cum ſpiritu tuo. Oremus.

Actiones noſtras quæſumus Domine aſpi-
rando præueni, & adiuuando proſequere,
vt cuncta noſtra oratio & operatio à te ſem-
per incipiat, & per te cœpta finiatur. Omni-
potens ſempiternæ Deus, dirige actus no-
ſtros in beneplacito tuo, vt in nomine dile-
cti filij tui mereamur bonis operibus abun-
dare. Deus qui filios Iſrael per maris me-
dium ſiccò veſtigij ire feciſti, qui que tri-
bus Magis iter ad te ſtella duce monſtraſti:
tribue nobis quæſumus iter proſperum, tẽ-
pusque tranquillum, vt Angelo ſancto tuo
comite, ad eum quo pergimus locum, ac
demũ ad æternæ felicitatis portum feliciter
peruenire mereamur. Per Chriſtum Domi-
num noſtrum, Amen.

Deinde ingreditur iter ſuum. Ante Pon-
tificẽ ſemper præferetur crux per Subdia-
conum Apoſtolicum, & poſt crucem por-
tabitur corpus Chriſti ſuper equum album
cum campanella: ante equum præbit cleri-
cus ca-

cus capellæ cum laterna cum lumine, & poſt
Sacriſta cum ferula. Et iſti ſemper erunt in-
ter Papam & crucem.

*ORDO INTRANDI ALI-
quam urbem in pontificalibus.*

Cum autem Pontifex voluerit intrare a-
liquam inſignem urbem, firmabit ſe in
aliqua Eccleſia, vel domo extra portam ci-
uitatis, & ibi capiet pluuiale & mitrã, & inte-
rim omnia parabuntur quę portantur in pō-
pa, quando Pontifex equitat in Pontificalib.
ſcilicet vexilla parua & magna, & cum illis
vexilla ciuitatis, in quam intrat, equi phale-
rati, pilei quatuor, equus cum ſcala, vmbel-
la, & reliqua, baldachinum pro ſacramento
& pro Papa ciues inuenient. Erit etiam pa-
ratus clerus vrbis illius cum crucibus & reli-
quijs Sanctorum extra portam ciuitatis, &
pueri etiam obuiauunt pedites cum ramis
oliuarum, vel aliarũ arborum, & cum armis
Papæ, clamantes: Viuat Papa. Pontifex cum
ſua curia equitabit eo ordine quo ſuperius
diximus, cum equitat in Pontificalibus: hoc
addito, quod ſarcinæ Pontificis præcedent
omnes equos. Et clerus paratus cum ſua pro-
ceſſione ibit immediatè ante crucem Papæ.
Si autem aliqui Cardinales exeuntes de ci-
uitate obuiauunt Pontifici, poſtquam habu-

erit mitrā & pluuiiale, aduertat ille qui ducit equum cum scala Papæ, & statim præcedat, & deponit scalam ad dextram partem Papæ. Cardinales autem descendant ex equis suis remotè, & accedant reuerenter ad Papam, & primò osculentur ei pedem & manum: deinde per scalam ascendant & osculentur faciem: postea ascendant suos equos, & vadant in suo ordine. Hoc seruatum legimus apud maiores nostros. Et quia videtur in se habere grauitatem & maiestatem, quam in vsu non viderimus, placuit his adde-
 dere. Cùm Pontifex erit propè portam ciuitatis, prælatus illius accedet ad Pontificem debitè reuerentijs, & offert illi crucem osculandam, quam Pontifex reuerenter cum mitra tamen osculabitur: non enim commodè poterit ei abstrahi & imponi mitra equestri ab equestribus. Si tamen placuerit & mitram deponere, non erit inconueniens. Deinde prælatus incipiet Antiphonam: Ecce sacerdos magnus, &c. Et aliam, Dum esset summus Pontifex. Et ibit cum clero ad locum suum ante crucem in porta. Princeps ciuitatis etiamsi esset rex, ducit equū Pontificis freno, vel si Pontifex vehitur sella, subit sellam cum suis proceribus dignioribus per aliquot passus: deinde iubente Pontifice alij succedunt ei, & ille ascendit equū, & equi-

& equitat suo ordine. Si verò ciuitas non sit sub principe, sed libera, tunc summi magistrat^{us} ducunt equū freno, vel subeunt sellam à principio, & mox mutantur, & alij nobiles ciues succedūt: sed post Magistratus vadunt circa Pontificem pedites, alij autem portant baldachinum supra Pontificem, alij supra Sacramentum. Cùm Pontifex peruenit ad portā Ecclesiæ principalis, prælatus offert ei asperforium cum aqua benedicta, & Pontifex aspergit seipsum & circumstantes: deinde imponit incensum in thuribulo, & per prælatum incensatur. Si autem Pontifex descenderit ex equo antequam intret Ecclesiam, & si Diaconi Cardinales erunt prope ipsum, antiquior de manu prælati accipiet asperforium & porriget Pontifici, & ministrabit nauicellam cum Pontifex ponet incensum, & clerus cantabit: Te Deum laudamus. Cùm peruentum fuerit ad altare, genuflectet Pontifex ad orandum ante altare super faldistorium, quousque fuerit finitum: Te Deum laudamus. Et prælatus Ecclesiæ dicet super eum versiculos & orationes, prout diximus in nostro Pontificali in receptione Pontificis. Quibus dictis Pontifex surgit, ascendit ad altare, & solenniter benedicit populo, dicēs

Sit nomen Domini benedictum, &c. & mox vnus de Diaconis pronunciat indulgentias prout pontifici placbit. Inde eodem ordine Pontifex deducitur ad suum hospitium, & alij diuertunt ad sua. In exitu autem, ciuitatis, si Papa voluerit proficisci in habitu Pontificali cum pluuiali et mitra, seruabitur idem ordo, vt in introitu, præterquam de processione cleri, de vexillis, de umbella, de baldachinis: quæ non aderunt. Et Pontifex extra portam intrabit aliquam Ecclesiã, & deponit mitram & pluuiam, & inducit mantum rubrum & galerum ex cramelino, & procedet, vt superius dictum est itinerando cum suis tribus Cardinalibus. Quod si Pontifex noluerit vti Pontificalibus, tunc poterit equitare per ciuitatem ordine, quo diximus superius, cum equitat non in Pontificalibus ad aliquam ecclesiã religionis gratia, nisi quod sacramentum corporis Christi, semper aderit & forerij cum puluinaribus non aderunt: extra ciuitatem cum sibi videbitur, dimittet Cardinales, & alios, qui honoris causa suam Sanctitatem deduxerint, & retinebit eos, qui secum sunt profecturi.

*QVID AGENDVM, SI CVM
Papa adesset vnus Diaconus tantum cum vno
Episcopo, vel presbytero Cardinali.*

Et

ET quia in huiusmodi itinationibus sæpè accidit quod apud Pontificem sunt pauci Cardinales, si hoc vel aliquo tempore accideret, quod in aliqua solennitate dum Pontifex exit ad Ecclesiam in Pontificalibus, non esset præsens nisi vnus Diaconus & vnus Episcopus tantum, Cardinalis Episcopus iret à dextris, & Diaconus à sinistris Papæ, & sic federent in assistentia Papæ: Diaconus tamen semper imposeret & extraheret mitrã adiuuante Episcopo. Si vero adesset aliquis presbyter Cardinalis cum vno Diacono, tunc Diaconus iret, & federet à dextris semper, & similiter imposeret & extraheret mitram Pontifici. Incensatione autem & pace, presbyter Cardinalis (si adest) id faciet, quamuis sit assistens, si non sit alius presbyter: si non aderit, faciet vnus Episcopus Cardinalis: & si nõ aderit Episcopus, faciet Diaconus. tam in missis quam in vesperis, tam parato Pontifice in Pontificalibus, quam non parato. Et si nullus aderit Cardinalis, dignior prælatus incensabit, & dabit pacem Pontifici.

*S E C T I O T E R T I A D E
cima.*

*De receptione Principum, & primò
de receptione Imperatoris venientis ad urbem peregrinationis gratia.*

Q 5

FRIDE

FRIDERICVS Tertius anno salutis sexagesimo octauo supra millesimum quadringentesimum, Romam venit religiosæ peregrinationis gratia: eumq; Paulus secundus Pontifex maximus, summis honoribus excepit. Quæ igitur in suo aduentu maturè & prudenter ordinata sunt atque seruata, quoniam omnibus interfui, ex officio hîc annotabo, & vt posteri his vt (si voluerint) facîle possint, adnectam.

Vt primum igitur Pötifici nunciatum est Cæsarem in Italiam aduentasse, Romam via flaminia petiturum, iussit Prouinciarû Ecclesiæ Romanæ præfectos, per quas iter facturus erat, Cæsar vt venienti honoris causa obuiam irent Pontificis nomine ad fines Prouinciæ, illumq; cum omni suo comitatu publicis sumptibus magnificè exciperét, & honores ei omnes impenderent: iuberétq; per ciuitates omnes, qua esset transiturus clerum in porta obuiam exire cum crucibus, & deducere ad Ecclesiam cum Antiphonis, Versiculis, & orationibus, vt in Pontificali habetur. Deinde vt Ecclesiæ agrum Cæsarem intrasse cognouit, nobiles quosdam ex ordine equestri præmisit, qui Cæsari obuiam eant, gratulantes Pontifi-

Pontificis nomine prosperum eius aduētum, ei omnia Pontificis officia pollicentes. Post hos sunt missi duo sacri palatij causarum auditores, qui Spoleti, & duo deinde Archiepiscopi cum duobus Episcopis ex assistentibus Papæ, qui Marini Cæsari se exhibuerunt. Designauit præterea Pontifex duos Apostolicæ sedis Legatos, Guilleimum Episcopum Hostiensem Rotomagensem, & Franciscum Sancti Eustachij Diaconum Senensem, Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cradinales, datis mādatis, vt duorum dierum itinerè Cæsari obuiam irent. Sed Legati cum obuiam fiunt Imperatori, descendunt ex equis cum ex propinquo eum manifestè videant, & suæ maiestati reuerentiam faciunt, siue descenderit, siue in equo manserit: cōsueuit tamen & ipse descendentibus Legatis descendere. Die autem quo urbem intrauit, hoc ordine exceptus est, primi obuiam ière ad tertium lapidem, Vice camerarius, Præfectus, Senator, Conseruatores, Cancellarij vrbis, omnes cum habitu suæ dignitatis, & cum his capita Regionum, & alij Magistratus vrbani. cū ciuibus nobilioribus: quos nō multo interuallo ordines curiæ, & Căcellarię Officiales duce Episcopo Vrbinate correctore & ab breuiatore literarû Apostolicarû secuti sunt.

Tertio

Tertio loco prælati domestici Pontificis cū aulicis proceribus, & nobilibus multus ad secundum lapidem processere: sacer deinde Cardinalium senatus extra portam ad quingentos passus Cæsarem expectabit: cui aduenienti suo & Pontificis nomine fœlicem aduētum gratulatus est, verba faciente priore Episcoporum Cardinalium. Clerus vrbis in ipsa porta cum crucibus & reliquijs, vt Cæsarem exciperet, iussus erat. Hoc igitur ordine, quamuis propter serum introitum omnino feruari non potuit, urbem ingressus est. Primò procedebant mixtæ Cardinalium familiæ cum militibus Cæsaris, tum familiares Pontificis laici cum familiaribus Imperatoris: inde nobiles & barones, tum conseruatores cum Officialibus vrbis: deinde oratores Principum & Regum non prælati: postremò Senator & præfectus vrbis cum suis ornamentis: armiger Cæsaris cum ense nudo inter illos & Cæsarem solus equitabat. Sequebatur Cæsar sub baldachino medio inter duos seniores Episcopos Cardinales: cui in porta Vicarius Papæ, qui clero vrbis præest, paratus in Pôtificalibus, crucem exosculandam porrigere debet. Et clerus cantat, Ecce mitto Angelum meum. Et clerus supplicabundus præcedit immediatè ante præfectum & Senatorem. Imperatorem

ratorem sequuntur Cardinales per ordinem, Episcopi, presbyteri & Diaconi, officiales: & nobiliores ciues ducūt equum Cæsaris freno, & baldachinum portāt: post Cardinales sequebantur prælati Cæsaris cū prælatis oratoribus, & demum alij Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarij, Abbates, & alij curiales togati. Ex itinere duo presbyteri & duo Diaconi Cardinales diuertentes ad Pontificem præuenerunt, qui cum illis & nonnullis alijs prælatis atque aulicis suis cum pluuiali & mitra descendit ad Ecclesiam. S. Petri, vbi in capella maiori in sede eminenti sedens Cæsarem expectabat. Cæsar ordine quo diximus, ad gradus basilicę peruenit: vbi equo descendens, à Cardinalibus & alijs ad confessionem. B. Petri deductus est: vbi paratum faldistoriū erat, super quo d procumbēs aliquantulum orauit. Interim Cardinales omnes ad Pontificem ascendentes in locis suis federunt, & duo presbyteri & Diaconi qui præuenerant, Cæsarem apud faldistorium orantem expectantes, illum finita oratione deduxerunt ad Pontificem: qui vt Pontificem vidit, genu terram tangēs illum veneratus est, & accedens propius idem fecit: ascendens deinde ad solium in terram pronus Pontificis pedes osculatus est, deinde manum. Pontifex benigne illum susce-

fufcipiens, atq; à terra eleuans ad ofculū oris recipit, & affurgens eum modeste amplexatus est, moxque iussit eum sedere in fede pro eo honorifice præparata inter solium Pontificis, & sedilia Episcoporum Cardinalium: tum excepit prælatos & proceres Cæsaris ad pedis ofculū: deinde à duobus Diaconis Cardinalibus deductus Cæsar ad altare maius, ibi super paratum sibi faldistorium diutius genuflexus orauit. Interim chorus cātavit Antiphonam: Elegit eum Dominus, & excelsum fecit illum præ regibus terræ. V. Glorificauit illum in conspectu Regum. Re. Et non confundetur. Surgens deinde Pontifex sine mitra dixit Pater noster, Et ne nos inducas in tentationem. Ref. Sed libera nos à malo. Vers. Deus iudicium tuum Regi da. R. Et iustitiam tuam filio regis. Vers. Saluum fac Domine seruum tuum Fridericum Imperatorem nostrum. Respon. Deus meus sperantem in te. Vers. Mitte ei Domine auxilium de sancto. Ref. Et de Syon tuere eum. Vers. Nihil proficiet inimicus in eo. Ref. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Vers. Fiat pax in virtute tua. Ref. Et abundantia in turribus tuis. Vers. Domine exaudi orationem meam. Ref. Et clamor meus ad te veniat. V. Dominus vobiscum. Ref. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Deus

Deus qui beato Petro Apostolo tuo colatis clauibus regni cœlestis, animas ligandi atque soluendi Pontificiū tradidisti: intercessionis eius auxilio famulus hic tuus Fridericus Imperator noster à nexibus peccatorū suorum liberetur.

Prætex quæsumus famulo tuo. N. Imperatori nostro dextram salutis auxiliij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè & humiliter postulat, assequi mereatur. Omnipotēs sempiternæ Deus, Christiani Imperij protector & conseruator, da seruo tuo. N. Imperatori nostro virtutis inuictæ triumphum, vt ad nostram, & Ecclesiæ tuæ Sanctæ, atque fidelium omnium vnitatem & pacem, subditas illi facias vniuersas barbaras nationes. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

Posthæc Pontifex de folio descendit, & Cæsarem iterum amplexatus manu sinistra illum tenens, pariter palatium Apostolicum ascenderunt: qui in sacellum Sancti Nicolai ingressi aliquantulum confederunt, & familiariter confabulati sunt. Deinde Pontifex Cæsarem ad cubiculum illi paratum dimisit: iussitque Cardinales complures illum deducere, ipse verò cum suis per aliam sacelliportam ad cameram suam profectus est.

Dum

Dū Cæsar Romæ fuit, sæpe noctu vno vel altero famulo sociatus clam & indicto tempore ad Pontificis cubiculum accessit: cui Pontifex obuiam exiuit cū primū id potuit rescire, & discedentem ipse deduxit vsq; ad secundam & tertiam aulam: & aliquando ipse Pontifex inexpectatus ad Cæsar's cubiculum cum paucis venit, illumque quantum potuit honorauit, cum summa tamen grauitate & maiestate & in Ecclesia, & in via. In Ecclesia orante Pontifice super faldistorio sibi parato ante altare, vt fit, Imperator super aliud faldistoriū orabat à sinistris positum, coopertum purpureo ornamento cum puluinari etiam purpureo, & paruo scabello viridi etiam purpureo: sedes Cæsar's cum suo reclinatorio siue postergali sita erat inter sedē Pontificis & sedilia Cardinalium, in formam sedis Pontificalis, sed non tantæ altitudinis neque latitudinis: cooperta erat panno sericeo viridis coloris: & scabellum paruum habebat viride, super quod pedes tenebat Imperator: altitudo ipsius sedis ita erat instituta in capella Apostolica, vt non altior esset locus vbi federet Imperator, quàm vbi Pontifex teneret pedes: & item scabellum Cæsar's equale erat sedibus Cardinalium. Cum incēfabatur Pontifex per Cardinalem assistentē, mox incēfabatur Imperator per primum

ex præla-

ex prælatis assistentibus Pontifici: cum Pontifex pacem accipiebat ab assistente Cardinali, primo dabat pacem Imperatori, postea Diaconis assistentibus. Inter eundem semper manu sinistra illius dextram tenebat: volebātque vt æquali semper gradu incederet, quāuis modeste semper Cæsar reluctaretur. In discessu mandauit Pontifex, quod itidem vt in introitu honoraretur: sed ille summo mane cum paucis è suis conscenso equo antè recessit, quàm Cardinales consueuissent, pauci eius festinationem sunt assecuti. Donauit Pontifex Cæsarem pluribus muneribus, primū veste aurea, & equo albo phalerato, cum aliquibus iocalibus, cum reliquijs Sanctorum admodum preciosis, quorum precii supra duū millium aureorum ferebatur.

DE RECEPTIONE REGIS

uenientis ad urbem.

CVM Pontifici nunciatum erit Regem quempiam Romam venturum, mandet Rectori Prouinciæ, qua ille primum transiturus, vt venienti Regi ad fines agri Ecclesiæ obuiam vadat, illum Pontificis nomine benignè suscipiat, honoret, & per totam suam Prouinciā deducat, alātque cum omni sua familia publicis sumptibus. Cū ciuitates & insignia oppida intrabit, occurrat

R cicle-

ei clerus cum supplicatione & baldachino, cantantes hymnos, Antiphonas, Versiculos & orationes, vt in libro Pontificali habetur, & mittat quàm primum numerum equitum, qui sunt cum Rege, & qualitatem comitum eius ad Pontificem: mittantur deinde ad tres dietas duo prælati, qui occurrant Regi Pontificis nomine, & deinde quatuor alij ad duas: demum per quindecim aut sexdecim milliaria mittantur duo ex presbyteris siue Diaconis Cardinalibus Legati obuiam, qui Regem ad urbem deducant. Ordinentur qui in toto itinere, dum erit in terris Ecclesiæ, faciant expensas Regi. In die introitus Vicecamerarius siue gubernator urbis cum præfecto, Senatore, Conseruatoribus, Cancellarijs, capitibus regionum, & alijs Officialibus & nobilibus ciuibus primi exhibunt obuiam ad secundum aut tertium lapidem. Ad primum lapidem occurrat Regi familia Pontificis cum omnibus ordinibus & officialibus curiæ: sacer senatus Cardinalium in porta obuiabit Regi, & per priorem Episcoporum Cardinalium fient verba congratulatoria nomine Pontificis & collegij, & omnes Cardinales tangant manum Regi, & osculabuntur genâ: deinde hoc ordine intrabunt urbem. Primum præcedunt familiæ Dominorum Cardinalium,

dinalium, & curialium mixtim, familia deinde Pontificis cum officialibus curiæ secularis: videlicet scriptoribus Apostolicis abbreviatoribus & huiusmodi. Et cum familia Regis, barones, nobiles, conseruatores, oratores principum, & regum non prælati, præfectus urbis, & senator. Si quis princeps aut magnus nobilis erit cum Rege, locetur inter oratores laicos, vel cum Senatore aut præfecto pro dignitate sua. Nota tamen, quod orator Imperatoris semper præcedit senatorem. Sequentur deinde seruientes armorum cum suis baculis argenteis, quorum aliqui sæper discurrent, curâtes vt alij præcedant secundum datum ordinem. Deinde sacrum collegium Cardinalium, Episcopi, presbyteri, Diaconi. Rex verò erit medius inter duos seniores Diaconos in vltimo loco: post Regem erunt immediate duo aut tres cubicularij siue Secretarij sui: deinde Oratores, prælati, Archiepiscopi, Episcopi, protonotarij, abbates: & si quis, prælatus erit cū Rege erit inter prælatos oratores. Prælati ex familia Papæ in huiusmodi actibus, quando collegium est presens, nõ præponuntur alijs, quia collegium est tibi tunc nomine suo & Pontificis sed stabunt in loco suæ promotionis. Clerus urbis cum vicario occurrat Regi ad gradus basilicæ Sancti Petri: & ibi Regi

R 2 equo

exequo descendenti vicarius offeret Crucem osculandam. Et tunc præcedent cantantes Antiphonam, Ecce ego mitto angelum meum, &c. Et alios hymnos: & sic deducetur ad altare maius ordine quo venerat: vbi super faldistorium sibi paratum orabit genuflexus. Interim chorus cantabit responsorium, Posui adiutoriū super potētem, & exaltauit electum de plebe mea. Vers. Inueni David seruum meum: oleo sancto meo unxi eum. R. Et exaltaui &c. Item aliud, Tua potentia, tuum regnum Domine: tu es super omnes gētes: da pacem Domine in diebus nostris. Vers. Creator omnium Deus terribilis & fortis, iustus, & misericors. Ref. Da pacem &c. Finito responso, Rege ad huc prostrato permanente, prior Cardinalium dicit Versus & orationes infra scriptas supra Regem, stans in cornu dextro altaris, vbi dicitur Euangelium, Pater noster. Vers. Et ne nos inducas in tentationem. R. Sed libera nos à malo. Vers. Deus iudicium tuum Regi da. R. Et istitiam tuam filio Regis. V. Saluum fac Domine. N. Regē. R. Deus meus sperantem in te. Vers. Mitte ei auxilium de sancto. R. Et de Syon tuere eum. Vers. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Vers. Domine exaudi orationem meam. Resp. Et clamor meus

meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus. Deus, cui omnis potestas famulatur, da huic famulo tuo. N. Regi prosperum suæ dignitatis effectum in quo te semper timeat, tibi que iugiter placere contendat. Deus qui beato Petro Apostolo tuo collatis clauibus regni cœlestis, animas ligandi atque solvendi Pontificium tradidisti, concede vt intercessionis eius auxilio famulus hic tuus. N. rex à nexibus peccatorum liberetur. Prærende Domine. N. regi famulo tuo dextram cœlestis auxiliij, vt te toto corde perquirat, & quæ dignè & humiliter postulat, assequi mereatur. Per Christum Dominum nostrū Amen.

Surgat Rex ab oratione, & deducatur à Cardinalibus ad aliquem locum sibi præparatum ad hoc, & ibi eum dimittant cum duobus vltimis presbyteris, & totidem vltimis Diaconis Cardinalibus, alij omnes ascendant ad Pontificem: qui paratus cū pluuiali & mitra preciosis, exit ad publicum consistorium in prima aula Regali ornatum. Cum omnes sederint, facta à Cardinalibus consueta reuerentia. duo antiquiores Diaconi ibunt ad Regem cum sex aut octo prælatis acceptis à solio Pontificis: & illi duo iuniores ibunt ad consistorium, & facta reue-

rentia Sanctissimo Domino nostro, sedebūt in loco suo: & mox deducetur rex ad Pontificem à quatuor Cardinalibus in hunc modum. Primò præcedent familiares Regis, tū quatuor seruientes armorum, & post eos minister cerimoniarum, inde duo Presbyteri Cardinales, deinde Rex medius inter duos atipuiores Diaconos, & post eū sex aut octo prælati i p̄dicti. Rex tertio genuflectet in cōspectu Pontificis: duo presbyteri Cardinales præcedentes faciunt reuerentiam Pontifici, & expectabunt ibi stantes ante Pontificem: deinde ascendet primus Diaconus, & post eum Rex: qui genuflexus osculatur pedem Sanctissimi Domini nostri. Pontifex porrigit ei manū, quam postquā fuerit osculatus, leuet eum, & recipiat ad osculū oris. Interim ascendet & alius Diaconus his peractis, & aliquibus verbis gratulatorijs & gratias agentibus per Pontificem & Regem dictis, deducitur Rex à Diaconis ad sedendum post primum Episcopum Cardinalem, & ipsi reuertuntur ad sedendum ad locum suum. Et tunc si Pontifici placet, proponuntur ab aduocatis aliqua causæ: quibus finitis surgunt omnes, & Rex accedit ad Pontificem cum Cardinalibus, & eius familia osculatur pedes Pontificis. Deinde Pontifex cum omnibus reuertitur ad cameram, & mittit aliquos Cardinales, qui

les, qui deducant Regem ad cameram suam.

Et nota, quòd, secundum quod legi in pluribus libris cerimoniarum, Rex in prima die aduentus sui non debet seruire Pontifici in aliquo actu, neque in ferenda cauda, neque in mensa secum pranderet, neque in aliqua re. In alijs autem diebus portabit caudam pluuiialis, dabit aquam manibus, siue in Missa, siue in mensa, & in conuiuio portabit primum ferculum, & in collatione primum potum, & huiusmodi: sedebit autem ubicunque erit in publico, aut in secreto cum Cardinalibus post primum Cardinalem super cussinum aureum, siue purpureum, & in loco suo incensabitur, & capiet pacem per eundem, vt alij Cardinales.

Pontifex donabit Regem aliquibus muneribus deuotis & preciosis, veste aurea, & equo phalerato, sicut fecit Sixtus quartus Christigeruo Regi Daciæ, & Ferdinando Regi Siciliæ: qui Romam venerunt tempore Iubilei, anno millesimo quadringentesimo decimo tertio.

In discessu sociabitur Rex à Cardinalibus vsque ad portam ciuitatis. Si Rex veniet ad urbem ob aliam causam, quā peregrinationis

possent omitti omnia, quæ fiunt in Ecclesia Sancti Petri. Et sine supplicatione clerici deduceretur à Cardinalibus ad locum designatum, & inde ad consistorium publicum, ut dictum est. Si verò Pontifex non esset Romæ, neque in terris suis, quando Rex aliquis ad eum veniet, tunc neque per tot dictas mitteret ante eum, neque faceret ei expensas: in ingressu autem honoraretur, & reciperetur in consistorio publico, ut superius dictum est.

DE RECEPTIONE REGINÆ.

S aliqua regina venerit Romam, honoraretur, & in eius aduentu omnia seruantur, quæ dicta sunt de Rege in omnibus & per omnia, & in Ecclesia dicuntur, quæ inferius ponemus: sed non recipietur à Pontifice ad osculum oris, sed ad pedes & manus: neque poneretur ad sedendum inter Cardinales, verum salutato Pontifice post osculum pedis & manus Papa surgeret, & rediret ad cameram suam, & illa dimitteretur cum aliquibus Cardinalibus ad locum sibi paratum. Quod tamen seruatum non fuit in Regina Daciæ tempore Sixti quarti, & Innocentij octavi. non enim recepta fuit in consistorio sed à collegio deducta ad domum suæ habitationis. In Ecclesia fieret ei suggestus ornatus extra & propè capellam, ubi cum suis

suis ancillis posset stare, & audire Missam, & cum Diaconus thuris suffitu excipit Cardinales: Reginam acoluthus vnus eodem modo excipiat: similiter, cum datur pax Cardinalibus: Subdiaconus qui seruit in Missa, portet pacem argenteam, siue auream osculandam Reginæ. Neque illa seruit in aliquo Pontifici, nec debet esse aliquo modo in conuiuio cum Pontifice. In porta igitur Ecclesiæ Sancti Petri, super gradus occurrit ei clerus cum supplicatione indicta, & prælatus offert ei crucem osculandam: & chorus cantat Responsorium: *Ista est speciosa inter filias Hierusalem: Sicut vidistis eam plenam charitate, & dilectione in cubilibus, & in hortis aromatum. Vers. Ista est speciosa, quæ ascendit de deserto delicijs affluens. Sicut vidistis. &c. Gloria patri. &c. Sicut vidistis &c. Deinde cantando: Te Deum laudamus perueniunt ad altare maius: ubi Regina super faldistorium orat. Interim prælatus stans apud altare dicit super eam versiculos, & orationem videlicet. *Ver. Saluam fac ancillam tuam Domine. Resp. Deus meus sperantem in te. Vers. Mitte ci auxilium de sancto. Respon. Et de Syon tuere eam. Vers. Nihil proficiat inimicus in eo. R. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. Vers. Fiat pax in virtute tua. Respon. Et ab-**

undantia in turribus tuis. *Verf.* Domine exaudi orationem meam. *Respon.* Et clamor meus ad te veniat. *Verf.* Dominus vobiscū. *Respon.* Et cum spiritu tuo. *Oremus*

Deus, cuius prouidentia in sua dispositione non fallitur, ineffabilem clementiam tuam supplices exoramus, vt sic Hester reginam Israeliticæ plebis causa salutis ad Regis Assueri thalamum, regnique sui confortium transire fecisti: ita hanc famulam tuam Christianæ plebis salutis gratia: ad gratiam tuam transire facias: vt tibi super omnia iugiter placere desideret, & te inspirante: que tibi placita sunt toto corde perficiat, & de xtra tuæ potentie illam semper hic et vbique circumdet: Per Christum Dominum nostrum, Amen.

*DE RECEPTIONE PRIMO.
geniti Regis.*

Primogenitus Regis, quia est hæres regni, & futurus Rex, si superstes erit, honoratur eisdem fere cerimonijs in suo aduentu: sicut de Rege diximus: pauca mutabuntur. Non mittentur obuiam per tot dies prælati: neque mittentur Legati Cardinales, sed per vnum, aut duos dies mittentur etiam aliqui Prælati, & collegium obuiabit in porta vrbis

ta vrbis, descendet ad palatium Apostolicū: & ducetur suo tempore à duobus Diaconis ad Pontificem ad publicum consistorium, & post receptionem ad osculum, sedebit post primum presbyterum Cardinalem: & non post primum Episcopum: vt sit aliqua differentia inter patrem & filium. Si venerit Romam causa deuotionis possit recipi in Ecclesia Sæcti Petri sicut de Rege diximus, sed in orationibus non diceretur. s. Rex. sed simpliciter famulus tuus. N. omnia alia seruentur, vt superius dictum est de Rege. In capella fedebit vt diximus Thure excipietur, & accipiet Pacem vt Rex. In recessu deducetur à collegio Cardinalium vsque ad portam ciuitatis, & semper erit medius inter duos Seniores Diaconos Cardinales: vt in vltimo loco tam inueniendo: quàm in redeundo.

*DE RECEPTIONE ALICVIVS
Principis electoris Imperij, sive alterius maximi Principis.*

Principes electores Romani Imperij digniores habentur alijs principibus præter Reges, sicut Cardinales alijs prælati ratione electionis. Hi septē numero sunt, tres Archiepiscopi, Coloniensis, Maguntinus, & Treue-

Treuerensis: tres Principes, Comes Palatinus Rhēni. Dux Saxonie, Marchio Brandenburgensis: septimus additus fuit Rex Bohemie. Colonienſis cancellaria Imperiali præſtatur per Italiam, Maguntinus qui vt Decanus eſt electorum per Germaniam, Treuerenſis per Gallias: & ſingulis illorum ſua prouincia & diocēſi procedit ſecundum Caroli quarti ſanctionem, Palatinus, qui inter laicos primum locum obtinet: Archidapifer eſt Imperij, & ad eum pertinet deferre aureum pomum ante Cæſarem. Dux Saxonie Archimareſcallus & enſem nudum ante Cæſarem præfert. Brandenburgensis camerarius Imperij cenſetur, & ante Cæſarem ſceptrum Imperiale portat. Et quamuis ille Comes, hic Marchio dicatur: ſunt tamen & Ducatus titulo omnes inſigniti. Nam Palatinus ex Ducibus Bauariæ primus habetur: & Brandenburgensis Pomeraniæ, & Stetinensem Ducatus obtinet. Sed Comitatus & Marchionatus ſunt tributati eligendi potestas. Hæc volumus delibasse, quæ non facile alibi legas: vt omnes ſciant quantam auctoritatem nomen electoris Imperij ibi vendicat: quos tam prælatos quam Principes pari modo honorandos eſſe in eorum aduentu ad curiam cenſeo, niſi in ſedendo, vt poſtea dicemus.

Princeps

Princeps igitur maximus excipietur, vt agrum Eccleſiæ Romanæ intrauerit, omni humanitate & honore, vt diximus de Rege: ſed non tanto apparatu, neque clerus ibit obuiam cum proceſſione: mittentur aliqui à Pontifice obuiam per vnum aut duos dies. In introitu eorum familie Cardinalium ſigillatim vnaqueque per ſe extra portam per quingentos paſſus, vel circa exhibent obuiam Principi, gratulabuntur ſœlicem eius aduentum nomine heri ſui, & offerent domum & eius bona. Oratores Principum & Senatus vltius progredientur, familia Papæ poſt alias familias ibit obuiam Principi, & demum duo Cardinales nomine Pontificis & collegij paulo extra portam Principi occurrent, & poſt congratulationem capient eum medium, & ducent ad Pontificem in publicum conſiſtorium hoc modo. Præcedent familie Cardinalium, & primum qui in breuibus ſunt: deinde familia Principis cum ſuis ſacris: demum familiares Papæ laici cum nobilibus: poſtremò Oratores non prælati, Princeps deinde medius inter dictos duos Cardinales, & ante eos ſeruientes armorum: poſt vero prælati oratores cum prælatiſ Papæ: deinde ſi quis prælatus erit cum principe honorabitur pro ſua dignitate, poſtea ſequentur alij prælati ordine ſuo conſueto: deducetur princeps ad pala-

ad palatium, & expectabit in parua capella cum sua familia, illi duo Cardinales ibunt ad Pontificem, qui paratus ex more exhibit ad publicum consistorium paratum in aula vltima non in prima regia, & facta reuerentia à Cardinalibus proponetur aliqua causa ab aduocatis, & cum prima erit finita vel ante, si placebit Sanctissimo Domino nostro, quatuor aut sex prælati ex primis assistentibus discedent à pedibus Pontificis & ibunt ad deducendum principem ad consistorium, qui veniet medius inter duos primos iuniores: & facta reuerentia recipietur à Pontifice ad osculum pedis, manus, & oris: deinde post aliqua verba, quibus & gratias aget, & gratulabitur, surget, perque clericum cerimoniarum deducetur ad sedendum inter duos vltimos Diaconos Cardinales, & proponetur aliqua causa, vel finietur proposita: finito consistorio surgent omnes, & princeps cum aliquibus Cardinalibus ibit ad Pontificem, & illo stante, & cum Pontifice confabulante poterunt eius familiares osculari pedes Papæ. postea Papa reuertetur ad cameram suam, & princeps ibit immediate post crucem inter duos iuniores Cardinales, & sic sedebit in Ecclesia: & ibi quandoque erit cum Reuerendissimis Cardinalibus

nalibus. Et cum abscedet à Papa & ibit ad locum sibi assignatum: debet deduci ab illis duobus Cardinalibus: qui eum deduxerunt ad palatium.

DE RECEPTIONE PRINCIPIS non ita clari.

Princeps autem non elector Imperij, siue Dux non ita clarus magnus tamen iisdem fere cerimonijs honorabitur, sed non ibunt obuiam ei Cardinales aliqui, neque sedebit inter Cardinales: verum post omnes Cardinales, & erit medius intrans inter duos primos prælatos Pontificis, cætera vt supra. Et si esset Dux, aut princeps maioris fortunæ: qui non deberet sedere in sedibus Cardinalium non recipitur in consistorio publico, sed modo supra dicto deducitur ad suum hospitium.

DE PRINCIPE ELECTORE prælato.

Princeps elector Archiepiscopus videlicet Maguntinus, Coloniensis, siue Treuerensis quamuis præcedat laicos electores, cum vltra sacram dignitatem etiam ducatus titulo decorentur, tam familiariter consueverunt à Pontifici tractari in sedendo: vt audiui. Nā ex eis nemo meis temporibus ad curiam venit

Credo

Credo tamen quod debeant recipi: vt alij principes electores. Et in sedendo erit ille Archiepiscopus elector post omnes Cardinales in sede Diaconorum Cardinalium. Si tamen erit præsens alius similis princeps, quia tunc ipse non cederet illi, poterunt, si erunt plures, sedere in eodem sedili, secundum ordinem ipsorum.

DE RECEPTIONE ORATO-

rum, siue Legatorum Regum & principum, seu rerum publicarum.

Pridie quàm Oratores sunt ingressuri urbem, debent id significare honesto modo. Et si ipsi Oratores veniunt ad præstandam obedientiam summo Pontifici, siue ob aliquam rem magni momēti, & spectantem ad bonum publicum, tunc Pontificis nomine debet intimari per cursores Cardinalibus & prælatis curiæ dies & hora introitus illorum oratorum, & per quam portam, & vt mittant familiam ad honorandum. Et nota, quod intimatio huiusmodi non consuevit fieri nisi in casibus prædictis: cum autem Oratores ob res priuatas suorum Dominorum veniunt, non mittuntur familiæ, sed priuati amici mittunt. Tempore Sixti cerimoniam huiusmodi fuerunt multò laxiores, idque ambitioni & gratiæ datum, non improbandum, si res ad pristinam grauitatem reducere-

ducerentur. Die igitur & hora prædicta, familiæ Dominorum Cardinalium separatim exhibunt obuiam Oratoribus per medium mihiare, vel circa extra urbem. Si veniunt per portam Sancti Petri, familiæ non transeunt domum leproforum, neque vllō modo ascendunt montem: & similiter si per portam Sanctæ Mariæ de populo, non transeunt portem Aemilium. Aduenientibus oratoribus, ille cui commissum est à Cardinali accedit, & nomine Domini sui gratulatur scelicem aduentum oratorum, & dicit Dominum suum misisse familiam suam ad honorandum illorum introitum propter reuerentiam, deuotionem, affectionem, siue beneuolentiam, ex domini illius conditione cuius titulos diligēter seruare debet, erga quæ habet dominum illorū, & pollicetur, atque offert omnē operam Domini sui, domū, familiā & omnia quæ potest, quāndocunquē operam requirerent illorum, & habito ab illis responso, recedunt ad partem, dant locum alijs, & vadunt ad loca sua, & semper honorabiliores remanent cum oratoribus: familia Papæ debet eis occurrere paulo extra portam, & facta salutatione aptantur per clericum cerimoniarū in hunc modum. Primò procedunt familiæ curialium tam Cardinalium quàm aliorum, qui in breuibus sunt, deinde sarcinæ, & fami-

lia oratorum nouorum bini & bini, post familiares Papæ laici, & nobiles, ac barones, si qui sunt, tum seruientes armorum cum suis baculis argenteis: Inde oratores, quorū primus erit medius inter duos primos prælatos Pontificis. Deinde si erunt plures oratores ponentur vnus post alium medius inter vnū prælatum Pontificis, & vnum ex oratoribus principum, qui sunt in curia, siue sint prælati, siue laici, & prælatus Pontificis erit à dextris noui oratoris, & orator antiquus à sinistris. Quando nõ erunt plures oratores noui sequentur vnus prælatus palatij & vnus orator, & qui superabundabunt siue prælati palatij: siue oratores: ibūt bini & bini. Quod si oratores essent tot numero: vt & prælati Papæ, & oratores antiqui non sufficerent ad retinēdos eos medios: ibūt post primum, qui erit inter duos, vt diximus ex palatio, alij bini & bini, vnus orator nouus & vnus prælatus palatij, siue vnus orator antiquus, & hoc alternatim. videlicet post primum erit vnus orator antiquus: deinde vnus prælatus palatij, & sic deinceps vsque ad vltimum. Sequentur deinde alij prælati suo ordine, & post eos Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, acoluthi, cubicularij, alij familiares Papæ togati, demum alij curiales, Cū peruenerint ad portam hospitij nouorum

rum oratorum, ipsi noui oratores firmabunt se ante portam in equis: & agent gratias prælati & oratoribus, qui eos deduxerunt, & sic remanebunt in porta respondentes facientibus reuerentiam cum capite detecto, quousque prælati omnes transeant, & discedant, tunc intrabunt domum: & descendant ad quiescendum. Neque prius ibunt in publicum quàm uisitauerint summum Pontificem. Die deinde statuta parabitur consistorium publicum in aula conuenienti oratoribus, vt alias diximus, & pridie intimetur Cardinalib⁹, prælati, & officialibus curiæ, hora consueta, Domini Cardinales veniunt ad palatium, & summus Pontifex paratus pluuiali, & mitra preciosis exit ad publicum consistoriū. Interim oratores ipsi veniūt ad palatiū comitati ab amicis, & aliqui Cardinales amici solent mittere familias suas ad deducēdum eos ad palatium: nam tales Cardinales præueniunt aliquantulum alios, & statim mittunt familias. Et est aduertendum, quod Papa non prius exeat ad cōsistoriū q̄ oratores intrauerint palatium, ne indecēter oporteat eū expectare. Illi autem vt descenderint, expectabunt in capella minori, vel si consistorium erit in aula regali: expectabunt in aliquo loco inferius ad hoc eis parato, cū Pōtifex & alij se-
derint

derint: fit reuerentia à Cardinalibus more solito. Deinde proponitur aliqua causa ab aduocatis. Tūc clericus cerimoniarum perquiret à reuerendario: qui habet curam signaturæ: quot cause sint proponēde, & cū tēpus videbitur, assumat prælatos è numero assistentium Papæ tot, quot sufficiant pro numero oratorum, videlicet, si erit vnus vel duo oratores, nō assumantur minus quàm quatuor, & deducātur medij. Et si fuerit inter oratores aliquis prælatus, debet deferre cappā. Oratores si essent sex, octo, vel plures oratores, tot assumantur prælati: & vnus ultra vt primus orator sit medius, alij vnus orator & vnus prælatus, qui prælati ibunt simul ad locum, vbi oratores expectant, & eos deducunt ad consistorium. cū apparuerit in conspectum Pontificis: Tertiò cum distantia genuflectunt, prout clerus cerimoniarum, qui eos præcedet, ostendet, & tunc aduocatus tacebit: etiam si sua propositio non est finita. Oratores præeunte primo prælato ad Pontificem ascēdent, & recipiuntur ad osculum pedis, manus, & oris, & genuflexi dicent secrete aliqua verba, & præsentabunt Papæ literas credētiales: vel publica documēta commissiōis eorum, quas prius osculabūtur, quàm in manibus Pontificis tradant. Pontifex literas, & instrumenta dat

ta dat secretario, & oratores per clericū cerimoniarum ducūtur retro scamnū presbyterorum Cardinaliū, quod est in cōspectu Pontificis, & ibi stāt quousq; sit tēpus exponēdi. Aduocatus autē si non finierat, prosequitur causam suā. Et ea finita, Secretarius Pontificis surgit, & legit literas, & instrumēta stās ante Pontificem clare & distincte pronūciando, ita vt benè ab omnibus intelligatur. Quibus finitis: orator cui incumbit stans detecto capite: accepto signo incipit orationē suam & alij eius collegæ simul stantes capite detecto permanēt: & illo se inclināt, vel genua flectente pariter se inclinant, & genuflectunt. Finita oratione Pontifex respondet vt sibi videbitur. Procurator autem fiscalis rogat omnes protonotarios, clericos cameræ, & alios notarios publicos de obediētia præstita, vel actu factō, & responso Pontificis: & petit instrumentum & instrumenta. Post responsum surgūt omnes, & oratores interim veniūt ad Dōminum nostrū ad circulum cū aliquib⁹ Cardinalibus, & eorū familiares osculantur pedes Pontificis: qui mox reuertitur ad cameram suam: vt venerat. Oratores deducūtur ad hospitium suum à suis amicis particularibus, & nō à familijs Cardinalium: quia illi debent comitari Dominos suos.

SECTIO QVARTADECIMA,
De Concilio generali.

Cripturi Cerimonias in sacro generali Concilio seruandas primùm de loco concilij, & sedium dispositione differendum putamus: deinde de personis, & earum habitu: tertio de ordine rerum gerendarum, & vltimò de sacris precibus, & orationibus ad Deum.

Generale concilium: tunc canonicum & legitimum reputatur: cum à Romano canonico Pontifice inducitur, vel quid schismatis sæuētis pro cella catholica Ecclesia sibi ipsi indicit. Neque cōcilium aliquod susceptum legimus: quod Apostolica beati Petri sedes non probauerit, illique vel per suum antistitem Romanum Pontificem, vel per eius legatos non præfuerit.

DE LOCO ET SEDIBVS
concilij.

IN dicto igitur concilio generali ornatur locus concilij, id est vbi publicæ sessiones habendæ sunt in Ecclesia cathedrali, siue alio capaci loco in hunc ferme modum.

Primum

Primum caueatur, vt nullus omnino aditus relinquatur ad ipsum locum præter vnum tantum, qui valuis & firmis clausuris obserari possit. Si erit Ecclesia cathedralis, relinquenda erit dummodo sit capax pars superior apud altare maius promissis solennibus celebrandis, & aëribus, aut alia materia separanda à parte inferiori: in qua sedes aptabuntur pro cōcilio. Igitur in capite loci vbi sessiones celebrandæ erunt: cōstituetur thalamus pro sede Papæ: cū tribus gradibus debitæ proportionis, latitudo vltimi plani erit decē palmorum, longitudo verò duodecim: in medio erit sedes cū suo postergali, & cū scabellis magno & paruo, & omnia erunt ornata: vt fit in publico consistorio: erunt etiam duo scabella hinc inde pro Diaconis assistentib' Papæ. In ista lineamille aliæ erūt sedes: nisi fortè Imperatoris, aut Regum: si quis istorum esset inter futurum concilio. Sedes Imperatoris parabitur iuxta sedē Papæ: quæ habebit duos gradus coniunctos gradibus Papæ, sed nō tantæ latitudinis aut lōgitudinis. erit ornata cū panno aureo post tergum sed nō supra caput, habebit scabellum paruum ad pedes viridi colore pictū. Et aduertendū q̄ locus, vbi sedet Imperator nō sit altior loco, vbi tenet pedes Pōtifex. Si vero reges adessent vnus vel duo:

parētur sedes pro eis cum postergali vsq; ad spatulas, & ordinentur vt scamna Cardinalium, habebunt tamē puluinaria ex cramefino, & scabellum viride sine gradibus, & ponentur hinc inde non ad lineam omnino sedis Papę sed aliquātulum transuersa, vt possint respicere ad faciem Pontificis à dextris, deinde & à sinistris intra gradus sedis Papalis. Per longitudinem loci erunt scamna pro Cardinalibus, & prælatis cum postergali, & vnico gradu, longitudinis octo cannarum: vel circa, sed media pars à dextris pro Episcopis, & presbyteris, & alia pars à sinistris p̄ Diaconis Cardinalibus erit aliquātulo eminentior videlicet quatuor: aut quinque digitorum altitudine, pulchrioribus pannis ornata. Post scamna prædicta intrāsuersum ante faciē Pontificis ad lineam erigantur quatuor sedes patriarchales distinctæ & separatæ suis postergalibus, & gradibus ad similitudinem scamnorum prædictorum, & collocentur paribus interuallis: ita vt quadraturam facientes lineam transuersalem impleant, & inter duas medias erit quasi ianua, & aditus ad sedes primæ quadraturæ. Intra hanc primam quadraturam fient sedilia humiliora sine gradibus, & sine postergali per longitudinem cum transuersa vsque ad aditum: qui debet relinqui latitudine vnus

ne vnus cannæ vel circa. post primam quadraturam fient & alia scamna post priora eiusdem fere altitudinis sine postergali tamē, quæ complectantur post etiam patriarcharum sedes, relicto spatio pro auditu, & item si locus erit capax, fiat alius ordo sedilium post secundum, & tot quot loci amplitudo, & prælatorum numerus exigit: Erigatur etiam in dicto conuentu altare aliquod cum Cruce, & sacra Eucharistia, siue reliquijs sanctorum in loco congruo: vbi possit Pontifex orare cum venit ad concilium, & cum dicit preces pro synodo illuc faciem conuertere.

Si autem Papa non erit futurus in concilio: poterunt scamna prædicta fieri apud altare maius sine sede Papali. Et præsidens concilij finita missa paratus sacris vestibus ac si esset celebraturus sedebit in faldistorio posito ante altare vertens renes ipsi altari.

*QVI HABENT VOCEM DE-
liberatinam in concilijs.*

IN concilijs autē illis venerandis, ac sacrosanctis: quibus fides nostra, & recta viuendi norma purgata, atque firmata est, non legimus interuenisse statuendi causa nisi Episcopos & abbates, & hij tantum decretis se

subscribent. Episcopos appellamus etiam Episcoporum principes: quoniam hæc est suprema in Ecclesia Dei potestas, inferioris autem gradus Ecclesiasticos viros, & principes seculares consulendi, ac instruendi gratia, non autem decernendi intererant: qui (vt periti aiunt) consultiuam vocem habent in concilijs, non definitiuam seu deliberatiuam. Aderunt igitur in concilijs ad statuendum Romanus Pontifex tanquam rector & moderator totius Ecclesie, pastor gregis dominici, et omnium Episcoporum Episcopus. Sacer Cardinalium senatus, patriarchæ, primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, quibus non immerito & ordinum religiosorum generales magistri additi sunt, denique omnes prælati, qui secundum formam iuramenti, quod præstant cum ad dignitates promouentur, ad synodum venire tenentur. Alij autem vt diximus differendi, instruendi, consulendiue gratia poterunt interesse, non tamen in sessionibus publicis induti sacris vestibus sedebunt, neque sententiam dicent.

DE DIVERSIS OFFICIALIBUS concilij.

Aderunt etiam diuersi magistratus, & ministri concilij, quos tamen Pontifex summus (si præsens erit) constituet alios, qui nego-

negotia proponenda suggerant. Alios qui venientes ad concilium in volumine describant, missorum, ac legatorum facultates examinent, & publica documenta rimentur. Alios qui locum concilij custodiant. Gesta autem concilij excipere, & in publicam formam redigere spectat proprie ad protonotarios Apostolicos, clericos cameræ, & secretarios Papæ, qui tamen antequam scriptura sua publicent, corrigenda illa exhibeant his, qui à Pontifice, siue à concilio erunt deputati. Sedes autem omnibus consignabunt clerici cerimoniarum: Si Papa erit in concilijs, & cum difficultas aliqua orietur, consulent super ea re summum Pontificem. Sin vero summus Pontifex abesset, constituerentur à concilio, qui sedibus cõsignandis præsentent.

ORDO SEDENDI IN CONCILIJS.

Ordo autem sedendi in publicis sessionibus hic erit. Summus Pontifex in throno Pontificali sedebit, cui à lateribus super scabellis sedebunt Diaconi duo assistentes, & prior presbyterorum in scabello etiam in loco eminenti, siue à dextris, siue à sinistris, prout in capella cum Papa celebrat, sed tunc, & quoties in diuinis ministrat, vt capellanus assistens erit indutus pluuiali, non planeta. Imperator, si aderit, sedebit in sede sua ad dextram

dextram Pontificis, & tunc Diaconi nõ sedebunt apud sedem Papæ, sed ante ipsam sedem hinc inde super paruis scabellis, vt erat mos antiquis, & hoc ne Diaconus à dextris videatur sedere medius inter Papam, & Imperatorem. Reges sedebunt in nominatis sedibus suis: Episcopi, & presbyteri Cardinales in prima parte eminentiori scamnorum à dextris, Diaconi Cardinales præter illos duos in prima parte sinistris. Patriarchæ quatuor Ecclesiarum Constantinopolitanæ, Antiochenus, Alexandrinus, & Hierosolymitanus sedebunt in quatuor illis sedibus singularibus contra faciem Pontificis. Et nota quòd prædicti Patriarchæ in missis, & alijs actibus siue sint parati, siue non, sedet ante assistentes Papæ. Alij Patriarchæ, primates, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates parati sedebunt in scamnis post Cardinales hinc inde, primùm tamen locum habebit vicecamerarius, si erit prælatus. Et ita seruatum legimus in concilio Pisano præsidente Alexandro quinto, & in Constantinensi præsidente Ioãne vigesimo tertio. Deinde oratores regum, & principum, si erunt parati, inde reliqui prælati parati. Et impleta prima quadratura scamnorum, implebuntur reliquæ post illam: postremi erunt Generales ordinum. Et aduerte, quòd prælati omnes

omnes cuiuscunque sint gradus secundum Gregorij Papæ decretum, sedebunt inter collegas suos secundum ordinem, siue promotionem suam. Assistentes Papæ parati sedebunt super gradus thalami Pontificalis ad sinistram partem, Protonotarij apostolici, & clerici cameræ ad dextram, subdiaconi verò auditores rotæ, & acoluthi in parte anteriore ad pedes Papæ. Super planum sedebunt duo cubicularij secreti Papæ, decanus auditorum, qui seruit de mitra, & secretarius Papæ si non est prælatus. Oratores autem laici, siue non prælati sedent intra primam quadraturam in sedibus illis humiliorib⁹ pro dominorum suorum dignitate, ita vt digniores sint propinquiores primis scamnis Papæ, & si aderit aliquis magnus princeps sedebit in scamno Diaconorū post omnes Diaconos, si alias cõsuevit sedere in suo scamno, alij inferiores Domini laici inter vel post oratores nõ prælati, secundū eorum qualitatem. Cæteri verò sacerdotes, & clerici, qui aderunt, stabunt post scamna prælatorū, vt poterunt.

ORDO RERVM GERENDARVM
in concilijs.

Ordinem autem rerum agendarum ex antiquis cõcilijs propter eorum vetustatem

statem colligere nõ potuimus, nisi quantum ad sefsiones pertinet, in quibus discussa cõmuniter proponebãtur, & per verbum, Placet, à patribus firmabãtur. Sed quoniam nouissimorum conciliorum Constantiensis, & Basiliensis res gestæ diligentissimè jannotatæ fuerunt, & in ordine fatis inter se congruant, modum in illis seruatum perstringemus, sed defuit in Basilien. congregatione multitudinis in sanctos Episcopos reuerentia, & superabundauit temeritas, atque arrogantia, quando non pluris fieret sententia optimi cuiusque antistitis quàm minimi canonici, & id quod ad Episcopos spectat, diffinire, & sancire vnusquisque sibi, arrogaret, vnde Ecclesiam Dei, quam imitari conuenit, in diurnã, & perniciosam scissuram adduxit. Ordinem igitur profectò illius concilij, & procedendi modum laudarem, si prælatis tantum, vt prisci voluerunt, decernēdi, & diffiniendi potestatem permisissent. Sed abstinebunt (vt arbitror) postea horum exemplo ab huiusmodi nouitate, & benè ordinata idoneis ministris cõmittent. Modum igitur hunc seruabant, qui absente Pontifice non incompetenter fortasse seruare poterit, si prælatis vt dixim⁹, relinquetur tãtum statuendi facultas.

DE CONSTANTIENSI, ET BASILIENSI CONCILII.

Primùm omnes ad concilium venientes siue suo, siue alieno nomine per cursores præordinatos describebantur: tum patres omnes per quatuor nationes diuidebant Italianam, Germanicã, Gallicanam, & Hispaniensem. In Cõstantiensi tamen synodo: quia Hispani cum suo Benedicto decimotertio diu in contumacia persistentes non affuerūt nisi in sine. Angelicana, quartum locum obtinuit, quæ Basileæ cum Gallicana est connumerata. Ex nationibus pari ex vnaquaque numero quatuor conuentus creabant: quas sacras deputationes vocitabant, locis, vocabulis, & potestate discretas. Nam in prima fidei catholicæ: secunda de pace populi Christiani: tertia de reformatione Ecclesiæ, & in postrema de alijs emergentibus negotijs agitabatur. Erant cuique conuentui separata tribunalia, & loca, in quibus cõuenirent proprij magistratus: Præsides qui concionem aduocaret, negotia proponeret, & secundum maioris partis sententias concluderet. Promotor, qui tanquam curator publicus ingereret negotia, instaretq; vt absolueretur. Scriba qui gesta decretaq; publicis documētis annotaret. Nūci⁹ deinde siue apparator, qui patres cõuocaret, citaret, edicta proponeret, & similia. Conueniebant hæc collegia ter in hebdomadæ eiusdem horis in

ris in proprijs prætorijs, vbi re diuina peracta rebus gerendis operam dabant. Et quatuor deinde sacris deputationibus duodecim virorum collegium eligebatur, terni ex vnoquoque conuentu, & natione, viri doctrina, & experientia clari, ad hos negotia omnia primum deferebantur, qui rebus mature digestis vel ea respuebāt, vel si admittēda videbantur ad collegium, cui competerent, remittebant, eratque his potestas, cum aliquid grauē instaret, conuocare quatuor conuentus etiam extra ordinem. Cæterum, quæ à duodecim virorum collegio ad quempiam ex quatuor cōuentibus remittebantur, proponebantur per præfidentem illius conuentus, neque licebat illa die de propositis decernere, nisi res manifeste celeritatem necessariam exigeret. Quod maior deinde pars statuisset ad alios tres conuentus deferebatur: eorum opinio cum rationibus, & argumētationibus vtriusque partis. Quod per tres conuentus approbatum erat, ad præfidentem concilij publicis documentis deferebatur, qui statuto die in generali congregatione de ea referebat, neque licebat præfidentē de aliqua re agere cum patribus in generali conuentu, nisi prius de ea deliberatum (siue vt aiebant) conclusum fuisset per quatuor, aut saltem per tres deputationes. Demum vbi quip-

quipiam à patribus approbatum erat in generali congregatione, quæ octauo quoque die frequentabatur, in formam decreti redactum in publica sessione ritu solenni statuebatur.

DE GENERALI CONGREGATIONE in concilijs.

Generalis congregatio differt à publica sessione, quòd in illa res statuendæ per quatuor deputationes discussæ approbābatur hoc modo. Vbi in sacris deputationibus aliquid censebatur, præfidentis illarū quisq; in suo conuentu id firmabat his verbis. In nomine Sanctę Trinitatis Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Ego cōcludo in talem sententiam. Idem fiebat deinde in generali congregatione, vbi verò præfidentis concilij præfidentium deputationum vota cognouerat, concludebat nomine totius concilij. Oportebat tamen illum concludere secundum præfidentium vota, his peractis cum res ita exigebat publica sessio indicebatur. In omnibus tamen supradictis, si Papa erit præfens, ipse erit rector, moderator, ac dispensator, & deputationes, collegia, magistratus, & rerum omnium ordinem pro suo arbitrio constituet. Quæ ideo recensuimus: vt posteri hinc capere possint, quæ res publicæ magis expedire videbuntur.

SACRARVM CERIMONIARVM
DE PVBLICA SESSIONE ET
sacris precibus.

Publicæ sessiones his cerimonijs celebrari cōsueuerūt. Antequā prima sessio celebretur, indicitur omnibus cōsiliarijs tri-
duanū ieiunium, deinde statuta die Pontifex cū omnibus prælatis, & alijs qui interesse debent, ac clero cū sacra pōpa, si placet, venit ad locū consilij, vbi p̄ ipsum Pōtificē, vel aliū prælātū cantatur missa de Sancto Spiritu, & fit Pōtifici reuerentia per Cardinales, & omnes prælatos paratos. In alijs sessionibus non solet semper cantari missa solennis ante, sed Papa audita missa priuata venit ad consiliū cū pluuiali rubro, & mitra preciosa, & facta oratione ante altare ascēdit ad sedem suam, & similiter omnes alij sedēt in sedib⁹ suis pre-nominatis, & fit ei reuerētia à Cardinalibus cum suis cappis laneis, si prius non est facta, deinde duo seniores Diaconi accipiūt dalmaticas, & vnus eorū stolam & manipulum, quia est cantatur⁹ Euāgelium, subdiaconus etiā paratur, deinde accedūt ad Pontificem, & imponunt ei sandalia, & dicitur psalmus: *Quam dilecta.* Interim Cardinales, & alij prælati accipiunt paramenta sibi conueniētia omnes rubri coloris, omnibus indutis aliquantulum quiescunt. Tunc silentio facto Diaconus à dextris surgens alta voce præfatur.

LIBER PRIMVS. 146

sur. Orate. Et mox tam Pontifex super faldistorium sibi paratum, quam alij sine mitra in terra genuflexi dicendo orant versi ad altare: surgens deinde Pontifex solus, alijs prostratis permanentibus, absolute dicit hanc orationem in tono competenti, videlicet. Adsumus Domine Sancte Spiritus, adsumus quidem peccati immanitate detenti, sed in nomine tuo specialiter aggregati, veni ad nos, & esto nobiscum, & dignare illabi cordib⁹ nostris. Doce nos quid agamus, quo gradiamur, & ostende, quid efficere debeamus, vt te auxiliante tibi complacere in omnibus valeamus, esto salus, & effectōr iudiciorum nostrorum, qui solus cum Deo patre, & eius Filio nomen possides gloriosum, non patiaris perturbatiores esse iusticiæ, qui summam diligis æquitatē, non in sinistrum nos ignorantia trahat, non fauor inflectat, non acceptio munerum, vel personę corrūpat, sed iūge nos efficaciter tibi soli⁹ tuę gratię dono: vt simus in vnū, sed in nullo aberrem⁹ à vero, quatenus in nomine tuo collecti sic in cunctis teneamus cum moderamine pietatis iusticiā, vt hic à te in nullo dissentiat sentētia nostra, & in futuro pro benè gestis consequamur præmia sempiterna. Qua finita omnes respondeant, Amen.

Finita oratione Diaconus à sinistris,

T 2 sur-

furgens versus ad patres dicit. Erigite vos, et oēs surgunt. Et cantores cātant Antiphonas.

Exaudi nos Domine, quoniam benigna est misericordia tua secundum multitudinē miserationum tuarum, respice nos Domine. Iterum Diaconus à dextris conuersus ad patres dicit. Orate: & similiter omnes procumbunt, & aliquantulum orant secretè. Surgēs deinde Diaconus à sinistris dicit: Erigite vos, & omnes surgunt. Et Pōtifex omnibus stantibus detecto capite dicit orationem absolutè. Mentis nostras quæsumus Domine Pa raclerus, qui à te procedit, illuminet, & in omnē, sicut tuus promisit filius, inducat veritatem, Qui tecum viuit & regnat in vniuersitate eiusdē. Qua finita iterū oēs genuflectunt, & fit litania, quæ per duos ex cantoribus pronunciatur, & omnes respondent, & post versū illum, vt donum Apostolicū &c. surgens Pontifex cum mitra benedicit, synodo dicens: Vt hanc Sanctam synodum, & omnes gradus Ecclesiasticos bene dicere digneris. Et omnes respondent. Te rogamus audi nos. Iterum dicit: Vt hanc Sanctam synodum, & omnes gradus Ecclesiasticos benedicere & regere digneris. Res. Te rogamus audi nos. Et tertio: Vt hanc Sanctam synodum, & omnes gradus Ecclesiasticos benedicere, regere, & conseruare digneris. Respondent. Te roga-

rogamus audi nos. Et procumbente iterum Pontifice litania perficitur. Deinde surgunt omnes, & Pontifex versus ad altare sine mitra dicit. Oremus: Diaconus à dextris, Flestatamus genua, & Diaconus à sinistris. leuate. Et Pontifex. Da quæsumus Ecclesiæ tuæ misericors Deus, vt Spiritu Sancto congregata hostili nullatenus incurfione perturbetur. per, &c. in vniuersitate eiusdem, &c. Tum Diaconus petit benedictionem pro Euangelio, & imponitur à Pontifice incensum more solito, & cantatur Euangelium competēs rei, de qua agitur cum luminaribus, & cerimonijs consuetis, & in fine Pontifex osculatur librū, & incensatur more consueto, presbyter Cardinalis paratus cum pluuiali seruit Pontifici & de libro, & de nauicula incensū, ac si Pontifex celebraret, finito Euangelio omnes sedent, & Pontifex patres hortatur verbis conuenientibus ad facienda decreta assignans rationes cur ita sit faciendum, deinde surgens sine mitra incipit hymnum. Veni creator Spiritus, omnes genuflectunt, & ipse etiam postquam inceperit genuflectit procumbens super faldistorium quousque primus versus perficiatur. Deinde omnes surgunt, & stant capitibus detectis cantores, & patres, si volunt, prosequuntur hymnum, in fine Pontifex dicit Versus. Emitte Spiritum tuum,

tuum, & creabuntur. Respon. & renouabis faciem terræ. Et Pontifex, Oremus. Deus qui corda fidelium Sancti Spiritus illustratione docuisti, da nobis in eodem spiritu recta sapere. & c. per, Dominum. & c. Demum duo cantores dicunt: Benedicamus Domino. R. Deo gratias. Quibus finitis Diaconus legit decreta facienda, & rogat patres an ista placeant, qui incipiendo à summo Pontifice respondēt placet, vel non placet, & protonotarij Apostolici clerici cameræ, & alij tabularij rogati decreta notant, & in publicam formam redigunt, quam deinde bulla, ac sigillo Apostolico muniuntur: Euangelia mutantur in sessionibus secundum materias, quæ tractantur. Si Romanus Pontifex non adesset, præsidens concilij paratus cū sandalijs Diacono, & Subdiacono omnia faceret, vt prædictum est, nisi ea quæ ad summum Pontificem tantum spectant. Decreta legeret aliquis prælatus, & literas signentur bulla concilij. Decretis firmatis omnes deponunt sacras vestes, & tum reuertuntur domum quemadmodum venêre. Si Papa est præsens decreta intulantur hoc modo. Martinus Episcopus seruus seruorum Dei Sacro approbante concilio & cæt. vt in Constantiensis. Si autem abest Pontifex, sic scribitur: vt Basiliensis. Sacrosancta generalis synodus Basiliensis in Spiritu

Spiritu Sancto legitime congregata, generale concilium faciens, & vniuersalem Ecclesiam repræsentans. & c.

SECTIO QVINTA DE cima.

De morte, & exequijs Reuerendissimorum Cardinalium.

Voniam sacra Philosophia est assidua meditatio mortis, quia nihil omnino certius, quamuis hora incerta sit, decet summos viros semper paratos esse quo ad interiorē, & exteriorē hominē, ne improbiti ab ultimo die opprimantur. Dum igitur mente, & corpore valebunt domini Cardinales, & alij prælati, & magni viri Ecclesiastici (si sapiant) rebus suis consulant, & vltimam voluntatem indulgente Pontifice legitimo firmabunt testamento. Quod si dum sanus erat quispiam neglexit, saltem dum corpore languet, & mortem aduentare timet, id agere non prætermittat, sed cum recte animæ suæ, familiæ, & suis hæredibus prospexerit, id præcipue curet, vt ex numero

Cardinalium executores eos deligat sui testamenti, qui integritate, & auctoritate clari habeantur, qui familiam tueri, & legata, atque relicta testatoris implere velint, & possint. Ceterum qui ægrotanti assident, si ille morbo pressus eius rei non meminisset, curet diligenter, ut in tempore Ecclesiastica sacramenta non clam, sed publicè administrètur, & dum in extremis laborare incipit, aduocent Executores, qui decedentem solitis officijs consolètur, & bonorum omnium descriptionem faciant, eaque fidei ministris: & in locis tutis custodienda committant. Executores in domo decètis conuenientes, quæ ad salutem, seu consolationem animæ illius pertinent, in primis procurabunt, ordinabuntque, ut viri religiosi psallentes, & orantes morientem circumstant, administrationi, & curæ domus præficiant aliquem ex suis, qui cum officialibus domus familiam gubernet pacificè, & quietè, & necessaria prouideat. Indeque ad deducendum funus, quæ opportuna sunt, statuunt, & committant: sit etiam qui orationem funebrem meditetur. Cum autem languês Spiritum creatori reddiderit, ministri deposito ex lecto post mortulam cadauere istud calida aqua lauètur, barbam radant, mundetur, & ita curent opportunis remedijs, ut corpus sine foetore usque

ad

ad præstitutum tempus referuari possit. Significent executoribus horam transitus, ut illi de hora funeris deliberare valeant: quæ deinde per cursores alijs Cardinalibus prælatis, & curialibus, atque etiam collegijs, & conuentibus Clericorum, ac religiosorum, quos funeri interesse voluerint intimabunt. Sed nota, quod ante Sixti quarti tempora Cardinales non consueuerunt ire ad domum Cardinalis defuncti nisi executores tantum, mitebatur autem familias suas, post ea tempora rare omnes interfunt quando vigiliæ dicuntur, non tamen sequitur funus, quid magis deceat, alij viderint. Ministri Cardinalis defuncti, ut corpus mundauerint, illud vestiant omnibus quotidianis indumentis vsque ad rochetum inclusivè, deinde ornet eum sacris vestibus, ac si missam esset celebraturus. Si est presbyter, aut Episcopus Cardinalis imponant sandalia, amictum, albam, cingulum, stolam, manipulum, tunicellam, dalmaticam, chyrothecas, planetam, mitram simplicem, & annulos. Si verò esset Diaconus supra stolam transversam dalmaticam tantum imponerent, & mitram simplicem in capite, ea scilicet ornamenta quibus vteretur, si euangelium esset dicturus. Et ita indutum deponat in terra super aliquem pannum, siue tapete cum cereis ardentibus à capite &

T 5 à pedi-

à pedibus, ponét super eius pectus Crucem aliquam, quam manibus teneat. Interea tota domus nudetur ornamentis omnibus. In maiori aula domus quasi in medio paretur lectica ex tabulis, quæ antea distendatur sex palmis, latitudine decem, longitudine duodecim palmorum aut circa, & super eam ponatur lectus ex lana siue pluma cum cervicali longo, & magno panno aliquo cooperiatur lectus, & lectica circa à lateribus, hinc inde ponantur scamna cum foraminibus, ut tibi ponatur sex cini, aut viginti intorticia. Ad pedes lecti erit mensula cum mappa munda, & super eam duo candelabra cum luminaribus, superpellicium vnum, vna stola cum pluuiali nigri coloris. Item vas cum aqua benedicta & asperforio, & thuribulum cum nauicella incensi & libellus pro dicendis orationibus, circum circa pertotam aulam ponantur sedilia pro Cardinalibus prælatis, & alijs curialibus, qui veniunt ad honorandû defunctum. Familiares in istis vigilijs, & deducendo funere nõ interfunt, quia non sunt adhuc induti veste lugubri, habebunt tamen singuli nigrum biretum expensis defuncti. Cum aderit hora præstituta corpus defuncti ita ornatum, ut diximus, ponetur super lectum in aula, & accendantur intorticia. Cardinales prælati, & alij qui

lij qui venerunt sedebunt circum circa. Religiosi per singula collegia, siue per singulos conuentus incipient vigilijs, & primi dicent inuitatorium cum primo nocturno, & post responsoriû tertiæ lectionis dignior ex eis induet superpellicio, stola, pluuiali, stas apud mensam ad pedes lecti dicit. Pater noster, asperget & incensabit per circulû, & deinde sequitur. Et ne nos inducas, cum vers. & oratione consuetis. Cum incipient cantare, distribuentur cantantibus aliquæ candelæ, cum primum finierint aliqui sequentur secundum, & deinde tertium nocturnum, & deinde laudes, & digniores, qui aderunt, incipient. Et si essent plura collegia, siue plures conuentus poterunt duo simul cantare vnum nocturnum. Paretur interim feretrum ad portandum corpus, & quinquaginta aut sexaginta intorticia, quæ ante corpus per stabularios deferantur. Finitis vigilijs ponitur corpus super feretrum, & religiosi suo ordine procedunt, deinde luminaria, postea corpus, quod per religiosos deferretur, postremò sequuntur prælati, & curiales, & cum peruenerint ad Ecclesiam, vbi sepelitur, finito officio omnes descendunt quisque ad suam. Hæc funeris deductio sæpe intermittitur propter varias causas: & tunc factis vigilijs in domo defuncti, discidunt

discedunt omnes, & in nocte portatur corpus ad Ecclesiam per familiam cum aliquibus religiosis. Posthæc executores statuunt diem, in quo exequiæ inchoentur, & interim distribuunt pannum nigrum familiæ, prælatis quinque cannas, capellanis quatuor, scutiferis tres, stabularijs duas cum dimidia, ordinant ut fiat pallium aureum pro lecto sub campana, siue castro doloris, quod fiet ipsum castrum doloris cum lectica, scamnis pro intorticijs, & banchis in quibus sedeat familia. Item pingantur arma, suspendanturque circa Ecclesiam, Altare, & castrum, fiet cera ad sufficientiam, consueuerunt esse ad sex, vel octo milia librarum ceræ, suspendantur intorticia circumcirca in Ecclesia unus lanceæ spacio inter se distantia, à lateribus lecti hinc inde, super scamnis ponantur duodecim, aut decem & octo intorticia in quolibet latere, præficiantur aliqui qui teneant computum ceræ, & qui illam subministrant distributoribus, alij qui curent, ut missæ verè & suo ordine legantur, & dent elemosynam celebrantibus. Ordinent qui Cardinalis primam, & qui vltimam missam sit celebraturus, qui prælati intra nouenam celebrent, & aliæ missæ legantur, quod catores cum capella, cum paramentis, & libris opportunis ex palatio

Aposto-

Apostolico adsint, quod ibidem sint quinque; pluuialia nigra cum suis stolis, quod committatur quatuor Cardinalibus ut cum celebrante in fine missæ apud castrum doloris absoluant, ut inferius dicemus, quod parentur quatuor scabella apud primas, & postremas columnas castri, & alia necessaria. Omnibus opportune dispositis, vesperi ante statutam diem per cursores faciunt intimari Cardinalibus, prælatis, oratoribus, & officialibus curiæ, quod in tali loco cras incipientur exequiæ bonæ memoriæ Reuerendissimi Domini Cardinalis. N. & Reuerendissimi Dominus. A. celebrabit, & Dominus, vel Magister B. faciet orationem. Mane deinde hora competenti Reuerendissimi Domini Cardinales conueniunt ad Ecclesiam, sedebunt prope altare maius in sedilibus pro eis præparatis, nudis tamen & sine aliquo panno, prælati, & alij curiales sedebunt in locis suis, familiares defuncti Cardinalis summo mane omnes nigris vestimentis induti, simul bini & bini ex domo defuncti venient ad Ecclesiam, duo cursores eos præcedent, & sedebunt in banchis circa castrum doloris, pro eis locatis supra lectum, qui erit sub castro doloris, erit pannus aureus cum insignibus defuncti, & duo ceruicalia nigra, ad caput lecti & ad pedes duo pilei rubri ipsius defuncti. Hinc inde

inde affabūt duo parafrenarij mortui Cardinalis, qui cum duobus flabellis factis cum insignibus Cardinalis ex serico nigro videantur abigere muscas etiam si sit tempus hyemale, qui sedulo flabella placidè mouent. Omnibus paratis incipitur missa pro defunctis. Et cum fuerit dicta prima collecta, clerici cerimoniarum incipiunt distribuere ceram Dominis Cardinalibus, primum oratoribus, & prælatis, inde familiæ defuncti, deinde officialibus curiæ, demum cæteris præsentibus tam mulieribus quàm viris. Quæ profectò dispensatio ceræ, siue potius dissipatio est valdè importuna, & tumultuosa, & meo iudicio satis incòueniens. Nam ob strepitum, & clamorè petentium & rapientium candelas diuinū officium, & funebris oratio admodum conturbatur: antequàm incipiatur Euangelium accéduntur dictæ candelæ, & per ministros tenentur accensæ vsque ad finem missæ. Finita missa post Requiescant in pace, fit sermo in laudem defuncti: & Cardinalis, qui celebravit, dimissa planeta accipit pluuiiale, & sedet cum mitra alba, dum fit sermo. Illo finito iterum accenduntur candelæ, & quatuor alij Cardinales, si mortuus erat Episcopus Cardinalis, Episcopi Cardinales, si tot numero fuerint præsentés, & si deficiat numerus, presbyteri sup-

si supplet, si verò mortuus erat presbyter Diaconus, quatuor siue presbyteri Cardinales capiunt superpellicium, amictum, stollam, pluuiiale nigrum, & mitram albam in capite, & simul cum celebrante vadunt ad castrum doloris hoc ordine, primò procedunt duo ex capellanis celebratis cū superpellicijs, vnus defert thuribulum, & nauicellam, alius vas aquæ benedictæ cum aspersorio, deinde duo alij cum candelabris, & luminaribus. Inde Subdiaconus paratus cū Cruce, deinde duo Cardinales iuniores parati, tum duo seniores parati, vltimò Cardinalis, qui celebravit, & post eum Diaconus paratus, & alij sui capellani cum superpellicijs, vnusquisque Cardinalis habet secum vnum capellanū cum superpellicio, qui seruit ei de mitra, & aliquos scutiferos, qui ei assistent, quorum vnus defert cereum accensum. Cum peruenerint ad castrum doloris: Subdiaconus cum cruce, & ceterarijs ponit se ad pedes lecti, in medio extra castrū tamen, post eū sunt cantores, ad caput lecti ponitur in medio cōtra crucem faldistorium celebrantis, super quod ille sedet, & apud eum stat Diaconus euangelij, qui defert incensum, & aquam benedictā, & alij capellani, senior Cardinalis ponit se iuxta columnam ad humerum dextrū, secundus

cundus in dignitate iuxta columnam ad pedem finistrū. Tertius Cardinalis ad humerū sinistrum, vltim⁹ ad pedē dextrum, & ibi aliquantulū quiescunt, caput lecti figitur proximior pars altari, & pedes pars propinquior portę Ecclesię, post morulam surgunt omnes deposita mitra, & tenente librum vno ex capellanis celebrans cum Diacono incipit absolutionem. Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine, quia nullus apud te iustificabitur homo, nisi per te omnium peccatorum ei tribuatur remissio, non eum ergo quęsumus Domine tua iudicia alijs sententijs premāt, quem tibi vera supplicatio fidei Christianę commendet, sed gratia tua illi succurrente mereatur iudicium euadere vltionis æternę, qui dum viueret insignitus est signaculo sanctę Trinitatis per Christū Dominum nostrum, Amen.

Finite oratione Cardinales omnes sedent cum mitra, & cantores cantant primum responsoriū. Subuenite &c. Antequā finiatur responsorium: Diaconus cum deferentibus incensum, & aquam benedictam accedit ad seniolem, Cardinalem ad humerum dextrū sedentem, & cum cantatur Requiem æternam. clericus cerimoniarum accipit thuribulum & naucellā, & accedit ad ipsum seniolem Cardinalem, & offert thuribulum,

Diacono

Diacono verò naucellam, Cardinalis imponit incensum thuribulo dicens. Ab illo benedicaris &c. Deinde cum cantores cantant Kyrieleyson, surgunt omnes sine mitra, & ipse primus Cardinalis dicit voce cōpetenti Pater noster. Et mox capit asperforium de manu Diaconi, & circuit lectum aspergēs illum aqua benedicta. Diaconus interim eleuat à manu dextra simbriam pluuialis, cum verò Cardinalis transiit ante alios Cardinales ibi astantes, facit vniciue reuerentiā inclinando caput, & idem etiā facit Cruci, Diaconus verò qui simul pergit genuflectit, factō circuitu reddit asperforium Diacono, & de eius manu capit thuribulum, & simili modo incensat circum circa inclinando se Cardinalibus, & Cruci. Vt autem compleuit gyrum reddit thuribulum Diacono & reuertitur ad locum suum Diaconus quando dat aliquid Cardinali, vel recipit ab eo, osculatur eius manum, Cardinalis stans in loco suo voce cōpetenti, tenente librum ante ipsum, Diacono dicit. Et ne nos inducas &c. Resp. Sed libera &c. Vers. A porta inferi. Resp. Erue Domine animam eius. Vers. Requiescat in pace. Resp. Amē. Vers. Domine exaudi orationem meam. Re. Et clamor meus ad te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Ore-

V

mus.

mus. Deus cui omnia viuunt, & cui non pe-
riunt moriendo corpora nostra, sed mutan-
tur in melius, te supplices deprecamur, vt
fufcipi iubeas animam famuli tui. N. per ma-
nus fanctorum Angelorum deducendam
in finum amici tui Abrahæ patriarchæ refuf-
citandam in nouiffimo iudicij magni die, &
quicquid vitiorū fallente Diabolo contra-
xit, tu pius & mifericors abluas indulgendo
per Christum Dominum noftrū. R. Amen.

Finita oratione Cardinales fedent, & cho-
rus cantat refponforium. Qui Lazarum re-
fufcitasti à monumento fetidum, tu eis Do-
mine dona requiem, & locum indulgentiæ.
Verf. Qui venturus es iudicare viuos & mor-
tuos, & feculum per ignem. Tu eis &c. Re-
quiem æternam &c. Tu eis &c. Kyrieleifon.
Diaconus interim cum portantibus incen-
fum & aquam benedictam accedit ad fecū-
dum Cardinalem apud finiftrum pedem. Et
cum dicitur Requiem, imponitur incēfum,
ad Kyrieleifon furgunt omnes, & deinde
ipfe fecundus Cardinalis dicit Pater nofter,
afpergit, & incenfat vt primus, & reuerfus
ad locum fuū dicit. Et ne nos inducas &c. R.
Sed libera nos &c. A porta inferi. Refpon.
Erue Domine animam eius. Verfus. Requi-
efcat in pace. Refpon. Amen. Verf. Domi-
ne exaudi orationem meam. Refpon. Et cla-
mor &c.

mor &c. Verf. Dominus vobifcum. Ref. Et
cum fpiritu tuo. Oremus.

Fac quæfumus Domine hanc cum fa-
mulo tuo. N. defuncto mifericordiam, vt
factorum fuorum in pœnis non recipiat vi-
cem, qui tuam in votis tenuit voluntatem,
vt ficut hic eum vera fides iunxit fidelium
turmis, ita eum illic affociet Angelicis cho-
ris per Christum Dominum noftrum. Ref.
Amen. Finita oratione fedent Cardinales
cum mitra, & chorus cantat refponforium:
Domine quando veneris iudicare terram,
vbi me abfcondam à vultu irætuae? quia pec-
caui nimis in vita mea. Verf. Commiffa mea
pauefco, & ante te erubefco, dū veneris iu-
dicare, noli me condemnare. Quia pecca-
ui &c. Requiem &c. Quia peccaui &c. Ky-
rieleifon ter. Interim Diaconus cum focijs
accedit ad tertiuū Cardinalem apud finiftrū
humerum fedentem, & in tempore ponitur
incenfum. Et ad Kyrieleifon omnes furgūt
vt fupra. Et ipfe tertius Cardinalis dicit Pa-
ter nofter, afpergit & incenfat vt alij, & re-
uerfus ad locum fuum dicit. Et ne nos in-
ducas. Refpon. Sed libera &c. Ver. A por-
ta inferi Refpond. Erue Domine animam
eius. Verfus Requiefcat in pace. Refpon.
Amen. Verf. Domine exaudi orationem
meam. Refpō. Et clamor meus ad te &c. V.

Dominus vobiscum. Resp. Et cū spiritu tuo.
Oremus.

Inclina Domine aurem tuam ad preces nostras quibus misericordiam tuam supplices deprecamur, vt animam famuli tui. N. quam de hoc seculo migrare iussisti in pacis, ac lucis regione constituas, & sanctorū tuorum iubeas esse consortem, per Christū Dominum nostrum, Amen.

Oratione completa sedent Cardinales, chorus cantat. Ref. Ne recorderis Domine peccata mea, dum veneris iudicare seculum per ignem. Vers. Dirige Domine Deus meus in conspectu tuo viam meam dum veneris. &c. Requiem &c. Dum veneris &c. Kyrie eleison, Christe. Kyrie. Interim Diaconus cum socijs accedit ad vltimum Cardinalem apud dextrum pedem, & in tempore imponitur incensum, surgunt ad Kyrieleyson. Et ipse Cardinalis quartus dicit. Et ne nos &c. Resp. Sed libera &c. Vers. A porta inferi, Resp. Erue Domine animam eius. Vers. Requiescat in pace. Resp. Amen. Vers. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Absolue quæsumus Domine animam famuli tui. N. ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos & electos tuos resuscitatus respiret per Christum Dominū

Dominum nostrum. Ref. Amen.

His finitis sedent, & chorus cantat. Libera me Domine de morte æterna in die illa tremēda, quando cœli mouendi sunt, & terra, dum veneris iudicare seculum per ignem. Vers. Tremēs factus sum ego, & timeo dum discussio venerit, atque ventura ira. Quando cœli &c. Ver. Dies illa, dies iræ calamitatis, & miseriæ dies magna, & amara valdè. Dum veneris &c. Requiem æternā &c. Libera &c. Kyrieleyson, Christe. Kyrieel. Interim Diaconus cum socijs accedit ad Cardinalem, qui celebravit sedētem ad caput, & in tempore imponitur incensum ad Kyrieel. surgūt Cardinales sine mitra, & qui celebravit dicit Pater noster, aspergit, & incensat, vt fecerūt alij quatuor, & reuersus ad locum suū stans dicit. Et ne nos. &c. Re. Sed libera &c. Vers. A porta inferi. Resp. Erue Domine animam eius. V. Requiescat in pace. R. Amen. V. Dominus vobiscum. R. Et cū spiritu tuo. Oremus.

Absolue quæsumus Domine animam famuli tui. N. vt defunctus seculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuersatione commisit, tu venia misericordissimæ pietatis tuæ absterge. Per Christū Dominum nostrum. Resp. Amen. Deinde dicitidem Cardinalis Requiem æternam do-

na ei Domine. Resp. Et lux perpetua luceat ei. Et in fine duo cantores dicunt. Requiescat in pace. Resp. Amen.

His completis omnes ordine, quo venerat reuertantur ad loca, vbi acceperant paramenta, & exuunt sacras vestes: alij autem Cardinales & prælati dum hæc fiunt circa castrum doloris, remanent sedentes in locis suis expectantes finem. Demum omnes discedunt ad suas habitationes.

In prima, & nona die, quæ est vltima, in qua fiunt eadem cerimoniarum, nisi quod in vltima non fit sermo. Consueuerunt legi in Ecclesia vbi fiunt exequiæ centum quinquaginta missæ, & datur pro elemosyna cuique celebranti vnus grossus Papalis, & duæ parue candelæ. Alijs septem diebus intra nouenam dicuntur centum missæ quolibet die, & hora competenti cantatur missa pro defunctis, per aliquem Episcopum, & familia defuncti adest sedens in loco suo. Intorticia non acceduntur circa Ecclesiam, sed super scamnis à lateribus lecti, & nouem supra castrum doloris sine alijs candelis. Cardinales non veniunt, distribuitur cera celebranti, & ministris, clericis siue religiosis illius Ecclesie, familie defuncti & alijs qui adsunt. Apud sepulchrum verò vbi iacet corpus quotidie ponuntur duo intorticia quæ ardent dum diuina celebrantur. Fi-

tur. Finita missa intra nouenam prælatus qui celebrabit, deponit planetam & accipit pluuiam & mitram, & præcedente Subdiacono cum Cruce, ceroferarijs, incenso & aqua benedicta vadit ad castrum doloris. Eum sequuntur Diaconus & alij ministri altaris. Religiosi autem siue clerici Ecclesie disponunt se circa castrum, Subdiaconus cum Cruce & ceroferarijs ad pedes, prælatus vero stans ad caput in medio sine mitra absolute incipit. Non intres in iudicium, vt supra. Et in fine chorus cantat primum Responsorium. Et post Kyrie eleison, prælatus sine mitra dicit. Pater noster. Aspergit & incensat per circuitum, vt supra diximus de Cardinalibus. Et deinde stans in loco suo dicit, & ne nos inducas &c. cum alijs versiculis & prima oratione in fine cuius dicit. Requiem æternam dona ei domine. Respon. Et lux perpetua luceat ei. Et chorus dicit. Requiescat in pace. Et sic reuertitur ad se exuendum. In secunda die dicitur secundum Responsorium. Et secunda oratio, & sic deinceps. Et cum finierint reincipitur à primo.

In nona die fit omnino, vt in prima, nisi quod non fit sermo. Câtatur missa p Cardinale et per Cardinales fit absolutio apud castrum do-

ris. A die verò quo est sepultum corp^{us} vsq^{ue} quo incipiuntur exequiæ, consueuerunt in ea Ecclesia celebrari aliquot missæ pro defunctis non tamen per prælatos, & fiunt ad partem ibi aliquot eleemosynæ propter hoc. Familia vero defuncti solet p^{er} quadraginta dies sustentari in eius domo, & tandem vnicuiq; redditur aliquod præmium, vel secundum taxationem à Domino factam, vel vt executores censuerint habita ratione seruitij, temporis, & qualitatis.

DE ÆGROTATIONE, MORTE & exequijs Romani Pontificis.

Romanus Pontifex, & si mortales omnes dignitate, & auctoritate præcellit, omniaque in terris ligare, & soluere queat, fati tamen extremam necessitatem soluere nequaquam potest. Non est discipulus supra magistrum, nec seruus maior Domino suo. Filio suo nõ pepercit Deus, quẽ mori voluit, vt hominem à perpetua morte liberaret, vt que omnes agnoscerent neminem à corporali morte omnino esse immunem. Cogitet summus Põtifex (& si omnium sit maximus) se tamẽ esse mortale, & elogium illud quod inter solennia coronationis suæ decantari solet sedulo memoria repetat. Pater Sancte. Sic transit gloria mundi, omnis caro fenum, & omnis

omnis gloria eius tanquam flos agri. Sit igitur semper Pontifex paratus, vt bonus pastor, solertissimus Vicarius, & diligentissimus villicus rationem reddere Domino suæ administrationis, & cupiens dissolui, & esse cum Christo, cum Martino Turonensi clamet, & dicat. Domine si adhuc populo tuo sum necessarius, non recuso laborem, fiat voluntas tua, curetque eo maiori studio quo cæteris omnibus præest, vt vltimum actum, quo solo coronari electi solent, cum laude perficiat. Quod si forte non agnosceret, dũ ægrotat, morbi periculum, medici qui illius curam gerunt, cum de eius salute dubitare cœperint prudentibus verbis eum admoneant semotis arbitris, hortenturque ad ea peragenda, quæ ad animæ suæ salutem pertinent, polliceantur se omnes studio acturos, quæ spectant ad corporis sanitatem, aperiât eidem confessori Pontificis, qui verbis aterioribus secretè tamen, & cum summa reuerentia, & charitate moneat Põtificem in quo sit discrimine, hortetur, vt voluntati diuinæ non inuitus adhæreat, cogitet quem locum teneat, oportereque, vt alios principes verbo, & exemplo ad viam salutis deducat. Pontifex sua sponte, quod melius erit, vel saltem his monitionibus excitatus cum vltimum diem appropinquare cognouerit, primũ pec-

cata sua confessori diligentissimè confiteatur, petatq; ab eo plenariam indulgentiam, deinde tempore congruo iubeat ad se vocari prælatos domesticos, & principales familiæ suæ, & præfente sacratissimo Christi corpore primùm confiteatur, & catholicam fidem quam affirmet se semper inconcussè, & firmiter tenuisse, & i ea velle viuere, & mori, cū Deo placuerit. Tū petat veniã ab omnib. si què fortè iniustè offèderit, largiatur eis ali quas gratias spirituales, roget, vt orèt Deū p̄ anima sua, & petat à sacrista, vel ab alijs prælati, vt tunc sacratissimum viaticum recipiat, vt cum tempus eis videbitur, alia Ecclesiæ sacramenta sibi administrent. Conuocet posthæc, dum sensus integri sunt, sacrū Cardinaliū senatum, profiteatur iterum catholicam fidem, petat veniam si in sua administratione quæpiam iniustè offèderit. Roget, vt orent pro anima sua, commendet eis Ecclesiã Dei, & hortetur vt in electiõne successoris diligètes sint, & vnanimè, & talè eligant, qui Christianos vberius, quam ipse pauerit, qui pasci nouerit, & si ei videbitur, nominet vnum, vel plures, quos suo iudicio magis idoneos arbitretur. Aperiat etiam eis debita, & credita, si qua sunt, & similiter scripturas, pecunias, & gemmas, ac preciosa quæque manifestet, condat testamētum suum, si vult,

& eli-

& eligat sepulturam. Demum commendet Senatui familiam, & attinentes suos, & gratias spirituales, quas voluerint, eis largiatur, eosque cum sua benedictione dimittat. Huiusmodi vltimum cum fratribus suis sermonem (vt audiuius) Nicolaus quintus nostro tempore habuit, & quod ipsi vidimus, Pius secundus. Hic etiam in Vigilia Assumptionis beatæ Virginis cum pridie de Sacramento altaris communicatus fuisset, & cum domesticis, inter quos minimus eram, quæ superius cõuenire diximus, peregisset. Sacrum collegium ad se post Vesperas conuocari iussit, patresque longo, & dulci sermone quanquam morti proximus (nam secunda noctis hora expirauit) allocutus est. Vidimus Cardinales omnes abundè lachrymantes cubiculo languentis exire. Et ultra supradicta omni studio hortatus est Senatum, vt expeditionem contra Turcas ob quam ipse Anconam se contulerat, prosequerentur. Post hæc Cardinales, vt cognouerint Pontificem in extremis laborare, tres deligebunt ex collegio vnum videlicet de quolibet ordine, qui simul cum camerario inuentarium faciant de omnibus bonis, quæ sunt in Palatio Apostolico, & illa reponant in loco tuto sub bona custodia.

Quæ

Quæ verò ad Sacrificam pertinent, reuideat, dimittant apud Sacrificam, quoniam est officium perpetuum. Deinde prouideat Cardinales, si in vrbe moritur Pontifex, ne tumultus aliquis concitetur. Aduocent, & intromittant prudenter, & in tempore Ecclesiasticam militiam, & eam disponant per ciuitatem in locis opportunis, prouideant etiam prouincijs Ecclesiæ mittendo commissarios viros graues, & prudentes. Pontifice verò animam agente, aliquis ex prælatis domesticis ei adstet, & crucem inspiciendam, osculandamque illi crebrò offerat, redigatque ei ad memoriam passionem Christi. Cubicularij adstent cum diligentia ministrantes necessaria. Sacrista in tempore extremam vnctionem, & commendationem animæ faciat, prout in ordinario. Pœnitentiarij vero circumstent, legant psalmos pœnitentiales, passionem Christi, & alias deuotas orationes, dum adhuc expiret. Postquã verò spiritum Creatori reddiderit legant officium mortuorum. Cardinales verò debent mox narrare, & singuli absoluere defunctum Pontificem dicentes vnum responsum cū suis versiculis, & orationem pro defunctis videlicet: Deus qui inter Apostolicos, &c. Et vt quisque absoluit, discedit, cubicularij autem parent aquam calidam cum her-

cum herbis odoriferis, & fratres plumbatores lauent eius corpus, tonsor radat barbã. Interim lauetur corpus cum optimo vino albo aromatizato, & calido, & loca spumantia impleantur aromatibus mirrha, & aloes, nares & aures impleantur musco, & demũ benè fricentur manus, & totum corpus balsamo, quod cubicularij, & sacrista ministrabunt. Post hæc pœnitentiarij induant eum communes vestes vsque ad rochetum, deinde sacras, ac si esset celebraturus incipiendo à sandalijs vsque ad mitram simplicem, tum & annulo cum fauone, pallio, spinulis, & omnibus ornamentis, paramenta erunt rubri coloris, ponent inde corpus ita ornatum super feretrum, siue lecticam coopertam aureo panno cum Pontificis & Ecclesiæ armis & subtus caput cervical ex panno aureo, & ad pedes duo alij similes, super quibus erunt duo pilei Pontificales. Corp⁹ lauabitur, & ornabitur in camera secreta, & ornamentum ponitur in lectica, siue feretro in camera Papagali. Et ibi vsque ad Diem, si Pontifex in nocte morietur, pœnitentiarij vigilantes, & psallentes custodient corpus, & habebunt expensas, & omnia necessaria à palatio. Deinde hora competenti præcedente subdiacono Apostolico cum cruce, & cum cappa sua obscuri coloris videlicet viola-

violacea. Cantores capellæ cantabunt. Subuenite : & pœnitentiarij portabunt corpus ad capellam maiorem. Portabuntur ante corpus viginti sex aut viginti octo intorticia accensa per scutiferos defuncti. Reliquum familiæ sequetur, cantores, & pœnitentiarij cantabunt Vesperas, & vigilias pro defunctis quousque veniant alij religiosi. Et nota quod camerarius, si non est Cardinalis, debet omnibus dum fiunt personaliter interesse. Si verò est Cardinalis, non ipse, sed Vicecamerarius intererit. Collegia clericorum, & conuentus religiosorum, vt venerint cantant vigilias, aspergunt, & incensant corpus, & absoluunt, vt in exequijs Cardinalium diximus. Postquam omnes absoluerint, deducunt funus ad Ecclesiam Sancti Petri, & ibi ponitur corpus in medio Ecclesiæ, præferuntur multa intorticia, & familia sequitur, finito officio remanetibi corpus per biduum, aut triduum, vt populus possit illum visitare, & osculari manum. In nocte reponitur in capella maiori, & tandem noctu sepelitur, interdum vigiliæ per collegia, & conuentus non cantantur, sed per canonicos beati Petri deferuntur corpus ad Ecclesiam cum capitulo, & familia. Interim parantur exequiæ, erigitur castrum doloris cum lecto, & alia fiunt, quæ
in exequi-

In exequijs Cardinalium supra notauimus. Sed largius, & abundatius, familiares Papæ, officiales curiæ, & vrbis officiales, si Romæ sit, vestiuntur panno nigro, vt in libris cameræ Apostolicæ plenius apparet, ad quos vos remittimus, fiunt largæ Eleemosinæ pro anima Pôtificis, religiosi viris, & mulieribus. per camerarium & thesaurariû, & maximè si camera est diues. In prima die exequiarum leguntur ducente missæ cum eelemosyna. Missam solennem cantabit prior Episcoporum Cardinalium, fit sermo de laudibus Pontificis, & in fine fiunt absolutiones à senioribus, vt in exequijs Cardinalium scriptum est. Accenduntur eodem die intorticia multa circum circa in Ecclesia, & candelæ supra castrum doloris, & idem fit in die nono, missam tunc cantat subprior Episcoporum Cardinalium. Intra nouenam quotidie aliquis Cardinalium celebrat incipiendo à senioribus post subpriorem Episcoporum, & leguntur centum missæ. Intorticia circa Ecclesiam & supra castrum doloris nõ acceduntur. Reliqua fiunt, vt in primo, & nono die. Distributio ceræ fit quotidie Cardinalibus, prælatis, familiæ, curialibus, & alijs, qui aderunt, & quotidie fiunt absolutiones à Cardinalibus in fine Missæ circa castrum doloris. Quotidie post Missam conueniunt
Cardi-

Cardinales in loco congruo consulentes de rebus Ecclesie, & ordinantes conclauē. Nonā die post missam de defunctis cantatur Missa de Spiritu Sancto, & fit sermo exhortatorius ad electionem Pontificis.

**DE SIGNIFICATIONE MOR-
tis eius per collegiū, & de stilo scribendi.**

Mortuo Pontifice Collegium id literis suis principibus, & maximis praelatis significat, vtitur in scribendo stilo Apostolico, filios, & fratres illos appellans, quos Pontifex ita vocat, & singulares singulariter salutatur, & alloquitur.

**DE BULLIS PLUMBATO-
rū per Vicecancellarium frangendis.**

Vicecancellarius, vt primum Pōtifex expirauit, bullas, quibus literæ Apostolicæ signari consueuerunt, à plumbatoribus accipit, & partem illam in qua literæ cū nomine Pontificis inscriptæ sunt publicè & coram pluribus per ipsos plumbatores frangit, & ad signandum omnino ineptas reddit. Aliam verò partem in qua Apostolorū capita sunt sculpta lineo panniculo inuolutam alligatam, & sigillo suo signatam camerario tradit, & diligentissimè curat ne aliquæ literæ signari possint post Pōtificis obitū.

**OFFICIUM MISSÆ APOSTO-
lica sede vacante, Introitus.**

Suscita-

Suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam fuerit, & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram Christo meo cunctis diebus. Vers. Vt sedeat cum principibus, & gloriæ solium teneat. Domini enim sunt Cardines terræ, & posuit super eos orbem. Gloria patri. Sicut erat & c.

ORATIO.

Supplici Domine humilitate deposcimus, vt Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ concedat Pōtificem illum tua immensa pietas, qui & pio in nos studio semper tibi placitus, & tuo populo pro salubri regimine sit assidue ad gloriam tui nominis venerandus, Per Dominum nostrum & c.

**LECTIO EPISTOLÆ BEATI
Pauli apostoli ad Hebræos.**

Fratres, Adeamus ad thronum gratiæ eius, vt misericordiam consequamur, & cum fiducia gratiam inueniamus in auxilio opportuno. Omnis nanque Pontifex ex hominibus assumptus pro hominibus constituitur in his, quæ sunt ad DEVM, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis, qui condolere possit his, qui ignorant, et errant, quoniam & ipse circumdatus est infirmitate. Et propterea debet, & quemadmodum pro populo, ita & pro semetipso offerre pro peccatis.

cat. Nec quisquam sumit sibi honorem nisi qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Sicutque Christus non semetipsum clarificauit, vt Pontifex fieret, sed qui locutus est ad eum, Ego hodie genui te, quemadmodum & in alio loco dicit. Tu es sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Qui in diebus carnis suæ preces, supplicationesq; ad eum, qui possit eum saluum facere à morte cum clamore valido, & lachrymis offerens, exauditus est pro sui reuerentia. G. R. Pontifex sacerdos magnus inter fratres suos, super cuius caput fufum est vnctionis oleũ, & cuius manus in sacerdotio consecrate sunt, vestitusque est sanctis vestibus debuit per omnia fratribus simulari, Verf. vt misericors fieret, & fidelis Pontifex ad Deum, vt repropiciaret debita populi. Alleluia. Verf. Sacerdos sit sanctus, sicut ego sum Dominus, qui Sanctifico vos. Allelu.

TRACTVS IN SEPTVAGESIMA.

ERVNT filij Iacob sicut à principio, & cætas eius coram me permanebit. Verf. Et erit dux eius ex eo, & princeps de medio eius pducetur. V. Et applicabo eũ, & accedit ad me. V. Quis enim iste est, qui applicet cor suum, & appropinquet mihi ait Dominus? Verf. Et eritis mihi in populum, & ego vobis in Deum.

EVAN.

EVANGELIUM SECVNDVM

Ioannem.

IN isto tempore dixit Iesus discipulis suis. Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium Paracletum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec scit eum. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos, veniam ad vos, adhuc modicum: & mundus iam me non videt. Vos autem videbitis me, quia ego vivo, & vos viuitis.

OFFERTORIUM.

Non participantur sancta, donec exurgat Pontifex in ostensione, & veritate.

SECRETA.

TVæ nobis Domine abundantia pietatis indulgeat, vt sacra munera, quæ tibi reuerenter offerimus gratum maiestati tuæ Pontificem Sanctæ Matris Ecclesiæ regimini præesse gaudeamus. Per Dominum nostrum Iesum Christum.

COMMVNIO.

Veste Sancta vtetur Pontifex, qui fuerit constitutus, & qui ingrediebatur tabernaculum testimonij, vt ministraret in Sanctuario.

X 2

ORA.

SACRARVM CERIMONiarVM
ORATIO POST COMMV-
monem.

Preciofi corporis, & sanguinis tui nos
Domine sacramento reſectos mirifica
gratia tuæ maiestatis de illius summi Ponti-
ficis assumptione letificet, qui & plebem tu-
am virtutibus instruat, & fidelium mentes
spiritualium aromatum odore per-
fundat. Per Christum Domi-
num nostrum.
Amen.

Finis libri primi.

P R A E F A
TIO IN SECVNDVM CER-
MONIARVM ROMANAE
Ecclesiae Librum.

Maxima mihi operis absoluta videri pote-
rat, cum Romani Pontificis angustissi-
mam nominationem, cum ritus, ac ceremonias tā-
ta religione observari solitas priore libro peregi.
Quin etiam Imperatoris, ac principum excipien-
di ratio addita. Dinorum nostrorum Apotheo-
ses, celebres ille Eulogia. Sacrosanctorum Cardi-
nalianum allectio, Conciliorū usus, deducendi Pon-
tificis solennis, ac frequens pompa. Iusta demum
Cardinalibus, ac Pontifici persoluenda coronidē
non solum uni libro, sed toti plane operi impone-
bant. Quid, N. amplius quisquam, aut maius op-
tare poterat? Sed consulendum etiam curiosis fuit
& quando multa adhuc nobis longo usu probata
supererat scitu haud indigna, nō negleximus
hanc etiam partem, qua religionem ipsam prae-
cipue tangeret neque solum attingeret sed mysticas
illas species in sacris observatas omnino referret.
Agetur à nobis igitur hoc altero qui sequitur li-
bro, quo ritus, qua pietate in sacris Pontifex Ma-
ximus utatur. Qui dies illi peculiare, quibus
etiam diuis operetur, ut his etiam, qui ea cotidie
spectant, ac tractant, non ingrata futura sint, dum
X 3 legent,

SACRARVM CERIMONIARVM

legent erit & illud ex ipsa lectione emolumēti, ut si quis forte spectauerit, & quaedam interuē obliuioni mandauerit, habeat hac in parte unde subsidium petere possit, & omnia velut illustri monumento posita statim recognoscat: nam his, qui nunquam interfuere tantò gratiora, ac incundiora fore arbitramur, quanto res ipsa maior, ac tota religionis, pietatisq; nostrae sit. Legant igitur libenter ista omnes, & cum à superioris libri lectione fatigatus animus fuerit, secedat veluti in praetium hoc secundi libri, quem nos, ut reliqua ad usum, voluptatemque omnium primi concinnauimus, neque. N. inuidimus, quod plerique omnes faciūt utilitatem hanc publicam mortalibus, aut soli sapere hac in re volumus, utinam occasio nobis esset data ista maturius edendi, sed quando hoc potissimum tempore emisimus, habeant saltem illam mihi gratiam, qui primi istae legēt, ut ornamentum maiorem à nobis non requirant res ipsas nuda, ac simplici oratione prodentibus, alioqui cum multa noua nostrorumque temporum plane essent, uerbis obsoleto ribus, atque uisitatīs, ut ab omnibus intelligi plenius possent, utendum fuit, bene uale.

S. A.

154

S A C R A =

RVM CERIMONIARVM RO-

MANAE ECCLESIAE

Liber Secundus.

DE PRIMA DOMINICA AD- uentus Domini.

Rima Dominica de aduentu confueuit celebrare camerarius Sanctissimi domini nostri Papæ, si non est Cardinalis, si uero est Cardinalis, celebrat Vicecamerarius, si est Episcopus. Quod si nō est Episcopus, aliquis ex primis assistentibus Papæ celebrat, qui hora competenti præueniens ad capellam accipit Pontificalia paramenta coloris violacei, & mitram simplicem Diacono, & Subdiacono planetas plicatas ante pectus habentibus sermonē facit, Procurator ordinis prædicatorum.

ORDO SERVANDVS QV AN-
do cantatur missa ordinaria coram Papæ.

HAc die summus Pontifex in camera paramēti, quæ Papagalli dicitur, induit

amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro simplici, & mitra non auriphrygiata per seniores Diaconos Cardinales duos sibi assistentes, & duos Subdiaconos, qui debet stare quasi retro Pontificem acoluthis ministrantibus paramenta, & oram siue extremitatem albæ ad terram aptantibus, Diaconi Cardinales, postquam mitram imposuerunt Pontifici, faciunt ei reuerentiam, osculantes eius manum dexteram sub auriphrygio pluuialis illis protensam, & mox fimbriæ pluuialis anteriores dantur per clericum criminariarum deferendæ alicui Protonotario, qui procedit ad sinistram Pontificis aliquantum ante, cauda verò pluuialis datur ferenda alicui magno nobili, vel oratori laico. Tum Pontifex hoc ordine ad capellam, siue ad Ecclesiam procedit. Primò familiares Cardinalium, & deinde scutiferi Papæ præcedunt, tunc procuratores principum & ordinum religiosorum, inde aduocati, & secretarij mixtim, deinde cubicularij, acoluthi, clerici cameræ, auditores cum magistro sacri palatii, post hos sequuntur nobiles maiores, barones, conferuatores vrbis, oratores non prælati. Senator vrbis, & si qui alij principes sunt, qui non sedent inter Cardinales. Tum Subdiaconi apostolici quorum vnus portat Crucem Papalem, & duo magistri hostiarum iunctim cum

eis proce-

eis procedunt. Inde si quis adest princeps: qui stet in sede Cardinalium: Deinde Diaconi, presbyteri, Episcopi, Cardinales: demum duo antiquiores Cardinales Diaconi assistentes, siue medium habentes Pontificem, post quem sequuntur duo cubicularij secreticum auditore, qui seruit de mitra inter eos: Deinde secretarius, si non est prælatus cum medico, demum Episcopi assistentes Papæ, oratores, prælati, Archiepiscopi, Episcopi, protonotarij, abbates, generales ordinum, & reliqui rogati. Et hic ordo semper seruatur, quando Papa exit ad capellam non processionaliter, siue ad vesperas, siue ad missam cum pluuiali & mitra. Papa igitur cum Cruce, & Cardinalibus venit ad capellam, & ante altare procumbit super faldistorium, vbi detracta mitra per Diaconum sibi à sinistris assistentem, orat, prælatus autem celebraturus, vt primum videt Pontificem venientem deposita mitra surgit & Pontifici procumbenti apud faldistorium facit profundam reuerentiam caput inclinando, deinde dum Pontifex orat, vadit detecto capite retro ad sinistram Pontificis sequentibus Diacono & Subdiacono. Quo surgente ab oratione remouetur faldistorium, & scabellum per clericos capellæ, vel si absunt, per ceremonarios. Prælatus autem accedens facit

cum eo confessionem Pontifice inchoante. Dicto per Pontificem indulgentiam &c. prælatus retrahit se, & à Subdiacono manipulus illi imponitur, cum quo & Diacono dicit, Deus tu conuersus &c. vsque ad finem, & ibi remanet quousque Pontifex discedat, tunc ascendit ad altare dicens. Aufer &c. & apud altare dicit. Oramus te Domine &c. Et cum dicit. Quorum reliquæ hic sunt osculatur altare in medio, deinde librum missalem in cornu Euangelij per Subdiaconum sibi porrectum & ibidem in medio altaris expectat quousque thuribulum per Diaconum sibi ministretur. Pontifex verò cum duobus Cardinalibus sibi assistentibus confessionem perficit, deinde accepta mitra ascendit ad folium, sedet, & fit ei reuerentia per omnes Cardinales, primò per Episcopos, deinde presbyteros & Diaconos. Cum autè prior presbyterorum Cardinalium venit ad reuerentiam accedit ad Pontificem clericus ceremoniarum cum thuribulo & nauicella, quæ facta per presbyterum Cardinalem reuerentia porrigit illi nauiculam, & ille Pontifici dicens: Benedicite Pater sancte, manum Pontificis deosculatus, & Papa imponit incensum more solito dicens. Ab illo benedicaris, in cuius honore cremaberis.

In nomi-

In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, Amen. Cerimoniarius recepta nauicula, reportat thuribulū ad altare, quod Diaconus ministrat celebranti, qui incensat altari more consueto, deinde incensatur ipse à Diacono in cornu Epistolæ. Tum Papa cum mitra sedens, postquam Domini Cardinales fecerunt reuerentiam, à priore presbyterorū Cardinaliū in infimo gradu solij ante ipsum genuflexo incensatur. Interim veniunt ad circulū oēs Cardinales, & incensato Pontifice duo priores prælati assistentes videlicet primus cū lib. missali, alius cū cādela accēsa, accedūt ad Pontificē, q̄ deposita mitra surgit, & dicit Introitum, & Kyriel. cum Cardinalibus, qui mox descendunt, & vadunt ad loca sua, & Pontifex sedet si tempus dabitur quousque dicuntur orationes: celebrans verò cū primū incensatus fuerit accedit ad faldistorium cum mitra, qua deposita stans altare versus dicit Introitum & Kyriel. vno ex capellanis suis librum tenente, finito à cātoribus Kyrieleyson, celebrans versus populum omnibus consurgentibus dicit: Oremus, & orationes cōsuetas quatuor, primā dicit sub sua cōclusionē. Secūdā: De⁹ qui de beatę Marię virginis vtro. Tertiam Omnipotens sempiternus Deus in cuius manu sunt omnes potestates. Quartā. Deus omnū fidelium pa-

um pastor, & rector sub sua conclusione, ad quas Pötifex deposita mitra, cum Dominus vobiscum dicitur surgit, celebrante dicente vltimam orationem, Subdiaconus deposita planeta, accipit librum epistolarum & facta reuerentia primò sacerdoti, deinde altari & Papæ committante cerimoniaio ipse sibi librum tenens dicit Epistolam omnibus sedentibus, ea dicta præcedente cerimoniaio accedit cum libro ad osculandum pedem Pötificis, & reuersus ad celebrantem reassumit planetam, & accipiēs missale tenet illud ante celebrantem, qui sedens in eo legit epistolam, graduale &c. & Euāgelium, deinde sedet Subdiaconus in loco suo, similiter assistentes Papæ offerunt ei librum, & legit celebrans, cum incipitur Alleluia, surgit Diaconus, & illi planeta extrahitur, & plicatur, si nõ est alta plicata & sic plicata imponitur, & in humero sinistro super stolā, & fortiter cū cingulo ad hoc dato ligatur. Et tenens librū euangeliorum ambabus manibus ante pectus, facit reuerentiam primò celebranti, deinde altari, demū Papæ, & solus accedens ad altare ipsum librum ponit supra illud in medio, & genuflectit. Tum surgens præcedente cerimoniaio vadit ad Papā, & osculatur pedem eius, cerimoniaio pedē Papæ discoperiente, deide reuertitur ad altare, & genuflexur

flexus dicit: Munda cor meū &c. quo finito accipit librū ex altari ambabus manibus antepectus tenens, vadit ad celebrantem, si superest ei tempus. Interim verò alius cerimoniaum clericus cum thuribulo, & nauicula accedit ad Pontificem, & assistens presbyter Cardinalis simul, & imponitur incensum per Pontificem vt supra in principio missæ dictū est. Deinde cerimoniaus cum thuribulo, & nauicula redit ad celebrantem, datque vni ex ministris thuribulum ad dextram, nauiculam ad sinistram, tum accipit duo candelabra cum candelis ardentibus de altari vel credentia, & consignat duob⁹ ministris iunioribus celebrātis. Deinde cum temp⁹ fuerit, itur ad Euangelium hoc ordine, primò præcedit cerimoniaus alios dirigens, & instruens, tum thuriferarius cū thuribulo & nauicella, inde duo cum candelabris, deinde Subdiaconus, demum Diaconus cū libro ante pectus, vt supra. Et factis reuerentijs celebranti, altari, & Papæ vadunt ante Papam, vbi Diaconus genuflexus petit à Pontifice benedictionem, deinde Subdiaconus stans medius inter duos ceroferarios tenet librum Euangeliorum, & Diaconus incipit Dominus vobiscum.

Et nota quod non est necessarium neque ex antiquis ceremonijs, quod cū Diacono-

nus petit benedictionē, aſſiſtant ei ceroſerarij. Diaconus verò cūm dicit Euāgeliū, non debet vertere faciem ad altare, ſed ad altaris cornu dextrū, quod in capella Papæ Romæ non ſeruatur, quia verteret faciem ad ipſum Pōtificem, in ſancto Petro autē & alibi ſemper ſeruatur. Cum autem dicit: Sequētia Sancti Euangelij &c. ſignat cum pollice dextro librum, deinde frontem, os, & pectus, cum reſpōdetur: Gloria tibi Domine, incēſat ter librū videlicet in medio à dextris & ſiniſtris. Euangelio finito fit reuerētia altari & Papæ. Diaconus & ceroſerarij reuertūtur ad celebrantē, Subdiaconus portat librū apertum oſculandū Papæ, & deinde reuertitur ad celebrantem. Cerimoniarius facit ſignū preſbytero Cardinali aſſiſtenti & accipiens thuribulum de manu thuriferarij offert illud ipſi aſſiſtenti, qui ſtans ante gradus incēſat Pōtificem ſine mitra ſtātem, & reuertitur ad locum ſuum inter alios Cardinales, Papa verò ſedet, & capit mitram, deinde ducitur per Cerimoniarium ad pedes Pontificis, qui ſermonem eſt habiturus, qui genuflexus, & illos deoſculatos petit benedictionē dicēdo. Iube Domine benedicere, tūc Papa benedicit dicens. Dominus ſit in corde tuo, & in labijs tuis dignē, & fructuoſe aunūcies verba ſua ſancta, in nomine patris &c. Et benedictio

dictione accepta, ille dicit indulgentias. Pater Sancte Papa concedit quinque annos, & totidem quadragenas. Et ille recedens factis reuerentijs vadit ad pulpitum, vbi facit ſuum ſermonem, quo finito expectat in pulpito, & Diaconus per ceremoniarium ante gradus ſedis Papæ ducitur, & ſtans alta voce dicit. Cōfiteor &c. Ante cuius inchoationem ſurgunt omnes, ſed Papa, & celebrans ſunt cum mitra. Cūm verò Diaconus dicit: Et tibi pater ſimiliter. Et te pater debet genuſclectere. Et cum dicit: Mea culpa, ſingulis vicibus manu dextra pectus percutiat. Finito confiteor, Orator pronunciat indulgentias per Pontificem conſeſſas, & deſcendit quo vult. Interim Subdiaconus Apoſtolicus portat Crucem antè Papam, & Papa ſurgens ſine mitra ex libro cantat, precibus & mœritis &c. Miſeriatur. Indulgentiam &c. & dat benedictionē, vt in libro. Et cū deponitur mitra Pontifici, deponitur mitra celebranti. Et vnus Protonotarius accedit ad Papam cum dicit. Et benedictio Dei &c. Qui diſcedentibus aſſiſtentibus capit ſimbriam pluuialis, & tenet ante corpus Papæ. Et nota quòd quotieſcunq̄ue Papa cantat, vel legit aliquid ex libro, ſi tūc nō celebrat prim⁹ Episcopus aſſiſtēs tenet ante eum librū ſupra caput, & ſecundus Episcopus te-

pus tenet candelam accensam, Diaconi vero si assistunt hinc inde tenent manus. Si vero Papa celebrat missam, siue vespervas solennes assistens Cardinalis, siue Episcopus sit, siue presbyter, tenet librum supra caput, & primus Episcopus nõ Cardinalis adiuvat eum, alij vt supra. Facta benedictione, vel si sermo non fit, osculato libro, & incensato Pontifice, vt supra diximus, celebrans incipit Credo, & Cardinales venientes ad circulum circumstant Pontificem, & cum eo Credo perficiunt, cum dicitur. Et incarnatus est. Cerimonarius capit ex credentia bursum cum corporalibus, & eam dat Diacono, qui ambabus manibus eam accipiens vsque ad oculos eleuat, portat ad altare cum reuerentijs solitis, vbi extractis hinc inde corporalibus explicat super altare, bursum verò ad locum minus impeditum ponit: Deinde reuertitur ad locum suum. Finito Credo surgit celebrans sine mitra, & versus ad populum dicit. Dominus vobiscum, Deinde versus altare, Oremus, & legit Offertoriũ, tum sedet, imponitur ei mitra, extrahunturque chyrothecæ à ministris, & vnus ex scutiferis portat aquã, qui primo facit reuerentiam Papæ, deinde altari, tum celebrant cui dat aquam manibus, ministri tenent mappam. Interim assistens celebrantis ducitur per cerimonia-

ritum

rium cum missali, & cussino ante pectus ad altare cum reuerentijs solitis, vbi ponit librũ loco Euangelij super cussinum, & inuenit, quæ sunt dicenda, deindè ad partem in cornu dextro expectat celebrantem, interim etiam paratus Subdiaconus ante credentiam cum velo circa collum, & inde accipit calicẽ cũ patena, hostia, & palla, & cooperitur cum velo, & accedit ad cornu sinistrũ altaris videlicet Epistolæ. Et post eum vnus ex capellanis celebrantis ampullas vini, & aquæ manibus portans, celebrans autem lotis, & exterfis manibus ascendit ad altare deducẽte Diacono, & cum vertit se, vel transit ante Papam, extrahitur ei mitra. & facit reuerentiã Pontifici. Deindè vadit ad medium altaris, & Diaconus stans à dextris eis accipit Calicem de manu Subdiaconi, & ponit ipsum super altare, deindè accipit patenam cũ Hostia, & illam dat celebranti, qui eam offert cum orationibus consuetis assistente capellano suo in libro omnia demonstrate. Interim Diaconus erigit calicem, & accipit ampullam vini de manu Subdiaconi & ponit vinum in calice. Nam Subdiaconus postquam deposuit calicem, vertit se ad illum, qui portauit post eum ampullas & ex eius manibus primò accipit ampullã vini, & eã, vt dixi, dat Diacono, deindè accipit ampullã a-

Y quæ, & ver-

quæ, & versus ad Pontificem porrigit aquâ benedicendam, quæ postquam fuerit per Pontificem benedicta, ipse Subdiaconus infundit in calicem, deinde reddit illi, à quo eam acceperat. Et Diaconus dat calicem celebranti, offerunt simul cum orationibus & c. Subdiacono verò imponitur in dextra manu patena, quam cooperit, & vadit ante medium altaris in loco conuenienti. Interim vero ceremoniarus cum thuribulo & nauicula vadit ad Pontificem, & assistente presbytero Cardinali ministrante imponitur incensum, vt supra. Deinde reuertitur ad altare, & dat thuribulum Diacono, & ille celebranti, qui suo tempore incensat oblata primum, deinde altare, postea accepta mitra in cornu epistolæ incensatur ipse à Diacono, tum lauat manus, & deposita mitra reuersus ad medium altaris prosequitur Missam prout in ordinario. Diaconus vero celebrante incensato cum thuribulo accedit ante Pontificem, quem incenset Cardinalis assistens, tum per Diaconum incensatur ipse Cardinalis, deinde alij duo Cardinales assistentes, postea alij more consueto. Interim celebrans procedit in Missa suo ordine. Cum peruentum est ad præfationem, & incipit: Per omnia secula seculorum & cæte. ponit manus super altare, & Papa surgit cum mitra, & alij omnes surgunt,

gunt, & presbyter Cardinalis assistens Papæ recedit à scabello, & vadit ad locum suum, & amouetur scabellum, quia amplius illuc ad sedendum non reuertitur. Celebrans cum dicit: Sursum corda, eleuat manus aliquantulum de altari, tum dicit. Gratias agamus, super verbo Domino eleuat altius manus, & iungit ante oculos, deinde extensas eas tenet vsque in finem, cum est circa medium præfationis: Cardinales incipiunt venire ad circulum ante Pontificem, & finita præfatione dicunt: Sanctus cum Papa stante sine mitra, deinde descendunt suo ordine ad loca sua, & Papa reassumit mitram. Dum dicitur Sanctus, clerici capellæ incendunt quatuor intorticia, & per ceremoniarum dantur quatuor capellanis celebrantis, & ducuntur inferius ante altare, ita vt medium inter se habeant Subdiaconum patenam tenentem, sitque inter eos & altare competens distantia, vt ibi possit stare Papa cum suis assistentibus, & ministris. Papa autem cum celebrans dicit: Hanc igitur oblationem, cum mitra descendit ad faldistorium ante altare, vbi deponitur illi mitra. Cerimoniarus verò incensat sacramentum, dum eleuatur, genuflexus ad celebrantis dextram: & facta eleuatione reponitur Papæ mitra, qui ad sedem

sedem suam reuertitur, vbi iterum sibi mitra deponitur, & sine ea stat vsque post factam communionē corporis & sanguinis Domini, tunc ei reponitur. Cū autem dicitur: Pater noster, circa finem Subdiaconus reuertitur ad altare, & dat patenam Diacono, qui eam dat celebranti, eodem tempore veniunt Cardinales ad circulum ad dicendū: Agnus Dei cum Papa, quo dicto descendunt, & presbyter Cardinalis assis-tens de circulo accedit ad altare, & pacem à celebrante accipit. Assis-tens verò celebrantis dicto Agnus cum celebrante dimittit librū in manu Diaconi ministrantis, & factis reuerentijs altari, & Papæ venit ad cornu sinistrum altaris, & ibi expectat. Subdiaconus verò ministrans vadit ad dextrum latus celebrantis, presbyter verò Cardinalis assis-tens vadit ad Pontificem, & ei dat osculum pacis dicens: Pax tecum, deinde reuertitur ad locum suum. & Diaconi Cardinales assis-tentes primò à dextris, deinde alter à sinistris Papæ cum debitis reuerentijs accipiunt pacem à Papa, qui dicit. Pax tecum, & illi respondent. Et cum spiritu tuo. Interim assis-tens celebrantis ductus ad priorem presbyterorum assis-tētium ab eo accipit pacem, quam primo dat alijs Cardinalibus. Et deinde datur pax omnibus in capella more consueto.

sueto. Celebrans autem vt sumpsit sacramentum, purificatur Subdiacono ampullas vini & aquæ ministrante. Diaconus librum exportat ad cornu Epistolæ, subdiaconus verò accipit calicem, mundat, & aptat cum patena & purificatorio, plicat corporalia, ponit in bursa, imponit supra calicem, & omnia simul portat ad credentiam, postmodū reuertitur ad celebrantem. Celebrans facta purificatione accipit mitram, lauat manus, & extergit, deponitur mitra, & ea amplius, si Papa presens est, non vitur. Legit communionem, tum in medio altaris vertit se ad populum, & dicit Dominus vobiscum. Deinde ad altare in cornu Epistolæ. Oremus, & orationes, Quibus finitis in medio altaris vertit se ad populum, & replicat Dominus vobiscū. Et ad altare rursus reuertitur. Quo dicto Diaconus versus ad altare dicit. Benedicamus Domino. Cantores respondent. Deo gratias, celebrans inclinato capite ante Crucem. Placeat tibi &c. Quo finito retrahit se ad cornu Epistolæ, & faciem vertit ad Pontificem. Interim Subdiaconus Apostolicus portat Crucem ante Papam, qui stans dat benedictionem dicens: Sit nomen Domini &c. more consueto vno ex protonotarijs auriphrygium ad sinistram tenente, data benedictione per Pontificem ce-

lebrans vertit se ad altare dicens. Dominus vobiscum. Initium Sancti Euangelij secundum Ioannem. In principio erat verbum &c. Reuertitur ad faldistorium, deponit omnia paramenta, dicit Orationes trium puerorum, &c. & redit in pace.

*DE PRIMA DOMINICA AD-
uentus Papa absente.*

CVM autē in absentia Pontificis Cardinales huius dici officio intererunt celebraturus prælatus, de quo supra diximus, accipit omnia paramenta, & sic paratus Cardinales expectat, post quorum aduentum ceremoniarus accedit ad ipsos Cardinales petens ab eis licentiam pro officio inchoando nomine celebrantis. Qua habita celebraturus cum mitra accedit ante superioris gradus altaris facta prius Cardinalibus reuerentia caput profundè inclinādo, & tūc Cardinales ei assurgere debent, ille verò deposita mitra facit altari similiter reuerentiam, & cum Diacono ac Subdiacono genuflexus dicit confessionem more consueto. Cantores interim dicunt Introitum ad Kyrieleyson. Finita confessione celebrans ascendit ad medium altaris, osculatur illud, deindè librum euangeliorum. Tum ministrāte Diacono

cono nauiculam, & ceremoniaro thuribulum. Imponit incensum, incensat altare, deindè incensatur ipse cum mitra, tum reuertitur ad faldistorium, vbi deposita mitra dicit Introitum & Kyrieleyson, quo finito deposita mitra surgit, & conuersus ad populum dicit, Dominus vobiscum. Deindè ad altare Oremus, & orationes, & alia, vt supra per totum vsque ad finem Epistolę. Qua finita Subdiaconus librum clauum ante pectus tenens vadit ad celebrantem, corā quo genuflexus ponit librum in eius gremio, & manum illius osculatur, quem librum ceremoniarus ab eo recipiens ponit ad locum suum, deinde surgit Subdiaconus, & tenet missale celebranti, vt supra. Cum dicitur Alleluia, & Diaconus librum euangeliorum super altare posuerit: Cerimoniarus cum thuribulo, & nauicula vadit ad celebrantem in faldistorio sedentem, vbi ministrante Diacono celebrans imponit incensum ac signatur vt supra. Cerimoniarus tunc dat vni ex ministris thuribulum quod dextra & nauiculam quā sinistra manu præferat, & duo cādelastra cum luminaribus alijs duobus: Diaconus verò interim ad altare accedens genuflexus dicit. Munda cor meum. Tum capiens ex altari Librum Euangeliorum, & ante pectus illum tenens, ad celebrantem in faldistorio

distorio sedentem reuertitur, & genuflexus coram eo dicit. Iube Domine benedicere, & benedictione recepta procedit ad lectionem Euangelij ordine supradicto. Finito Euangelio factis reuerentijs reuertuntur omnes ad celebrantem, & Subdiaconus portat ad osculandum librum Euangeliorum apertum celebranti, qui mox per Diaconū incensatur, quo facto oraturus adducitur ad celebrantem. Et si Episcopus vel Abbas sit capite tantum inclinatus, si verò inferior genuflexus coram celebrante dicit: Iube Domine benedicere. Et benedictione accepta petit indulgentias populo publicandas, & celebrans committit ei publicationem indulgentiarum à Papa concessarum, vadit deinde oraturus ad locum confectum, & faciet sermonem vt supra. Finito sermone statim pronunciat indulgentias nomine confecto. Tunc celebrans deponit mitra versa facie ad altare dicit Credo, & alia, vt supra dictum est. Finito Offertorio sedet celebrans, deponuntur ei annuli & chirothecæ, lauat manus, surgit deinde, & cum mitra ascendit gradus altaris, vnde facta reuerentia Cardinalibus procedit ad medium altaris, vbi deponitur ei mitra, & alia facit vt supra. Cerimoniarius thuribulum & naucellam suo tempore affert,

& minist-

& ministrante Diacono celebranti imponit incensum benedicens & incensans, vt supra, deinde incensatur ipse celebrans, & successiuè Cardinales & alij ordine suo, continuatur missa vt supra. Dicto agnus Dei assistens celebranti cum suo libro in manibus Diaconi venit ad manum dextram celebrantis, & ibi ante altare genuflectit, surgit, osculatur altare, & pacem à celebrante accipit, quam dat postmodum primo Episcopo, primo presbytero, & primo Diacono Cardinalibus, & successiuè alijs, & cum viderit celebrantem purificationem sumpsisse dat pacem Cerimoniaro qui perficit cursum suum, & alia fiunt, vt supra, dicto benedicamus &c. celebrans compleat placeat &c. Et imponitur ei mitra. Stans in medio altaris, & versa facie ad ipsum altare, & manus ante pectus iunctas habens dicit. Sit nomen Domini benedictum. Et cum dicit. Sit nomen Domini, cum pollice, & indice simul iunctis dextræ manus facit sibi signum Crucis in pectore, sinistram verò tenet supra stomachum suum cum dicit, Benedictum iungit manus ante pectus. Deinde cum dicit: Adiutorium nostrum in nomine Domini, cum manu aperta signat se signo Crucis incipiens à capite, deinde sub umbiculo, tum à sinistro, deinde

Y 5 à dextro

à dextro humero se tangens manum finistram, vt supra tenens. Postea dicit, Benedicat vos omnipotens Deus, & cū dicit Deus iungit manus & cum dicit, Pater, vertit se ad manum dextram signū Sāctę Crucis faciens. De inde versus ad medium dicit. Et filius. Et iterum signat. Tandem in fine sic nihilominus signans tertid dicit. Et Spiritus Sanctus. Et circulum perficiens ad altare se vertens dicit. Dominus vobiscum. Initium sancti Evangelij, & cæt. Et facta reuerentia Cruci, deinde Cardinalibus cum mitra ad faldistorium reuertitur dicendo Euangelium Sancti Ioannis, & alia, quę sunt dicenda. Ibiq; exiit & c. vt supra

DE MISSA PAPALI IN DOMINICIS ADVENTUS.

SI autē summus Pontifex hac vel alijs Dominicis in aduentu voluerit solēniter celebrare, parabitur in camera paramenti, vt supra diximus, & descendet ad Ecclesiam siue capellam. Cardinales autem, & alij prælati erunt cum suis cappis laneis, & facta oratione more solito ante altare accedat ad sedem, vbi consuevit accipere paramenta, sedet & fit reuerentia à Cardinalibus tantū cum suis cappis laneis. Interim Subdiaconus Epistolam dicturus paramenta sibi conuenientia præter manipulum, & Planetam,

quę

quę capit postea cum Papa intrat ad altare, & acoluthi, atque alij officiales, qui vtuntur superpellicijs supra rochetum dimittūt cappas, & capiunt superpellicia, deinde Pontifex incipit: Deus in adiutorium meum intende pro tertia stans sine mitra, & sedet cū incipitur psalmus, & accipit sandalia, & legit psalmos, & orationes consuetas, & in fine cantat orationem pro tertia presbytero Cardinali qui ei assistere debet librum supra caput cum sua cappa lanea tenente, paulo ante duo Diaconi assistentes, & Diaconus cantaturus Euangelium vadit ad capiendum ornamenta videlicet planetas ante pectus plicatus violacei coloris, & alia consuetā. Diaconus tamen cantaturus Euangelium accipit amictum, albā, cingulam, & stolam, & ita vadit ad parandum Pontificē, quo sacris vestibus induto ipse & Subdiaconus Epistolę capiunt planetas, & manipulos, & inter duo alij Diaconi vel in defectu eorū duo vltimi presbyteri assistūt Pontifici cū suis cappis, finita tertia tres Diaconi reuertūtur ad Pontificē, qui lauat manū ministrati presbytero Cardinali adhuc cū cappa lanea, deponit mitram, pluuiiale, & stolam, & accipit paramenta more consueto, & tunc omnes Cardinales, prælati, & Officiales capiūt paramenta sibi competētia & in omni-

in omnibus, ac per omnia seruantur cōsuetæ ceremoniæ, vt plenius dicemus infra in Natiuitate Domini nostri, excepto quod illi assistit pro capellano prior presbyterorum Cardinalium: & non prior Episcoporum, qui prior presbyterorum & nunc, & quotiens seruit pro assistente tam in vesperis, quàm in missa induitur pluuiali, & non planeta, & sedet in loco assistentis, & in vesperis cantat tertiam antiphonam, vt assistēs, subprior vero presbyterorum ministrat vinum ad purificationem manus post communionem, & cantat quartam antiphonam in vesperis, alia omnia, vt in Natiuitate.

DE SECUNDA DOMINICA *Aduentus.*

Secunda dominica aduētus consuevit celebrare unus ex Episcopis assistentibus Papæ eo ordine prout supra Dominica dictum est, & similiter dicuntur quatuor orationes, ut supra. Sermonem facit procurator Ordinis minorum.

DE TERTIA DOMINICA AD- *uentus.*

Tertia Dominica aduētus Domini, quia cantatur Introitus: Gaudet e in Domino sepe celebrare consuevit presbyter Cardinalis cum paramentis violaceis, & mitra auri

auriphrygiata. Diaconus, & Subdiaconus videntur dalmatica, & tunicella, dicuntur quatuor orationes, prout in Dominica, & Dominus vobiscum, non Pax vobis, ante primam orationem, omnia alia dicuntur, & fiunt prout in prima Dominica dictum est. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum. In hac die consueuerunt antiqui Pontifices celebrare, erant Vesperæ Papales præcedentes, & potus in aula.

DE QVARTA DOMINICA *Aduentus.*

Quarta Dominica aduentus celebrare consuevit vnus ex Episcopis assistentibus Papæ cum paramentis violaceis, dicuntur quatuor orationes, ministri vtuntur planetis plicatis ante pectus, & omnia alia fiunt prout supra in prima Dominica dictum est. Sermonem facit procurator ordinis beatæ Martæ de monte Carmello.

DE VIGILIA NATIUITATIS *Christi.*

Siverò Vigilia Natiuitatis Christi in Dominica venerit, celebrat vnus ex assistentibus Papæ

bus Papæ, vt supra in paramentis violaceis, ministri vtuntur tunicella, & dalmatica. Cardinales non debent facere reuerentiam Pontifici, quia in Vesperis illam sunt facturi. Dicuntur quatuor orationes prima de Vigilia sub sua conclusionc. Secunda de Dominica. Tertia contra paganos. Quarta pro Pontifice, præfatio dicitur de Aduentu, & non fit sermo.

*DE VESPERIS VIGILIAE
natiuitatis Christi Pontifice in crastinum ce-
lebraturo,*

IN Vigilia Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, si Sanctissimus Dominus noster in crastinum est celebraturus, vesperæ sūt solennes hoc ordine. Pontifex indutus in camera paramenti, quæ papagalli dicitur, amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali albo, & mitra preciosa procedit ad Ecclesiam ordine consueto, Subdiaconis, auditoribus, clericis cameræ, & acoluthis in superpellicijs amictibus quod tamen fit pro eorum commodo, & euitando feruitorum nimio strepitu, ne habeant in capella se exuere cappis, & superpellicijs induere, non quod ordo sic iubeat, quia cum alijs prælatis se vestire deberent. Cardinales autem, & prælati alij in cappis præcedunt, cum peruenerint ad altare: Pontifex detracta mitra in fal-

distorio

distorio ante altare sibi præparato accumbit, & orat, surgit deidè, & accepta mitra vadit ad soliu. Interim prælati omnes exceptis Cardinalib⁹ se induūt pluuialib⁹, & alba mitra, videlicet Archiepiscopi, Episcopi, & Abates, Protonotarij autè cū cappis suis permanent: cū sedet Pōtifex, Cardinales accedūt ad reuerentiā, vltimi duo Cardinales siue sint presbyteri, siue Cardinales Diaconi, cū exhibuerint reuerentiā, assistūt Pontifici à dextris, & à sinistris, & Diaconi, qui assiscebant discedunt, & induunt se paramētis, & tūc etiam omnes alij Cardinales exceptis illis duobus, qui Papæ assisunt, paramentis se induunt videlicet Episcopi pluuialib⁹, presbyteri planetis, Diaconi dalmaticis, & prius amictu omnes induūtur, & etiam superpellicijs, quib⁹ placet. Diaconi verò duo præfati, cum primū induti sunt, reuertuntur ad Pontificē, & illi qui remanserant vadunt ad loca sua, & conuenientibus indumentis induūtur. Postquàm Cardinales omnes induti fuerint, surgit Pontifex, & detracta mitra versus ad altare dicit secrete: Pater noster. Deindè seipsum signans altè dicit. Deus in adiutorium meum intende. Finito Gloria patri à cantoribus. Subdiaconus cantaturus postremo die Epistolā stans ante Pontificem ante gradus inferiores sedis

Pon-

Pontificalis facta prius ei reuerentia præintonat submissa voce Papæ antiphonam, & ea præintonata expectat sit as quousque Papa antiphonam ipsam intonauerit. Tunc accedunt duo Episcopi assistentes cum libro, & lumine, & prior Episcoporum Cardinalium etiam assistens accipit librum, & capite suo ipsum tenens Pontifici apponit iuuante eum seniore ex duobus Episcopis assistentibus, et iuniore candelam ardentem tenente. Pontifex incipit antiphonam, quam cantores profsequuntur vsque ad finem. Quæ per Pontificem intonata Subdiaconus cum cerimoniaro facit reuerentiam Papæ, & ad sua loca reuertuntur. Idem seruat in intonatione aliarum antiphonarum, & etiam in intonatione hymni, Incepto psalmo Pontifex sedet, & accipit mitram, similiter alij omnes. Episcopus Cardinalis assistens sedet in cathedra nuda inter Diaconum à dextris Papæ & sedem Cardinalium sibi parata versa facie ad altare, si loci dispositio patiatur, sin verò locus non esset capax, ad sinistram locatur, vt sit in capella palatij, & si locus esset nimis angustus, vt aliquando euenit in quibusdam Ecclesijs, sedet in suo ordine cum alijs Cardinalibus, siue Episcopus, siue presbyter Cardinalis. Cantato psalmo, & iterata antiphona Subdiaconus surgit, & Diacono as-

no assistenti à dextris Papæ præintonat secundam antiphonam plane, quam Diaconus ipse surgens deposita mitra intonat altè, & cantores profsequuntur, vt prius, & dum vnus ex Cardinalibus assistentibus Papæ surgit, semper etiam alij Cardinales assistentes, & Episcopi assistentes, similiter faciunt alij Cardinales, dum vnus eorum surgit, surgunt & alij omnes, & etiam omnes prælati, qui sunt in capella surgunt semper surgentibus Cardinalibus alijs non autem surgentibus Cardinalibus assistentibus tantum. Tertiam antiphonam similiter Subdiaconus præintonat priori Episcoporum Cardinalium ibidem assistenti. Quartam priori presbyterorum Cardinalium, & quintam Diacono Cardinali assistenti à sinistris Pontificis reiterata à cantoribus post finem coniuncti psalmi. Quinta antiphona, Subdiaconus exhibita prius reuerentia altari, & Papæ stans in loco vbi legitur epistola versa facie ad altare, ita tamè, quod non vertat renes ad Papam, cantat capitulum. Interim surgit Pontifex, & stat cum mitra, alij verò omnes stant sine mitra. Cantato capitulo vnus auditorum rote modo prædicto Papæ præintonat hymnum, tunc Pontifex mitra deposita ex libro sibi oblato, vt supra altè incipit hymnum, quem cantores profsequuntur, & Pō-

tifex sic ad finem hymni stat sine mitra, cantatur deinde à cantoribus versiculus, & inde Subdiaconus stans coram Pontifice præintonat ei antiphonam ad Magnificat, quam Pontifex stans sine mitra ex libro altè intonat, & cantores prosequuntur. Interim sedet Pontifex, & accipit mitram, & accedit acoluthus cum thuribulo, & nauicella, quam dat Episcopo Cardinali assistenti, qui eam offert Pontifici, dicens: Benedicite pater sancte, & supposito per acoluthum thuribulo, Pontifex imponit incensum, reasumit deinde nauiculam acoluthus, & accedit ad cornu sinistrum altaris, & ibidem expectat Pontificem. Interim duo auditores accedunt ad altare, & hinc inde eleuant interiorem partem superioris tobaleæ altaris, & plicant vsq; medium, vel circa. Cum verò incipitur Magnificat, surgit Pontifex, & cum mitra descendit ad altare, quem sequuntur Cardinales ipsi assistentes, auditor mitra seruiens, & cubicularij secreti, alij auditores eleuant fimbriam Pontifici ante pedes, cum ascendit gradus altaris, & idem faciunt quando ad folium reuertitur. Si autem duo tantum auditores interessent eleuata tobalea altaris veniunt ad Pontificem, & ei fimbrias eleuant. Cum Pontifex peruenit ad altare, extrahitur ei

tur ei mitra, osculatur altare in medio, & acoluthus thuribulum Episcopo Cardinali assistenti offert. Episcopus verò Cardinalis Pontifici, tum Pontifex incensat altare more solito, post incensationem altaris Pontifex accepta mitra facit reuerentiam altari, & reuertitur ad folium duobus auditoribus fimbrias (vt prius) tenentibus, alij duo auditores tobaleam altaris, vt prius erat, explicant, vel si tantum duo sint auditores explicent tobaleam, antequam fimbrias Pontificis teneant, Pontificem deinde cum mitra in folio stantem Episcopus Cardinalis assistens stans ante infimum gradum folij recepto ex manibus acoluthi thuribulo incensat ter thuribulum dicendo, qui incensatus deponit mitram, & detecto capite stat vsque ad finem Magnificat. Inde Subdiaconus accepto thuribulo incensat Episcopum, demum Episcopum Cardinalem assistentem stantem ante cathedram suam, & successiue alios duos assistentes, deinde reliquos Cardinales, postea prælatos omnes paratos, postmodum omnes ordine suo, vt in Missa: cantato Magnificat sedet Papa, imponitur ei mitra, & cantatur Antiphona. Accedunt deinde duo acoluthi cum duobus candelabris, & luminaribus ad gradus folij, inter quos stat medius cerimonarius, & Pontifex stans de-

tracta mitra dicit: Dominus vobiscum. Et cantoribus respondentibus, Et cum spiritu tuo, offertur ei liber, vt supra. Pontifex dicit orationem, & eo demum replicante. Dominus vobiscum, duo acoluthi candelabris, & cerimoniario factis reuerentijs redeunt ad altare, inde dicto Benedicamus, à cantoribus ipse Pontifex dat benedictionem vno Protonotario auriphrygium tenente more solito, qua data descendit de folio, genuflectit in faldistorio, ante altare cū mitra orat, deindè surgens redit ad cameram.

DE PVBLICA COMPOTATIO.

ne, siue collatione potus, in aula à principis vocatus.

SI Solennis collatio, prout aliquando Pontifices consueuerunt facere, fieri debet in prima aula palatij, parabuntur omnia ad instar publici consistorij paretur credentia magna eminens duodecim vel circiter gradus habens pro vasis aureis, chrystallinis, & argenteis desuper ponendis ad magnificentiam tantum, credentia huiusmodi erit altitudinis à terra vsque ad eius planum siue mensam palmorum septem, vel circa, mensa eius erit longitudinis palmorum xxij, & latitudinis septē vel circa, & desuper gradus vt diximus, qui fatis sint pro vasis su-

pradi-

pradictis, quæ suo ordine locentur. In secunda verò aula parentur duæ credentiæ, vna parua pro Sanctissimo Domino nostro, & alia longior pro Reuerendissimis Dominis Cardinalibus, vbi constituentur vina, cōfectiones, aqua, confecteriæ, mantilia, mappa, scyphi phialæ, & alia pocula vasaque aurea, siue argentea opportuna in competēt numero, & quantitate. Magister domus Apostolici palatij providebit in tempore de vino diuersi generis, confectiōibus diuersarum specierum, vexillulis longitudinis vn^o palim cū insignibus Papæ, & Cardinaliū in confecterijs ponendis, et centum intorticijs pro collatione, & matutinis: In Vigilia igitur Natiuitatis Christi Si vesperæ in capella Palatij celebratæ sunt Pontifex finitis vesperis in fede solij sui deponit mitram, & pluuiale, & imponitur ei cappa de carmesino. Interim etiam omnes Cardinales intus, Prælati verò & alij omnes extra cancellos capellæ paramenta, & superpellicia deponunt, & cappas accipiunt. Pontifex venit ad aulam, vbi collationem est facturus Cruce præcedente. Si verò vesperæ huiusmodi in Basilica Sancti Petri sunt celebratæ, illis finitis Pontifex reuertetur ordine consueto ad cameram Papagalli, vbi depositis pluuiali & mitra accipit cappā,

Z 3 vt su-

vt suprà. Cardinales verò, Prælati, & alij omnes, qui sua paramenta & ornamenta in basilica prædicta post vespèras deposuisse debet, et cappas accepisse, ponuntur in dicta camera Papagalli, & expectant, qui cum Papa venit ad aulam prædictam Cardinalibus iube-
 quëtibus sine Cruce tamen, manebât usque, quo collationem perfecerit. Pontifice igitur sedente nobilissimus totius curiæ etiam Rex, aut Imperator sit, ducetur ad credentiam Papæ ad dandam aquam hoc ordine: Duo serui-
 entes armorum præcedent, magister cerimoniarum in suo habitu, magister domus baculum ferens mantello indutus, auditor sine mantili. Auditor mantile portans cum sua cappa lanæa, deinde aquam ferens medi-
 us inter magistrum sacri hospitij, & seneschallum secretum. Papa manus lauante Diaconi assistentes adiuuant, & omnes Cardinales surgunt, alij omnes genuflectunt. Dum Papa lauat, Cerimonarius acceptis alijs duobus seruientibus armorum vocat alium post prædictum nobiliorem, qui portabit primum ferculum, quem ducit ad credentiam Papæ, deinde cum ferculo ad Pontificem hoc ordine: Duo serui-
 entes armorum, cerimonarius, magister domus, qui expectat ad gradus solij, auditor sine mantili, auditor cum mantili, scalcus se-
 cretus,

cretus, deinde ferens ferculum solus, simili-
 ter ibit solus postea qui potum portat. Omnes hi excepto magistro domus ascendunt ad Pontificem, & Cardinales assistentes extendunt ante Pontificem tobaleam, quam auditores hinc, & inde genuflexi tenent, deinde assistens à dextris dat ad prægustandum ex ferculo lato ri, & ambo assistentes detectis capitibus stantes apponunt manum ad confecteriam, ex qua Pontifex cibum sumit, & exinde descendunt omnes, qui venerant, & ascendunt alij cum primo potu, quem deducunt magister hospitij, & Cardinales assistentes, similiter aliam Tobaleam de manibus auditoris secundo venientis accipientes illam extendunt ante Pontificem, quam auditores tenent, vt suprà, deinde facta per portantem vinum credentia in vase, quod ad partem portat, & per alium scutiferum Papæ aquam portantem simpliciter de aqua, Cardinales assistentes iuuant miscentem aquam vino Papæ, recepto potu per Pontificem descendunt isti, & ascendunt alij, & hic ordo vsque ad finem collationis seruat, scalcus secretus, & magister hospitij vicissim comitantur cibos & pocula, quæ portantur per nobiliores proceres, siue oratores præsentis clerico cerimoniarum ordinæ, & secretè deducete, & incipiète à nobilio

rietiam si esset Rex, aut Imperator. Solent quatuor species confectionum haberi, & quater vinum ad potum ministrari. Descendente à Pontifice illo, qui vltimū potum dedit, descendunt etiam Cardinales assistentes, & ad sua loca vadunt. Tunc vnus ex cubicularijs Papæ præcedente alio cubiculario, & cerimonario portat mappam longam mundam ante priorem Cardinalem, cuius vnum caput ipse ibidem tenet, aliud capit secundus cubicularius, & illud extendit vsque ad vltimum Cardinalem vbi illud tenet. Quod si forte vna mappa tam longa non sit, portentur aliæ, quæ sufficiant, ita tamen quod pro qualibet sint duo cubicularij, qui eam per capita, vt supra teneant, tum præcedente scalco Papæ cubicularij in suo habitu singuli habentes mappulas breues in humeris ipsum sequuntur portantes vnusquisque vnā confectionem discoopertam confectionibus plenam, & in qualibet confectione sit vnum vexillum ab vna parte habens insignia Pontificis, & ab alia illius Cardinalis, cui defertur, primus cubicularius portet confectionem prioris Cardinalium. Secundus alteri seniori Cardinalium, & sic de alijs. Primum cubicularium sequuntur duo scutiferi prioris Cardinalium, primus mappulam habens in humeris, & poculum vini in dextra manu, secundus

vas cum

vas cum aqua sine mappula. Secundum cubicularium sequuntur duo scutiferi secundi Cardinalis, similiter vinum, & aquam portantes, vt primi, & sic de singulis, quatuor etiam vicibus quatuor species confectionum, & vinum prout Pontifici, & Cardinalibus portat. Finita collatione Cardinalium scutiferi cum mappulis ad collum alijs seruiunt videlicet oratoribus, prælatis, & alijs omnibus ad scabellum Papæ ledentibus. Erunt de quolibet ferculo octo bacilia, & multo plura cum vino. & vasa aqua plena, residuum quod in bacilibus remanet inter scamna Cardinalium sedentibus, & alijs circumstantibus spargi solet. Finita collatione reducitur Papa ad cameram suam, & omnes discedunt.

DE MATVTINIS NOCTIS NATIUITATIS Christi Papa presente.

IN matutinis noctis natiuitatis Domini nostri Iesu Christi Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, & stola si placet, benedict enses vt in prima parte supra posuimus. Deinde assumpta cappa de carmasino præcedente Cruce, & subsequenter Papam Cardinalibus, quia non habet mitram, vadit ad capellam vnus ex clericis cameræ enses cum galero de beuaro, cum perlis præfert ante Crucem. Et facta oratione in faldistorio ante al-

tare Pontifex vadit ad sedem suam à duobus Cardinalibus Diaconis assistentibus deductus, & cum sederit, ipsi Cardinales recedunt, sedentque in locis suis inter alios Cardinales. Cùm verò Papa fuerit in Ecclesia, clericus cameræ ensem cum Galero prædicto super altare ad cornu Epistolæ reponit, & non fit reuerentia per Cardinales. Pontifex autem accepto à ceremoniario ante ipsum genuflexo signo surgit, & detecto vel semidetecto capite stans versus ad altare secretè dicit: Pater noster, deinde cantando, & sibi os cum pollice signando dicit: Domine labia mea aperies. R. & os meum. Deindè signans se à fronte ante pectus dicit: Deus in adiutorium meum intende, &c. Et stat quousque compleatur inuitatorium, hymnus, & antiphona primi psalmi, primo psalmo incepto sedet, similiter primus Episcoporum assistentium aptat cappam, & ante ipsum extendit fimbrias. Et nota quod semper in omnibus officijs, quandò Papa surgit, omnes surgunt, quandò autem sedet, omnes sedent, nisi in quibusdam reuerentijs, vt suo loco dicemus. Cùm dicitur tertius psalmus primi nocturni, ceremoniarius capit librum lectionum, & clericus capellæ pulpitem nudum: & præcedente cerimoniaro

niario ad medium capellæ inter cornua amborum scamnorum Cardinaliũ versus ad altare ponit dictum pulpitem, & ceremoniarius librum desuper, & redeunt ad locũ suũ. Cùm dicitur versiculus primi nocturni, ceremoniarius accepta parua candelæ cerea accensâ factis reuerentijs altari & Papæ, vadit ante pulpitem, & finito versiculo Papæ, facit signũ vt surgat, qui surgit, & capite semidetecto dicit: Pater noster, quod secretè profertur, deindè dicit altè: Et ne nos: Et assistentes Episcopi apportant librum, & candelam ex quo Papa dicit absolutione: Exaudi &c. Interim ceremoniarius illũ, qui dicitur est lectione, ad pulpitem ducens ibidẽ expectat finem absolutionis, qua finita lectione dicitur genuflexus versa facie ad Pontificẽ cantat: Iube Domine benedicere. Et Papa stans, vt supra ei benedicit dicens. Benedictione perpetua benedicit nos Pater æternus. R. Amen, non tamẽ signũ Crucis super eũ faciens, sed tantũ verba benedictionis proferens, finita lectione cũ dicit: Tu autẽ Domine miserere nostri, genuflectit versa facie ad altare, deinde surgit & factis reuerentijs altari, & Papæ vadit ad osculum pedis Pontificis ceremoniario præcedente, & pedem Pontificis discooperiente, & demũ cooperiente, & quod semper obseruatur nisi Cardinalib⁹, deindè ad locũ suum

um quisque reuertitur. Si autem dicturus lectionem Cardinalis sit, cum peruenerit ad pulpitum facit reuerentiam altari, & Papæ more consueto, & dicendo. Iube Domine, caput inclinatur versus Pontificem, & cum dicit. Tu autem Domine caput inclinatur versus altare, quo dicto factis reuerentijs ad locum suum reuertitur & ceremoniarius redit ad altare ad locum suum ibi expectans quousque incipiat versus aut citius, vel tardius, secundum quod longum erit responsum, & versus, deinde factis reuerentijs, ut supra, redit ad pulpitum, & aliam lectionem secundam dicturum ducit, & facit, ut supra. Pontifex ad secundam lectionem sedens benedicit dicens. Unigenitus Dei filius &c. & similiter ad tertiam cum dicit. Spiritus Sancti gratia &c. Deinde cantatur tres psalmi secundi nocturni, & post versiculum surgit Pontifex conuersus ad altare detecto capite altè dicit. Pater noster, secretè prosequitur, & altè pronunciat. Et ne nos. Deinde ex libro dicit absolutionem. Ipsius pietas &c. benedictionem ad quartam lectionem. Deus pater omnipotens &c. & sedet, quintam legit nobilis cui datur ensis, si est præsens, & stat ac velit illam legere hoc ordine, incepta quarta lectione Cerimoniarius nobilè misum

sum ad angulum post sedem Diaconorum Cardinalium ducit illum ubi Galerius sit, vel ad alium locum conuenientem, & illic clericus cameræ enses cum Galero de altari capiens portat, idem nobilis induitur superpellicio, & desuper ense præcingitur ad latus sinistrum, & pluuiiali albo induitur, cuius apertura super brachio eius dextro sit, & Galerius prædictus ei in capite ponitur quo sic induto clericus cameræ ad locum suum reuertitur, & nobilis finita quarta lectione dum cantatur responsum, ante Pontificem per ceremoniarium ducetur, & ibi ante gradus solij, deposito ad manus ceremoniarij galero facit reuerentiam altari, deinde Papæ, ad quem conuersus stans euaginat gladium, & tertio cum eius mucrone terram tangit, vibratque deinde ter, & tandem tergit eum super brachium sinistrum, & reponit in vaginam, & accedit ad pulpitum, ubi finito responso versus ad Pontificem genuflexus dicit: Iube &c. Et Pontifex sedens benedicit ei dicens: Christus perpetuæ &c. Tum ille stans cantat lectionem, & ceremoniarius tradit galerum prædictum uni ex familiaribus dicti nobilis, qui sedeat ad pedes loci, in quo dictus nobilis sedere solebat, finita lectione idem nobilis ducitur ad osculum pedis Papæ, indutus, ut cantauit,

cantauit, & deindè reducitur ad locum, vbi indutus fuit, vbi exiit pluuiali, & superpellicio, & ense decingitur, quem ceremoniarus tradat dicto familiari galerum tenenti quem super ensẽ reponit, vt prius erat, qui ensẽ erectum cum galero desuper tenet sedens, vt supra vsque ad finem officij, & nobilis ille per ceremoniarium ad locũ suum reducitur. Quando verò non est præsens, cui ensis datur, clericus cameræ indutus superpellicio cantat quintã lectionem. Et quando Papa vadit ad capellam, & inde reuertitur, tam in matutinis, quàm in missa maiori semper clericus ipse portat ensẽ cum galero. Si verò nobilis cui ensis datur præsens sit, & nesciat legere, ipse nobilis nihilominus in tempore induitur superpellicio, & pluuiali, accingitur gladio, & galerus ei imponitur, vt supra, deindè ducitur ad Pontificem, & omnia facit præcise, quæ supradicta sunt nisi quod non petit benedictionem, nec legit lectionem, quæ loco suo clericus cameræ indutus superpellicio facit, & in fine osculantur ambo Pontificis pedes, nobilis primùm, deindè clericus cameræ. Et nota, quod satis competenter Pontifex daret ensẽ nobili, si esset præsens, in loco isto antequàm ille accingeretur ense, & tunc dum cantatur responsorium quartę lectionis,

lectionis, nobilis induitur superpellicio, & pluuiali, vt diximus: Et ductus ante Pontificem finito responsorio genuflexus accipit à Pontifice ensẽ, qui dicit illam orationem: Solent Romani Pontifices, &c. Et tunc descendens cū habitu extrahit ensẽ, quo prius à ministris accinctus fuerat, & facit vt supradictum est. Sextam lectionem legenti Pontifex benedicit dicens. Ignẽ sui amoris. Deindè cantantur tres psalmi tertij nocturni, & versiculi. Tum Põtifex surgens capite detecto conuersus ad altare dicit: Pater noster, vt supra, & ex libro absolutionẽ, Avinculis &c. Diaconus Cardinalis assistens à sinistris cantat septimam lectionem cum Euangelio, & homilia qui apud pulpitum inclinatus ante Põtificẽ dicit: Iube & Põtifex stas benedicit dicẽs: Euãgelica lectio, perseverans stas quousq; incipiat homilia, tũ omnes sedet. Octauã lectionẽ cum Euãgelio cãtat Diaconus assistens à dextris iisdem ceremonijs, cui inclinato capite benedictionem petenti Pontifex sedens, benedicit dicens, per euangelica dictatum surgit Põtifex ad Euangeliũ, vltimã lectionem cantat ipse Põtifex, qui stas versus altare capite detecto dicit: Iube Domine benedicere, sed nullus benedicit, cantores respondent: Amẽ. Assistens presbyter Cardinalis, & duo Episco-

Episcopi accedūt cum libro, & lumine, duo acoluthi cum suis cappis, cum candelabris, & luminaribus, stant ad gradus more solito vsque ad finem. Et Pontifex perficit lectionem, & in fine versus ad altare dicit: Tu autem Domine. &c. Interim cum Papa lectionem cantat, ponuntur pluuiiale album preciosum super altare pro Pontifice, & paramenta super credentia pro Cardinali Missam celebraturo, si ante illic posita non fuerunt. Et Diaconus, ac Subdiaconus capellæ in sacrista, aut alio conuenienti loco se induunt more solito, capellani etiam Cardinalis celebraturi ad credentiam suis coctis induuntur. Finita lectione Subdiaconus Apostolicus in sua cappa submissa voce praeintonat Pontifici. Te Deum laudamus, qui ex libro si placet illud intonat, & cantores prosequuntur, quo incæpto Cardinalis Missam dicturus accedit ad altare, & in faldistorio consueto accipit sandalia, & dicit Psalmos. Quam dilecta &c. Deindè induitur omnibus paramentis consuetis per Subdiaconum, & Diaconum capellæ, vt moris est, cū dicitur versus. Te ergo quæsumus, ad verba, quos precioso sanguine redemisti, Papa in se de sua & omnes alij genuflectunt, & in fine Pontifex sine mitra dicit. Dominus vobiscū, & orationem. Concede quæsumus, ex libro

cum

cum assistentibus, & ceroferarijs more solito, & in fine Pontifex replicat. Dominus vobiscum, & cantores dicūt: Benedicamus. &c. Et Pontifex ante sedem solij sui exuitur cappa, & pluuiali albo, & mitra induitur, & accedit ante altare vbi cū celebraturo &c. illuc veniente dicit cōfessionem more solito, & incipitur Introitus, & Missa, & non fit reuerentia Papæ per Cardinales, quia fiet in Missa maiori, sed finita confessione ascendit ad solium. Et presbytero Cardinali assistente ministrante Papa imponit incensum, celebraturus incensat altare, incensatur ipse, deindè Papa, qui surgit sine mitra, & dicit Introitum. Interim Cardinales veniunt ad circumculum, cum quibus dicit Kyrieleyson, deindè & in terra. &c. quo dicto presbyter Cardinalis venit ad scabellum suum, ad assistentiam Pontifici: Pax vobis dicitur, & vna tantum oratio, post offertorium omnes incensantur, & pax datur more consueto, finita Missa Papa dat benedictionem, & non indulgentias, deindè recedit Papa cum omnibus Cardinalibus, Prælatiis, & officialibus: ensis etiam cum galero, si ille cui datus est, præsens sit, per ipsius familiarē ante eum in suo loco procedentem portatur. Alioquin, si absens sit, per clericū cameræ ante Crucem ad camerā Pontificis reportatur, vbi

Aa

tur, vbi

tur, vbi manent vsque ad Missam maiorem.
DE ORDINE CANTANTI-
um lectiones.

Lectiones in hac nocte triplici ordine cantari consueuerūt nostris diebus. Omnes explicabimus. Pontifex pro tempore, vt magis placebit seruari mandabit. Antequā pora Pauli Secūdi seruatum vidimus, & legimus hunc modum. Primam lectionem clericus cerimoniarum. Secundam acoluthus. Tertiā auditor. Quartam iunior presbyter Cardinalis. Quintam nobilis, cui datur ensis, vel eius loco clericus cameræ. Sextam Subdiaconus Apostolicus. Septimā Diaconus assistens à sinistris. Octauam Diaconus à dextris. Nonam Pontifex, Cardinales dicunt cum suis cappis laneis, alij omnes cum superpellicijs, hunc modum habentenus seruauit Innocentius Octauus. Alius modus sub Paulo Secundo. Primam acoluthus. Secundam auditor, Tertiam Subdiaconus cantabat. Quartam iunior presbyter Cardinalis. Quintam nobilis ab ense, & si nesciret literas, eius loco clericus cameræ. In absentia verò illius secundus iunior presbyter Cardinalis. Sextam alius iunior presbyter Cardinalis, ita vt duo vel tres iuniores presbyteri dicerent in secundo nocturno, duo in præsentia nobiles, tres in eius ab-

sentia,

sentia, à iuniori tamen incipiendo. Vltimæ tres lectiones, ut prius cantabantur. Sixtus autē quartus voluit, ut omnes lectiones cantarentur per Cardinales, & sex primæ incipiendo à iuniori Diacono, siue presbytero in absentia Diaconi, per ordinē cantaretur, et per episcopos Cardinales, si deficerent, alie tres vltimæ, vt prius per Diaconos assistentes, & Papā. Si verò his matutinis interesset Imperator ipse cantaret septimam lectionē sub Euangelio: Exijt edictū à Cæsare Augusto his cerimonijs, cum cantatur vltimus psalmus in tertio nocturno, clerico cerimoniarum ordinante, Diaconi assistentes Papæ accedūt ad Imperatorem, quem à sua sede ad planum descendere monet, & illic eū induunt superpellicio, deinde accingūt ense benedictō, demum induitur pluuiali albo non cum apertura super humerum dextrum, sed ante pectus, vt Episcopi, vt in sigillis imperialibus sculptus apparet, galerus eius armigero traditur. Nam Cæsar illud in capite non portat, quia est insigne ducalis dignitatis, quæ longe est inferior Imperiali. Imperator sic ornatus ducitur medius à Cardinalibus Diaconis ante Pontificē, qui facta reuerentia nudat ensē, inclinat, vibrat, tergit, & recōdit, vt de nobili diximus.

Tum accedit in tempore ad pulpitum, & profundè inclinatus ad Pontificem versus dicit Iube Domine benedicere. Et Pontifex: Euangelica lectio, &c. Tum Imperator legit Euangelij partè vsque ad homiliã tantùm si placet, & homiliam prosequitur Diaconus, qui assistit à sinistris. Quod si Imperator vult totam lectionem legere, laudabile erit, & Diaconus ipse nihil dicit. In fine lectionis Imperator cum suo habitu, siue totam, siue partem lectionis dixerit, ascendit ad osculum pedis Pontificis, deductibus & ministrantibus ipsis Diaconis Cardinalibus, postremò reducitur ante suam sedem, vbi exiit vestibus, & ensis cum galero detur armigero Cæsaris, qui illum deinde tenet, & portat ante Cæsare, qui reuertitur ad sedem suam, & Diaconi ad assistentiam Papæ. Hunc modum seruari vidimus, cum Fridericus tertius Imperator sub Paulo secundo Romæ his celebritatibus interfuit: Anno Salutis Millesimo quadringentesimo sexagesimo octauo.

DE LAVDIBVS ET MISSA
in aurora.

Cantores post recessum Papæ dicunt laudes cantando, vel legendo, prout eis magis placebit. Interim Sacrista induitur p
secunda

secunda Missa dicenda omnibus paramentis Pontificalibus, vt in alijs Missis fieri solet. Accedit ad altare dicens: Intraibo, & Confiteor &, vt alias, catores incipiunt Introitum, & prosequuntur, vt alias, Papa absente, in capella fieri solet: Finita Missa stans cum mitra ante medium altaris dat benedictionem, vt moris est, & non pronunciantur indulgentie.

DE MISSA MAIORI, PAPA
personaliter celebrante.

IN Missa maiori Natiuitatis Domini nostri summus Pontifex celebraturus capit in camera papagalli, aut alia conuenienti paramenta consueta, videlicet amictum, albam, cingulum, stolam pluuiiale albu, & mitram preciosam, & oes Diaconi Card. in camera paramenti, non tamen vbi Papa parare debet antequam Papa exeat, capiant paramenta sua videlicet amictum, dalmaticam, & mitram. Ille qui dicturus est Euangelium ultra premissa accipit albam, cingulum, & stolam, manipulum verò capiet in Ecclesia cum Papa fecerit confessionem apud altare. Et sic induti intrantes ad Pontificem ipsum paramenta supra nominata induunt, omnes alij presbyteri, & Episcopi Cardinales in camera, vbi Diaconi induti sunt paramenta accipiunt, videlicet amictum, &

planetas. Episcopi Cardinales pluuialia, amictū, & superpellicium, & albas mitras, & induti intrant ad Pontificem. Patriarchæ verò, Archiepiscopi, Episcopi, & Abbates pluuiiale capiūt, ex Cardinalibus autē qui sunt religiosi loco rocheti capiunt superpellicium, & omnes cū albis mitris, pœnitentiarij planetas tatum. Subdiaconus, qui Epistola latinam est dicturus, amictū, albam, cingulum, tunicellam, & manipulum: alij verò Subdiaconi, apostolici auditores, clerici camerae, & acoluthi supra rochetū coctas, omnes præter Cardinales in aula ante cameram paramēti accipiant sacras vestes, talitē. quo omnes suis paramentis sint induti, antequam Papa cameram suam exeat. Induto Pontifice Thuriferarius accedit ad Pontificem, & ministrante priore presbyterorū Cardinalium: Pontifex incensum imponit in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris, &c. Deindē septem Acoluthi capiunt septem candelabra cum luminaribus, & vadunt ante Crucem, Thuriferario præcedēte, quem antecedit vnus clericus cameraensem cum galero desuper posito portans. Et hoc si Papa illos adhuc non dedit. Si verò papa alicui præsentī dedit, vnus de eiusdem familia dictum ensē cum suo galero in prædicto loco portabit. Et cum in Eccle-

sia fu-

sia fuerit ad pedes illius, cui datus est, sedebit, & sic per totum officium tenebit, supplicantis igitur more procedet ad Ecclesiam hoc ordine: Scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, Procuratores ordinum, & principum Secretarij, & aduocati mixtim, Cubicularij extra cameram, oratores laici, & non prælati, Imperatores Regum, Principum, & cum eis Senator vr̄bis, & conseruatores, & Barones ac maiores nobiles: Acoluthi Papæ, clerici camerae, Auditores Rotæ cum auditore causarum camerae Apostolicæ, & Subdiaconi Apostolici omnes in superpellicijs supra rochetum. Magister sacri Palatij in habitu, & loco suo acoluthus Thuriferarius, & ad minus duo ceroferarij, cum luminibus accensis. Deberet tamen in huiusmodi, & omnibus alijs supplicationibus septem candelabra cum totidem luminaribus deferre p̄ acoluthos, sed quia aliquādo acoluthi nō adsunt tot numero, hoc omittitur: Ceroferarios autē immediatē sequit̄ Subdiaconus epistolā lectur⁹, indutus, vt supra dictū est, Crucē baiulans ad latera, habēs duos magistr̄os hostecarios cū virgis, quē sequūtur prælati oēs parati hoc ordine, pœnitentiarij sine mitris: Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Prælati, Oratores assistentes Papæ, omnes cum paramentis, & mitris,

A a 4

vt su-

vt supra dictum est, successiue, Diaconi, presbyteri, & Episcopi Cardinales, assistentes hinc, & inde. Deinde Papa, cuius pluuiialis auriphrygium duo Diaconi Cardinales assistentes hinc & inde iuxta eum incendentes deferent, simbrias posteriores, id est, caudam pluuiialis, nobilior laicus in vrbe existens, etiam si sit Imperator, vel Rex, & hoc si Papa pedibus incedat. Si verò portatur in sede, duo Cardinales prædicti assistentes ipsum immediatè procedant, & qui lecturus est Euangelium inter eos medius, qui alioquin iret ante Papam solus, super Papam portatur baldachinum per octo principes, & oratores laicos insigniores, & magnos barones, conseruatores vrbis, & tales, aut omnibus deficientibus per scutiferos Papæ, nobilioribus portantibus detur semper primus locus, hoc est, anterior, ita quod illi continuo præcedant Papam. Si verò huiusmodi supplicationibus intererunt Imperator, Reges, duces, aut maximi principes, incedet in loco in quo solent sedere. Imperator ad sinistram Papæ, Rex cum primo Episcopo Cardinali, primogenitus Regis cum presbytero, maximus Dux siue Princeps, seu Dux, inter ipsos Diaconos iuniores, & Episcopos assistentes Pontifici, sequuntur cubicularij de camera, qui secreti appellantur, auditor seruiens de mitra, Medici

ci secreti, & primus secretarius, si non est Prælati. Demum Protonotarij, & prælati non parati in suis cappis, hoc ordine perueniunt ad Ecclesiam. Pontifex postquam ad Ecclesiam peruenerit super faldistorio ante altare sibi præparato genuflectit, Diaconus à sinistris mitram Papæ tollit de capite, quam dat Auditori ad mitram seruieti, & alius assistens Cardinalis birretum amoueat: facta oratione, & surgente Papa, Diaconus à dextris birretum primò, deinde mitram, alio Cardinali à sinistris vitas tenente imponit, qui deinde vadit ad sedem paratam, vbi sacris vestibus indui debet: Quo sedente Cardinales primò, deinde omnes alij prælati ordine suo accedant ad reuerentiam, Cardinales omnes factis consuetis reuerentijs osculantur auriphrygium per manum dexteram Papæ protensum, prælati verò euntes, ter genuflectunt, & eius genu dextrum osculantur. Diaconus, & Subdiaconus Epistolam, & Euangelium in greco lecturi parati esse debet apud altare, Subdiaconus & Diaconus, qui ad cornua altaris in inferiori gradu stare vel sedere possunt, prout tempus postulat, sicque manere vsque post Missam, finita reuerentia extrahitur mitra Papæ, & birretum, vt supra, qui deinde surgit, & stans versus altare secretè dicit: Pater noster. Deinde alta voce cantando, & se signando.

SACRARVM CERIMONIARVM
nando. Deus in adiutorium meum, & cæt.
manens ita quousque incipiat per canto-
res psalmus. Legem pone, quo incepto se-
det, & imponitur ei birretum, & mitra vt su-
prà. Tum Subdiaconus latinus accedit ad
altare cui mappulam quandã Sacrista supra
brachia ponit, & super eam caligas, & san-
dalia, quæ ambabus manibus ad oculos ele-
uatis ad Pontificem defert, hunc sequantur
omnes acoluthi, quibus accipientibus &
extendètibz sinbrias pluuiialis Papæ, Sub-
diaconus cum vno ex secretis cubicularijs
Papæ subtrahat, & communia calciameta
Papæ extrahetes & caligas, & sandalia ei im-
ponit. Interim Episcopi assistentes Papæ li-
brum ante ipsum & candelã ex more tenet,
Diaconi assistentes cum Pontifice dicunt
Antiphonã: Ne reminiscaris, & c. & psalmũ,
Quàm dilecta, & c. ut in libro. Interim can-
tatur Tertia per cantores, qui cum ad capi-
tulũ peruenerint, quod unus ipsorum can-
tabit, Papa surgit cum mitra, & cum finito
breui respontorio versiculus dicatur, acce-
dunt ante Pontificem Episcopus Cardina-
lis assistens, vt librum teneat pro oratione,
& cerimoniarus cum duobus ceroferarijs,
finito versiculo deponitur mitra Pontifici,
qui dicit stans versus ad altare, Dominus vo-
biscum, & orationem Episcopo Cardinali
librum

LIBER SECVNDVS. 190
librum super caput tenente, & vno Episco-
porum assistentium cum manu adiuuante,
alia candelam tenente, qua finita Pontifex
repetit Dominus vobiscum, & Cerimonia-
rius cum ceroferarijs reuertitur ad altare,
cantores verò dicunt, Benedicamus Domi-
no. His finitis sedet Papa cui reponitur mi-
tra, & lauat manus in Missa. Aduertat ceri-
moniarus, vt incipiat à minº digno de qua-
tuor nobilibus laicis, qui debet aquã defer-
re, ita quod nobilior sit vltimus. Et semper
debet eligi ad hoc opus nobiliores, etiam si
Reges, aut Imperator adessent. Pontifex ma-
nus lauat, oēs laici in capilla existentes ge-
nuflectunt, Prælati verò surgunt, & stant si-
ne mitra capite detecto. Cardinales deposti-
tis tantum mitris surgunt, lotis manibus ex-
trahitur mitra Pontifici, qui surgit, & ante
eum ponitur scabellũ, super quod stat Dia-
conus Cardinalis Euãgeliũ lecturus, qui iu-
uantibus duobus alijs Diaconibus à dextris
& à sinistris Papæ deest, mitram primò, dein
de pluuiale, & stolam extrahit, & sacris para-
mentis, quæ ex altari per acoluthos deferuntur
ipsum induit hoc ordine: Primũ cingulo cum
succinctorio in parte sinistra pedente, qui cin-
gulo predicto cingitur subtus alio cingulo, quod
Episcopus tenebat, & isto secundo ligat o sol-
uitur, & deponitur cingulũ primũ, tum cru-
ce pe-

pectoralis, postea fauone, quem Diaconus super caput Papæ imponit replicatum, vt ante oculos pendeat, & partem, quam dextra manu tenet, collocet super humerum dextrum, & aliam super finistrum, & oras ambas fauonis dependere facit circa pectus iuxta mensuram vnus palmi. Deinde stola, quæ ab humeris pendeat, tum tunicella, & dalmatica, albam ministri circa fimbrias aptent, vt terram tangat. His omnibus per Diaconum adiuuantibus Diaconis assistentibus, & Subdiacono, qui est à sinistris, Papa induitur, de quibus per Diaconum osculanda porriguntur Crux pectoralis, fauon, stola, & in fine pallium antequàm sibi imponatur, & similiter cum exiit Papa, cum accipit dalmaticam residet, extrahitur, ac aptatur ei per Diaconum fauon circa caput, quo aptato amouetur scabellum super quo stabat Diaconus induens, & imponuntur Papæ per Diaconum, & Subdiaconum chyrothecæ: qui ante & postquàm illas sibi imposuerint osculantur eius manus, & chyrothecas. Deinde reponitur scabellum, & Papa induitur casula & extrahitur fauon circa collum & aptatur, vt æqualiter pendeat circum circa. Interim vnus subdiaconorum Apostolicorum pallium de altari velo co-

opertum

opertum apportat: quod Diaconus ab ipso accipiens, Crucem posteriorem pallij Papæ osculandam porrigit, deinde illud adiuuante subdiacono latino Papæ imponit eo modo, vt pars duplex super sinistro humero maneat, inde portantur tres spinulæ, quarum vnã pulchriorem Diaconus Cruci anteriori palli infigit, aliam cruci super humerum finistrum, & tertiam infigit Subdiaconus Cruci posteriori. Sunt autem huiusmodi spinulæ taliter infigendæ, vt tertio crucem pertranscant, pallium autem non perforant, neque planetam tangant, quodque gemmæ spinulæ maneat ad extra infigentis. Tum rursus aptatur fauon circa pectus vt pèdeat sub anteriori pallij Cruce, & planeta supra brachia Pontificis. Deinde ipse Diaconus Papæ mitram imponit. Accedit interim primus Episcoporum Cardinalium assistens, & imponit Papæ iam mitram tenenti annulum pontificalem, & alios, quos Papa voluerit, cuius manum osculatur. Hæc omnia Pontificis ornamenta prius per sacristam super altare præparantur, & ordine prædicto instruete cerimoniaario per acoluthos ad Pontificem deferuntur, assignanturque ad manus Diaconi Cardinalis prædicti, post hæc Episcopo Cardinali assistente, & ministrante, Pontifex ponit in-

ensum

censum in thuribulo dicens. Ab illo benedicaris, &c. Tum Papa supplicabundus vadit ad cōfessionem ante gradus altaris duobus auditoribus fimbrias eleuantibus à pedibus. Ordo procedēdi, thuriferarius, duoceroferarij in quorum medio Crucem ferens, Subdiaconus latinus librum Euangeliorum, & in eo manipulū Papæ inclusum ante pectus gestans. Indè Diaconus Euangelij cum Episcopo Cardinali assistēte, quē sequitur auditor ad mitram feruens medius inter duos cubicularios secretos, deindè Episcopi assistentes. Inter altare & sedē, in qua Papa paramenta accipit, occurrunt Papę, tres vltimi presbyteri Cardinales, quorum senior primo, deindè alij duo per ordinem Pontificem in ore primò, deindè in pectore osculantur, Subdiaconus interim librum Euangeliorum cerimoniaario tenendum tradens Papam ambabus manibus retro ad eius spatulas appositis sustentat. Inde Cardinales illi tres, cum Papa ante altare se firmauerit, rediunt ad loca sua. Idem facit Subdiaconus cū Cruce, & ceroferarij, thuriferarius verò ad cornu epistolæ altaris genuflexus expectat finem confessionis, cum Papa fuerit ante gradus altaris Diaconus Euangelij deponit ei mitrā, & eam auditori tradit ad hoc seruiēti. Papa medius inter Episcopū

piscopum Cardinalem à dextris, & Diaconum Euangelij à sinistris stans facit confessionē more solito, duo Diaconi Cardinales assistētes stant post Papā, & aliquatūlū se retrahūt Episcopo & Diacono cedentes, post Diaconū, & Subdiaconus genuflexus persistit cū libro Euāgeliorū & manipulo intus, quē imponit Papæ, dicto Indulgētiam, prius tamē eius manū osculatur, facta confessione Papa ascēdit ad altare, & illud in medio osculatur, Subdiaconus librum Euangeliorū aperies illū osculandū Papæ offert in cornu Euāgelij Episcopo Cardinali assistente ipsum adiuuāte. Quo facto Diaconus euāgelij ad dextrā Pontificis in medio altaris stans accedēs, & vna cū eo thuriferarius incensum & thuribulū Papæ offerūt, qui imposto incenso vt suprā, altare incensat more consueto. Et aduerte quod dū Papa est apud altare Diaconus Euāgelij semp ministrat incensum, & incensat Pōtificē, cū ante Papa est in sede tūc Cardinalis episcopus siue presbyter assistēs hoc facit. Incensato altari Pōtifex tradit thuribulū Diacono Euāgelij & in cornu Epistolę stās p Diaconū à dextris assistēte assūpta mitra à Diacono euāgelij ibidē incensat, & ad medium altaris se retrahēs adhuc versus vt incensat est stās cū mitra Diaconos Cardinales primò Euāgelij deindè assistētes duos tantum

tantum ad osculum oris primò, deinde pe-
ctoris recipit. Inde Papa cum mitra, facta al-
tari reuerentia, vadit ad sedem suam eminentem, in qua stans detracta mitra dicit Intro-
itum, & Kyrieleyson cum Cardinalibus assis-
tentibus Episcopo Cardinali assistente librū
super caput tenente iuuantibus ipsum duo-
bus Episcopis assistentibus, vt alias dictum
est. Diaconus & Subdiaconus latini manent
in cornu Epistolæ altaris, & simul dicunt In-
troitum, & reliquum Missæ tēpore suo, cum
quibus Diaconus & Subdiaconus græcidi-
cunt, & in terra & patrem. Deinde Papa resi-
det cum mitra, & per auditorem, qui seruit
de gremiale imponitur ei gremiale super ge-
nua, quod gremiale dictus auditor semper
seruat caput ex credentia, & cum Papa se-
det, illud imponit super genua, & cum sur-
git, illud accipit, & seruat quousque Papa la-
uat manus post offertorium, tunc portat gre-
miale ad credentiam, & Diaconi assistentes
sedent in scabellis hinc inde iuxta Papam mo-
re solito. Episcopus verò Cardinalis assitens
sedet super cathedram nudam seu in faldisto-
rium inter Diaconem à dextris Papæ, & se-
dem Cardinalium iuxta murū sibi paratam.
Diaconus vero Euangelij cum Papa federit,
& alij Cardinales assistentes sedet, & ipse in
sinistro cornu altaris, videlicet epistolæ super
scabel-

scabellum ibidem positum vertens faciem
ad cornu Euangelij. Diaconus autem græ-
cus super gradum altaris sedet in cornu E-
uangelij, & Subdiaconus latinus, & græcus
in cornu Epistolæ super inferiorem gradū
vultu ad Pontificem verso, finito Kyrie-
leyson detracta Papæ mitra, & tenente E-
piscopo librum vt suprā, eleuatis manibus
iuxta altitudinem humerum, & eorum di-
stantiam extensis digitis, sed non disjunctis
stans versus altare, dicit Gloria in excelsis.
Et cum dicit Deo, iungit manus ante pe-
ctus, deindè ea cum Cardinalibus assisten-
tibus tantum planè perfecta residet, & fini-
to Gloria deposita mitra surgit, & dicit,
manibus eleuatis versus ad populum. Pax
vobis. Deindè orationem Episcopo Car-
dinali assistente vt suprā librum tenente. In-
terim Subdiaconus portans librum episto-
larum ante pectus vadit ad legendum epi-
stolam, altero ex clericis cerimoniarum
ipsum associante: finitis orationibus Sub-
diaconus stans in loco consueto, videlicet
inter cornū Epistolæ & sedem eminentem
Papæ per transuersum, ita quòd à dextris
altare, & à sinistris Papam habeat, sibi ipsi li-
brum tenens cantat Epistolam, & Papa cum
mitra sedet, Subdiaconus verò finita episto-
la retrahit se aliquantulū, et immediatè Sub-

diaconus, græcus per cerimoniarium cum debitis reuerentijs ad eundem locū, in quo latinus cantauit, ducitur, vbi & ipse stās verfus, & librum tenens vt alter cantat epistolā græcam, qua finita ambo Subdiaconi simul cerimoniaro præcedente accedunt ad osculum pedis Papæ latinus primū, deindē græcus, inde ambo redeunt ad altare, & ibi latinus cum Cardinale Diacono legit epistolam & alia, assistentes verō Episcopi portāt librū Papæ, & vno ipforum illū supra caput tenente Papa legit epistolā, graduale, & euāgelium, cū cantatur graduale vel sequētia sic cātatur Diaconus Cardinalis Euāgelij accipit librū Euangeliōrum, & portans illū ante pectus suū, vadit ad altare & supra illud librum ponit, quo ibidem dimisso cū debitis reuerētijs vadit ad Papā coram quo stans capite inclinato manū eius reuerenter osculatur cerimoniaro eum associante, deindē reuertitur ad altare coram quo genuflexus dicit. Munda cor meum, &c. tunc accipit librum Euangeliōrū de altari, & illum tenet ante pectus, interim paratur pulpitum cū velo aureo per clericos capellæ in loco consueto, id est apud gradum altaris in cornu dextro, ita vt vertat suam faciem ad sinistram non ad corpus altaris, & septem acoluthi cum septem intorticijs, & alius acoluthus

thus cum thuribulo & nauicella vadit ad Papam cum Episcopo Cardinali assistēte, quo ministrante vt supra Papa imponit incensum & acoluthus reuertitur ad septē acoluthos ceroferarios qui parati sunt cum septem candelabris siue septem intorticijs accensis. Cardinalis verō Episcopus ad cathedrā suā nudam, hora competenti proceditur ad locum Euāgelij, hoc ordine. Cerimoniarus, thuriferarius, ceroferarij, Subdiaconus, Diaconus qui cum ante Papam fuerit, stans capite inclinato verſus ad Pontificem dicit. Iube Domine benedicere, & accepta benedictione vadit ad pulpitum, ponit librum super illud, & septem ceroferarij faciunt circulum ante eum. Subdiaconus verō stans post pulpitum inter illud & Ceroferarios pulpitum amplectitur, & ambabus manibus ex vtraque parte tangit librum Euangeliōrum: Diaconus iunctis manibus dicit, Dominus vobiscum, & cum dicit, Sequentia Sancti Euangelij, signat pollice dextro librum deindē frontem, os, & pectus, cum respondetur, Gloria tibi Domine, incensat ter librum primo medio, deindē à dextris & sinistris. Finito Euangelio factis reuerētijs consuetis Diaconus cum quinque ceroferarijs reuertitur ad altare stans ibidem iuxta scabellum suū.

Subdiaconus verò capit librum Euangeliorum ante pectus, & ibidem iuxta pulpitem à latere expectans finem Euangelij græci, duo ceroferarij cū thuriferario etiam manent iuxta pulpitem hinc & inde. Diaconus verò græcus accipit librum suum ponens illum ante pectus vadit ad altare, & dimisso super altare libro Cerimonario præcedente & pedem Papæ discooperiente, & cooperiente vadit ad osculum pedis Papæ, nisi fortè esset Episcopus, tunc non pedem sed genu dextrum Papæ osculari debet, tum ad altare reuertitur, coram quo genuflexus dicat, Munda cor meum &c. De inde surgit, accipit librum Euangeliorum ante pectus, & præcedente eum Subdiacono suo post Cerimoniarium vadit ad gradus sedis Papæ, vbi genuflexus petit benedictionem: qua habita vadit ad pulpitem, ponit desuper librum. Subdiaconus verò græcus stans retro ad pulpitem tenet vt latinus fecerat, Diaconus deinde dicit, signat, & incensat, vt de latino diximus Subdiacono sibi respondente. Finito Euangelio Subdiaconus capit librum, & Diaconus cum duobus ceroferarijs redit ad altare ad sua loca: lectis Euangelijs Subdiaconi portant libros apertos ad osculandum, primò latinus, deinde græcus. Tum Papa stans sine

mitra

mitra per Episcopum Cardinalem ad gradus solij stantem incensatur more consueto, deinde Papa dicit. Credo in vnum Deum, & plane cum assistentibus tantum Cardinalibus perficit symbolum, & cum cantatur, Et incarnatus est, cum mitra caput versus ad altare humiliter inclinat, Cardinales autem & alij omnes genuflectunt quousque dictum sit & Homo factus est, quo dicto omnes surgunt & sedent. Diaconus verò cū Subdiacono latino vadunt ad credentiam Papæ, vbi paratus erit vnus scutifer Diaconicum vasis & duobus mantilibus pro lauandis & extergendis manibus, quibus lotis ad altare redeunt, vbi per sacristam Papæ porrigitur eis quædam tobalea sericea, quam super altare explicant, deinde Subdiaconus vadit ad credentiam Sacristæ, vbi imponitur ei per cerimoniarium quidam panniculus, ppter hoc cōfectus, qui retrò ad collum ligatur & stringitur, vt ante à collo dependeat, & ipsum ad longitudinem brachiorum cooperiat, & accipiens bursum cum corporalibus & super eam hostiaria cum hostijs, & desuper purificatorium omnia discooperata cum debitis reuerentijs ad medium altaris portat, & Diacono latino apud altare expectanti consignat, qui ea accipiēs ponit super altare versus cornu

Bb 3 epistole,

epistolæ, simul & purificatorium & hostiam de corporalibus & ibidē prope ponit, extrahit corporalia de bursa & explicat in loco suo, burfam verò ponit inter crucem & coporassa, vel alio cōuenienti loco, vbi non impediatur. Interim sacrista de sua credentia dat vni Acoluthorum ampullas vini, & aquæ vacuas duobus velis aureis coopertas, & sub axilla sinistra patenam vnā argenteam, ipse verò Sacrista aureum velum circa collū habens accipit dicta sua credentia calicem cū patena, cū quibus Pontifex est celebraturus, & paruum quoddam coclear aureū super patenā ponit quæ omnia parte dicti veli cooperta præcedentibus duobus seruientibus armorum & sequenti dicto Acolutho ad credentiam Papæ defert, vbi cū aqua, de qua credentiaris primū probā faciat, mundat ac tergit, calicem, patenam, coclear, ampullas & paterā, deindē implet ampullas vino & aqua, & ex ampullis dat credentiarijs in vnā eorum paterā, vt faciant credentiā siue probam, & restituit ampullas & pateram Acolutho, qui eas portauit, quas vt prius cooperit, & paterā, sub axilla ponit, Sacrista verò cū calice, patena & cocleari coopertis, vt venit præcedentibus dictis duob. seruientibus armorū & Acolutho vadit ad cornu epistolæ altaris, & ponit omnia

omnia in dicto cornu super altare. Et Diaconus latinus accipiens tres hostias ex hostiaria ponit eas ordinatim super patenā, sicq; Papam expectant. Finito Credo Papa deposita mitra surgit & dicit Dominus vobiscū, & Oremus, & lecto Offertorio sedet, reponitur sibi mitra, & per Diaconos assistentes extrahuntur ei annuli & chyroteca, & Papa abluit manus ordine consueto, quibus lotis reponitur ei annuli per Diaconos assistentes, vbi prius erant, & Papa descendit ad altare duobus auditoribus semper simbrias eleuantibus, vbi Diaconus Euangelij latinus, extrahit ei mitram, Interim duo Episcopi assistentes præuenientes Pōtificē ponunt Missale super altare in cornu Euangelij super puluinum. Et Episcopus Cardinalis assitēs dicit quæ sunt dicēda, & ea digito suo Papæ semper ostēdit. Diaconus verò Euangelij latinus accipit hostiam vnā de tribus, quæ sunt super patenam, & cum ea alias duas hostias tangit & eā dat Sacristę comedēdam, deindē accipit aliam hostiam de duabus quæ remāserant & cū ea tangit patenam, & calicē per totū intus & extra, & similiter dat eā Sacristę comedēdā, posthęc de ampullis vnum & aquam in patera dat Sacristę pregustandum, & deindē accipiens patenam cum hostia eam dat in manibus

Papæ, qui illam Deo offerens dicit. *Suscipe sancte pater &c.* Tunc idem Diaconus ponit vinum in calice ad sufficientiam pro tribus: Subdiaconus verò latinus accipit coclear prædictum, super quod Sacrista imponit aquam ex ampulla, & Subdiaconus inclinat versus ad Pontificem dicit. *Benedicite, & benedictione accepta simul cum Diacono latino infundit in calicem, quem Diaconus dat in manus Papæ & simul cum Papa calicem tangens illum offerunt dicentes. Offerimus tibi Domine &c.* Et Papa ponit eum super corporalia cum eo signum Crucis faciens, quem mox Diaconus palla cooperit, Subdiacono verò latinorum per cerimoniarium imponitur quoddam velum circa collum, retento etiam panniculo, quem priùs habebat, & patena in manu dextra, & dicto velo cooperitur, cum qua post Papam vadit, & ibi stans permanet vsque circa finem pater noster. Interim vnus Acoluthorum cum thuribulo & nauicella accedit ad cornu epistolæ altaris, & cum Papa dixerit *Veni sanctificator &c.* offert nauiculam Diacono latino, & thuribulum Papæ, qui imponit incensum dicēs. *Per intercessionem &c.* Deinde Pontifex accepto thuribulo de manu Diaconi incensat primo oblata Diacono pedem calicis tenente, deinde altare mo-

re con-

re consueto, & demum in cornu epistolæ reddit thuribulum Diacono, & accepta mitra stans ibidē à Diacono incensatur, & mox accedentibus ministris & nobili cum aqua tertio lauat manus ordine consueto. Interim verò Diaconus Euangelij, vt Pōtificem incensauit primū incensat Episcopum, & Diaconos Cardinales assistentes iuxta altare, & Pontificem in suis locis stantes, postea omnes Cardinales, omnes Reges, & magnos principes, n̄ qui adestent, deinde Episcopos assistentes, incipiens ab illis qui de libro & candela seruiūt, alij nanq; post Pōtificem inter altare & solū circulum faciunt, deinde dat thuribulum vni ex Subdiaconis cum superpellicio astanti, qui incenset primò Diaconum Euangelij stantem medium inter alios duos Diaconos assitētes, postea Prælatos omnes paratos, deinde alios more consueto. Finitis orationibus secretis, Pontifex positus ambabus manib. hinc inde super altare incipit cantando. *Per omnia secula seculorum, &c.* Et cum dicit. *Sursum corda,* eleuet aliquantulum manus, & disiunctas teneat, cum dicit, *Gratias agamus,* altius eleuat, & cum dicit deinde: *Deo Nostro,* iungit ambas manus ante faciem, & caput deuotè inclinat, deinde iterum disiungit manus, & disiunctas tenet vsque ad finem præ-

Bb 5 ratio-

SACRARVM CERIMONIA RVM

fationis, qua finita iungens iterū manus ante pectus dicit. Sanctus &c. Clerici verò capellæ in tempore accēdunt octo intorticia, quæ per Cerimoniarium dantur Acoluthis Apostolicis, & ipsis deficientibus Auditoribus, quæ ipsi post Episcopos assistentes per ordinem stantes accensa tenent vsque post communionem Pontificis, & omnium aliorum à Pontifice se communicantium. Cum eleuatur Sacramentum posito per aliquem incenso acoluthus incēsat more consueto, post eleuationem autem Sacramenti mox sacrista cum velo circa collum, vt supra, accipit calamum quendam aureum cum suo stilo, pāno sericeo inuolutum manu dextra, & sinistra quendam calicem, quem parte dicti veli à collo pendente cooperit, & præcedēte Acolutho, cui ampullas vini & aquæ cooportas, vt prius dederat, & sub vna axilla pateram consuetam, sub alia verò axilla pateram auream paruam cum ansa præcutibus duobus feruientibus armorum ad credentiam Pontificis vadunt, vbi Sacrista accepto in vna magna patera vino à credentiaris sibi porrecto, quod antè prægustauerat lauat diligenter, & abluit calicem, calamum etiam, pateram paruam auream, ampullas verò vino & aqua euacuat, & recenti vino & aqua implet, quæ omnia credētarij prælibant.

LIBER SECVNDVS. 198

libant. Et ordine quo venerant reuertuntur. Sacrista autem omnia super altare ponit in cornu epistolæ. Cum Pontifex dicit Benedicis, & præstas nobis. Diaconus Euangelij latini detegit calicem, & Pontifice dicente Per ipsum &c. signante calicem digitis dextræ manus pedem calicis tenet, & Hostiam super corporalia reposita tegit calicem, & ad suum locum post Pontificem reuertitur. Tum Pontifex positus super altare manibus disjunctis incipit cantando. Per omnia &c. Et cum dicit. Pater noster, eleuat manus ante pectus, & eas sic vsque ad finem tenet, cū dicit. Et dimitte nobis, Subdiaconus patenam tenens facta altari reuerentia vadit ad cornu Epistolæ & patenam dat Diacono Euangelij, velum verò ceremoniarum super credentiam Sacristæ reponit. Cū Papa dicit orationem. Libera nos &c. Diaconus Euangelij patenam ipsam tradit Pōtifici, qui se cum ea oratione finita signet more consueto, & eam supponat Hostiæ. Diaconus verò calicem detegat, supra quem Pontifex Hostiam frangat, & particulam illam, quæ in dextra manu restat super Calicem paululum eleuatum tenens dicit cantando, Per omnia &c. Pax Domini &c. Et signat ter cum particula super calicem, deinde eam in calice deponit tum dicit submissa voce

Agnus

Agnus Dei. Et cum Pontifex altare deosculatur dicit, Pax tecum. Episcopus Cardinalis assitens osculato priùs altari à Pontifice pacem accipit osculando ipsum in ore, deinde in pectore, simili modo duo Diaconi Cardinales assistentes à Pontifice pacem accipiunt ipsum primò in ore, deinde in in pectore osculando, altare aut non osculantur: Diaconus autem Euangelij à Pontifice nunc pacem non accipit, sed postquàm ipsum Papa communicauerit accepta pace à Pontifice. Episcopus Cardinalis assitens præcedente cerimoniarario defert pacem alijs Cardinalibus, Regi & nobilissimo cuique, si adsunt ordine suo, deinde primo Episcopo assistenti videlicet ei, qui de libro seruit, qui alijs pacem subministrat, post hæc vni ex Subdiaconis in superpellicio, qui pacem prosequitur Prælati paratis cum vicecamerario, si sit Protonotarius, & alijs more consueto, postquàm Pontifex pacem dederit Episcopo & Diaconis Cardinalibus assistentibus capite discooperto ascendit ad sedem eminentem, quem sequuntur Episcopus & Diaconi Cardinales præfati: & alij Episcopi assistentes cum libro & candela accensâ, & ibi stans capite detecto & inclinato Pontifex versus ad altare alijs Cardinalibus & Episcopis assistentibus in locis, & officijs suis mi-

nis ministratibus Diaconus Euangelij apud altare detecto capite patenam cum Sacramento reuerenter accipiens & ambabus manibus tenens eam in altum vsque ad oculos eleuat. Et primò vertit se à latere suo dextro videlicet epistolæ vsque ad medium circum, id est vt eius renes sint ad altare, & per eandem viam reuertitur vt priùs erat, secundò à sinistra parte vsque ad medium deinde procedens versus cornu dextrum videlicet Euangelij, vbi Subdiaconus expectat genuflexus patenam cum Sacramento summa reuerentia ei tradit, & mox Subdiaconus surgit, & Diaconus genuflectit quousque Subdiaconus discedat, & portet Sacramentum ad sinistram manum Papæ altero Cerimoniarium eius fimbrias attollente, & Pontifex aduenienti Sacramento profundè se inclinat & illud reuerenter adorat, cùm Subdiaconus peruenit ad Pontificem, stet ad eius sinistram erectus, et non genuflexus. Diaconus verò accipiens Calicem discoopertum ex altari eo modo se vertit, vt de patena fecerat, inde accedit cum calice ad Pontificem ad dextrum eius latus. Cerimoniararius similiter ei fimbrias leuat, tunc Papa dictis orationibus opportunis sumit vnam partem corporis Domini Subdiacono continuo patenam tenente, aliam verò partem in duas

in duas partes diuidit pro Diacono & Subdiacono. Interim sacrista velum circa collū tenens, vt supra accipit calamum aureum in sinistra, & Calicem de quibus supra diximus velo coopertos in dextra, & antecede Acolutho ampullas vini, & aquæ coopertas portante, & sub eius axillis duas pateras supradictas tenente, accedunt ad Pontificem, cui Episcopus Cardinalis assistens capiens calamum prædictum illum discooperit, & vino ex ampulla cū stilo intus mūdāt super calicem, quem ad huc tenet Sacrista, deinde vinum infundit in pateram argenteam imponens modicum de aqua, ex alia ampulla, & dat Sacristæ pro credentia. Et cum Pontifex corpus Christi sumpserit Episcopus Cardinalis porrigit ei calamum, quem Papa ponit in Calice in manibus Diaconi existente, & sanguinis partem fugit, residuū cum particula hostiæ dimittit pro Diacono & Subdiacono. Tunc Diaconus Calicem dextra tenens, & calamum sinistra, quem tamen de Calice non extrahit stans inclinato capite Pontificis manum dextrā exosculatus reuenter ex eius manibus de corpore Christi communicat. Item osculata Pontificis facie cum calice, calamo, Sacramento ad altare reuertitur, & calamo in sinistro cornu stans sanguinis partem fugit. Interim Subdiaconum

num coram se genuflexum, & eius dextram prius deosculatum Pontifex de residuo corporis Christi communicat, & simpliciter ei osculum pacis donat, qui ad Diaconū cum patena eleuata ad cornu altaris accedens, & ipse de sanguine cum calamo fugit, cum primò diligenter patenam super calicē excusseterit, curaueritque ne aliqua particula in ea remaneat sacramenti, ac vnus eorum particulam in Calice existentem ad labia Calicis retrahit, & eam sumit. Imposito deinde in Calicem vino albo se purificant & Calicem ad credentiam Sacristæ restitunt. Cū primum verò Pontifex Subdiaconum cōmunicauerit, Episcopus Cardinalis assistens imponens ex ampulla vinum in calicem, quem Sacrista portauit dat Papæ ad purificandum. Quo purificato Sacrista cū Calice illo, & patera argentea ad credentiā suam redit & prior presbyterorum Cardinaliū ampullam vini manu dextra, & paterā auream manu sinistra ab Acolutho accipiens Pontificis digitos super dictā paterā vinum effundēdo abluit & reddita Acolutho ampulla paterā cū vino ad altare reportat, cōsignatq; ministris & ad locū suum redit. Episcopus verò Cardinalis album panniculū, quod purificatoriū appellant, sibi ad hoc à Sacrista assignatum Pont. tradit cum quo digitos tergit, deinde Acolu-

Acolutho illud restituit cū ampullis ad cre-
 dentiam sacriftæ reportandum. Pontifex au-
 rem facta purificatione mitram accipit, & se-
 dēs quartò lauat manus ordine supradictò
 nobiliori aquam ministrante. Interim duo
 primi Episcopi afsistentes præcedunt ad si-
 nistrum cornu altaris cum libro, puluino, &
 candela, & Pötifex lotis, terfisq;e manibus
 surgens descendit à sede eminenti ad altare
 vbi ante gradum inferiorem deposita mitra
 per Diaconum Euangelij accedit ad altare,
 osculatur illud in medio, vadit ad cornu E-
 pistolæ, vbi liber paratus est, & dicit post cõ-
 munionem, tum redit ad medium altaris, &
 illo osculato versus ad populum stans dicit,
 Dominus vobiscum, & interea dum respõ-
 detur, Et cum spiritu tuo vadit ad librum,
 vbi dicit. Oremus, & orationem, qua in to-
 tum finita cum respondetur Amen, reuertit-
 tur ad medium altaris, illud osculatur, & i-
 terum ad populum dicit. Dominus vobis-
 cum, & responso dato. Et cum spiritu tuo,
 Diaconus Euangelij stans post Papam me-
 dius inter duos Cardinales afsistentes can-
 tat. Ita missa est, versus ad populum, vt Pon-
 tifex. Interim Subdiaconus nõ Epistolæ sed
 alius accipit Crucem, & eam portat ante Põ-
 tificem inter ipsum & populum. Responso
 Deo gratias: Pontifex stans inclinato capi-
 te in me-

te in medio altaris dicit. Placeat tibi &c.
 Quo dicto benedicit populo solenniter di-
 cens. Sit nomen Domini benedictum &c.
 Data benedictione per Pontificem Episco-
 pus Cardinalis afsistens ad sinistram Pon-
 tificis versus ad populum pronunciat indul-
 gētias sub his verbis. Sanctissimus in Chri-
 sto pater, & Dominus noster Dominus. N.
 diuina prouidentia Papæ octauus dat, & cõ-
 cedit omnibus hic presentibus plenariam
 indulgentiam, vel tot annos, & totidē qua-
 dragenas de vera indulgentia in forma Ec-
 clesiæ consueta: Orate Deū pro foelici sta-
 tu suæ sanctitatis, & sanctæ matris ecclesiæ.
 Interim dum indulgentia huiusmodi pro-
 nunciatur, Diaconus Euangelij extrahit Pa-
 pæ palliū, & illud supra altare reponit. Car-
 dinales etiã, & Prælati omnes paramēta sua
 deponunt & consuetum habitum accipiūt.
 Pontifex verò sic paratus ad palatium re-
 uertitur cum baldachino associatus à Car-
 dinalibus in cappis, Diaconi tamen parati
 ex decenti more deberent comitari Pötifi-
 cem Missalibus indumētis adhuc paratum
 vique ad cameram suam. Et nota quòd hac
 die Domini Diaconi Cardinales, & omnes
 alij officiales Papæ non sacerdotes debent
 communicare de Sacramento altaris.

SACRARVM CERIMONIARVM
DE TRADITIONE ENSIS,
& pilei: Cuius benedictionem require supra
in prima parte.

S Pontifex hoc die traditurus est ensẽ
cum pileo alicui Principi vel nobili in
Romana curia præfenti si illum in matuti-
nis non dedit, finita Missa Pontifex ascendit
sedem suam eminentem, coram quo genu-
flectit Princeps vel nobilis circumstantibus
Dominis Cardinalibus, & tenente ante Põ-
tificem vno ex clericis cameræ ensẽ cum
pileo prædicto. Põtifex eum alloquitur hoc
modo (Consuevit hoc aliquando fieri in ca-
mera Papæ, postquam ipse fuit paratus in
corona Cardinalium) Solent Romani Pon-
tifices in præclara natalis Domini celebra-
te &c. vt supra in benedictione ensis.

His dictis Pontifex tradit ensẽ cum pi-
leo Principi, vel nobili prædicto, qui illis ac-
ceptis Pontificis pedem osculatur deuotẽ,
& gratias agit, tum ensẽ cum Galero hu-
iusmodi tradit vni ex familiaribus suis, ipse
autem in ordine, & loco suo vadit ante Pon-
tificem, & ipsum vsque ad cameram Papa-
galli comitatur præcedente semper imme-
diatè ante eum illo, qui ensẽ cum pileo
portat. Deinde deduci debet nobilis ipse ab
omnibus Prælati palatij & familia Papæ, &
ab oratoribus, & baronibus vrbis, ac alijs
nobi-

nobilibus amicis suis vsque ad domum ha-
bitationis suæ hoc ordine. Primò equita-
bunt familiares, & curiales omnes in breui-
bus, deindè scutiferi Papæ, quos sequuntur
barones Romani, & oratores, deinde Comi-
tes, & Duces, si qui sint, post hos seruietes
armorum, & post eos ensẽ cum pileo ge-
flans, quem immediatè sequitur ille, cui da-
tus est ensis medius inter duos seniores Præ-
latos palatij, deindè sequuntur alij Prælati
palatij, & Prælati oratores, & alij successiue,
cubicularij, & alij Capellani, et togati. Cum
deductus ipse domum peruenierit, ibidem
in loco conuenienti se firmet deducentes
versus & capite detecto agat gratias lingu-
lis prælati illis cum ante ipsum equitant re-
cedentes caput inclinãdo, & post recessum
omnium Prælatorum caput tegat, & domũ
suam intret, & recedat omnes. Ordo prædi-
ctus obseruatus fuit in die Natiuitatis Chri-
sti anni millesimi quadringentesimi octuage-
simi quinti Pontificatus Domini Innocen-
tij Papæ octaui Anno primo, qua per præ-
fatum Pontificem ensis cum pileo datus fu-
it Illustrissimo Domino Francisco de Ara-
gonia filio quarto nato Ferdinandi Sici-
liæ regis ad præstandum obedientiam
nomine Regis genitoris sui Summo
Pontifici cum quibusdam alijs Prælati,

& Dominis Romam misso, qui in matutinis cum cerimonijs prædictis cantauit quintâ lectionem, & finita Missa deductus fuit de palatio per Prælatos palatij, & alios curiæ cubicularios, & scutiferos Papæ, ac Ducē Amaitanū, Comites Morcouij, & montis Agani, oratoresque quàm plures vsque ad palatium Vrfinorum in campo floræ, quod Reuerendissimus Dominus Ioannes de Aragonia Sanctæ Sabinæ presbyter Cardinalis eius germanus secundo natus, ad cuius dextram ipse Dominus Franciscus continuò equitauit, inhabitabat. Si verò ensis prædictus daretur alicui Regi in curia præfenti, deduci debet ab omnibus Cardinalibus & tota Romana curia. Si verò cui ensis dandus est, in curia non est, clericus camere qui eum ad Missam ante Crucem portauit, eodem modo & ordine eum finita Missa reportat ad palatium Papæ vsque ad cameram Papagalli.

*DE VESPERIS IN VIGILIA
Natiuitatis Christi Papa in crastinum non celebraturo.*

Si sanctissimus Dominus noster in die Natiuitatis Christi non celebraret: Vesperis tamè & Missæ interesse vellet, Vesperæ hoc

ræ hoc modo dicuntur. Hora cõpetenti Papa induit in camera papagalli amictu, alba, cingulo, stola, pluuiâ li albo, & mitra precio sa venit ad capellam more consueto, orat ante altare mitra deposita. Finita oratione, surgit & reassumpta mitra ascendit ad solium, vbi sedens recipit Cardinales ad reuerentiam, deinde deposita mitra surgit, & stans versus ad altare secretè dicit. Pater noster. Quo finito altè incipit: Deus in adiutorium: & cum incipitur Psalmus sedet, & accipit mitram, & omnes alij sedet. Prior presbyterorum Cardinalium incepto psalmo vadit ad scabellum, & assistit Pontifici, & sic omnes sedet vsque ad capitulum. Cùm incipitur capitulum, Papa surgit cum mitra & omnes alij surgunt. Cum incipitur hymnus, extrahitur mitra Pontifici, qui stat vsq; ad inchoationè antiphonæ ad Magnificat. Interim dum hymnus dicitur vnus Acoluthorum extra cancellum capellæ dimittit cappam, & capit superpellicium & redit ad capellam stans cū clericis cerimoniarum. Incepta antiphona ad Magnificat Papa sedet, accipit mitrâ: Acoluthus superpellicio indutus accedit ad Pontificè cum thuribulo & nauicella, & presbytero Cardinali assistente ministrâte Pötifex ponit incensum more consueto. Interim duo ex auditorib⁹ præ-

ueniunt ad altare, & hinc inde stantes eleuant anteriorem partem superioris mappæ altaris, & illam plicant vsq; ad medium vel circa. Cùm incipitur Magnificat, Papa cum mitra ascendit ad altare duobus auditoribus fimbrias eleuâtibus, & Cardinalibus atq; Episcopis assistentibus auditore ad mitra feruiente, & secretis cubicularijs ipsū comitâtibus. Cū Papa peruenerit ad altare in medio deponitur ei mitra, & assistēs presbyter Cardinalis ministrat Papæ thuribulum. Papa incensât more solito altare: Incensâto altari Papa reddit thuribulū presbytero Cardinali qui dat Acolutho: accipit mitram & redit ad solium, in quo stans cum mitra incensatur per presbyterum Cardinalem stantem ante gradus solij, deindè Acoluthus incensât presbyterum Cardinalem, & alios duos assistentes & successiuè omnes Cardinales alios & alios in capella existētes more solito. Cū primum verò Papa recedit de altari, illi duo auditores mappam altaris vt prius erat, explicant, alij duo fimbrias Papæ eleuât vsque ad solium. Interim cū dicitur Magnificat duo alij acoluthi extra cancellum capellæ dimissis cappis, superpellicijs induuntur, redeūt ad capellam & cum ceremoniario se locant. Finita antiphona ad Magnificat præcedente ceremoniario duo Acoluthi præfati cum candelabris,

delabris, & candelis accedunt ante gradus solij Papæ medium inter se habentes clericū ceremoniarum. Papa surgit, & deposita mitra dicit. Dominus vobiscū quasi versus ad altare: Oremus. Interim accedunt ante Pontificem duo primi Episcopi assistentes, primus cum libro, alius cum candela, & Papa dicit orationem: & cum dicit in fine orationis, Per omnia secula seculorum, illi duo Episcopi assistentes cum libro, & candela ad suum locum reuertuntur, cū Papa dicit. Dominus vobiscum secundò Acoluthi factis solitis reuerentijs reuertuntur ad altare, vbi candelabra ad suum locum reponuntur. Interim vnus Subdiaconorū accipit Crucem, quam portat ante Pontificem, finito Benedicamus Domino Deo gratias Papa stans dat benedictionem dicens. Sit nomen Domini, &c. & non indulgentias, Papa benedicente vnus Protonotariorum genuflexus suprâ scabellum ante Pontificem tenet auriphrygium sinistri lateris pluuiialis Papæ in transuersum ante umbiculum Pontificis. Pōtifex data benedictione sedet, accipit mitram, & vadit ad faldistorium, vbi genuflexus orat cum mitra, surgit, & redit ad camerā auriphrygiū pluuialis hinc inde Diaconi assistentes portant nunc & in omnibus solēnitatibus, alijs verò dieb' aliquis

SACRARVM CERIMONIARVM
ex Protonotarijs Apostolicis auriphrygi
simbrias simul iunctas à latere Pontificis de-
fert, simbrias verò posteriores aliquis prin-
ceps, vel nobilis ex laicis.

*DE MISSA IN DIE NATI-
uitatis Christi Papa presente non
celebrante.*

IN die natiuitatis Christi Pontifice non ce-
lebrante vnus Episcoporum Cardinaliū
rem diuinam peragit hoc ordine, hora com-
petenti perueniet ad Ecclesiam, seu capel-
lam Cardinalis celebraturus, & parame nta
accipiat eo ordine, vt supra in prima Domi-
nica aduentus est expressum, sic paratus Pó-
tificis aduentum expectans. Pontifex autem
paratus in camera papagalli amictu, alba,
cingulo, stola, pluuiali, & preciosa mitra ve-
nit ad Ecclesiam seu capellam. More con-
sueto orat, facit cōfessionem, fit ei reueren-
tia & alia obseruantur, prout supra in prima
Dominica aduentus est expressum, finito à
cantoribus vltimo Kyrieleyson, celebrans
deposita mitra stans versus altare dicit, Glo-
ria in excelsis Deo, & Cardinales cum Pon-
tifice perficiunt, Et in terra pax &c. Et nota
quòd quandò dicitur Gloria in Missa, Car-
dinales cum dixerint introitū & Kyrieley-
son

LIBER SECVNDVS. 205
son cum Papa, non recedunt de circulo sed
expectant quousque per celebrantem inci-
piatur Gloria, & cum Pontifice hymnum
angelicum perficiunt, deindè factis reue-
rentijs reuertuntur ad sedes suas, & Ponti-
fex sedet cum mitra. Idem facit celebrans
postquam & ipse compleuerit cum suis mi-
nistris hymnum, & cum Pontifex federit fi-
nito à cantoribus Gloria: Surgunt omnes,
& celebrans deposita mitra stans versus ad
populum dicit Pax vobis: Deindè ad de-
xtram versus ad altare Oremus, & oratio-
nem, quæ vnica est, cum in euangelio dicitur:
& verbum caro factum est, Papa cele-
brans, & omnes alij genuflectunt. Finito E-
uangelio celebrans stans sine mitra versus
ad altare dicit Credo. Interim Papa oscula-
tur librū Euangeliorum, incensatur, & Car-
dinales veniūt ad circulum, non fit sermo.
Alia omnia fiunt vt in prima Dominica ad-
uentus est expressum excepto Benedicam⁹
Domino, Diaconus versus ad populum di-
cit: Ite Missa est, quo dicto celebrans cum
eo vertitur ad altare, & dicit in medio altaris
capite inclinato Placeat &c. Interim Ceri-
moniarius petit à Pontifice indulgentiam,
quam celebranti notificat. Papa dat bene-
dictionem more consueto. Interim cele-
brans stans in cornu epistolæ detecto ca-
pice

pite versus ad Pontificem data benedictio-
ne versus ad populum pronunciat indulgē-
tias dicens: Sanctissimus in Christo pater &
Dominus noster, Dominus N. diuina pro-
uidentia Papa x. dat & cōcedit omnibus hic
præsentibus septem annos, & totidem qua-
dragenas de vera indulgentia in forma Ec-
clesiæ consueta, orate Deum pro subli-
mi statu suæ sanctitatis & sanctæ matris Ec-
clesiæ. Tunc versus ad altare illud in medio
osculatur dicens. Dominus vobiscū. Sequē-
tia sancti Euangelij, vadit ad faldistoriū sine
mitra, vbi exiit à ministris omnibus sacris
vestibus, accipit cappam, & vadit in pace.
Interim etiam Pontifex ad cameram suam
reuertitur. Quod si Pōtifex ab Ecclesia, vel
capella recederet anteq̄ celebrās sacras ve-
stes deposuerit, debent duo sui ordinis Car-
dinales ipsum expectare & extra ecclesiam
deducere.

DE VESPERIS VIGILIAE

Natiuitatis Christi Papa absente.

SI verò Pontifex maximus infirmus aut
salus impeditus vespers huius vigiliæ et
missæ dici interesse non posset, hoc ordine
peragitur officium, pro vespers Episcopus
Cardinalis crastina die celebraturus præue-
nit ad Ecclesiam, & facta oratione ante alta-
re sedet in faldistorio in conuenienti loco
præ-

præparato, Diaconus capellæ aut alius assis-
tens, & ministri, seu capellani ipsius Cardi-
nalis vsq; ad numerum nouem omnes sunt
induti coctis. Pōtifeci sacra facturo stāti ante
faldistorium per scutiferos exiit cappa,
& per assistentē capellæ & alios capellanos,
sine ministros induitur amictu, alba, cingu-
lo, cruce, pectorali stola, quæ pendeat à spa-
tulis, pluuiali, & mitra preciosis, ac annulo
pontificali, paramenta omnia per ministros
ex altari ordinate portantur, sic indutus Pō-
tifex expectat aduentum Cardinalum, de-
inde obtenta per cerimoniarium à Reuerē-
dissimis dominis Cardinalibus de inchoan-
dis vespers licentia, detrahitur per capella-
num de mitra seruiēntem illi mitra, qui sur-
git, & versus ad altare dicit secrete: Pater no-
ster, quo finito alte incipit, Deus in adiutori-
um. R. à cātoribus Domine ad &c. Incepto
psalmo sedet in faldistorio & mitra ei impo-
nitur. cū incipitur capitulū surgit stat cum
mitra versus ad altare, finito capitulo extra-
hitur ei mitra, & stat sine ea vsq; ad finem
hymni versus vt erat, cum incipitur antipho-
na ad Magnificat, sedet celebrans, imponi-
tur ei mitra, & cerimoniarium accepto thuri-
bulo cū nauicella accedit ad celebrantem,
qui ministrāte assistente imponit incensū in
thuribulū more consueto, & cum incipitur
Magni-

Magnificat, cum mitra surgit, & factis reuerentijs Cardinalibus vadit ad altare, ante cuius infimum gradum deponitur ei mitra, & facta reuerentia altari ascendit & illud in medio osculatur, accipit deinde thuribulum de manu assistentis, & incensat altare more consueto, quo incensato imponitur ei mitra & redit ad faldistorium factis prius altari & Cardinalibus consuetis reuerentijs. In faldistorio stans cum mitra incensatur ab assistente, deinde deponitur ei mitra, & assistens precedente ceremoniaro celebranti facta reuerentia & altari incensat Cardinales per ordinem Episcopos, & presbyteros, deinde Diaconos, postmodum alios more consueto. Finito Magnificat celebrans sedet & imponitur ei mitra, finita antiphona post Magnificat deponitur ei mitra & stans ante faldistorium versus ad altare dicit Dominus vobiscum, & orationem diei conuenientem. Interim duo capellani medium inter se habentes capellanum librum tenentem stantes versus faciebus ad celebrantem duo candelabra tenente cum faculis ardentibus vsque ad finem orationis, & cum replicatur post orationem Dominus vobiscum, inde descendunt, & ceremoniarus candelabra ad sua loca reponit. Dicto Benedicamus, & cæte. imponitur celebranti mitra, cui

qua

qua facta reuerentia Cardinalibus & altari vadit ad medium altaris stans versus ad altare dicit. Sit nomen Domini, &c. & benedicat more solito, & non dantur indulgentie. Data benedictione factis reuerentijs vt supra cum mitra reuertitur ad faldistorium, exiit ornamentis, quæ super altare reponuntur, induitur cappa & ad domum redit.

DE MATVTINIS NATIVITATIS
Cristi Papa absente.

CVM verò Sanctissimus Dominus noster in hac nocte ad matutinas non venit, hora competenti Cardinalis primam missam celebraturus in sua cappella confecta accedit ad faldistorium iuxta altare in loco, modo suo consueto præparatum habens penes se nouem capellanos coctis indutos, vbi cum aliquatulum quieverit per Cerimoniarium impetrata à Reuerendis. Dominis Cardinalibus licentia incipiendi, Cardinalis officium faciens surgit, & detecto capite stans versus ad altare dicit secreta Pater noster, Deinde alte, Domine labia mea aperies &c. R. Et os meum, &c. Deus in adiutorium. Ref. Domine ad adiuuandum, &c. & stat capite aperto quousque perficiatur inuictorium, psalmus, & hymnus, incæpto primo psalmo sedet, similiter faciunt omnes a-

lij Car-

lij Cardinales prælati ac officiales, cum dicetur psalmus tertius primi nocturni, ceremoniarij vadant ad medium chori inter sedes Cardinalium presbyterorum & Diaconorum, vbi pulpitem locant & librum de super, deinde redeunt ad locum suum, finito versu primi nocturni celebraturus Cardinalis surgit & aperto capite stans versus vultu ad altare dicit altè, Pater noster quod secretè perficit, deinde dicit altè, Et ne nos. Respon. Sed libera. Exaudi, &c. Interim Cerimoniarius candelam ceream accendit, quam & pulpito affigit & vnum ex cantoribus cum reuerentijs consuetis ad pulpitem ducit, vbi finita absolutione cantor ipse versus ad celebraturum inclinato capite dicit altè, Iube Domine benedicere, & benedictione accepta cantat lectionem, qua finita cum dicit, Tu autem Domine, genuflectit versus facie ad altare, deinde ad locum suum reuertitur. Eodem modo fit in omnibus lectionibus & nocturnis, celebrans primam, quartam, & septimam. Benedictionem dat stans nudato capite quousque dicitur, Et reliqua, tunc sedet, nouam lectionem cãtat ipse celebraturus stans ante faldistorium, & versus facie ad altare, capellanus autem suus assistens in superpeltico tenet ei librum, cum dicit, Iube Domine bene-

ne benedicere, stat inclinato capite versus ad primum Cardinalè in choro presentem, qui dat benedictionem, finita lectione statim celebraturus ipse incipit cantando: Te Deum laudamus, cãtoribus prosequentibus usque; ad finem, &c. Interim paratur ipse omnibus ornamentis pro Missa, vt moris est. Nota tamen quod comodius est quando incipitur Tertius nocturnus, vt celebraturus capiat sandalia, & dicat psalmos: Quam dilecta, &c. & ita sæpius obseruatum est, finito Te Deum celebraturus indutus omnibus parametis, vel si omnibus adhuc indutus non est, in illis quibus tunc indutus est altatibus duobus ministris cum candelabris hinc inde dicit versus ad altare stans ante faldistorium sine mitra Dominus vobiscum: Oremus, & orationem, iterum Dominus vobiscum & cantores dicunt. Benedicamus.

*DE PRIMA MISSA NATI-
uitatis Christi Papa absente.*

DICTO à cantoribus Benedicamus Domino, Deo gratias celebraturus indutus omnibus paramentis accedit ante superiores gradus altaris cum mitra, vbi facit reuerentiam Cardinalibus, deinde detrahitur sibi mitra, facit confessionem, cantores dicunt Introitum, celebraturus accedit ad

dit ad altare, osculatur illud & librum, incensat altare, & alia facit vt moris est, post finem Missæ dat benedictionem, & non denunciat indulgentias.

SI PAPA IN NOCTE Natiuitatis personaliter celebrat.

SI autem in hac nocte Summus Pontifex vellet celebrare, omnia seruantur, quæ in Missa Papali supra descripsimus, nisi quod communicaret in altari ipse solus, & non in sede eminenti, & non iugeret sanguinem cum calamo sed more communi, & non se purificaret, quia est celebraturus tertiã missam, in qua cõmunicat in sede eminenti se & ministros. Item si vellet secundam Missam celebrare immediate nõ deponeret sacras vestes, sed dictis laudibus ea solenitate, qua vesperæ cantari solent, inciperet secundam Missam. Tres presbyteri venirent obuiam, & alia omnia consueta seruantur, sed cõmunicaret in altari solus, vt de prima diximus.

DE LAUDIBVS ET SECUNda Missa Papa absente.

Finita Missa recedunt omnes, & dicuntur laudes per cantores, & secunda Missa per Sacristam, & alia prout supra dictum est.

DE

DE TERTIA MISSA IN die Natiuitatis Christi Papa absente.

Cardinalis Episcopus in die Natiuitatis Domini Papa absente tertiam Missam celebraturus præuenit ad Ecclesiam, orat, &c. prout supra de Missa in præsentia Papa celebranda dictum est. Debent autem esse paratæ in credentia lanceæ duæ pro lotionem manuum argenteæ, tamen non inauratæ quibus manus abluantur. Et scutifer aquam dans factis reuerentijs Cardinalibus & altari genuflexus coram celebraturo facit credentiam, deinde dat aquam vt supra. Induitur celebraturus omnibus paramentis Pontificalibus, & alia fiunt prout supradictum est. Induto celebraturo postquam Cardinales congregati fuerint, petita ab eis licentia surgit de salsistorio cum mitra, & eundo versus medium altaris extrahitur ei mitra per capellanum de ea seruientem, qui se ad partem retrahit, celebrans verò facta reuerentia altari dicit confessionem, &c. & imponitur ei manipulus, vt supra in alia Missa dictum est, ascendit ad medium altaris, & osculatur illud, deinde librum Missalem vt supra anteposit, deinde Diacono ministrante incensum, postmodum desuper signum Crucis faciens incensat alta-

Dd re vt

re, vt supra quo incensato iraponitur ei mitra, incensatur in cornu epistolæ à Diacono, deinde cum mitra facta reuerentia cruci vadit ad faldistorium deponiturq; ei mitra & stans versa facie ad altare dicit Introitum & Kyrieelison vno ex suis capellanis librum tenente, deinde sedet & imponitur ei mitra vt supra dictum est in alia missa per totum vsque ad finem Epistolæ, qua finita Subdiaconus librum clausum ante pectus suum tenens vadit ad celebrantem, & genuflexus ponit librum super eius genua & manum illius supra librum positum osculatur, & surgens libro Epistolarum deposito tenet Missale celebranti vt supra, interim dum dicitur alleluia, & Diaconus dum librum Euangeliorum supra altare posuerit, cerimoniarius cum thuribulo & nauicella vadit ad celebrantem, qui ministrante Diacono imponit incensum, & signat vt supra. Cerimoniarius autem tunc dat vni ex capellanis celebrantis thuribulum in dextram & nauicellam in sinistram & duo candelabra cum luminaribus de credentia vel altari duobus alijs capellanis eiusdem. Diaconus verò interea ad altare vadit, de quo librum accipiens & ipsum ante pectus tenens ante altare genuflexus dicit. **Iube Dñe benedicere, & benedictione accepta pro.**

procedit ad lectionem euangelij ordine supradicto, finito euangelio factisq; reuerentijs reuertitur ad celebrantem. Subdiaconus portat deosculandum librum euangeliorum apertum celebranti & Diaconus illum incensat, & mox celebrans versa facie ad altare dicit credo, &c. quo finito deposita mitra surgit, & versus ad populū dicit, Dñs vobiscum. Tunc vertens se ad dextram ad altare dicit oremus & offertorium, sedetq; & deponitur ei annulus & chyrothecæ, lauiat manus &c, vt supra, surgit deinde & cum mitra vadit vsque supra gradus altaris & facta reuerentia Cardinalib; procedit ad medium altaris, vbi deponitur & mitra, & alia facit vt supra, & ministrantibus Diacono, & Cerimoniario imponit incensum benedicens & incensans vt supra, qui deinde incensatur à Diacono, & successiuè Cardinales incensantur ordine suo, & alij vt supra. Dicto Agnus Dei assistens celebratis dimisso libro in manibus Diaconi venit ad manum dextrā celebratis & ibi ante altare genuflectit, surgit, osculatur, & pacem à celebrante accipit, quam dat postmodum primo Episcopo, primo presbytero, & primo Diacono Cardinalib; successiuè alijs vt supra. Et cum viderit celebrantem sumpsisse purificationē, dat Pacem cerimoniario, qui proficit cursum suū, & alia

fiūt vt supra. Dicto post orationes Dominus vobiscum per celebrantem, & Itē Missa est per Diaconum, celebrans dicit Placeat tibi, &c. quo dicto imponitur ei mitra & benedicit solemniter dicens more consueto: Sit nomen Domini, &c. Et demum conuersus ad populum pronunciat indulgentias per Papam concessas. Deinde ad sinistram manum se vertēs ad altare osculatur illud in medio, & facta reuerentia Cruci deindē Cardinalibus cum mitra ad faldistorium reuertitur dicendo Euangelium sancti Ioannis, & alia quæ sunt dicenda. Interim sacris vestibus exiit, vt supra.

DE DIE SANCTI STEPHANI.

IN die Sancti Stephani Protomartyris officium peragit presbyter Cardinalis in paramentis rubeis more solito: dicitur Oratio diei sub sua conclusione, deinde etiam dicitur oratio pro commemoratione de Natiuitate Domini etiam sub sua cōclusionē, & fit sermo.

IN FESTO SANCTI IOANNIS Euangelistæ.

IN die Sancti Ioannis Euāgelistæ celebrat presbyter Cardinalis in paramentis albis
more

more consueto, oratio diei dicitur sub sua cōclusionē, deindē fit cōmemoratio de Natiuitate Domini, & Sancto Stephano sub alia cōclusionē, & fit sermo his duobus diebus, si Papa celebrat seruit ei pro afsistente prior Presbyterorum Cardinalium, & non fit sermo nisi per ipsum Papam, aut aliquē ex Cardinalibus.

DE VIGILIA CIRCVCNCISIONIS & eius festo.

IN Vigilia Circuncisionis Domini fiunt vesperæ more consueto, ad quas Papa venit albis paramentis. In die celebrat Episcopus Cardinalis in paramentis albis, dicitur tantum vna oratio, & fit sermo.

DE VIGILIA EPIPHANIAE Domini.

IN Vigilia Epiphaniæ Domini fiunt Vesperæ Papales, quibus Papa ornamentis albis paratus interesse solet. In die Missa more solito dicitur, quam celebrare solet Episcopus Cardinalis in paramentis albis dicitur vna Oratio tantum. Et cum Diaconus cantans Euangelium dicit. Et procedentes adorauerunt eum cantando genuflectit, quibus dictis surgit, & perficit. Simili modo Papa, & omnes alij, & fit sermo.

SACRARVM CERIMONIARVM
DE FESTO PURIFICATIO-
nis Beate Mariae Virginis

Festum purificationis Beate Mariae vir-
ginis non habet vesp̄as solennes præ-
cedentes. In die autem officium peragitur
hoc ordine. Et primò ordinantur candelæ
in loco conuenienti benedicendæ, & distri-
buendæ per illos, ad quos spectat, videli-
cet duo cerei magni ponderis viginti libra-
rum vel circa deaurati, depicti, & alijs minor
etiam pulchrè ornatus ponderis duarum li-
brarum vel circa, quem Pontifex in pro-
cessione in manu portat. Item faculæ ceræ
albæ pro Cardinalibus, Regibus, & maxi-
mis principibus ponderis trium librarum
quælibet vel circa. Item faculæ in numero
sufficienti pro oratoribus, & prælatis ceræ
communis ponderis duarum librarum quæ-
libet. Itē faculæ vnius libræ in numero suf-
ficienti pro Subdiaconis, auditoribus, cle-
ricis cameræ, Acoluthis, Cubicularijs, Ce-
rimoniarijs, Scutiferis Papæ, & alijs officia-
libus. Item faculæ mediæ libræ in nume-
ro copioso p̄ populo. Admifcentur etiã cre-
dentiarij Papæ quod in mane ordinent in
loco, vbi candelarum distributio fiet, in an-
gulo super altare vel in alio loco concedē-
ti, vasa & aquam pro lauandis manibus Pa-
pæ cum mantili & gremiali, ac medulla
panis

panis, præparent etiam clerici capellæ in
loco conuenienti duo candelabra & cum
luminaribus vas aquæ benedictæ cum as-
perforio, & thuribulum cū naucella. Item
paret baldachinum pro supplicatione ha-
benda pro Pontifice. Deindè hora congru-
enti Papa indutus amictu, alba, cingulo, sto-
la, pluuiali rubro, & mitra simplicibus ve-
nit ad capellam vel Ecclesiam, vbi candelæ
sunt benedicendæ. Et facta oratione ante al-
tare, cum sederit, Cardinales faciunt reue-
rentiam in cappis consuetis, duo vltimi re-
manent in assistentia Papæ. Et Diaconi duo
assistentes vadunt ad capiendum paramen-
ta, & illis reuertētibus illi duo vltimi vadunt
ad sedes suas & ibi capiunt paramenta. Car-
dinales alij interim in locis suis, & plati extra
capellam capiunt paramenta violacei co-
loris statuti suo & ordini conuenientia.
Diaconi Cardinales portant planetas pli-
caras ante pectus, quibus omnibus para-
mentis Pontifex benedicit candelas mo-
re solito. Solēt tum quādo Papa benedicit,
& distribuit cādelas in parua capella ad eui-
tādā frequentiam, Cardinales & alij officia-
les omnes accipere paramenta & coctas
in camera paramenti, & venire cum Pa-
pa parati sacris vestibus non tamen suppli-
cātium more. Et tūc Cardinales cū paramē-

tis supradictis faciunt reuerentiam præd.
ctam Pontifici. Papa verò ministrantibus E.
piscopis librum & candelam & assiltibus
duobus Diaconis Cardinalibus more soliti.
stans detracta mitra benedicit candelas
versus ad illas submissa voce legēdo, dicens:
Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo.
Oremus. Domine sancte pater, &c. cū qua.
tuor sequētibz pro vt in ordinario. Ince.
pta quinta oratione per Pontificem voca.
tur prior presbyterorum Cardinalium, ac.
cedit ad Pontificem, cum eo duo Acoluthi
superpellicijs induti vnus cum thuribulo &
naucella, alius cum vase aquæ benedictæ,
& asperforio. Finita benedictione imponit
incensum in thuribulum more consueto,
deindè accepto asperforio de manu presby.
teri Cardinalis stans sine mitra aspergit ter.
tid candelas, & deinde incensat ducens ter
thuribulum, sedet post hæc & imponitur ei
mitra. Tum prior Episcoporum Cardinali.
um accedit ad Papam, & accipit duos ma.
gnos cereos de manu camerarij, vel eius lo.
cum tenentis cui clerici cameræ eos submi.
nistrant, & illos dat Domino Papæ cum de.
bitis reuerentijs osculando primo cereum,
deindè manum Pontificis, cum Pötifex eos
tangit. Qui cerei deindè dantur ad manda.
tum Papæ duobus nobilibz, quorum alter

inf.

insignior videlicet vadit ad dextram, alter
ad sinistram Papæ, & ibidem stantes eos te.
nent vsque ad finem Missæ, post magnos ce.
reos datur Pontifici alius cereus minor or.
natus, quem deinde seruat vnus ex cubicu.
larijs cameræ. Et isto vitur Papa in toto of.
ficio. Cum Papæ cerei dantur, cantores in.
cipiunt Lumen ad reuelationem. Cereos o.
mnes distribuendos debent ministrare cle.
rici cameræ stantes à loco vbi sunt candelæ,
vsque ad Papam, & illos dare ad manum
Diaconi Cardinalis Papæ assistentis à parte
candelarum, qui illas ministrat. Verò Papa
accepit suas candelas, duo auctores à cre.
dentiarijs Papæ mappulam fumentes eam
per Cardinales assistentes gremio Pontifi.
cis imponunt, & hinc inde genuflexi illam
tenent. Et Pontifex incipit distribuere alijs,
primò Dominis Cardinalibus secundū or.
dinem incipiendo à seniore, id est, ab eo, qui
sibi cereos dedit, & Cardinalibus officiali.
bus vidilicet Vicecancellario, Camerario,
& Pœnitentiario dat duas cadelas pro quo.
libet. Celebraturus autem cum primū can.
delam suam acceperit, vadit ad faldistorium
suum apud altare, & accipit paramenta om.
nia pro missa consueta, sicque paratus expe.
ctat Pötificem more solito. Cardinales cum
candelas accipiunt, manum Papæ osculan.

Dd 5 tur,

tur, deinde genu, alij verò Prælati paratiter ante Pontificem genua flectentes, accepta candela osculatur genu tatum. Nota quod pœnitentiarij osculatur pedem tantum, & similiter in Dominica palmarû. Omnes verò alij quicunque sint genuflexi coram Pontifice accepta candelâ osculatur eius pedem. Distributio autem fit secundum ordinem consuetum curiæ. Ita tamen quod Prælati præferantur parati oratoribus laicis, & clericis non paratis quorumcunque oratores sint, & quibuscunque etiam alijs principibus exceptis, qui inter Cardinales seu in plano supræmo solij Papæ locum habent. Illi autem statim sequuntur Cardinales aut assistentes Papæ, & alios quoscunque Prælatos. Finita distributione portatur aqua ad abluendas manus Papæ per nobiliorem curiæ comitantibus ipsum seruentibus armorum, & magistro sacri palatij, seu hospitij, quem etiam duo auditores præcedunt, quorum vnus mappulam ad tergendum manus portat more consueto. Et portatur cû aqua supra vas ipsum medulla panis pro mundandis manibus Papæ, per credentiarios, vt supra parata, & prior Episcoporum Cardinaliû adiuuat infundentem aquam manibus Papæ, vt consuevit. Lotis manibus accedunt ante Pontificem duo Acoluthi cum candelâ, & lumi-

& luminaribus, & deponitur mitra Papæ, qui surgit, & Episcopis assistentibus ex more librum ministrantibus dicit cantando. Oramus, & Diaconus à dextris dicit, Flectamus genua: & omnibus versus altare genua flectentibus alijs Diaconis à sinistris statim continuat, Leuate. Surgunt omnes, & Papa cantat orationem, Exaudi Domine, & cæt. prout in ordinario sub conclusione, Per Christum Dominum nostrum. Qua finita, Papa sedet, & accipit mitram, & priore presbyterorum Cardinalium & Acolutho ministrantibus imponit incensum pro supplicatione more consueto, & cantores incipiunt antiphonam, Cum appropinquaret Dominus. Acceduntur candelæ, & fit supplicatio more solito vsque ad locum paratû, vnde proijcere debet candelas populo. Deinde ad ecclesiam siue capellam, vbi missa dicenda est, hoc modo proceditur. Scutiferi Papæ, quos sequuntur alij more consueto, prout supra in die Natiuitatis Christi dictum est. Papa, Card. & alij omnes debent proprijs manibus suas candelas portare ardentes à loco, vbi inceperit supplicatio, vsq; ad locû vbi missa erit dicenda. Cum autem peruentû fuerit ad locum vbi candelæ per Papam populo sunt piiciendæ, manent omnes extra locum suo ordine, & cû Pontifice intrat Subdiaco-

nus cum Cruce, & ceroferarij, clericica-
 meræ ministrantes candelas, Episcopi assi-
 stentes Papæ, Diaconi assistentes Papæ &
 Cardinales, qui voluerint intrare pro loci
 capacitate, cantores apud ostium extra cā-
 tant, alij Episcopi omnes parati stāt hinc in-
 de ordinate extra dictum locum, quousq;
 Papa candelas populo proiecerit. Papa ve-
 nit sub baldachino, quod per nobiliores
 curiæ more consueto portatur: proiectis
 candelis processio reuertitur eo ordine,
 quo venit, vel si alibi celebrandum est quàm
 vbi candelæ benedictæ sunt, proceditur vť
 que ad capellam vbi missa erit dicenda, &
 officiales & prælati omnes extra cancellum
 superpellicia & paramiēta deponunt, & cap-
 pas accipiunt, cum quibus intrant capellā.
 Cardinales autem intrant cum paramētis,
 quæ deponunt intus in suis locis, & extin-
 guuntur candelæ omnes exceptis duobus
 cereis Papæ, quos illi duo nobiles deputa-
 ti continuo tenent ardentes. Papa cum fu-
 erit ante inferiores gradus altaris, vbi missa
 dicenda erit, si in illa capella candelas non
 benedixit, genuflectit in faldistorio, & de-
 posita mitra orat more consueto: cum sur-
 git extrahitur sibi pluuiale rubrum & stola
 violacea & accipit stolam, & pluuiale alba
 preciosa. Si verò ibidem candelas benedi-
 cit, quia

cit, quia prius ibi orauit, cum primum an-
 te altare fuerit, deponit paramenta sim-
 plicia prædicta, recipit alba & preciosa, & i-
 bidem ante altare cum celebraturo Cardi-
 nale facit confessionem, & incipitur missa,
 finita confessione accepta mitra preciosa
 ascendit ad sedem eminentem, non fit ei
 amplius reuerentia & presbytero Cardina-
 li assistente ministrante imponitur incensum,
 Cardinales interim veniunt ad circumum,
 incensatur altare, deindè Papæ qui post di-
 cit Introitū, & alia more solito. Finito Glo-
 ria in excelsis &c. presbyter Cardinalis assi-
 sit vt moris est. Antequàm incipiatur Euā-
 gelium, accenduntur omnes cerei, & per
 Papam Cardinales & prælatos, & alios o-
 mnes accensi tenentur in manibus vsque
 ad finem Euangelij. Deindè redduntur fer-
 uitoribus qui eos ardētes tenent vsque post
 communionem, dicitur tantum vna oratio
 & ordinariè non fit sermo. Ministri vtun-
 tur dalmatica & tunicella.

Si festum purificationis caderet in Domi-
 nica Septuagesima benedictio, & distribu-
 tio candelarum cum supplicatione fiunt vt
 prædictum est, missa autem fit de Domi-
 nica, & festum purificationis transfertur in
 secundam feriam sequentem.

SACRARVM CERIMONIARVM
SEQUITVR DE FESTO PP
rificationis Beata Maria Virginis Pon-
tificis absente.

SI verò Pontifex nollet vel non posset of-
ficio hodierno interesse, nec candelas
benedicere ac distribuere, presbyter Car-
dinalis celebraturus præuenit ad Ecclesiam
hora conuenienti, & postquàm duo ad mi-
nus Cardinales aduenerint, celebraturus va-
dit ad faldistorium, accipit omnia paramen-
ta violacei coloris, vsque ad dalmaticam in-
clusiue omisis tantum chirothecis, pluui-
le violaceum & mitram simplicem & an-
nulum Pontificalem, & accedit ad medium
altaris, vbi medius inter Diaconum, & Sub-
diaconum stas deposita mitra versus ad can-
delas benedicendas dicit. Dominus vobis-
cum. Oremus Domine sancte pater cum
quatuor sequentibus orationibus prout in
ordinario, quibus dictis ministrante Dia-
cono imponit incensum, aspergit, deinde can-
delas, tum incensat, prout supra dictum est,
quo facto ponitur faldistorium ad medium
altaris, vbi sedet celebrans, accepta mitra,
renibus ad altare versis, & tunc Cardina-
les omnes & prælati, & officiales omnes
paramenta, & superpellicia suo ordine co-
gruentia accipiunt, videlicet Cardinales in
locis suis stantes, alij verò omnes extra ca-

pellæ

pellæ cancellum, omnibus sic paratis ac-
cedunt ad celebrantem Cardinales, dein-
de prælati bini & bini cum mitris in capite
& cum primi duo Cardinales coram cele-
brante fuerint, deponunt mitras. Idem fa-
cit celebrans, & surgit. Ministrantibus igitur
Vicecamerario, & clericis cameræ, vel
in eorum absentia magistro domus palatij,
& aliquibus cubicularijs candelas, prior
Cardinalium dat candelam celebranti sine
aliqua osculatione, deinde celebrans sine
mitra stans dat priori, & successiue om-
nibus Cardinalibus singulas candelas. Inter-
rim distributione incipiente cantores can-
tant Antiphonam, Lumen ad reuelationem:
sedet deinde celebrans accepta mitra, & ex-
tenditur illi per ministros mappula, quam
duo ex capellanis suis superpellicio induti,
hinc & inde genuflexi tenent, & celebrans
distributione profequit dās primo prælatis
detectis & inclinatis aliquantulum capitibus
coram eo stantibus, deinde alijs omnibus non
paratis successiue corā eo genuflexis singu-
las candelas. Card. & prælati parati omnes, ne
que candelam, neq; manum dantis osculantur,
sed cū reuerētia tantum candelas recipiunt,
alij verò homines genuflexi recepta candelā
celebrantis manū osculantur. Finita distribu-
tione celebrans sic sedēs lauat manus, tūc de-
positæ

posita mitra amouetur faldistorium. Tunc stans in medio altaris versus ad crucem in altari positam dicit cantando absolute, Oremus. Diaconus, Flectamus genua. Subdiaconus, Leuate. Tunc prosequitur celebrans orationem, Exaudi quæsumus Domine &c. prout in ordinario. Qua completa ministrante Diacono celebrans imponit incensum, & omnes suas candelas accédit, deinde ordinatur supplicatio ad locum, vbi candelæ populo projici debent, hoc modo. Procedunt scutiferi Cardinalium, & alij laici, deinde scutiferi Papæ cum minoribus nobilibus, post eos procuratores ordinum, secretarij, & aduocati mixtim, cubicularij, oratores principum, & magni nobiles, catores, Acoluthi Papæ, clerici cameræ, auditores, Subdiaconi Apostolici, vnus capellanus celebrantis cum thuribulo, & nauiceila, Subdiaconus capellæ crucem ferens, ita quod figura Crucifixi ante se respiciat, nõ retro: medius inter duos capellanos celebratís superpellicijs indutos duo candelabra cum candelis ferentes, post eum pœnitentarij Papæ, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Diaconi, Presbyteri, Episcopi Cardinales, deinde celebrans medius inter capellanum suum assistentem pluuiali indutũ à dextris, & Diaconum capellæ à sinistris, & fimbrias

fimbrias pluuialis sui hic inde eleuâtes, post eum alij capellani sui superpellicijs induti, deinde Protonotarij, & alij togati. In aula iuxta locum prædictum fit statio. Celebrâs verò cũ suis ministris Cardinalibus, qui voluerint, locum ascendit, & candelas projicit populo, deinde eo ordine, quo venerint de capella reuertuntur, deponunt paramenta omnes, & suas cappas accipiunt: celebrans autem apud faldistorium deponit pluuiale, sedensque accipit chirothecas, & surgenti imponitur casula, mitra & anulus Pontificalis, cum accedit ad altare facit confessionẽ, & incipitur missa more consuetõ, dicitur tantum vna oratio. Ad Euangeliũ celebrans suam candelam ardentem in manu tenete, idem faciũt Cardinales, Prælati, & alij omnes in capella existentes. Finito Euangelio restituuntur candelæ seruitoribus, & per eos tenentur ardentes vsque post communionem celebrantis, tunc extinguuntur. Omnia alia fiunt more consuetõ, & non fit sermo.

GRDO DISTRIBVENDI Candelas.

Ordo autem distributionis candelarũ est iste: veniunt, Cardinales primò digniores, deinde alij. Si Imperator adest, illi

Ec primo

primo Pontifex dat cadelam postquam ipse suas accipit, & deinde priori Episcoporum Cardinalium, tunc Regi si adesset, inde secundo Cardinali, tunc alteri Regi, si adesset & demum alijs Cardinalibus & principibus qui inter illos sedet ordine quo sedet, quod etiam seruatur in ramis palmarum, secus autem in cineribus, quia post omnes Cardinales dantur principibus laicis etiam Imperatori & Regi. Et aliquando ut legi possunt omnes prelatos paratos, tunc magni principes, qui inter Cardinales sedent, locum habere solent, vel etiam illi qui in plano solij Papae sedent. Episcopi assistentes, Vicemmerarius, si est paratus, prelati oratores parati, Archiepiscopi, Episcopi, Abbates, Penitentiarij parati, oratores principum non parati & cum eis Seniores, & conseruatores, si Romae sint, Protonotarij, generale ordinum, nobiles ad gradus solij Papae stantes, Subdiaconi, Apostolici auditores, clerici cameræ, Acoluthi Papae, Cubicularij scuti, clerici Cerimoniarum, Diaconus & Subdiaconus capellae, Cubicularij extracameram, aduocati, & Secretarij mixtim procuratores ordinum, cantores Papae, capellani celebrantis, caudatarij Cardinalium scutiferi Papae, magistri, hostiarij, officiales, & ciues Romani, deinde alij omnes, vltimo ferui.

seruientes armorum, qui dum sit distributio, debent assistere circa solium Pontificis, & curare ne fiat tumultus, aut impetus in Pontificem.

DE DIE CINERVM.

Prima die Quadragesimae, quae cinerum appellatur in mane Sacrista parat supra altare vas cum cineribus factis ex ramis Olivinarum anno praeterito benedictis. Itē credentiam Papae ordinare debet super angulo altaris duas lances pro lauandis manibus Papae cum mappa, & vnum mantile pro gremio. Deinde hora competenti praevēnit ad Ecclesiam Cardinalis celebraturus, & in faldistorio in loco consueto sibi parato omnia paramenta Pontificalia accipiat demptis chirothecis & annulo Pontificali. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, pluiviali rupeo, & mitra simplici veniunt ad capellam, & more solito facit orationem ante altare in faldistorio, ascendit ad solium, sedet, & fit ei à Cardinalibus reuerentia more consueto. Et postquam duo Diaconi Card. vltimi reuerentiam fecerunt, assistunt Papae, & duo Diaconi assistentes vadunt ante sedem Diaconorum Cardinalium, vbi capiunt paramenta sua: idem faciunt Cardinales oēs in locis suis stantes. Duo

primi Diaconi, vbi acceperunt paramenta sua, reuertuntur ad afsistendum Papæ, & alij duo vadunt ad loca sua, & etiam capiunt paramenta. Interim etiam omnes Prælai, & officiales sua paramenta, & coctas accipiunt extra cancellum capellæ, & vnus Subdiaconus in conuenienti loco induitur amictu, alba, cingulo, & tunicella violacea. Omnibus Cardinalibus paratis, cantores incipiunt Antiphonã, Exaudi nos Domine &c. Tunc accedit ante Pontificem Subdiaconus Apostolicus, vt suprã dictum est, paratus portans lancem cineribus plenã detectam, quam de altari sacrista siue ceremonarius sibi dedit, & ad dextram Pontificis genuflectit, ibidem dictam lancem cum cineribus tenens quousque Papa omnibus cineris imponat. Tunc accedunt duo Episcopi afsistetes cum libro & candela, & Papa benedicens cineres, sedens cum mitra dicit Antiphonã, Exaudi nos Domine: qua repetita deposita mitra surgit dicens: Dominus vobiscum. Respon. Et cum spiritu tuo. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus cum tribus orationibus sequentibus, prout in libro. Incepta quarta oratione vocatur ad Pontificis dextram prior presbyterorum Cardinalium, & duo Acoluthi superpellicijs induti, vnus cum thuribulo, &

incen-

incenso, alius cum vase aquæ benedictæ, & aspersorio, qui ambo etiam ad dextram Pontificis locantur post presbyterum Cardinalem afsistentem. Finitis orationibus Papa ministrante presbytero Cardinali afsistente imponit incensum, aspergit cineres, deinde incensat, tunc cantores incipiunt, Immutemur habitu, & cæte. Prior Episcoporum iuxta antiquam consuetudinem pluuiâ indutus sine mitra, velut aliquando seruatum fuit, & Bonifacius nonus statuit: nunc verò celebraturus Cardinalis iam omnibus ornamentis sacris pro missa dicenda indutus, demptis tamen chirothecis & annulo Pontificali accedit ad Papã, & sine mitra solas detecto capite facta Papæ reuerentia, stans coram eo supra scabellum nihil dicens imponit Papæ sedenti cineres supra caput in formam Crucis, deinde descendit de scabello, amouetur scabellum, sedet Papa, imponitur ei mitra, & accedunt duo auditores portantes mantile, quod à credentiaris Papæ acceperunt, illud hincinde tenent super gremia Papæ, qui illi Cardinali, à quo cineres accepit, inclinato capite coram se stanti dat cineres dicens. Memento homo &c: Et nota quod si Imperator aut Rex sit præsens accipit cineres immediatè post Cardinales omnes & osculatur pedè Papæ, &

Ee 5 similiter

similiter alij principes, qui sedent inter Cardinales, recipiunt cineres post eos. Non idē seruatur in distributione candelarum & palmarum, quia hi accipiunt pro ut sedent. In isto autem actu, qui humilitatem præ se fert, principes sacerdoti se inclinant & illis cedunt, Cardinalis autem si est ille, qui est celebraturus, acceptis cineribus reuertitur ad faldistorium suum prope altare, ubi sedet et accipit chyrothecas, & annulum Pontificalē & imponitur ei mitra, sicq; manet usq; ad perfectam distributionē. Accedunt post successiuē omnes alij Cardinales & Prælati & alij, vnus post aliū, & à Papa cineres accipiunt, vt in candelis. Si autē qui dedit Papa cineres est prior Cardinalium, postquam accepit cineres reuertatur ad locum suum & celebrans in loco suæ receptionis & in habitu suæ dignitatis accipit cineres, & deinde reuertitur ad altare, & capit ad omnia paramēta vel, vt aliqui volunt, accipit cineres ei planeta statim post priorem Cardinalium. Acceptis cineribus Cardinales inclinati osculantur genu, alij etiam Prælati parati genuflexi osculantur pedem Papæ, postquam cineres ab eo acceperint. Datis cineribus Papa adhuc cum mitra sedens abluit manus more consueto, pro ut etiam supra in purificatione dictum est, deinde detracta mitra surgit

surgit & assistentib. ante eū duo bus ceroferrarijs more solito cantat Dominus vobiscū, Rel. Et cū spiritu tuo. Oremus. Cōcede nobis Domine &c. sub cōclusionē per Christum Dominū nostrū, vt in ordinario. His finitis Prælati & officiales oēs extra cancellam, Cardinales verò intus in locis suis dimittunt paramenta, & accipiūt cappas suas consuētas. Et Pontifex facta oratione ante altare facit cum celebrante confessionē, & more consueto incipitur missa, finita confessione Papa ascendit sedem eminentem, & presbytero Cardinali ministrante imponit incensum in thurybulo, presbyter Cardinalis reuertitur ad locum suū inter duos Cardinales, incensatur altare, deindē celebrans, postea Papa. Interim Cardinales veniunt ad circulum more consueto. Incensato Papa presbyter Cardinalis vadit ad circulum inter alios Cardinales, & Papa dicit Introitum & Kyrieel. Cū dicitur Dominus vobiscū ante orationē Papa descendit ad faldistoriū, vbi abstracta mitra genuflectit, & sic manet vsque ad finem omnium orationū. Idem facit antequam incipiatur versus, Adiuua nos sic manēs vsq; ad finē versus, similiter dicto per eū Sanctus vsque Per omnia secula ante Agn⁹ Dei, et ad omnes oratio

nes post communionem, & tūc omnes alij, qui sunt in capella genuflectunt præter celebrantem, Diaconum & Subdiaconū, qui non genuflectunt nisi ad versum, Adiuuantes, Ad introitum, Sanctus, & Agnus Dei hic circulus per Cardinales, patena tenetur per subdiaconum, incensantur omnes post Offertorium, pax datur, & alia fiunt prout in alijs Missis, & fit sermo, dicuntur quinque orationes, prima de die sub sua conclusione, secunda A cunctis, tertia Omnipotens semper iterne Deus, qui viuorum &c. quarta contra paganos, quinta pro Papa. Et nota quod post vltimam orationem in fine Missæ dicitur oratio supra populum sub sua conclusione, & Diaconus surgens vertensque faciem ad populum dicit, Humiliate capita vestra Deo: ad quam Papa & omnes alij manent genuflexi quousq; dicitur, Per omnia secula &c: Tunc Pontifex surgit, & accepta mitra ascendit ad solium, vbi deponitur ei mitra. Interim Subdiaconus venit cum cruce ante Papam, qui dicto per Diaconum Benedicamus Domino, & responso, Deo gratias, dat benedictionem, deinde redit ad cameram more consueto.

*DE OFFICIO DIEI CINE-
rum Papa absente.*

SI autem in die cinerum Papa non sit præsens, super credentia parantur duo vasa argentea, duæ lances pro lauandis manibus Cardinalis celebrantis, & alia more consueto, Deindè Cardinalis celebraturus præuenit ad Ecclesiam in tempore, induit se paramentis violaceis vsque ad planetâ exclusive dimissis chirothecis & annulo Pontificali, accipit pluuiale super dalmaticam, & mitram albam, & accedit ad altare, vbi deposita mitra adstans in cornu sinistro altaris, videlicet epistolæ benedicit cineres in lance ibidem super altare positas per Sacristam, vt supra dictum est: cum venerint Cardinales impetrata licentia celebrans cum mitra faciens reuerentiam Cardinalibus, accedit ad medium altaris, vbi deposita mitra renibus ad altare versis à dextris habet Subdiaconum capellæ, peluim cū cineribus reuerenter tenentem priori Episcoporum Cardinalium in sua cappa lanea consueta ad se venienti stans caput nudum inclinatur super quod prior prædictus etiam capite detecto cineres imponit, dicens: Memento homo &c. Cui mox similiter caput inclinanti celebraturus imponit etiam cineres eodem modo. Tum veniunt successiue Cardinales reliqui bini & bini cū suis capis ad cineres. Et celebrans cum dat cineres Cardinalibus stat

stat sine mitra, deinde per clericos capelle apportatur faldistorium, in quo celebrans sedet, & accepta mitra & mappula pro gemiali, quam diaconus capellæ sibi imponit duobus capellanis superpellicijs indutus hinc & inde genuflexis illam tenentibus, dat cineres Prælati & alijs omnibus ad eum venientibus, qui omnes se profundè inclinât, tamen neque Cardinales, neque alij manus vel aliud cineres imponentes debent officulari. Datis cineribus celebrans Diacono & Subdiacono mantile tenentibus lauat manus, surgit deposita mitra, amouetur faldistorium & reponitur in loco consueto, & stans in cornu epistolæ versus altare dicit. Dominus vobiscum. R. Et cum spiritu tuo. Oremus. Concede nobis Domine, ut in ordinario, deinde reaccepta mitra vadit ad faldistorium, deponit pluuiam, sedensque accipit chirothecas, incipitur missa in qua cum dicit Dominus vobiscum, ante orationes quæ epistolam præcedunt: Cardinales & alij omnes in locis suis genuflectunt, & sic permanent vsque ad finitas omnes orationes. Idem faciunt quâdò in tractu dicitur versus, Adiuua nos Deus &c. per totum versus. Similiter dicto Sanctus, vsque per omnia secula seculorum, ante Agnus Dei &c. Dicto Dominus vobis

vobiscum, ante orationes post communionem. Et hoc seruatur in omnibus Missis ferialibus & mortuorum in capella Papæ, siue sit præsens, siue sit absens Papa, omnes genuflectunt dictis temporibus, & sit sermo. Accedant autem singuli pro cinerum perceptione eo ordine, prout supra in festo purificationis Beatæ Mariæ Virginis in distributione candelarum est ordinatum.

SI PAPA IN DIE CINERUM celebrabit.

SI autem in hac die cinerum Papa vellet seipsum celebrare, finita oratione post dationem cinerum Papa sedet aliquantulum & mox surgens sine mitra incipit, Deus in adiutorium meum pro nona, & cum incipit Psalmum: Mirabilia, sedet. Cardinales & alij omnes retinent sua paramenta, Diaconus Euangelij, & Subdiaconus epistolæ parati vsque, ad planetam exclusiue induunt Papam more solito: Diaconi assistentes cum suis planetis antè plicatis adiuuant, dum sandalia imponuntur, Papa dicit, Quam dilecta &c. Finita nona, ut alias in tertijs Papa lauat manus cum cerimonijs consuetis, & tunc incipit seruire pro assistente capellano priore presbyterorum cum pluuiam, non cum planeta: parato Pontifice Diaconus & Subdiaconus

Subdiaconus capiunt planetas plicatas ante pectus & manipulum, fit supplicatio ad altare more consueto, occurrunt tres presbyteri Cardinales, vt aliàs. Diaconus Euangelij, & Subdiaconus Epistolæ dimittit & reallumunt planetas, vt diximus in prima Dominica de aduentu, genuflexiones, adorationes, versum & post Sanctus seruantur, vt prædiximus, & omnia alia quæ in Missis papalibus seruari solent, nisi quod Papa communicat in altari, non autem in sede eminenti. Et similiter communicat ministros, & cum calamo, & dicitur tantum vna oratio cum alia supra populum, genuflectit tamen Papa cum dicitur Adiuua, nõ in faldistorio ante altare, sed in sede sua. Si Papa celebrans vellet ipsemet sermonem facere, post Euangelium descenderet ad faldistorium ante altare, & facta oratione sederet super cathedram sibi positam ante altare in medio, ita vt renes verteret ad altare, & inde sermonem haberet ad populum, & hoc si altaris statio requireret, videlicet quod inde videri possit populus, & tunc Diaconi assistentes sederent hinc inde, & ante Diaconum à dextris sederet prior presbyterorum assistens, & apud eum Diaconus Euangelij, à sinistris verò Diaconus assistens tantum. Si autem sedendo ante altare non possit videri populus

lus, vt Romæ in Ecclesia S. Petri, tunc ex se de eminenti Papa haberet sermonem, & sederent omnes vt consueuerunt. Si verò aliquis Cardinalis habiturus est sermonem, ipse debet seruire pro assistente, cuiuscunque conditionis sit, & cum pluuiali.

*DE PRIMA DOMINICA
quadragesima.*

Prima Dominica quadragesimæ celebrare solet Vicecamerarius Papæ, si est Episcopus: & si non est Episcopus, dignior Episcoporum assistentium Papæ cum paramentis violaceis, Diaconus & Subdiaconus videntur planetis plicatis ante pectus, dicuntur quinque orationes, prima de die sub sua conclusione, secunda A cunctis, tertia, Omnipotens sempiternus Deus, qui viuorũ, &c. quarta contra paganos, quinta pro Pontifice. Omnes hæc quatuor sub sua conclusione, & fit sermo, quem facit procurator ordinis prædicatorum. Omnia alia fiunt more consueto.

*DE SECVNDA DOMINICA
quadragesima.*

Secūda Dominica quadragesimæ, celebrare solet alius ex Episcopis assistentibus Papæ, in paramentis violaceis: ministri vtuntur planetis plicatis, prout in Dominica præcedente, dicuntur quinque orationes, vt suprâ. Omnia alia fiunt more solito, Sermonem facit procurator ordinis minorum.

DE TERTIA DOMINICA quadragesimæ.

Dominica tertia quadragesimæ celebrare solet vnus ex Episcopis Papæ assistentibus in paramentis violaceis: ministri vtuntur planetis vt suprâ, dicuntur quinque orationes, & omnia alia fiunt, prout in prima Dominica quadragesimæ. Sermonem facit procurator ordinis Eremitarum dicti Augustini.

DE QVARTA DOMINICA quadragesimæ, quæ dicitur Lætare, sive de Rosa.

Quarta Dominica quadragesimæ, quæ Dominica Lætare, vel de Rosa vocatur, celebrare solet vnus ex reuerendissimis dominis presbyteris Cardinalibus. Hoc mane antequam Pontifex secretam cameram exeat, in camera papagalli iuxta lectum paramenti, aut alio conuenienti loco inser-

nitur parua mensa mappulis mundis cooperta fericeis, duo candelabra cum luminaribus, desuper thuribulum cum incenso, vas aquæ benedictæ cum asperforio, ampulla cum balsamo, pixis cum musco, & vnum paruum colear, ac candelabrum pro rosa desuper ponenda: cum Pontifex exit de camera secreta, præfertur ei aurea rosa per vnum ex cubicularijs secretis, & ponitur super mensam super candelabrum prædictum. Et omnia seruatur circa benedictionem, & traditionem rosa, quæ superius diximus in prima parte. Pontifex igitur hora competenti auream rosam deferens sinistra manu, & dextra populum benedicens, ad Ecclesiam cum pluuiali, & mitra preciosis procedit, duo Cardinales assistentes hinc & inde fimbrias pluuias Papæ eleuatas portant. Caudam verò portat nobilior laicus: cum Papa fuerit in capella apud faldistorium, dat rosam Diacono à dextris assistenti, & ille vni ex clericis cameræ, qui eam ad altare portat, & per Sacristam, vel eo absente, per clericum cerimoniarium locatur super altare in medio, tunc fit confessio: & Missa incipitur more consueto: finita confessione Pontifex ascendit ad solum, celebrans vtitur paramentis violaceis & mitra preciosa, ministri vtuntur dalmatica, & tunica,

nicella, non planetis. Hac die non dicitur Pax vobis: sed, Dominus vobiscum. Dicitur quinque orationes, & alia fiunt, prout in Dominica prima quadragesimæ. Sermo. nem facit procurator ordinis Beatæ Mariæ de monte Carmelo, finita Missa datur Rosa & sociatur ille cui data est, vt suprâ diximus in prima parte.

DE QUINTA DOMINICA
quadragesimæ.

QVinta Dominica quadragesimæ, quæ de passione dicitur, antequam papa de camera exeat cooperiantur Cruces super altare, & quæ ante Pontificem portari solent, si officium peragi debet in capella maiori, consuevit parari quoddam velum sericeum super altare, quo imagines in pariete altaris depictæ contegantur. Hodie celebrare consuevit aliquis prælatus Romanæ curiæ, tres orationes dicuntur, prima de die sub sua conclusione, secunda contra paganos, tertia pro Põtifice sub sua conclusione, cum in fine Euangelij dicitur, Iesus autem abscondit se, & exiit de templo. Clerici capellæ super altare velum paratû cordulis in rotulis supra in altum confixis etibus sursum trahunt, vt eo imagines omnes ibidem depictæ cooperiantur, & sermo per aliquem prælatum, vel per fratrem ordinis

seruorum fieri consuevit.

DE SEXTA DOMINICA QVADRAGESIMÆ
in palmis Papa presente.

SExta Dominica quadragesimæ, quæ palmarum appellatur, ordinentur palmæ in capella benedicendæ, distribuendæ, videlicet quæ magnæ varijs floribus, & perpulchrè laboratæ, tertia parua simili modo ornata, & laborata pro Pontifice, aliæ palmæ primis duabus minores, etiam pulchrè ornatæ, sine floribus tamẽ, pro Cardinalibus minores pro Prælatibus & pro oratoribus, & magnis nobilibus, pro officialibus ac alijs omnibus ad capellam venientibus. Deficientibus palmis paratur ramus oliuarû, in numero copioso crucibus ex folijs palmarû confectis cingulis alligatis. Item credentiarij Papæ ordine, vt super angulo altaris capellæ, vbi benedictio fieri debet, duo vasa conuenientia pro lauandis manibus Papæ, cum mantili, & gremiali, ac medulla panis: clerici capellæ præparent thuribulû cum nauicella cocleari, & incenso, vas aquæ benedictæ cum aspersorio, & duo candelabra cum luminaribus: paretur etiam per foros ad ostium capellæ baldachinum. Hora deinde conuenienti Pontifex paratus amictu, alba, cingulo, stola violacea, pluuiali

Ff rubro,

rubro, & mitra simplici, præcedētibus Cruce ac Cardinalibus, & alijs, more solito venit ad capellam, vbi palmæ sunt benedicendæ. facta oratione ante altare, ascendit ad folium, sedetque, tunc Cardinales veniunt ad reuerentiam cum cappis, deinde capiunt paramenta sua violacea, vt supra in candelis & cineribus diximus, & similiter omnes alij Prælati & officiales. Omnibus paratis Papa deposita mitra surgit, & ministrantibus duobus Episcopis assistentibus librum & candelam, more solito Papa stans benedicit palmas, incipiens vers. Dominus vobiscum. Oramus. Auge fidem in te sperantium Deus, & cæt. cum præfatione & quinque orationibus sequētibus: interim nihil cantatur. Cùm quinta oratio dicitur, Prior presbyterorum Cardinalium venit ad dextram Papæ, & deus Acoluthi, vnus cum thuribulo & naucella, & alius cum aspersorio & vase aquæ benedicte. Finitis orationibus ministrante priore prædicto, Papa adhuc stans sine mitra, imponit incensum, deinde aspergit versus palmas tertio, postea incensat ter ducens thuribulum: tum dicit Dominus vobiscum, & aliam orationem, quæ incipit, Deus qui filium tuum, & cæt. Tum sedens accipit mitram, & presbyter Cardinalis ac Acoluthi ad sua loca reuertuntur, accedit deindè prior

pisco.

piscorum Cardinalium, stans detecto capite ante Pontificem, illi dat sigillatim duas magnas palmas, quas Pontifex dat duobus nobilioribus curiæ tenendas, & perferendas, qui iuxta Pontificem hinc & inde collocantur: deinde dat eidem tertiam minorem, qua Pontifex in officio vtitur, & hanc vnus ex cubicularijs secretis seruat, & ad vnamquaque palmam osculatur palmam, & manum Pontificis. incæpta distributione palmarum, cantores dicunt Antiphonam, Pueri Hebræorum, prout in ordinario. palmas ministrant clerici cameræ camerario vel ei⁹ Vicecamerario, qui eas det Cardinali ad illam Papæ manum assistenti, ad quam posita sunt palmæ, & duo auditores accedunt, quorum dignior mappulam pro gremio Pontificis, quam à credentiarijs Papæ accipit, Cardinalibus assistentibus porrigit, qui eam gremio Pontificis superponant, auditores vero illam hinc & inde genu flexi tenent vsque ad finem distributionis. Tunc Pontifex priori Episcoporum Cardinalium dat palmam, qui eam deuotè suscipiens, eius manum, deinde genu dextrum osculatur. Idem faciunt successiue omnes Cardinales, postmodum prælati oēs parati, & omnes alij, p palmis veniunt prælati parati genuflexi:

Ff 2 post.

postquam palmas receperint, dextrum genu tantum, alij verò omnes pedem Papa osculantur, Vicecancellario, maiore penitentiario, & camerario sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus dantur duæ palma pro quolibet. Celebrans recepta palma suavadit ad faldistorium prope altare, vbi deposito paramento accipit cappam, sedens, que dicit Psalmum: *Quam dilecta &c.* capite sandalia, & paratur more consueto. Si Missa in capella dicenda erit, in qua palmæ sunt benedictæ, poterit etiam prius accipere sandalia, & alia paramenta, & cum habitu ordine suo congruo ire pro palma, & deinde redire ad faldistorium. Si verò in alio loco benedicuntur palmæ, celebraturus accepta palma redit ad locum suum, vbi deponens paramenta, accipit cappam, & vadit ad capellam vel Ecclesiam, vbi rem diuinam est peracturus, ibidem paramenta recipit: ministri vtuntur planetis ante pectus applicatis. Finita distributione Pontifex lauanus ordine consueto, deferente aqua nobiliore laico, & ministrante Episcopo Cardinali primo: tum deposita mitra surgit, accedunt Pontifices assistentes cum libro & candela; ac duo Acoluthi cum candelabris, & Papa stans dicit, Dominus vobiscum. Oremus, Omnipotens sempiternæ Deus:

pro:

prout in ordinario. Interim ordinatur supplicatio, & octo nobiles, qui baldachinū super Pontificem portent. Papa finita oratio nelēdens accipit mitram, & ministrante presbyterorum Cardinalium priore ponit incensum. Et nota quòd ad priorem Diaconorum Cardinalium spectat semper ordinare supplicatiões: & antequam Papa surgat, & eius crux se moueat, Diaconus à sinistris Papæ assitens, versus ad populum alta voce dicit in mediū lectionis, Procedamus in pace, & cantores respondent: In nomine Christi Amen. Supplicatio fit vsque ad locum vbi Pontifex populo palmas proiecit: & deindè ad ecclesiam siue capellam, vbi officium peragendum erit, proceditur eo ordine, vt supra, in die purificationis Beatæ Mariæ virginis est expressum. Postquam Pontifex palmas populo proiecerit cum ad Ecclesiam siue capellam reuertitur, antequam crux ingrediatur, intrant duo vel tres ex cantoribus, & clauditur porta, & ibi duo vel tres ex prædictis cantoribus cantant, Gloria, laus &c. Et cantores, qui sunt ab extra, repetunt eundem versum, prout in ordinario. Finitis versibus vel maiori parte, vt tempus postulabit, cantores ab extra cantent Antiphonā, Ingrediente Domino, & Subdiaconus cum Cruce tangit portam, quæ

Ff 3 aperitur,

aperitur, & intrant omnes: prælati & officiales, antequam cancellum capellæ intrent, deponunt paramenta, & superpellicia, & accipiunt cappas: Cardinales vero in locis suis paramenta deponunt, & cappas accipiunt. Papa cum fuerit ante altare, orat in faldistorio sine mitra, si prius ibidem non orauit: tunc surgit, & cum celebrante dicit confessionem, & incipitur Introitus. finita confessione, Papa ascendit ad solium, sedetque, & ministrante priore presbyterorum imponit incensum: quia non fit ei reuerentia à Cardinalibus, cum prius facta sit, vnaque tantum oratio dicitur. Dum cantatur Tractus, clericus capellæ portant paramenta ad locum, vbi stant cantores, ibi tres ex eis dicturi passionem, parantur amictu, alba, cingulo, manipulo, & stola, in modum Diaconi, coloris violacei, omnes consueuerunt tamè plerumque vt varijs coloribus importunitate aliorum, & cõtra voluntatem clericorum cerimoniarum, videlicet qui Euangelista personam sustinet albo, Iudæus rubro, Christus nigro. Sed honestius est vt omnes vtantur violaceis. Et circa finem tractus mouetur se à loco, vbi se induerint, & ille qui Euangelistam aget, portat librum, præcedit. Sequitur Iudæus, deinde Christus: faciunt reuerentiam altari & Papæ, deinde ascēdunt ad

osculum

osculum pedis Papæ vnus post alium, prout venerunt: deinde vadunt ad locum Euangelij consuetum, vbi passionem cantare debet sine luminaribus, & incenso, adducuntur etiam illuc tres capellani celebrantes, quorum vnus stans in medio aliorum duorum, tenet librum super caput suum, sicut ad Euangelium Subdiaconus tenere consueuit, & mutantur per vices. Dum incipitur passio, Papa surgit deposita mitra, & omnes alij surgunt, & stant vsque in sinem palmas manu tenentes. Celebrans vero deposita mitra vadit de faldistorio suo ad cornu epistolæ altaris, vbi stat discooperto capite, & palmam etiam manu tenet, super altare habet Missale, & plane legit passionem versus aliquantulum ad illam cantantes. Et postquam passionem legerit, dicit pro Euangelio, Altera autem die, prout in ordinario. Finita passione à cantoribus, redit ad faldistorium suum: cum cantor in passione dixerit, Iesus autem iterum clamans voce magna emisit spiritum, Papa in solio, celebrans ante altare, & omnes alij in locis suis detectis capitibus genuflectunt, orantes per spaciū vnus Pater noster. Tum surgentibus omnibus cantor perficit passionem, & papa sedet, & accipit mitram. Cato-

res vero factis reuerentijs altari & Papæ, recedunt. Diaconus autem planetam plicatam habens super humerum sinistrum, accipit librum euangeliorum, & illum ponit super altare, deinde vadit ad osculum pedis Papæ, tum reuertitur ad altare, & ibi genuflexus dicit, Munda cor meum, &c. Interim ministrante priore presbyterorum Cardinalium, Papa imponit incensum more consueto. Diaconus dicto, Munda cor meum, &c. accipit librum de altari, tenens illum ante pectus suum, & accedit ante gradus Papæ, præcedentibus illum thuriferario, & duobus capellanis celebrantis sine candelabris, & luminaribus, ac Sabdiacono sequente, ut alias, petitque benedictionem, incensat librum, & cantat euangelium: quo finito, Papa osculatur librum, & incensatur, ac omnia alia fiunt, ut in alijs Missis. Ad eleuationem Sacramenti Papa etiam solet tenere palmam suam, non alij: & non fit sermo. Finita Missa Papa dat benedictionem, & celebrans pronunciat indulgentias. Illi duo nobiles cum palmis præcedere debent immediate Pontificem, post Diaconos assistentes, vsque ad cameram papagalli, & illas ibi camerarijs secretis consignare.

*DE OFFICIO DOMINICAE
palmarum Papa celebrante.*

SI Papa hac die palmarum voluerit celebrare, omnia seruantur, quæ in alijs Missis papalibus seruari solent. Diaconus & Subdi. vtuntur planetis ante pectus plicatis, quas non accipiunt nisi cū Papa habuerit omnia paramēta, & ipsi induti vsque ad planetam, exclusiue induunt Papam. Sed passio- nem cantabunt tres cantores more consueto, si Cardinalis Diaconus eam noluerit cantare: si autem Cardinalis cantare voluerit, ut antiqui factitarunt, seruabitur, ut latius dicemus infra in Parasceue. Cum verò peruen- tum fuerit ad locum vbi dicitur, Altera autem die, Diaconus Cardinalis deposita planeta & plicata super humerum sinistrum, petit benedictionem, & facit ut alias, quando est dicturus Euangelium. Nostri- bus non portantur luminaria ad hoc Euangelium, sed incensum tantum. Legi tamen in libris ceremonialibus, quod luminaria portantur ad hanc partem. Quid conueniē- tius, maiores statuunt: alia seruantur, ut alias.

*DE OFFICIO DOMINICAE
palmarum Papa absente.*

SI verò Papa non interfit huius diei officio, parantur palmæ in loco conuenientius, ut ex altari commo de benedici possint. Et Cardinalis celebraturus præuenit ad eccle-

fiam, ibi capit paramenta omnia vsque ad palmaticam inclusiue, deindè imponitur ei diuiale, mitra, ac annuli Pontificales sine chirothecis: quibus sic indutus, postquam Cardinales venerint, impetrata incipiendi venia, accedit ad altare cum mitra, & facta reuerentia Cardinalibus, deponitur ei mitra, & facit reuerentiam Cruci in altari presita, & stans in medio altaris, ex libro ibidè ante ipsum posito, benedicit palmas, assistente sibi à dextris Diacono, & à sinistris Subdiacono. paratur interim aqua benedicta cum aspersorio, & thuribulum cum nauicella incensi quæ duo ex capellanis celebrantis tenent. Finita benedictione celebrans imponit incensum in thuribulum, deindè aspergit, tum incensat palmas ministrante Diacono. Ponitur post hæc ei faldistorium ante medium altaris, ubi sedet & accipit mitram & mappulam super gremium: & clerici cameræ, Vicecamerarius, vel in eorum absentia cubicularij Papæ & alius prælatus ministrent palmas celebranti. Interim omnes Cardinales iuxta ordinem suum in locis suis depositis, cappis capiunt paramenta sua: similiter omnes prælaticæ officiales consueta, extra cancellam capellæ paramenta, seu superpellicia accipiunt, in quibus ad capellam reuertuntur.

tur. Postquam omnes paramenta accepturint, accedunt Cardinales omnes, primi seniores, deinde alij per ordinem bini & bini, & cantores incipiunt, Pueri Hebræorum. Cum fuerint primi ante celebrantem, coram eo mitras deponunt: surgit celebrans deposita mitra, & è manibus primi Cardinalis accipiet palmam. Deindè celebrans det eidem primo Cardinali, & successiue omnibus alijs Cardinalibus palmas, stans semper sine mitra. Tum sedens cum mitra, dat palmas omnibus prælatis, alijs dum sufficiunt, deindè det ramos oliuarum. Et neque Cardinales, neque prælati palmas accipientes, manum aut aliquid celebrantis osculari debent: sed solum palmas accipiendo aliquantulum caput inclinant. Alij verò omnes, videlicet Protonotarij, Officiales, & quicumque alij non parati, palmas accipiendo coram celebrante genuflexi, manum osculari debent. Veniunt autem eo ordine ad palmas recipiendas, quo de candelis & cineribus diximus. Finita distributione celebrans adhuc sedens cum mitra ante altare, lauat man^o deinde deposita surgit, amoueturq; faldistoriū & stans in medio altaris, versus altare dicit cātando, Dominus vobiscum Resp. Et cum spiritu tuo.

Oremus.

Oremus. Omnipotēs sempiternę Deus, &c. Deinde imponit incensum in thuribulo, & ordinatur supplicatio. Crucem defert Subdiaconus capellę omnibus paramētis indutus, inter duos ceroferrarios, quos præcedit thuriferarius. Crucem præcedunt scutiferi Papę, &c. prout supra in Missa Papę post crucem prælati omnes parati, deinde Cardinales, & in fine celebrans solus medius inter Diaconum capellę à dextris, & capellanum suum assistentem sine pluuiali, ambos eius pluuialis fimbrias sustinentes. Et omnes deferunt in manibus suis palmas. Cantores verò iuxta portam, vbi Papa consuevit palmas proijcere, se firment, locentur inque per ordinē Prælati omnes, deinde Cardinales taliter, quòd iunior sit iuxta portam extra quam solent proijci palmę populo, & hoc ordine vadunt ad locum, vbi palma populo proijciuntur, quem ingreditur celebrans cum suis ministris & alijs Cardinalibus, qui intrare voluerint, & palmas populo proijcit. tum ordine quo venerant, ad capellam reuertuntur, siue ad Ecclesiam, vbi Missa celebranda est. Subdiaconus verò cę cruce, & cętores cum fuerint apud portam capellę, siue Ecclesię, se firment ab extra, & duo vel tres cętores intrāt, & clauditur porta omnibus alijs extra manentibus. Quibus

hinc

hinc inde suo ordine stantibus, cętores qui sunt intus, incipiunt Gloria, laus, &c. Respondent cantores ab extra, vt in ordinario. Tum illi ab extra dicunt Antiphonam, Ingressiente Domino, & Subdiaconus cum cruce portam tangit, aperitur, & intrant omnes. Cardinales in capella deponunt paramenta in locis suis: prælati verò & officiales extra cancellum capellę, & capiūt capias laneas, celebrans verò vadit ad altare: vbi in faldistorio suo deposito pluuiali sedet, capit chirothecas, planetam, mitram, & anulum Pontificalem. Tum accedit ad confessionem, dicit Missam more consueti, & dicitur tantū vna oratio, & non fit sermo. Cum Tractatus dicitur, cantores tres parant se pro passionē dicenda, & circa finē Tractus intrant capellam, veniunt ad celebrantem, cuius manum genu flexi osculatur: deindē cum tribus capellanis celebrantibus accedunt ad locum consuetum, & dicūt passionem. Interim verò dum passio dicitur celebrās stans in cornu epistolę altaris, palmam in sinistra tenens, & missali super altari posito legit passionem & Euangelium, vt supra Papa præsentē dictum est: finita passionē reuertuntur ad loca sua cętores. Diaconus capellę ponit librum super altare, & celebrans accedit ad faldistoriū accepta mitra,

mitra, vbi sedens ministrante Diacono capellæ imponit incensum, deindè dicto per Diaconum ante altare, Munda &c. illi coram se genuflexo benedicit, & alia omnia fiunt vt supra diximus.

DE MATVTINIS TENEBRARVM quarta ferie maioris hebdomadæ Papa presente.

Feria quarta maioris hebdomadæ, quæ sancta dicitur, clerici capellæ ponunt in tempore presbytero, siue in plano altaris ad cornu epistolæ in opposito loci, vbi faldistorum pro celebrante poni solet, in capella sacri palatij, & alibi p loci dispositione, ponetur candelabrum in superiore parte triangulari, aptum pro quindecim candelis, vnus librè p qualibet, vel circa super candelabrum ipsum aptant, & collocant candelas ipsas pro matutinis tenebrarum: hora deinde conuenienti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea & manto cum capputio inuerso supra caput, vel capparubra de scarlato sine mitra, & non præcedente Cruce vadit ad capellam, & post eum Cardinales, & Prælati. alij Diaconi Cardinales qui aliàs assistere solent, vadunt post presbyteros Cardinales in loco suo, quia Papæ non fit assistentia: simbrias portat di-

gnior ex assistentibus Episcopis post Papam. Quando Papa habet mantum, assistentes Episcopi non debent habere cappas, sed mantum, quod mantellum assistentis siue croceam vocant, cum capputio inuerso in modum cubiculariorum. Cû Papa peruenerit ad capellam, facit orationem more solito, deinde vadit ad sedem suam. Cardinales non assistunt, neque fit ei reuerentia à Cardinalibus: cum quieverit aliquantulum, surgit, & detecto capite versus ad altare, dicit secretè Pater noster: quo completo caput sibi ipsi cooperit, & cantores incipiunt pro matutinis, Zelus domus tuæ, & cæt. cùm incipitur Psalmus Papa sedet, & omnes alij assistentes Episcopi aptant mantum Papæ siue cappam. Ad finem cuiuslibet Psalmi, tam in matutinis quàm in laudibus, ceremoniarum facta reuerentia Papæ accedit ad candelabrum quindecim candelarum, & extinguit vnâ ex candelis: finito primo nocturno Papa surgit, & detecto capite stas versus ad altare dicit Pater noster secreta, & illud prosequitur quo finito sine vlla pronuntiatione, absolute, siue benedictione sedet: similiter & alij omnes cantores in loco eorum stantes ex libro super eorum pulpito polito, versi ad altare absolute incipiunt lectiones

tionis ex libro Threnorum siue lamentationum Hieremiæ prophetæ, vt in breuiario, & in principio, & fine faciunt reuerentiam altari, & Papæ, idem fit in secundo & tertio nocturno. Cum incipitur Benedictus Papa surgit stās detecto capite versus ad altare, remanet vna candela super candelabrum. Interim extinguuntur per cerimoniarum candelæ supra altare paulatim, quia ita dispensat tempus, vt in vltimo versus extinguat vltimam candelam: clerici capelle extingunt etiam eodem ordine sex intorticia posita super cancellum capellæ: dum replicatur Antiphona ad benedictus, Papa circa finem descendit ad faldistorium, & cerimoniarus accedit ad candelabrum, & vnicam candelam: inde accipiens eam ardentem ad cornu epistolæ altaris portat, & eam ibi sub altari abscondit ardentem. Cum incipitur, Christus factus, Papa genuflectit in faldistorio, & super illud procubuit. Quo finito cantores dicunt, Misere, altè legendo sine nota vsque ad finem. Et Papa adhuc genu flexus dicit orationem, Respice & voce intelligibili vsque, Qui tecum excelsus siue, quod secretè complet. Et finita oratione, cerimoniarus incipit pulsare manibus super gradum altaris, vel aliquod scabellum, & omnes faciunt fragorem, & strepitum & liquantulum.

Et mox cerimoniarus profert candelam accensam, & omnia silent, surgunt & discedunt: candelæ quindecim spectant ad clericos cerimoniarum. Suprà scripta omnia seruantur in quinta, & sexta feria sequētibus in matutinis, in quibus non portatur Crux ante Papam, neque ipse venit cum mitra.

*DE MATVTINIS TENEBRARUM quarta feria maioris hebdomadae
Papa absente.*

Papa verò absente pro matutinis tenebrarum in quarta feria maioris hebdomadæ, postquam Cardinales aliqui in capella fuerint, & aliquantulum quieuerint, & intorticia super cancellum, ac candelæ super altare, & candelabrum accensa sunt: Cerimoniarus licentia impetrata cantoribus signum facit, qui dicant, Pater noster, & incipiunt Antiphonam primi Psalmi, qua incepta surgunt Cardinales & omnes alij: incepto Psalmo sedent omnes: cerimoniarus in fine cuiuslibet Psalmi extinguit vnam candelam, vt suprà, cum respodetur ad vasculū cuiuslibet nocturni, omnes surgunt, & detectis capitibus versus ad altare stantes dicunt secretè Pater noster, deindè sedent, & cantores dicunt lamentationes & lectiones, vt suprà, cum incipitur,

cipitur, Benedictus, surgunt Cardinales, & alij omnes, & eo finito, cum repetitur Antiphona, sedent vsque quo incipiatur, Christus factus. tunc genu flectunt, finito Misere, prior Cardinalium, vel vt aliquando seruatum est, Cardinalis in crastinum celebraturus genu flexus in suo loco inter alios Cardinales, dicit Orationem. Respic, &c. alia omnia fiunt vt supra.

DE QVINTA FERIA MAIORIS hebdomadae. quae caena Domini dicitur, Papa praesente.

Feria quinta in caena Domini, Sacrificium debet summo mane aut per diem ante parasse locum, vbi honorifice reponatur Sacramentum, quod Romae fieri solet in parua capella palatij, forerij baldachinum album ante cancellos capellae magnae super credentia praeter consueta, paratur alius calix cum palla & patena, & mappula sericea super calicem pro Missa ordinatum ponitur duae Hostiae consecrandae. Item portentur candelae circa finem Missae distribuedae pro deducendo Sacramento & processibus, ad locum conuenientem, videlicet vna duarum librarum vel circa, pulchre laborata pro Papa, pro Cardinalibus

cerae albae trium librarum vel circa, quaelibet, & duarum librarum cerae communis quaelibet pro Praelatis paratis tantum: quia nullis alijs candelae distribuuntur. Item parentur duodecim intorticia ad honorandum Sacramentum cum portatur, deinde hora competenti Papa indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiiali albis, & mitra preciosis, venit ad capellam, orat & facit confessionem more solito, non fit ei reuerentia a Cardinalibus, quia fiet postea in loco benedictionis, antequam legatur processus. Facta confessione Papa ascendit ad solum, sedetque & ministrante priore presbyterorum Cardinalium, imponit incensum, incensatur altare, Papa, & celebras more consueto. Interim Cardinales veniunt ad circulum, Gloria in excelsis, & Pax Domini ad collectam primam, & Credo in vnum Deum dicuntur & vna oratio tantum: non fit sermo, non datur osculum pacis post Agnus Dei, sed Pax Domini, & Agnus Dei, ante omnes orationes sequentes dicuntur. Omnia alia fiunt vt alius: paulo ante communionem cerimonarius portat calicem praedictum de credentia ad altare pro reponendo in eo Corpus Domini reseruandum. facta communionem per celebrantem de vtraque specie, antequam se puri

ficet, reponit reuerenter Corpus Domini referuandum in calicem vltimo paratum, quem Diaconus cum palla patena desuper posita, ac velo sericeo cooperit, & in medio altaris collocat reuerenter, deinde celebrans se purificat in eodem loco, & reuerentia facta Sacramento sine mitra quasi lateraliter in cornu epistolæ, vbi stans versata facie ad populum, lauat manus ob reuerentiam Sacramenti, & complet Missam. Interim Prælati & Subdiaconi, auditores, clerici cameræ, & Acoluthi extra cancellum capellæ capiunt paramenta & superpellicia, vt moris est. Subdiaconus Crucem ante Pontificem portaturus, omnia paramenta accipiat, ac si epistolam esset dicturus: per cerimoniarium verò distribuuntur candelæ, quæ portantur per clericos capellæ: pro Sanctissimo Domino nostro datur vni ex cubicularijs siue secretis, & pro Cardinalibus dantur suis familiaribus seruiuentibus de cera alba, omnibus autem alij Prælati paratis de cera communi. Et in fine Missæ dicitur, *Ite Missa est. Finita Missa* Papa dat benedictionem, & non indulgentias, & celebrans signans altare dicit: *Initium Sancti Euangelij & c. Accedit ad faldistorium, exiit omnibus paramentis Missalibus, & deinde alia ordini suo conuenientia*

uenientia accipit, sicut alij Cardinales, & vadit ad locum suum inter alios Cardinales, qui omnes paramenta ordinibus suis conuenientia accipiunt. Sex capellani celebratis cum suppellicijs intorticia ante Sacramentum portant omnibus paratis, duo Acoluthi offerunt duo thuribula Papæ, & ministrante presbytero Cardinali, Papa imponit incensum, & accenduntur omnes candelæ Papæ, Cardinalium, & Prælatorum, ac duodecim intorticia, vel plura, si Papæ placet, quæ portantur per capellanos celebrantis duo per quolibet: deinde Papa descendit ad altare, vbi genu flexus corpus Domini in calice pro crastina die repositum reuerenter incensum cum Sacramento facta reuerentia deuotè accipit, illumque detecto capite portat sub baldachino, quod extra cancellos capellæ expectantes, assistentes Papæ digniores Episcopi cum suis pluuialibus portant, mitras suas in manibus ferentes. Hoc autem ordine proceditur: primò scutiferi Papæ, Procuratores ordinum, Aduocati nixtim cum secretarijs, cubicularij, nobiles & oratores, cantores Papæ, hymnum Pange lingua cantantes, clerici cameræ, auditores, duo Acoluthi cum candelabris. Subdiaconi, quorum vnus tunicella, & alius vt

supra paratus Crucem portat: post crucē Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores, Prælati, Vicecamerarius, si est Episcopus, alij assistentes Papæ, Diaconi, Presbyteri, Episcopi, Cardinales omnes sine mitris. Deindè omnia intorticia quæ sequuntur, duo acoluthi cum candelabris, & duo Acoluthi cum thuribus Sacramentum continuo incensantes. Deindè Papa medius inter duos Diaconos Cardinales assistentes sub baldachino, vt diximus, qui hinc inde phrygium pluuiæ Papæ eleuatum retinet. Caudam portet dignior laicus vbis: Papi sequantur, auditor de mitra seruicens, medius inter duos cubicularios secretos: Protonotarij & alij sine paramentis. Cũ Papa fuerit in loco vbi Sacramentum reponi debet, Cardinalis qui celebravit, vel Diaconus à dextris Papæ assitens, illud de manibus Papæ recipiat, & in locellum reponit. Et Papa aliquantulum retrocedens facta reuerentia incensum ministrante presbytero Cardinali imponit, & Sacramentũ denuo vt prius, incensat. Deindè Sacrista locellum claudit, & clauem tradit Cardinali in crastinum celebraturo.

DE PROCESSIBVS QVI
unt per Papam.

His peractis extinguuntur candelæ & intorticia omnia præter faculas, quæ super candelabris Acoluthorum sunt crucem præcedentium, & itur supplicationis more ad locum, vbi processus legi debent, ordine quo ex capella maiore ad minorem cum Sacramento venerunt: baldachinum per oratores, vel nobiles supra Papam portatur. Cum ad locum benedictionis peruenierint, vel potius statim reposito Sacramento, Papa demisso pluuiæ & stola albis, accipit stolam, & pluuiæ rubra preciosa, sedetque super sedem ibidem sibi paratam, vbi Cardinales omnes tantum ad reuerentiam recipit: deinde accedit ad pulpitum, vnde videat populum. Et Subdiaconus tunnicella indatus stans à sinistris Papæ, legit processum latinè: & Diaconus Cardinalis stans à dextris Italico sermone. Dum incipiuntur processus, accenduntur candelæ & Papa & alij tenentur candelam. Finitis processibus, Papa & omnes alij proijciunt eas super populum. His peractis mouetur pannus niger, qui erat ante Papam, pendens in conspectu populi, datur benedictio solennis, Sancti Apostoli, & cæte. vt in libro, & publicatur plenaria indulgentia per duos Diaconos Cardinales assitens, in latino per illum à dextris, in sermone Italico per

Gg 4 illum

illum à sinistris, Deinde Papa reuertitur ad palatium ad mandatum faciendum. Et Cardinales seniores, si volunt, Pontifice indulgente discedunt. Iuniores, & Diaconi remanent, paramenta verò dimittunt in loco benedictionis.

DE MANDATO FACIENDO.

CVM Papa peruenerit ad aulam ad hoc paratâ, sint ibi ordinati tredecim pauperes in albis vestibus nouis à Põtifice sibi datis, sedentes super scamnis altis benè ornatis credentia ornata sit cum floribus & herbis odoriferis, vasis cû aqua calida, & frigida ac rebz alijs opportunis, videlicet peluib, tredecim cû totidè vasis aqua calida implèdis. Item tredecim mappulis in alio bacilli. Item aurei papales tredecim duplices, siue viginti, sex simplices, & totidem nummi argentei pro eleemosyna pauperum. Nam Papa datur cuilibet pauperi vnu aureum duplicem, vel duos simplices, & totidem argenteos, & h. in aliquo vase disponuntur, duo vasa pro lauandis manibus Papæ cum suo mantili. Item paratur etiam pulpitem cum suo pallio albo pro Euangelio, & liber Euangelicorum, ac aliud pulpitem pro cantoribus, duo candelabra cum luminaribus, thuribu-

lum

lum cum nauicella, & incenso, quæ Acoluthi teneant, sedes Pontificalis in plano, pluuiiale rubrum, & simplex, & stola violacea pro Pontifice, & liber pro oratione. Cum peruentum fuerit ad locum, Papa exit pluuiiale preciosum, & induit simplex, & sedet in sede sua cum simplici mitra. Tunc Acoluthus cum thuribulo accedit, & ministrante primo presbytero Cardinali, vel digniore alio post eum in eius absentia, Papa imponit incensum more consueto, Deinde Diaconus Cardinalis paratus sacris vestibus, librû tenens ante pectus, stans ante Pontificem detecto & inclinato capite, petit benedictionem, dicens: Iube Domine benedicere. Deinde vadit ad pulpitem, post quod stet Subdiaconus Apostolicus, tunicella & alijs paramentis indutus, tenens librum more solito. Et Diaconus dicit, Dominus vobiscum, signat, incenset & cantet Euangelium: quo finito ceteros ferarij reuertuntur ad credentiam, & clerici capellæ amouent pulpitem: Subdiaconus autem portet librû osculandum Pontifici, & Diaconus qui Euangeliû dixit, illo finito Papam incensat. Cantores finito Euangelio cantant, Mandatum nouum. Papa tunc surgit, extrahitur ei pluuiiale, & portatur ex credentia linteum per auditorem senioreminore auditore ipsum

præcedente, quo Papa per Cardinales assis-
tentes præcingitur, & præcinctus descen-
dit, & genuflexus cum mitra simplici ante
primum pauperem, assistentibus sibi duo-
bus Diaconis Cardinalibus, lauat ei pedem
dextrum, quem Subdiaconus tunicella in-
dutus à dextris Papæ genuflexus tenet. vnus
ex cubicularijs (nam per ordinem veniunt
vnus post alium cum pelui & aqua) ad si-
nistram Papæ genuflexus, sinistra sua vas te-
net, & dextra ex aquiminario aquam ^{pe-}
dam miscet: lotum pedem Papa statim man-
tili tergit, osculatur. Thesaurarius, vel in
eius absentia vnus ex clericis camera tenet
peluim cum pecunijs, & alius ex clericis vas
cum mappulis, & cum Papa osculatus est pe-
dem, dat lauato mappulam cum qua eum
exterfit, & aureum duplicem, vel duos sim-
plices cum tot argenteis. Idem facit succel-
siuè singulis: & pro singulis portentur per
alios cubicularios singula vasa. Lotis o-
mnibus Papa reuertitur ad sedem suam, se-
detque, & lauat manus cum cerimonijs con-
suetis. Deinde surgit, dicit Pater noster
secretè: postea, Et ne nos &cæt. Respond.
Sed libera nos, &c. Vers. Tu mandasti man-
data tua Domine. Respon. Custodiri ni-
mis. Vers. Tu lauasti pedes discipulouum tuo-
rum.

rum. Respon. Opera manum tuarum ne
despicias. Vers. Domine exaudi oratio-
nem meam. Respon. Et clamor meus ad
te veniat. Vers. Dominus vobiscum. Respon.
Et cum spiritu tuo. Oremus. Adesto Do-
mine, quæsumus, officio seruitutis nostræ:
& quia discipulis tuis pedes lauare dignatus
es, ne despicias opera manuum tuarum, quæ
nobis retinenda mandasti, vt sicut hic à no-
bis exteriora abluuntur inquinamenta, sic à
te omnium nostrum interiora lauentur pec-
cata: quod ipse præstare digneris, qui viuus
& regnas Deus per omnia secula seculo-
rum, Amen. Duo interim Acoluthi ante ip-
sum duo candelabra cum luminaribus te-
nent. His finitis Papa omnibus præsentibus
nihil dicens intrat cameram, & omnes
discedunt: omnes prælati qui mandato hu-
iusmodi, seu lotioni interesse voluerint, de-
bent habere cappas, prout in capella habere
consueuerunt, & non mantellos. Notan-
dum, quòd ante Sixtum Papam quartum,
processus solebant legi, & benedictio solen-
nis dari plerunque ante Missam. Deinde
dicebatur Missa, & Sacramentum post com-
munionem portabatur ad loculum pro die
crastina per Diaconum secundum rubri-
cam communem, & aliquando per celebran-
tem,

tem, sociantibus tantummodo ministris altaris cum luminaribus: & illis reuerfis finiebatur Missa, & in fine processus non erant lecti supplicantium more, illuc proficisciebatur Pötifex cum omnibus ordinibus Curia, & legebantur, & in fine fiebat mandatum, vt dictum est. Sixtus autem præfatus, proinde considerans Saluatorem nostrum nõ posse à nobis satis dignis laudibus venerari ordinauit modum supradictũ. Finita Missa, postquam Papa decesserit, forerij debet nudare totam capellam, altare, sedem Papæ, & omnia.

DE OFFICIO IN COENA

Domini, Papa celebrante.

SI hac die Pontifex vellet ipsemet celebrare, & sicut antiqui cõsueuerunt primo processus facere, tamen poterit seruari ordo à Sixto quarto datus, si placuerit, & tunc Pontifex cum pluuiali rubro, & mitra simplicibus, descendit ad Ecclesiam ordine consueto, & non supplicatione instructa. Facta oratione ante altare, ascendit sedem vbi consueuit accipere parameta: nec verò fit reuerentia à Cardinalibus: quia fiet in loco vbi processus leguntur. Tres Diaconi, Subdiaconi, Acoluthi, clerici camera, & auditores parantur paramentis sibi conuenientibus. Diaconus Euangelij, & Sub-

diaconus

diaconus Epistolæ, capiunt sibi omnia oportuna, præter manipulum. Pontifex deinde surgens sine mitra sub silentio dicit Pater noster, & cantores dicunt Nonam sine nota. Interim imponuntur Papæ sandalia more consueto, & legit Psalmos, Quam dilecta &c. In fine cum dicitur, Christus factus est, &c. descendit ad faldistorium ante altare, & genu flectit vsque ad finem, & finito à cantoribus Miserere, etiam genu flexus dicit orationem, Respice quæsumus: deinde redit ad sedem suam, vbi lauat manus, & deponit pluuiale & mitrã, & accipit paramenta albi coloris preciosa, & alia, vt moris est. Et tunc Cardinales, & omnes prælati capiunt paramenta sibi conuenientia. Prior Episcoporum Cardinalium assitit, omnia fiunt, vt in alijs Missis Papalibus, nisi quod Papa communicat solus in altari, & non in sede eminenti, & sanguinem sumit ex calice, non cum calamo, & reponit corpus Christi reseruandum in crastinum in calicem paratum, antequam digitos abluat, quod antiquitus portabatur mox ad sacrificiam, quæ est apud altare Diui Petri per Diaconum, vel per Episcopum Cardinalem assistentem. poterit tamen portari per Papam in fine Missæ, secundum institutionem Sixti, supplicantiibus omnibus cum candelis

candelis, vt ſuprà: & reposito Sacramento, extinctis candelis ibitur more conſueto ad legendos proceſſus. Conſueuerunt Romani Pontifices hac die conficere ſanctum chriſma, & oleum ſanctum, & catecuminũ, & benedicere Agnus Dei in primo anno Pontificatus.

DE OFFICIO DIEI IOVIS

Sanctæ, Papa abſente,

S Pontifex officio diei Iouis non interſit, ſeparatis omnibus pro Miſſa celebranda, & reſeruando in craſtinum Sacramẽto, quæ ſuperiùs diximus, Cardinalis celebraturus tempore congruo capit paramẽta, & ſolitis cerimonijs perficit Miſſam vſque ad ſãctam communionem: deinde antequam ſe purificet, reponit Sacramentum reſeruandum in calice, incenſat & ſupplicacione habita illud portat ad locum præparatum, hoc ordine. Præcedunt ſcutiteri Cardinalium & papæ, ſi adſunt aduocati, ſecretarij, cubicularij, deinde acoluthi, clerici cameræ, auditores, Subdiaconi Apoſtolici, nobiles Oratores, cantores dicentes, Pange lingua. Capellani cũ intorticijs, cerimoniarũ cum thuribulo, ſeu duo ceremoniarũ cum duobus thuribulis continue incenſantes ſacramentum: deinde celebrans ſine baldachino medius inter Diaconum & Subdiaconum.

conum, quem ſequuntur ſine paramento Epifcopi, Cardinales, preſbyteri, & Diaconi & prælati in cappis ſuis, & alij officiales: ſi tamẽn vellent parati cum ſoleni ſupplicacione procedere, ſeruaretur ordo deſcriptus ſuprà, quando Sacramentum portatur per Pontificem, niſi quòd crucem portaret Subdiaconus capellæ, & Cardinali miniſtrarent ſui miniſtri, & non Officiales Papæ. Repoſito Sacramento eodem modo reuertuntur ad altare, & perficitur Miſſa, datur benedictio, & publicantur indulgentiæ, ſi Papa nõ facit proceſſus.

DE LOTIONE PEDVM TREDECIM pauperum, Papa abſente.

P Aratur in aula conſuetæ pro tredecim pauperibus lauandis credentia, & alia, vt ſuperius diximus: deinde venit Cardinalis lauaturus. Sedet, ſaldistorio in loco conuenienti ſibi præparato, vbi accipit ſtolam et pluuiæ violaceæ, & mitram ſimplicẽ, & miniſtrante Diacono capelle, qui paratus cum Subdiacono, vt in Miſſa fuerat, ei aſiſtit. Cardinalis imponit incenſum, deinde Diaconus librum Euangeliorum antepectus tenens, genuſcctit ante Cardinalem, benedictionem petens: qua accepta, aſtantibus duobus ceroferiarijs vadit ad pulpitum ſignans, incenſans, cantans, vt

mori

moris est, Subdiacono capellæ stante retro pulpitu, & librum tenente. Finito Euangelio ceroferrarij reuertuntur ad credentiam, Subdiaconus portat librum osculandum Cardinali, & Diaconus eum incensat, deinde deponitur Cardinali pluuiale, & per vnũ è suis capellanis portatur linteum, quo per Diaconum & Subdiaconum cingitur: accedit deinde cum mitra ad pauperes, & incipiens à primo, singulis genuflexus pedem dextrũ lauat, extergit, osculatur. & dat mappulam cum aureis & argenteis, Subdiacono pedem tenente, & capellanis suis pelucis & aquam, clericis cameræ vasa cum mappulis & pecunia ministratibus. Quibus lotis accedit ad faldistorium, ubi sedens lauat sibi manus, uno ex scutiferis aquam ministrante tum surgit, & detecto capite incipit altè, Pater noster. quo secrete completo, dicit, Et ne nos, & vers. & orationem, Adesto Domine, prout in ordinario. qua finita depositis sacris vestibus, accipit cappã & ad domũ suam reuertitur.

QUANDO PAPA PROCESSIBUS tantum interesse volens, & publicam indulgentiam populo dare.

SI vero papa hodierna die Missæ & mandato non interesset, sed Processibus tantum,

rum, id hoc ordine agitur. post benedictionem Missæ per celebrantem datam, nõ publicantur indulgentiæ, Prælati etiã & Cardinales ac alij accipient paramenta in locis sibi conuenientibus, & distribuuntur candelæ, vt suprãdictum est. Pontifex autem indutus amictu, alba, cingulo, stola, pluuiali rubro, & mitra preciosis in camera papæ galli, ministrante priore presbyterorum Cardinalium, ex more imponit incensum, & supplicabundè procedit ad locum, vbi legitur processus: crucem præcedunt thuriferarius, & ceroferrarij, & alij, vt aliàs. Et portatur baldachinum per nobiles, & oratores super Papam vsque ad locum benedictionis: fit ibidem Papæ reuerentia per Cardinales more solito, accenduntur candelæ omnes, & leguntur processus. Quibus finitis projiciuntur candelæ, amouetur pannus niger, Papa benedicit more consueto, & deinde ad cameram suam vadit, sicut seruatum fuit anno primo Innocentij octaui, propter eius infirmitatem.

DE SEXTA FERIA MAIORIS hebdomadæ Papæ præsentæ.

De veneris in paraceue, solet officium facere qui præcedenti die in cœna Domini celebrauit, quia videtur inde

dependere, & vnum atque idem esse officium. Cardinalis celebraturus parat se cum paramentis nigris siue sandalijs, & sine chirothecis, & non dicuntur antiphonæ, Ne reminiscaris, nec Psalmus, Quam dilecti, &c. Ministri vtuntur planetis plicatis: altare debet esse totaliter discoopertum, super credentiã debet esse vas cum bocalitantiã pro lauandis manibus, & non alia vasa ad ornamentum, quæ in alijs missis habentur, & aliud vas pulchrum pro offertorio iuxta crucem pro tempore adorationis pondum, cum duabus mappulis fericeis pulchris: mappa credentiã tantum cooperiat, & à nullo latere dependeat, & duodecim delabra cum faculis, & sex intorticia non accensa super cancellos, quæ omnia post adorationem accenduntur, Ante altare faldistorium pro Papa more consueto, vnde tantum puluino violaceo desuper posita, & ad sinistrum aliquantulum retro posita scabellum nudum pro celebrante: tota cappella nuda est, & sedes Papæ pulpito violaceo tantum cooperta. Hora competens Pontifex indutus amictu, alba, cingulo stola violacea, & cappa purpurea, cuius capucium duabus spinulis hinc & inde super spatulis aptetur, ne retro cadat, in capite habens mitram simplicem, cruce velata, & Cardinalibus

dinalibus

dinalibus præcedentibus venit ad capellã, procubit in faldistorio, & diutius orat, videlicet per spacium vnus Miserere mei Deus, vel circa, vt sibi placet. Cardinalis celebratur indutus vt supra, sine mitra accedit prope Papã cum suis Diacono & Subdiacono, & super scabellũ nudũ à sinistris Papæ sibi præparatum, similiter orat: interim clerici cappellẽ vnã mappã siue tobaliã tantũ super altare extendunt. Orationibus finitis Papa ascendit ad sedem suam nudã, assistentibus sibi duobus Diaconis Cardinalibus more solito, & celebrans ad suum faldistorium etiam nudũ. Non fit reuerentia per Cardinales, neque ministri prophetias, passionem & Euangeliũ dicturi, osculantur pedem Papæ: sed sine osculo omnia fiunt. Postquam omnes confederint, vnus ex cantoribus superpellicio tantum indutus, associatus per ceremoniarium accedit ad locũ, vbi Epistola dici solet, & factis Papæ & altari reuerentijs sibi ipsi librũ tenens legit primã prophetiam sine titulo: finita prophetia, factis reuerentijs, cantor solus redit ad suum locum. Ceremoniarium portat librum ad altare, & celebrans legit ex Missali prophetiam & Tractum: post prophetiã dicitur Tractus Domine exaudi &c. quo finito, celebrans stans ante faldistoriũ versus ad altare, sine Dominus

vobiscum absolute dicat, Oremus, & Diaconus retro eum stans, Flectamus genua, & Subdiaconus, Leuate, celebrans dicit orationem, deinde sedet & aliam prophetiam cantat etiam sine titulo Subdiaconus in dicto loco, & ea cantata legitur per celebrationem cum tractu. Alius postea tractus dicitur, qui dum cantatur, portantur paramenta ad cantores, & tres ex eis parantur pro passione cantanda, vt dictum est in Dominica palmarum, qui in fine tractus veniunt, & facta reuerentia locantur in loco confisatorio, & assistentibus tribus capellanis, vt libri teneant, cantant passionem, vt supra in die palmarum dictum est. Celebrans autem in incœpta passione, nulla ad Papam facta cerimonia, detecto capite accedit ad cornu epistolæ altaris, stans aliquantulum versus ad passionem sine mitra, & passionem cum Missali ante eum posito legit secrete. Et cū peruentum est per cantores ad locum, vbi dicitur, Et inclinato capite tradidit spiritum, Papa, & celebrans, ac omnes alij in suis locis genuflectunt versus ad altare aliquantulum orantes: cū Papa surgit, & se erigit, surgunt oēs, & continuatur passio vsque ad finem: qua finita Papa & celebrans, ac Cardinales sedent. Tum Diaconus capellæ deposita planeta capit illam vel aliam plicatam, quæ

tam, quæ sub brachio eius dextro ligatur, celebrans in altari perficiat passionem in tono. Peruento deinde ad locum, qui legitur in tono Euangelij, cantores factis reuerentijs reuertuntur vnde venerunt. Diaconus capellæ ponit librū super altare, & genu flexus dicit, Munda cor meum: deinde sine benedictione, & sine luminaribus, & absque incenso, præcedente ceremoniaro, & sequentibus ipsum Subdiacono & duobus capellanis celebrantis, accedit ad locum Euangelij & cantat vt in libro, quem Subdiaconus tenet stans in medio inter duos capellanos prædictos. Consueuerunt tamen antiqui portare luminaria ad partem, in qua legitur in tono Euangelij: & ea finita, illa extinguere: & ita seruatum legi tempore Gregorij noni, Innocentij tertij, & aliorum, hodie non seruatur. Lecto Euangelio Papa non osculatur librum, neque incensatur: sed ille qui est oraturus, accedit ad pedes Papæ, & illis non osculatis, neque petita benedictione, tantum petit indulgentias. Deinde vadit ad pulpitum, facit sermonem, & in fine statim pronunciat indulgentias: quia non dicitur Confiteor, neque datur benedictio. His peractis celebrans surgit, & dimissa mitra accedit ad cornu altaris epistolæ, & dicit orationes solennes, prout in Ordinario,

in quibus diligenter aduertendum est in re-
sponse Amen, & ad Flectamus genua
quando dici debeant, & quando omitti.
Cum dicitur vltima oratio, vel parum ante,
clerici capellæ ponunt vnum magnum ta-
pete à superiori gradu altaris per longum
capellæ, & super primos gradus ponunt pul-
uinum magnum, violaceū & desuper map-
pulam vnā fericeam, pulchram, super qua
postmodum crux ponitur. Finitis orationi-
bus celebrans accepta mitra vadit ad salu-
storium, vbi deponit mitram & casulam, &
procedit ad posterius cornu Epistolæ, iuxta
parietem, & Diaconus accipit crucem vela-
tam de altari, & illam offert celebranti: qui
eam reuerenter accipiens, eius summitatem
ad crucis transversum detegit manu dextra
deinde ambabus manibus eam eleuans ad o-
culorum altitudinem, stans voce demissa sa-
lus cantat, Ecce lignum crucis, capellanus
suo assistente cum pluribus à sinistris sibi-
brum tenente. Omnes tunc surgunt, &
capita detegunt: cerimoniarus, ministri, &
capellani omnes celebrantes apud altare
omnes prosequuntur, In quo salus mundi
pendit. Cantores tunc perficiunt, Veni-
nite adoremus: ad quæ verba, videlicet Veni-
nite adoremus, Papa & omnes alij, excepto
celebrante, genu flectant: deinde celebrans

procedit ad ipsum cornu altaris, in eodem
latere manens, & discooperit brachium de-
xtram crucis, & caput figuræ crucifixi, & e-
am eleuat, vt supra, & aliquantulum altius
cantat, vt supra: cui respondetur, & genu
flectitur, vt supra. Tertio celebrans pro-
cedit ad medium altaris, & versus ad popu-
lum, discooperit totam crucem, & altius cā-
tans, facit vt supra, & vt supra respondetur,
& genu flectitur. Finitis responsionibus, ce-
lebrans cum reuerentia, & deuotione solus
sine ministris vadit ad locum paratum præ-
dictum, non faciendo reuerentiam neque
Papæ, neque altari, vbi genu flexus reponit
crucem reuerenter, surgit, & facta tantum
Papæ reuerentia, ad salustorium suum reuer-
titur, vbi vnus ex scutiferis suis ei sedenti cal-
ciamenta detrahit. Interim per cerimoniarium
ponitur ad sinistrum brachium Crucis
pro offertorio vas vnum aureum, & can-
tores incipiunt cantare, Popule meus,
& continuant ad finem adorationis.
Tum per cerimoniarium nudatur Crux
Papalis, & Acoluthi omnes accedunt ad
eleuandas fimbrias Papæ, cubicularij se-
creti subtus genu flexi extrahunt eius cal-
ciamenta. Quod si forte Pontifex, pro-
pter eius inualitudinem, aut alia ratione

non velit sibi calciamenta detrahi, debent nihilominus Acoluthi fimbrias tenere, & cubicularius subtus genu flectere, ac si calciamenta deponeret ad deuotionem, & exemplum circumstantium. Auditores fimbrias non eleuant, sed Papa dimissa mitra vadit ad adorandum Crucem medius inter duos Diaconos Cardinales assistentes, quem alii qui ex suis Episcopis assistentibus sequuntur, & ter cum distantia genuflectit, & orat antequam illam osculetur. Et postquam illam osculatus fuerit, p[ro]icit in appositum vas ibi paratum viginti quinque ducatos in auro, vel plures, ut sibi placet, & reuertitur ad sedem suam, & acoluthi, ut supra, fimbrias tenent, & cubicularij calceos reponunt. Quo facto accedunt duo Episcopi assistentes cum libro & candela, & Papa legit vers. Popule meus, prout in ordinario, usque ad finem. Cum primum Papa ad sedem suam reuersus est, Cardinales vadunt bini, & bini ad Crucem, ad adorandum: primus erit celebrans, qui solus de salsitorio sine ministris vadit, & reuertitur, & in adoratione ad sinistram suam habebit priorem Episcoporum Cardinalium, quos sequuntur alij Cardinales bini, & bini. Quod si numerus Episcoporum Cardinalium impar sit, vltimus Episcopus adorabit, cum primo presbytero. Idem fiat

de pre.

de presbyteris, & Diaconis Cardinalibus in vltimo tantum loco, si Cardinalium impar sit numerus, poterunt tres vltimi simul adorare, duo Diaconi assistentes adorent in loco suae receptionis. Interim veniunt duo alij Diaconi ad assistendum Papae. Et celebrans cum assistente sedendo legit, Popule meus, &c. Si autem Imperator, aut Rex interint, adorant, & osculantur in ordine, sicut recipiunt cineres, id est, post oes Cardinales: ceterum post Cardinales adorant Episcopi assistentes, quorum si impar sit numerus, vltimus assistens venit ad dextram primi ex alijs Praelatis: idem obseruetur in singulis ordinibus infra scriptis, & si inter assistentes sit aliquis Protonotarius, vel Abbas, ille adorabit primus post Episcopos omnes: post assistentes veniunt alij Episcopi, postea oratores laici successiue, protonotarij, abbates, poenitentarij, subdiaconi Apostolici, auditores, clerici camerae, acoluthi, cubicularij secreti, clerici cerimoniarum, Diaconus & Subdiaconus capellae, cubicularij extra, secretarij cum aduocatis, procuratores ordinum, cantores capellani assistentes, scutiferi Papae, caudatarij, & alij omnes, circa finem adorationis accenduntur candelae super altare & credentiam, ac incorticia super cancellum, & Diaconus

Hh 5 acci-

accipit bursam corporalium super credentia, & corporalia extendit super altare more consueto: deinde finita adoratione accedit ad crucem: quam reuerenter accipiens nulli faciens reuerentiam, reportat ante altare. Cerimoniarius vas accipit, & pecuniam ex lance in panniculo ligatas reponit super altare. Interim in loco ubi corpus Domini positum est, parantur duo thuribula cum igne, duodecim intorticia, & baldachinum. Subdiaconus Apostolicus capiens crucem, Papæ præcedentibus, scutiferis, & officialibus consuetis, procedit ad locum prædictum medijs inter duos ceroferarios. Ipsi sequuntur Cardinales in eorum cappis, deinde Papa: fimbrias cappæ Pontificiæ portans primus Episcoporum assistentium: Papæ sequuntur prælati ordine consueto: celebrans autem consuevit etiam aliquando Papam associare, aliquando verò remanere prope altare. Quando autem Papam associat quod est honestius, debet ire in paramentis Missalibus solus immediate ante Papam, & medius inter duos Cardinales seniores, ministris suis apud altare manentibus. Cum Papa peruenerit ad locum, ubi reponitur Sacramentum, deponitur ei mitra: deinde cum venerit ad locum ubi est Sacramentum, primum genuflectit, & facit orationem: de-

de.

de Sacrifa aperit capsulam, & Papa stans sine mitra, ministrante priore presbyterorum Cardinalium, ponit incensum in thuribulis per duos acoluthos in cappis coram sibi oblatum, & cum vno thuribulo, genuflexus in superiori gradu altaris incensat Sacramentum ante quam extrahatur ex capsula. Quo incensato celebrans, si adest, vel Diaconus Cardinalis à dextris Papæ assitens, extrahit calicem cum Sacramento de capsula, & dat ad manus Papæ, qui illum cum deuotione & reuerentia capite detecto portat ad altare, ubi officium erat peragendum, ordine quo venerant: & portantur intorticia per capellanos celebrantis immediate ante Papam, & duo thuribula per acoluthos cappis, qui continuo incensant: super Papam autem portatur baldachinum per Episcopos assistentes digniores. Cantores interim cum portatur corpus Domini, cantant, Vexilla regis prodeunt. Cum venerint ad vltimum gradum altaris, celebrans capit calicem de manibus Papæ, & illum reuerenter ponit super altare, & Papa rursus incensat Sacramentum, & ad sedem suam reuertitur, & ibi stat detecto capite cum deuotione versus ad Sacramentum, interim intorticia manet accensa usque post comunione, & ea tenent dicti capellani genu-

genu flexis per ordinem videlicet vna pars
 eorum à cornu dextro, & alia à cornu lini-
 stro altaris. Cum autem Sacramentum po-
 situm fuerit super altare, celebrans extrahit
 Sacramentum de calice, & ponit supra pa-
 tenam, quam Diaconus tenet nihil dicens.
 Diaconus patenam cum Sacramento offert
 celebranti, qui hostiam sacram super cor-
 poralia ponit nihil dicendo. Interim Papa
 ponit incensum more consueto, ministran-
 te presbytero Cardinali, qui mox ad suum
 locum inter alios Cardinales reuertitur, &
 cerimoniarus portat thuribulum celebra-
 ti, qui incensat Sacramentum, & altare more
 solito: & non incensatur celebrans nec
 Papa, sed altari incensato in cornu episto-
 læ, stans sine mitra versus, vt pridie, celebra-
 lauat manus, deinde versus ad medium al-
 taris, inclinans se dicit, In spiritu humilica-
 tis, & in animo cōtrito suscipiamur à te Do-
 mine, & sic fiat sacrificium nostrum in con-
 spectu tuo hodie, vt placeat tibi Domine
 Deus. Deindè vertit se ad populum dicens,
 Orate fratres, vt mecum ac vestrum sacrifi-
 cium acceptabile fiat apud Deum omnipo-
 tentem. Tum conuertens se ad altare omni-
 sis omnibus alijs, absolute dicit, Oremus.
 Præceptis salutaribus moniti, & diuina in-
 stitutiōe formati audem⁹ dicere, Pater no-
 ster, &c.

ster, &c. vsque ad finem, chorus respondit,
 Sed libera nos à malo: ad quod celebrans
 postquam secrete respondit Amen, conti-
 nuat in pristino tono absolute dicens, Li-
 bera nos Domine, &c. quo dicto celebrans
 facta prius vsque ad terram reuerentia, Sa-
 cramentum in dextram accipit, & eleuat al-
 titus quàm aliàs fieri solet, vt ab omnibus vi-
 deri possit, & statim deponit, diuiditque in
 tres partes, quarum vnam vltimam mittit in
 calicem more consueto, nihil dicendo: de-
 inde dicit, Perceptio corporis tui Domine
 Iesu Christi, &c. Panem celestem accipiã,
 & nomen Domini inuocabo. Domine non
 sum dignus, &c. Tum continuat corpus
 Domini, &c. Et hoc dicto signat se cū Sa-
 cramento, & illud sumit reuerenter: tum
 nihil dicens sumit vinum, & aquam, cum
 particula in calice existenti. Interim expor-
 tantur intorticia, & extinguuntur more so-
 lito, deinde in cornu epistolæ accipit mitrã,
 & lauat manus more solito. Tum deposita
 mitra, redit ad medium altaris, vbi dicat,
 Quod ore sumpsimus Domine, pura mente
 capiamus, & de munere temporali fiat no-
 bis remedium sempiternum. Quo dicto re-
 dit ad faldistoriũ, reponit omnia paramen-
 ta, resumit cappam, & vadit inter alios Car-
 dinales ad locũ suũ. Facta oratione cãtores
 incipi-

incipiant pro vesperis sine nota antiphona, Calicem salutaris accipiam, & alia, prout in ordinario. Tum dicitur Magnificat. Papa surgit deposita mitra, & dum replicatur Antiphona, reassumpta mitra descēdit ad faldistorium, & cum dicitur Christus factus, &c. genu flectit, sic manens vsq; ad finē Psalmi Miserere, & in fine dicit Orationē, Respicite, &c. vt in matutinis dictum est: & finitibus omnibus reuertitur ad cameram suam eo ordine quo venit: dignior assistens ponat simbras cappæ Pontificiæ simul collecticæ. Cum Papa fuerit in camera, conueniunt Sacrista, Subdiaconi Apostolici, & clerici ceremoniarum, & diuidunt pecunias in ordinatione crucis oblatas in tres partes: vnam Sacristæ, aliam Subdiaconi, tertiam clericis ceremoniarum accipiant.

DE MATVTINIS TENEBRARUM quinta & sexta feria maioris hebdomada.

IN Matutinis tenebrosis hoc fero, & in quinta feria præterita, idem seruatur per omnia vt in Matutinis quartæ feriæ superioris diximus: hoc mutato, quod altare, sedes Papæ, & tota capella debent esse nuda.

*DE INDVLGENTIA DAN-
dapopulo.*

ET notandum, quod si populorum multitudo conuenerit ad urbem hoc tempore deuotionis gratia, consueuerunt Pontifices antequam vadant ad Missam de mane, & similiter in die antequam vadant ad Matutinas tenebrosas, exire ad locum benedictionis publice cum pluuiali rubro, & mitra simplicibus, & populo benedicere, Cardinalibus, Prælatibus, & alijs officialibus in habitu consueto capellæ euntibus. Et si hoc debet fieri, locus ille paratur per aliquot horas ante, vt populus intelligat Pontificem daturum esse benedictionem. Post benedictionem Papa reuersus ad cameram, & dimissis sacris vestibus cum cappa, & mitra plana ad Missas, vespere autem cum cappa, & sine mitra, cum tempus sibi videbitur, vadit ad capellam ad Matutinas, vt supra.

DE OFFICIO DIEI VENERIS Papa celebrante.

SI in parasceue Papa voluerit ipsemet celebrare, quod antiquitus Romani Pontifices, & nostris etiâ diebus Nicolaus quintus facere consueuerunt, hic ordo seruabitur. Parantur duæ credentiæ more solito, sed non

sed non cum pompa. nam in credentia Pape non erūt nisi vasa necessaria ad sacrificium: alia ad ornatum non ponuntur. Et capella tota nuda, sedes nudæ, altare nudum, & sine aliquo ornamento.

Hora competenti Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola, cappa rubra Cardinalari, & mitra alba simplici, more solito. Exit ad Ecclesiam, orat ante altare, accedit ad sedem, vbi consuevit accipere paramenta, & nunquam hac die ascendit ad sedem eminentem, nisi in fine ad Vesperas. Cum aliquantulum quieuerit sedens, surgit sine mitra, nulla enim fit hodie reuerentia, nullæ osculationes, & versus ad altare sub silentio dicit Pater noster, & mox cantores legunt Nonam. Pontifex, vt illi incipiunt, sedet. Interim Diaconus Euangelium dicturus, & Subdiaconus capiunt paramenta omnia sibi opportuna, præter manipulum, & planetam, & in albis parant Pontificem cum eo tempus: similiter Subdiaconi, auditores, clerici capellæ, & Acoluthi capiunt superpellicia. Pontifex non dicit, Quæ dilecta, & cetera quia non vtitur sandalijs, sed in tempore vadit ad faldistorium ante altare: & dum dicitur in fine nonæ, Christus factus est &c. genuflectit sine mitra vsque in finem, & dicit orationem, Respice quæsumus, genu flexus

Deindè reuertitur ad sedem prædictam, deponit mitram, & cappam, lauatque manus cerimonijs consuetis, & prior presbyterorum Cardinalium seruit pro assistente. Deindè per Diaconum, & Subdiaconum paratur consuetis paramentis exceptis sandalijs, subcinctorio, fauone, & chirotecis, quibus hodie non vtitur, & ad paramenta dicuntur orationes consuetæ: Pontifex & omnes alij vtuntur paramentis nigri coloris. Cum Papa incipit parari, Cardinales & omnes alij Prælati capiunt paramenta sibi conuenientia, Episcopi pluuialia, presbyteri & Diaconi planetas ante pectus. Pontifex accepto pallio cum spinulis, & mitra simplici, & annulo Pontificali, fedet aliquantulum, & Diaconus ac Subdiaconus ministri accipiunt manipulum & planetam. Et tunc præcedente alio Subdiacono cum cruce inter duos ceroferarios cum candelis extinctis, & sine incenso, Papa ordine consueto accedit ad altare: sed presbyteri nõ procedunt obuiam Papæ apud altare, abstrahitur ei mitra à Diacono Euangelij, & Papa genu flexus ac procumbens super nudum faldistorium, diutius orat: & similiter omnes alij genu flexi orant. Interim extenditur supra nudum altare à Sacrista & cerimonarijs mappula munda alba. Finita

oratione surgit Pontifex, osculatur altare, deinde cum mitra fedet super nudam cathedram, positam in cornu sinistro, id est, Epistolæ, ita vt faciem vertat ad dextrum cornu Euangelij: presbyter Cardinalis assistens fedet super gradum primum ad pedes Papæ, & post eum tres Diaconi, in quorum medio fedet qui Euangelium est lecturus, Subdiaconus est in gradu inferiori ad pedes Diaconi Euangelij, assistentes Episcopi super gradus & in terra post Papam, alij in loco consueto. Omnibus considentibus vnus ex auditoribus factis reuerentijs altari & Papæ, accedit ad locum, vbi dicitur Epistola, & ibi librum sibi tenens dicit primam prophetiam sine titulo: & in fine non osculatur pedem Pontificis, sed dato libro vni ex ministris, factisque solitis reuerentijs, reuertitur ad locum suum. Finita prima prophetia, dum cantatur Tractus, Papa legit ipsam prophetiam ministrantibus librum Episcopis assistentibus, sed sine candela accensa: post tractum surgit Pontifex, & omnes alij, amouetur cathedra, & stans Pontifex sine mitra in cornu epistolæ, dicit Oremus. Et Diaconus à dextris dicit Flectamus genua, & mox Diaconus à ministris Leuate, & omnes surgunt & Pontifex

dicit orationem. Subdiaconus interim dimittit planetam, & vadit cum libro ante pedes ad locum consueta, vbi finita oratione legit Epistolam more solito: illa finita non osculatur pedem Pontificis, sed reassumpta planeta redit ad locum suum, & Papa legit Epistolam, & Tractum, ministrantibus librum assistentibus, vt supra. Cōsuevit antiquis temporibus (vt legi) Diaconus Cardinalis Euangelij cantare passionem, & etiam partem quæ dicitur in tono Euangelij: quod si facere voluerit Diaconus, ipse circa finem tractus exiit planetam, & planetam accipiet super humerum sinistrum, in modum stolæ, & assumpto libro Euangeliorum ante pectus, factis reuerentijs illum ponet super altare, & genu flexus dicit orationem, Munda cor meum. Surgens deinde accipit librum, & factis reuerentijs, sine benedictione, in ceno aut luminaribus, accedit ad pulpitem, vbi lecturus est passionem in loco consueto. Subdiaconus Epistolam stat post pulpitem, & duo Acoluthi iuxta eum: & sic finito tractu Diaconus incipit Passio. & cæt. Et cum peruentum fuerit ad locum qui legitur in tono Euangelij, non petita benedictione absolute, proficitur Euangelium. In antiquis tamen libris inuenio, quod ad hanc partem Euangelij, hodie & alijs tribus diebus quando le-

gigur passio, portantur luminaria, quæ lecto Euangelio extinguntur: hodie non portatur nec incensum, & etiam rubrica communis hoc innuit. In eo tamen tempore festuatum est, vt supra diximus.

Si autem Diaconus non cantabit passionem, nunc tres cantores habitu, & ordine in Missa superiori prædicto, cantabunt passionem, & circa finem Diaconus Euangelij exuet planetam, & plicatam super humerum sinistrum accipiet: ponet librum super altare, genu flexus dicet, Munda cor meum &c. Et illo reassumpto ibit ad pulpitu-
m Subdiacono, & Acoluthis, vt supra diximus. Pontifex dum incipitur passio, surgit & deposita mitra stans legit & ipse passionem secretè, ex libro supra altare posito in cornu Epistolæ, versus aliquantulum ad legentes passionem. Finita passione sedebit quousque incipiatur Euangelium: tunc surget, & stabit vt supra, vsque in finem, iterum sedebit, non osculabitur librum, neque incensabitur. Diaconus finito Euangelio, & alij qui secum erant, factis reuerentijs reuertuntur ad loca sua. Qui autem est facturus sermonem, si est Prælati, cum pluuiali nigro, & alba mitra: si alius, cum habitu aliàs consueto accedit ad Pontificem, & genu flexus petit indulgentias populo publican-

publicandas, & non benedictionem. Deinde ascendit pulpitu-
m, & facit sermonem suum, & Pontifex sedet in cornu Epistolæ, vt versus ad prædicantem: reliqui sedebunt vt supra diximus. Finito sermone prædicator statim pronuntiabit indulgentias à summo Pontifice concessas: non fit confessio, neque datur benedictio, sed mox surgit Pontifex, amouetur cathedra, deponit mitram, & stans in dicto cornu, ex libro super altare stante cantat orationes. Oremus dilectissimi, &c. vt in ordinario, & Diaconi cantant, Flectamus genua, Leuate, hoc ordine ad primam orationem prior Diaconorum, id est, qui dixit Euangelium (nam ad eum spectat Pontifici ministrare) dicit, Flectamus genua, & secundus dicit, Leuate: ad secundam orationem, secundus Diaconus, id est, qui assistit à dextris, dicit Flectamus genua. & tertius qui à sinistris, dicit Leuate ad tertiam orationem: tertius dicit Flectamus genua, & primus dicit Leuate: ad quartam primus dicit Flectamus, & secundus Leuate. & sic per circulum vsque in finem. Pro Iudæis non dicitur, Flectamus quorum impietatem exhorrescens Ecclesia, pro illis orans non genua flectit, quia hodie ipsi illud ebant Saluatori nostro, genua ante ipsum flectentes. Finitis orationibus,

Pontifex deposito pallio super altare, exiit planetam, & expectat in angulo posteriori cornu epistolæ. Sacrista capiens crucem ex altari, illam reuerter portat ad manus Diaconi, qui illam dat ad manus Pontificis. Pontifex crucem detegit, imponit, & adorat eiusdem ceremonijs quas supra scripsimus. Post facta oratione reuersus ad cathedrâ suam, quæ ponitur ei ad cornu epistolæ, reassumit calciamenta sua omnia, & sedens legit Improperia, quæ à choro cantantur. Interim Cardinales, Prælati, & alij omnes ordine superius dicto crucem adorant. Diaconus autem Evangelij, vt crucem adorauit simul cum Subdiacono vadit ad credentiam Papæ, & ibi ambo lauant manus, deinde reuersi ad altare explicant super illud mappulam fericeam, & Subdiaconus cum suo panno portat circa collum ex credentia Sacristæ corporalia tantum cum purificatorio, quæ Diaconus explicat super altare. Deinde reuertitur ad Pontificem, qui finita adoratione crucis, lauat manus consuetis ceremonijs cum mitra, & mox illa deposita assumit planetam, & mitram per manus Diaconi: Crux verò per Sacristam reponitur super altare, & accenduntur luminaria. Pontifex imposito incenso in thuribulo, ministrante primo presbytero Cardinali assistente.

suppl.

supplicabundus vadit ad locum ubi reconditum est Sacramentum, quod reportat ad altare ceremonijs supradictis, nisi quod hic omnes habent paramenta, & omnia alia feruantur, quæ superius & in ordinario dicta sunt. Papa cõmunicat in altari solus & nõ fugit vinũ cum calamo, sed de calice bibit. Non tantũ tamẽ, quod ante Ioa. 2. 2 Diaconus portabit ad altare Sacramentũ, q̃ etiã cõmunis rubrica habet: post illa tẽpora Pontifex celebrans illud reportat: & melius. Aduertendũ tãtũ quod hodie nullus incẽsatur, neque Papa, neq; alij, nisi solũ Sacramentũ. Sacrista i tẽpore cũ Acolutho, calice, ampullis, patenis vadit ad credentiã Papæ, & more solito mĩdat omnia, & mĩdat fieri p̃gustationes p̃ credentiarios, & portat vinũ, & aquã primo, & post cũ vasis suis superior presbyterorum Cardinaliũ infundit vinũ sup digitos Papæ cũ purificat, quod aliàs facit prior. Cõmunionẽ factã Pontifex in cornu altaris cũ mitra lauat manus solitis ceremonijs. Deinde deposito pallio super altare, ascẽdit sedem eminentem nudam, vbi depositis sacris vestibus, induit cappam purpuream, & cum mitra à simplici sedet. Interim oēs alij deponũt paramenta: & mox à cantoribus leguntur vestimenta. Et in fine Pontifex descendit ad faldistoriũ, & genu flectit cũ dicit Christus factus.

est, &c. Et post Misereere dicit Orationem,
Respice quæsumus Domine, &c.

*QVD PAPA HAC DIE NON
sedet in sede in camera.*

ET nota, quòd hac die secundum anti-
quas cerimonias, Papa in camera sua
non consuevit sedere super sedes, sed super
scabella, & Cardinalis finito officio, & de-
ducto Pontifice ad cameram, descendit si-
ne confabulatione aliqua.

*DE OFFICIO VENERIS SAN-
cti, Papa absente.*

SI Papa hac die absens erit, Cardinalis
officium peracturus, tempore cògruo
ad capellam veniens capit sacras vestes, vt se-
perius diximus, & cum alij Cardinales con-
uenerint ad altare, procedit cum ministris
consuetis, & mitra in capite. Et facta reue-
rentia Cardinalibus, conuersus ad altare
deponit mitram, & genu flectit procumbens
super scabellum nudum cum puluino ante
altare positum. Et ibi prolixius orat: tunc surgens
ascendit ad altare, & illud tantum osculatur.
Deinde reassumpta mitra vadit ad faldistorium,
& in officio proceditur, vt supradic-
tum est, vsque ad finitam passionem, & E-
uangelium. Tunc habiturus sermonem ac-
cedit ante Cardinalem, petit indulgentiam,
& ascen-

& ascendit ad pulpitum. Reliqua seruatur,
vt prius vsque ad denudationem, & deposi-
tionem crucis: qua in loco parato posita,
reuertitur ad faldistorium, vbi detractis sibi
calciamentis vadit sine ministris ad adoran-
dum Crucem, & cum eo ad sinistram pri-
mus Cardinalis qui secum adoret, deinde
alij Cardinales, & alij ordine supradicto.

Cruce adorata Cardinalis reuertitur ad fal-
distorium, vbi calciamenta sibi reponuntur
ac planeta, & mitra: sic sedet vsque ad finem
adorationis. Papa ante tempus consuevit
mittere celebranti eandem pecuniã quam
præsens solet offerre, vt ille pro se offerat.

Finita adoratione, Subdiaconus capellæ in-
dutus planeta plicata, accipit crucem, quem
precedentem scutiferi Papæ, officiales, &
cantores vt moris est, sequuntur Diaconi,
Presbyteri, Episcopi, Cardinales, deinde ce-
lebrans cum mitra medius inter Diaconum
à sinistris, & suum assistentem à dextris, se-
quentibus ipsum omnibus capellanis suis
superpellicijs indutis, & alijs Prelatis suo or-
dine. Cum celebrans peruenit ad locum, in
quo corpus Domini repositum est, deponit
mitram, & procedit ante locum, & genu
flectit, tum Diaconus aperit capsulam, &
Cardinalis surgens incensat, vt supra dictum
est, Sacramentum, & illud in calice conditum

à Diacono deuote accipit, & sericea map-
pula, quæ à collo ei dependet, honestè co-
opertum sine mitra defert ad capellam or-
dine quo venerunt, cãtoribus cantantibus.
Vexilla regis prodeunt, & c. ante Cardina-
lem qui facit officiũ, immediate procedunt
capellani præfati, intorticia deferentes, &
cerimoniarius, qui continuo incensat Sa-
cramentum. Cum peruenerit ad altare ce-
lebrans, imponit calicem super corporalis,
& iterum incensat, vt prius: alia omnia sicut
vt supra. Et dicto Christus factus est, &c. &
Miserere pro vesperis, ipse qui fecit officiũ
cũ cappa sua inter alios Cardinales in loco
suo genu flexus, dicit orationem, Respicere
&c. Qua dicta omnes ad sua loca reuertuntur.

DE SABBATO SANCTO,

Papa presente.

Sabbato Sancto paretur capella more co-
sueto, & Altare, ac sedes Papæ ornentur
pallijs duplicibus, intus albo, & violaceo.
exterius: paretur etiam cereus paschalis, qui
ponatur in loco conuenienti ante faciem
Pontificis, & iuxta cereũ ponatur vnicuique
pulpitum albo panno aureo coopertum.
Hora competenti Cardinalis celebratur.
venit ad capellam, & more solito induitur
sandalijs & alijs paramentis, vsque ad del-

maticam

maticam inclusiue: deinde capit pluuiale
violaceum, & stans in cornu epistolæ ver-
sus ad altare, & libro super altari posito, be-
nedicit nouum ignem in aliquo vase sibi ob-
latum, & incensum ponendum in cereo, &
imponat ex nauicula incensum in thuribu-
lo, ministrante Diacono & Subdiacono, al-
bis tantum indutus: deinde aspergit ignem
nouum, & incensum, & ea postea incen-
sat: tum reuertitur ad faldistorium suum,
vbi deposito pluuiali accipit chirothecas,
planetam violaceam, mitram albam simpli-
cem, annulum Pontificalem, & sedet in fal-
distorio suo. Papa deinde venit ad capellam
indutus amictu, alba, cingulo, stola viola-
cea, cum pluuiali rubro, & mitra simplici-
bus. Et facta oratione in faldistorio ante al-
tare, ascendit ad sedem, vbi fit ei reuerentia
à Cardinalibus. Et cum accedit primus pres-
byter Cardinalis, accedit etiã ceremoniari-
us cũ thuribulo, & Papa imponit incensum mo-
re solito: cũ quo incensum itur ad paruã capel-
lã, vel extra locũ, vbi fit capella hoc modo.
Primò pcedit ceremoniarius, quẽ sequuntur
capellani duo celebrantis, quorum alter à
sinistris nihil tunc defert, alter verò à dextris
in dextra thuribulum, & in sinistra nauicu-
lam portat cum incenso, & inter illos Subdia-
conus capellę omnibus paramētis indutus in
quibus

quibus debet in altari ministrare, portans crucem, cuius imaginem ante se vertit: sequitur ipsum Diaconus dalmatica alba indutus, & quatuor capellani celebrantis: sic vadunt ad capellam paruam, vel ad locum deputatū, vbi Diaconus accipit arundinem cum tribus candelis in summitate illius preparatam, & reuertuntur ad capellam Papæ hoc ordine. Præcedit thuriferarius cū foculo portante in quodam vase quinque illa magna grana incensi, benedicti, quos sequitur Subdiaconus cum cruce, & illū Diaconus cū arundine, ad cuius sinistram stat ceremoniaris candelam paruam accensam de noua igne in manu portans, quem sequuntur alij quatuor capellani prædicti. Cum peruenerint intra portam capellæ, inclinat arundinem Diaconus, ceremoniaris accendit vnā ex illis tribus candelis de super positis, & ille eleuans arundinem genua flectit: milititer & omnes alij cum eo, & cantat ipse solus, Lumē Christi: quod dum dicit, Papa & celebrās cum mitris, ac omnes alij, qui debent, surgūt, & manēt sic erecti quousque tertiū id dictum fuerit. Cantores respondent, Deo gratias. Procedunt deinde intra portam cancelli, & ibi reuersus accenditur alia candela, & intrant cancellum cum cruce, vbi

ce, vbi alius dicitur per Diaconum: Lumē Christi, & respondetur, vt supra tertiū procedunt ante Papam, & altare, vbi accenditur tertia candela, & ibi genu flexus Diaconus, versus ad altare, iterum alius dicit Lumē Christi: respondent cantores, vt supra. Deinde in eodem loco Diaconus dat arundinem vni ex illis quatuor capellanis eum sequentibus, qui ibidem cum Subdiacono crucem tenente, ac thuriferario, & alijs capellanis expectant. Diaconus verò accipit librum Euangeliorum, & ante infimum gradum sedis Papæ genu flexus, petit benedictionem à Papa, ceremoniaris tantum ipsum comitante: qua habita accedit ad pulpitum, ponit librum super illud, quem deinde incensat, vt fit in Euangelio. A dextris Diaconi stent Subdiaconus cum cruce, & thuriferarius: à sinistris verò ille capellanus cum arundine, & alius capellanus, tenens in vase quinque grana incensi benedicti figenda in cereum. Tunc Diaconus versa facie ad Papam, cantat: Exultet iam, &c. Quo incepto deponitur mitra Papa, & surgunt omnes, vt ad Euangelium stantes, vsque. In huius igitur &c. Tunc dimisso cantu per Diaconum, ceremoniaris porrigit ei vnā candelam accensam, cum qua Diaconus accendit illa quinque grana incensi, & infigit vnam

nam post aliam in cereum in modum crucis
ita vt crux versa sit ad Pontificem, deinde pro-
sequitur cantum suū vsque ad, Qui licet di-
uifus: tunc interim cantu dimisso, Diaconus
accipit arundinem, & accendit cereum, de-
inde cantum suum profequitur vsque ad fi-
nem. Quo finito reuertitur ad altare, quibet
ad locum suum, vbi Diaconus exiit
dalmatica, & capit planetam violaceam pho-
catam ante pectus. Interim clerici capella
ponant pulpitem nudum in medio capella
versum ad medium altaris, prout in matu-
nis noctis Natalis Domini poni solet, & super
per illud librum epistolarum, ex quo canitur
prophetia: faldistorium ponatur ad cor-
nu epistolæ altaris, super quo sedet celebrans
versus ad cornu Euangelij. Tunc cerimo-
niamus conducit cum debitis reuerentijs
num ex cantoribus superpellicio indutum
ad pulpitem prædictum, qui facta reueren-
tia altari & Papæ, dicit Prophetiam sine rito-
lo. Deinde factis reuerentijs osculatur pe-
dem Pontificis, & redit ad locum suum: ce-
lebrans verò finita prophetia, amoto faldis-
torio cantat orationem, prout in ordina-
rio: eodem modo cantentur aliæ vndecim
prophetiæ per cantores. Finita duodecimi
prophetia, & oratione in qua non dicitur Be-
tamus genua, benè tamè dicitur, Oremus

Papa

Papa descendit ad faldistorium, supra quod
procumbit cū mitra, retinens illā per totam
litaniam: celebrans vero deposita mitra &
planeta, associatus à Diacono & Subdiacono,
vadit ad scabellum ad sinistram partem,
super quod similiter procumbit, & duo ex
cantoribus cantant litanias, prout in libro,
genū flexi ante scabellum positum post Pon-
tificem in medio capellæ, super quod librū
tenent. Cum peruentum fuerit ad Pecca-
tores te rogamus, &c. Papa surgit, deponit
mitram & pluuiale violaceum, & accipit al-
bum preciosum, & celebrans cum ministris
reuertitur ad faldistorium, vbi deponit vio-
lacea paramenta, & accipit alba: idem faci-
unt ministri, forerij deponunt ab altari &
sede Papæ pallia violacea, & dimittunt alba:
accenduntur tunc etiam luminaria super
altare, & credentia, & intorticia super can-
cellum, & deponitur per clericos capellæ
velum ante imagines super altare, & palli-
um ante altare. Interim cantores profe-
quuntur litaniam, qua finita statim cantat
Kyrie eleison pro Missa, & illud reiterant,
quousque Papa dixerit confessionem cum
celebrante, & redierit ad sedem, & fuerit in-
censatum altare, & Papa cum Cardinali-
bus dixerit, Kyrie eleison. Cū primū
litania est finita, & Papa acceperit pluuiale,
cele-

celebrans accedit ad sinistrā Papæ, & simul faciunt confessionē, vt moris est: deinde Papa ascendit ad sedem suam, & ministrans priore presbyterorum Cardinalium, nauiculam imponit incensam in thuribulo, celebrans verò ascendit ad altare, osculatur illud & librum, vt moris est: & accepto thuribulo incensat altare more consueto, deinde incensatur ipse, & Papa. Interim Cardinales faciunt circulum ante Papam, & dicunt cū eo Kyrie eleison. Quibus completis cantores finiunt Kyrie eleison, & celebrans ante faldistoriū cantat, Gloria in excelsis Deo. Et statim pulsantur campanæ palatij, & alie omnes per urbem. Dicitur deinde Pax vobis, & vna oratio tantū. Subdiaconus dicit epistolam, cum ea finita dicturus sit Alleluia. Finita epistola, postquā Subdiaconus dixit eam, osculatus est pedem Papæ, Subdiaconus apostolicus, qui opportuno tempore paramenta omnia, ac si epistolam lecturus esset, in camera Sacristæ, vel alio loco idoneo acceperat, procedens ante gradum vltimum folij, Papæ facta debita reuerentia, stās dicit alta voce versus ad Papam: Pater sancte, annuncio vobis gaudium magnum, quod est alleluia. Et tunc deposita mitra surgit, & cātat Alleluia à tertio semper vocem eleuando, prout in ordinario: Pontifex

ce verò interim cum mitra stante. Confuegit tamen Sixtus quartus, stans sine mitra cantare primū Alleluia, postquā Subdiaconus Apostolicus illud nunciauerat. Secundo & tertio celebrans cantabat: quod quantum conueniat alij iudicent: deinde dicitur tractus, Laudate Dominum omnes gentes, quo incepto Diaconus accedit cū libro ad altare, & alia facit more consueto: ad Euangelium portatur thuribulum sine luminaribus, tamen duo capellani celebrantis sequentes thuriferarium, loco ceroferrariorum ipsum associant. Post Euangelium non dicit Credo, neque offertorium, sed tantum Dominus vobiscum, & Oremus: & alia dicuntur prout in ordinario: oblata incensantur, similiter Papa, & alij omnes: ac proceditur in Missa more consueto usque ad communionem. Pax Domini dicitur, Agnus Dei nō dicitur, propterea Cardinales non veniunt ad circulum: & Pacis osculum non datur, sed omnes orationes dicuntur prout in Missali, vsque ad communionem exclusiue. Facta communiōe per celebrantem, & eo purificato, cantatur à cantoribus alleluia ter, Psalmus, Laudate & cæcæ. prout in ordinario pro Vesperis. Interim celebrans accedit ad cornu epistolæ, vbi accepta mitra lauat manus: de-

inde illa deposita stans ibidem versus ad altare, legit Vesperas. Cum cantatur antiphona ad Magnificat, cerimoniarus accedit ad Papam cum thuribulo, qui ministrante presbytero Cardinali, imponit incensum, & celebrans incensat altare, incensatur ipse celebrans, Papa, & omnes alij per Diaconum & pellæ ordine consueto. Replicata post Magnificat Antiphona, celebrans stans in medio altaris, versus ad populum dicit, Dominus vobiscum: deinde ante librū Oremus, & orationem. Qua finita, Diaconus dicit, Ite Missa est cum duplici alleluia, & Papa dat benedictionem & indulgências, quas denunciat celebrans: & non fit sermo. Notandum quod fel. re. Sixtus Papa quartus, ordinavit, quod Cardinales dicerēt prophetias supradictas: primam iunior Cardinalis, siue Diaconus esset, siue presbyter: aliā sequens & sic de alijs continue gradatim ascendendo vsque ad nonam inclusivæ: decimam Cardinalis assistens à sinistris, undecimam à dextris assistens, duodecimam dixit Sanctitas sua: & hæc ordinatio fuit tēpore suo observata, postea dimissa, quia non videbatur dignitati Apostolicæ convenire, & debetis.

DE HABITU PAPAE.

HOc mane sanctissimus Dominus notaverit finita Missa, & dimissis in camera papagalli paramentis prædictis, accipit caputium, & biretum alba, quibus utitur deinde vsque ad sabbatum, in albis inclusivæ, & eisdem diebus Pascalibus non utitur alio quo habitu rubeo, sed albo tantum. Et similiter, si vti vellet mantello coloris albi, uteretur his diebus, & non alterius coloris.

DE SABBATO SANCTO, *Pa absente.*

SI autem Papa huius diei officio non interesset, cantores legunt omnes duodecim prophetias ante pulpitem, ut supra positum. Quibus finitis celebrans deposita planeta, reassumpta mitra associantibus ipsum Diacono, & Subdiacono, vadit ad scabellum cum cussino sibi paratum, ubi Papa confessionem facere solet: ubi genuflectit cum mitra, quousque dicatur Peccatores: tunc surgit, & vadit ad faldistoriū, deponit paramēta violacea, & capit alba, & mitram preciosam. Finita Litanія accedit ad confessionem, cantores incipiunt Kyrie. ac alia fiunt, ut supra dictū est. Subdiaconus Apostolicus nō paratur, nec annūciat Alleluia: sed finita Epistola postquā Subdiaconus eius manum osculatus fuerit, surgit celebrans

brans deposita mitra versus ad altare, ante
faldistorium stans cāter Alleluia ter, vt supra
dictum est, cantoribus totiens idem respon-
dentibus. Alia omnia fiant, vt supra: & nō fit
sermo.

*DE SABBATO SANCTO, PA-
pa celebrante.*

SIn hac die Sabbati sancti Papa voluerit
personaliter celebrare, hic ordo seruanda
tur. Primò ignis nouus benedicetur apud
altare, in quo Papa est celebraturus, à iunioribus
presbytero Cardinali amictu, alba, cingulo
stola, & pluuiali violaceo induto, & simul
incensum in cereo affigendum, ordine su-
perius denotato: & hoc antequam Pōtiffex
veniat ad Ecclesiam. Hora competente
Papa indutus, vt superius dictum est, venit
ad capellam præcedente cruce more consu-
fueto sine processione tamen, orat ante al-
tare, ascendit sedem eminentem, & fit ei reue-
rentia à Cardinalibus cum cappis laneis, in-
ponit incensum per acoluthum sibi delatum
ministrante presbytero Cardinali. Et Diaconus
Cardinalis Euangelium, & Subdiaconus
Apostolicus Epistolam dicturi, paramen-
tum dalmaticis & tunicellis albis, & orna-
mentis accedunt, & Subdiaconus quidem
capit crucem Papalam, & præcedente thur-

ferario incipit iter extra capellam, Diaconus
vero, inclinatus ante Pontificem, dicit:
Iube Domine benedicere: & Papa, Domi-
nus sit in corde tuo, &c. Et mox Subdiaconus
sequitur, & post eum quatuor alij acoluthi,
quorum vnus portat bacile cum quinque
granis incensi figendis in cereo. Cum perue-
nerint extra capellam, in loco præparato,
Diaconus accipit arundinem cum tribus cā-
delis, & intrans capellam, tertid genuflectit,
dicens: Lumen Christi, vt superius dictum
est: & tandem tradita arundine vni ex Aco-
luthis, accedit ad pulpitem, supra quod po-
situs est liber Euangeliorum. Incensat & in-
cipit, Exultet iam angelica, &c. pro benedi-
ctione cerei Diaconus, & Subdiaconus de-
ponunt dalmaticam, & tunicellam albas, &
Pontifex surgens sine mitra secretè dicit, Pa-
ter noster pro Nona, & cantores legunt No-
nam, & in fine Pontifex vadit ad faldistori-
um, & procumbit dum dicitur, Christus factus
est pro nobis obediens, &c. & dicit ora-
tionem, Respice quæsumus Domine &c. In-
terim verò Subdiaconi, auditores, clerici ca-
meræ, ac acoluthi omnes alij capiunt super-
pellicia & Pontifex finita oratione surgit, &
vadit ad sedem, vbi consuevit accipere para-
meta: sedet, accipit sandalia, dicit Psalmum,
Quam dilecta, & alias orationes consuetas:

lauat manus, & paratur omnibus ornamentis pontificalibus, violaceis, pallio & mitra simplici à Diacono & Subdiacono in albis existentibus: & dum Papa accipit planetam, Cardinales & alij prælati omnes capiunt paramenta sibi cōuenientia violacci coloris. Diaconus & Subdiaconus induto Pontifice accipiunt planetas ante pectus plicatas & manipulum: prior presbyterorum Cardinalium assistit Pontifici cum pluuiali violaceo: sandalia tamen Papæ erunt alba cum perlis, quia illa non mutat, & similiter subincinctum, & stola. Tunc Papa cum presbytero Cardinali, & Diacono assistentibus, & cum Diacono & Subdiacono ministris, tamen processionaliter accedit ad altare, tres presbyteri Cardinales non veniunt obuiam, ascendit ad altare, & sine mitra osculatur: deinde reassumpta mitra ascendit ad sedem eminentem, & ibi sedens aliquantulum quiescit: si autem non esset ibi sedes ad partem, vbi accipiat paramenta, poterit illa recipere in sede consueta, & inde descendere ad altare, & rursus illuc redire. Si vero Diaconus Cardinalis Euāgelium dicturus non sit dispositus cantare, Lumen Christi & facere benedictionem cerei, poterit fieri non incompetenter per Diaconum capellā, sicut passio cantatur per alium quendam

per Diaconum ordinarium: & maxime, cum Papa tunc non sit indutus Missalibus indumentis. Pōtifice igitur in sua sede, Diacono Euāgelij apud altare, & alijs omnibus in locis solitis confedentibus, vnus acoluthorum cum superpellicio surgens vadit ad pulpitum nondum positum contra cornu Epistolæ sub presbyterio: sine titulo cantat primam Prophetiam, In principio creauit Deus, &c. Et illa finita si placet domino nostro, eadem cantatur græcè secundum Iacobum Gaietanum, & secundum Petrum Ainelij Episcopum Senogallensem, & alios, qui scripserunt de ceremonijs. Legi etiam apud aliquos maiores nostros, coram Pontifice omnes duodecim lectiones latinè & græcè legi consueuisse: sed posteriores de prima tantum fecerunt mentionem, finita lectione accedit ad osculum pedis Papæ, & Papa surgens sine mitra, dicit: Oremus, Diaconus à dextris, Flectamus genua, & Diaconus à sinistris, Leuate. Deinde Papa profertur orationem. Aliæ lectiones siue prophetiæ, simili modo dicuntur per Acoluthos, & capellanos Papæ, id est, per auditores: & Diaconi assistentes alternatim dicunt, Flectamus genua, & à dextris Leuate, & sic deinceps. Finitis duodecim lectionibus. Papa descendit ante altare, deponit palliū et planetā, &

mitra procumbit super faldistorium, dum dicitur Litaniam: alij autem Cardinales prelati procumbunt apud sedes suas, & sine mitra. Subdiaconus autem non Epistolam, aliquid autem retro Papam à dextris, cōtra cornu Epistolæ, genu flexus ante scabellum, supra quod librum tenet, cantat Litaniam, & chorus respondet replicando eadē quæ ille dicit. Cum peruentum est ad peccatores, surgit Papa cum suis assistentibus & ministris, & vadit ad sedem, vbi accipere cōsuevit paramenta. Diaconus & Subdiaconus dimissis planetis accipiunt albas tunicas & Papam exuunt violaceis, & induunt albis paramentis, & omnes Cardinales, & prelati accipiunt paramenta alba: & altare, & sedes Papæ ornantur albis pallijs, & accenduntur luminaria super altare. Interim Subdiaconus alius prosequitur Litaniam vsque in finem. Et cantores illa finita cantant Kyrie eleison, quousque Papa fuerit in sede eminenti ad cantandum Gloria. Papa autem assumptis preciosis, ornamentis, &posito incenso in thuribulo, cruce præcedente, processionaliter procedit ad altare, osculatur altare, & librum Euangeliorum incensat, incensatur, recipit tres Diaconos ad osculum ex more, & ascendit ad sedem eminentem: vbi dicto Kyrie eleison nouies, cantat Glo-

ria in excelsis Deo, pullantur campanæ, prosequitur, Et in terra: deinde Pax vobis, & orationē: & Subdiaconus deinde dicit Epistolam more consueto. Finita Epistola Subdiaconus dimisso libro in manibus ceremoniarum, immediate accedens ante folium Pōnificis, stās infra gradus voce submissa dicit, Pater facte, annuncio vobis gaudiū magnū quod est alleluia, & mox ascendēs osculatur eius pedem, & accedens vnus ex auditoribus præintonat Papæ Alleluia: qui surgens sine mitra tertio cantat Alleluia, vt in ordinario: deinde sedet, & cantatur Alleluia, & versiculi, & euangelium, ad quod non portantur luminaria, sed incensum tantum, & petitur benedictio, & osculatur liber Papa non dicit offertorium, sed dicto Dominus vobiscum, lauat manus, descendit ad altare, & procedit in Missa vt aliās, vsque ad finem communionis. Agnus Dei non dicitur, nec Pax datur. Dicit tamen Papa illam Orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis pacem, & cæte. & illa dicta mox ascendit ad sedem eminentem, & ibi communicat, & sugit sanguinem cum calamo more consueto: sed non recipit ad osculum oris Diaconum, aut alios post communionem. Facta purificatione sedet, lauat manus, & chorus incipit Alleluia pro Ves-

peris. Pontifex in sede permanet, & ad Magnificat Subdiaconus præintonat ei Antiphonam, deinde sedet cum mitra, imponit incensum, & cum incipitur Magnificat, descendit, incensat altare, reuertitur ad sedem, incensatur ipse, & alij more consueto: ipsi stans sine mitra, expectat finem: deinde et repetitur Antiphona, sedet, & circa finem descendit ad altare: Dicit Dominus vobiscum, & Orationem, & Diaconus Ite Missa est, Alleluia Alleluia: datur benedictio, publicantur indulgentiæ, & est finis, deponitur paramenta in capella, vt aliàs.

SECTIO SECUNDA DE FESTO
RESURRECTIONIS

Domini. Papa celebrante.

N festo paschatis resurrectionis saluatoris Domini nostri Iesu Christi, in quo est mutatio capparum, Papa indutus pluuiali albo, & mitra preciosis, ministrante prior presbyterorum etiam parato nauiculum Acolutho thuribulum, imponit incensum, deinde supplicatione præeunte venit ad ecclesiam sub baldachino, quod oratores portant, vel nobiles Cardinales: & prælati omnes sunt parati paramentis albis conuenientibus,

nientibus, & officiales omnes in albis, vt moris est. Cardinales duo Diaconi assistentes portant fimbrias pluuialis Papæ, & nobilior vrbis caudam. Cum peruenerit ad Ecclesiam Papa, facta oratione super baldachino vadit ad sedem, vbi parari debent, & fit ei reuerentia à Cardinalibus, & omnibus prælati paratis more solito finita reuerentia Papa deposita mitra surgit, & stans versus ad altare, dicit secretè Pater noster. Tunc in cantu, Deus in adiutorium meum intende, &c. & stat quousque psalmus incipitur: quo incepto sedens accipit mitram, & accedunt Episcopi assistentes cum libro, dicendo: Quam dilecta & cate. & Subdiaconus cum sandalijs, quæ sequitur Acoluthi pro tenendis fimbrijs: & Papa dicit Psalmum, & induitur sandalijs more consueto. Dicta per cantores Antiphona, Hæc dies, &c. Papa deposita mitra surgit, Dicit Dominus vobiscum, & cantores dicunt, Benedicamus Domino. Tum Papa sedens lauat manus, & paratus omnibus paramentis venit ad confessionem supplicandum, & omnia alia sunt prout supra in die Natiuitatis Domini notatum est, vsq; ad Credo in vnū Deum: in quo dicto Et homo factus est, Subdiaconus portat ad altare cristallinum cum multis hostijs paruis consecrandis

dis pro cōmunionē populi, patena cooper-
tum, & desuper burlam cum corporalibus,
hostiarum cum hostijs, & purificatorium
quæ omnia Diaconus accipiens, ponit super
altare in cornu epistolæ, deinde Sacrifa va-
dit ad aliam credentiam pro lauandis calice
Papæ & ampullis, & alia fiunt more consu-
to. Diaconus Cardinalis ponit dictum cal-
cem cristallinum cum hostijs paruis super
corporalia in medio ante crucem, ita vt non
impediat incensationem calicis, & hostie,
sed quod inter ambos calices sit competens
distantia. Cum dicitur per Papam, Suscipe
Sancte pater, omnipotens, æternæ Deus
&c. calix Hostiarum discooperitur, & eleva-
tur aliquantulum per Diaconum, & eo di-
cto per eum recooperitur cum patena, & re-
ponitur: Cum Papa dicit: Per omnia secula
seculorum, ante præfationem, vel partem
te, duo Diaconi Cardinales iuniores præter
illos, qui assunt Pape, vel si Diaconi, duo
iuniores presbyteri Cardinales accedunt ad
altare, vnus ad dextrum, alter ad sinistrum
cornu altaris, & stantes hinc inde alter alte-
rius faciem inspicit, vel, vt alij volunt, & ma-
lius, ad populum respiciunt, representantes
duos angelos, qui apparuerunt in albis, ce-
lestodientes sepulchrum Saluatoris: qui
dem stare debent, vsque ad Agnus Dei.

Cum

Cum Papa ascendit ad sedem suam, tunc de-
scendunt ad loca sua redeuntēs. In hac die
postquam Papa dicit, Per omnia secula secu-
lorum, ante Pater noster non respondetur
Amen. sed Papa continuat Oremus præce-
ptis, &c. Pax datur omnibus etiam præce-
ptis Cardinalibus communicandis, præter il-
lum, qui Euangelium cantauit. Cum Papa
communicauerit se, & Diaconū & Sub. de
sanguine more solito, Papa se purificat: sed
digitos non abluit, propterea Sacrifa pa-
teram illam auream hic non portet, neque
adhuc prior presbyterorum Cardinalium
ad Papam vocetur. Cum primum autem
Diaconus, & Subdiaconus per Papam cōmu-
nicati apud altare more solito, sanguinem
sumpserint, Diaconus Euangelij accedit ad
ad sinistram Papæ in folio sine mitra stantis,
pro honore Sacramenti in altari positi: stans-
que dicit in tono consueto, Confiteor
Deo omnipotenti, B. Mariæ semper Virgini,
beato Michaeli Archangelo, beato Ioanni
Baptistæ, sanctis apostolis Petro, & Paulo,
ac omnibus sanctis, & tibi pater, quia pecca-
ui nimis, cogitatione, verbo, & opere, mea
culpa, mea maxima culpa. Ideo precor
beatam Mariam semper virginem, beatum
Michaellem archangelum, beatum Ioan-
nem Baptistam, sanctos Apostolos Petrum
& Pau

et Paulum, et omnes sanctos et te pater orate pro me ad Dominum Deum nostrum. Quo dicto Diaconus reuertitur ad altare ad locum suum, & Papa stat sine mitra Episcopo Cardinali assistente librum tenente dicit in cantu more solito, Misereatur vestri omnipotens Deus, & dimissis peccatis vestris perdat vos ad Vitam æternam. Ref. Amen. Deinde dicit: Indulgentiam, absolutionem, & remissionem omnium peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens, & misericors Dominus. Respondetur. Amen. Inde omisis verbis, & benedictione &c. populum tantum Cruce signat nihil dicens. Tum Diaconus stans in medio altaris, accipit calicem cum hostijs pro populo consecratum patena coopertum, & quas bis vt prius fecerat cum patena, & Sacramento pro Papa, illum dat Subdiacono ante se genu flexo, qui illum portat ad sinistram Papæ, ibidem stans vsque ad finitam communionem. Subdiaconum ad Pontificem euntem sequuntur duo auditores cum mappula sericea medio Pontificis imponenda antequam populum communicet, quam dicti auditores hinc, & inde apud papam genu flexi, tenent vsque ad finem communionis. Postquam Subdiaconus ad Papam peruenerit, Papa

in Sacramento reuerentiam fecit semi tero capite, si frigus ei nocet, vel omnino delecto, si recte valet, de posita patena illi superponit plures hostias, & eam dat Episcopo Cardinali à dextris sibi assistenti tenenda. Esset tamen securus, quod Subdiaconus cum calice Sacramenti staret ad dextram Papæ, & Papa sinistra manu teneret patenam inter se & calicem, & extraheret singulas hostias pro singulis communicandis. Papa singulis cum comunicat dicit, Corpus Domini nostri Iesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam. singuli communicandi antequam communionem sumant, osculentur manum Papæ: pedem autem non osculentur. Cum Papa communionem populi incipit, Sacrista, vel Diaconus græcus stans in cornu epistolæ, in manibus suis teneat calicem cum puro vino, quo comunicati se purificent, & in sinistra habeant mappulam albam mundam, qua ipsi extergant, deinde ad loca sua redeant. Veniunt autem hoc ordine, primo Diaconi Cardinales, qui osculantur ante communionem manum Papæ, deinde comunicati, quos sequuntur alij eo ordine quo fit incensatio. Communione facta Papa surgit, si comunicando fedebat, & facit reuerentiam Sacramento, & Subdiaconus reportat hostias, si quæ reman-

remanferint super altare. vbi manēt ad finē
 Missæ, tunc Papa sedet, & accedit Acolu-
 thus cum duabus pateris, vna aurea pro Pa-
 pa, & alia pro credentia, in manibus vinum
 & aquam portans: & cū eo venit prior pre-
 byterorū Cardinalium, quo infundente vi-
 num supra pateram auream, Papa sine mi-
 tra abluit digitos, tum accepta mitra lauat
 manus more consueto: deinde descendit ad
 altare, & finitur Missa. Qua finita, & dictū
 Placeat, Papa stans in altari sine mitra, dat
 benedictionem, & non indulgentias. Tum
 dicit Dominus vobiscum, & Inipitium sancti
 Euangelij secundum Ioannem, &c. vsque
 ad finem, Et Papa cum pallio (Nam illo cum
 celebravit, in supplicationibus vti debet,
 alia indumēta Missalia habet) supplicatione
 præeūte sub baldachino, quod vt supra, no-
 biles portant præcedentibus officialibus in
 albis, & omnibus Prælatibus, paratis eo ordine
 quo venerunt ad Ecclesiam, vadunt ad locū
 cū benedictionis publicæ per viā vltimæ na-
 uis, in qua firmat se ad videndum vultum
 sanctum: deinde ascendit ad locum benedi-
 ctionis, vbi solēniter benedicit populum,
 dat indulgentias plenarias, quas Diaconus
 à dextris pronunciat in latino, & alius à sinis
 in vulgari. Omnes Cardinales, & Præla-
 ti exiunt se, & associāt Papam vsque ad prin-
 cipium

capitulum scalarū, vbi Papa eos dimittit, & va-
 dit ad comedendum: & non fit sermo.

DE COMMVNIONE IMPERATORIS AUT REGIS.

Sicutem Imperator aut Rex aliquis esset
 Papa communicandus, tunc postquam
 Papa communicauit se, & Diaconum, ac
 Subdiaconum, Diaconus dicto ante Ponti-
 ficem, Confiteor Deo, &c. vadit ad altare,
 & vnam tantum hostiam ponit super pater-
 nam pro Imperatore vel Rege: factisque cir-
 culis consuētis, illam dat Subdiacono ad Pon-
 tificem deferendam. Imperator vel Rex de-
 ducitur à priore Episcoporum Cardinaliū
 ad pedes Pontificis, & recipitur ad osculū
 oris, postremo ab eodem Cardinali ducitur
 ad altare, & per manus Diaconi purificat, &
 deducitur ad sedem suam ab eodem Car-
 dinali. Deinde portantur aliæ hostiæ, vt su-
 pra pro Diaconis Cardinalibus & alijs.
 Hoc seruatum fuit tempore Innocentij Si-
 xti, cum Petrus Rex Aragonū, venit ad Ro-
 manam curiā. Anno M. CCC.LXXXVI.
 Quod si plures essent Reges, simul porten-
 tur tot hostiæ, & totidem Cardinales, primi
 deducunt Reges.

DE FESTO PASCHALIS PAPA NON CELEBRANTE.

SI verò Papa non celebret, cantatur missa per Episcopum Cardinalé more consueto, qui communicat, si voluerit, Diaconus Cardinales & alios curiales, si ad hoc erunt dispositi. Sed incepta præfatione nemo in cornua altaris accedit, vt supra dictum est. Sed omnia supradicta omittuntur, & fit missa eo ordine, prout aliàs fieri solitum est. Et non fit sermo.

DE SECUNDA FERIA

post Pascha.

Feria secúda post Pascha, vnus ex reuerendissimis dominis presbyteris Cardinalibus celebrat Missam in paramétis albis: dicitur tantum vna Oratio, & non fit sermo: alia omnia fiunt more solito.

DE TERTIA FERIA POST

Pascha.

Feria tertia post Paschæ festum, vnus ex reuerendissimis Dominis presbyteris Cardinalibus celebrat Missam in paramétis albis. Dicitur tantum vna oratio, & non fit sermo: alia omnia fiunt more solito.

DE SABBATO IN ALBIS

cum dantur Agnus Dei.

Constit.

Consueuerunt summi Pontifices annis primo, septimo, & deinceps singulis septenis benedicere Agnus Dei post festa paschalia in camera sua: quorum confectio nem, & benedictionem satis exposuimus in prima parte, & deinde in sabbato in albis in capella publice distribuunt hoc ordine. Consueuerunt tamé antiquitus Romani Pötifices I primo anno ipsimet celebrare hac die, vt legimus de Urbano Quinto, Gregorio vndecimo Avinioni, & Urbano sexto. Romæ, die sabbati in albis, quando Agnus Dei distribui debent, celebrat Missam aliquis presbyterorum Cardinalium in paramétis albis more consueto: post orationé dei, dicitur oratio contra Paganos, & alia pro Pontifice, & non fit sermo. Alia omnia fiunt more consueto vique ad Agnus Dei quo dicto Cardinalis assistens accedit solito more ad altare, accipit pacem & eam defert ad Pontificem, & distribuitur vt alias post acceptam pacem. Cardinales, & prælati omnes capiunt paramenta alba ordinibus suis conuenientia: Cardinales in locis suis, prælati verò & officiales extra cancellum capellæ. Celebrans facta communionem lauat manus, & dicit post communionem more solito, deinde vadit ad fastidiorium, sedensq; accipit mitrâ, incepta

Li 2

per can.

per cantores post communionem, ministranteque presbytero Cardinali nauiculis, Papa ponit incensum more consueto: tum præcedente Subdiacono capellæ cum cruce inter ceroferarios, ante quos thuriferarios incedit cū thuribulo fumigante Subdiaconus Apostolicus, indutus sacris vestibus, ac si epistolam solenniter lecturus esset vna cum clerico cerimoniarum, sequentibus ipsum duobus alijs capellanis celebratis, superpellicijs indutus vadit ad locū paratum, vbi Sacrista lancem vnam magnam, Agnus Dei in bōbice indutus, plenam mapula pulchra sericea coopertam ornauit, & lancem cum Agnus Dei accipiens, præcedente thuriferario ordine quo iuerat, reuertitur ad Pōtificem. Cū fuerint intra ostium capellæ, genuflectunt omnes, & Subdiaconus cantat competenti voce, ita vt ab omnibus audiatur, dicens: Pater sancte, isti sunt Agni nouelli, qui annunciauerunt vobis alleluia, modo veniunt ad fontes, repleti sunt claritate, alleluia: cantores respondent ea voce, Deo gratias, alleluia: q̄ secundò facit Subdiaconus, dum fuerit ante ostiū cancelli, & tertio ante solium Pontificis genu flexus, Pontifex interim semper cum mitra sedente, nisi quod intrante cruce à principio omnes surgunt, & statim sedent. Deinde

inde ascendit ad dextram Pontificis, vbi genu flexus dictam lancem tenet vsque ad finem distributionis. Thuriferarius autem cū alijs omnibus ad sua loca diuertit: accedūt autem ad Pontificem duo auditores cum mantili, quod Diaconi Cardinales assistentes gremio Pontificis, superponūt, ipsis auditoribus illud hinc & inde genu flexis tenentibus. Tum veniūt ante Pontificem per ordinem omnes Cardinales, vnus post alium à seniore ad iuniorem, & factis debitis ac consuetis reuerentijs, porrigunt mitras suas, cornua mitræ deorsum vertentes, & Papa imponit eis tot Agnus Dei, quot ei placeat. Antiquitus dabant cuilibet Cardinali tres Agnus Dei, prælatis duos, alijs vnum tantum. Cardinales osculantur eius manum primò, deinde genu dextrum, Cardinalis celebrans venit de faldistorio solus suo tempore, & in ordine suo iuxta scamnum capit Agnus Dei, vt alij, & reuertitur ad faldistorium, vbi sedet cum mitra vsque ad finem distributionis: prælati simili modo sicut Cardinales: sed genu flexi Agnus Dei in mitras accipiunt, & osculantur genu dextrum Papæ, non manum: Protonotarij, & omnes alij capiunt Agnus Dei in manus genu flexi, osculantur pedem Papæ. Finita distributione Papa lauat manus more consueto, Car-

dinales & omnes alij deponunt paramenta: celebrans reuertitur ad altare, dicit in medio, Dominus vobiscum, & apud librum Oremus, & orationes more consueto. Ite Missa est dicitur cum duplici Alleluia, & deinde non dicitur cum Alleluia: Papa datur benedictionem & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Seruatum legimus apud antiquos, quod circa finem prandij portabatur in mensam magnum vas, plenum Agnus Dei cum bombice, quos Pontifex distribuebat omnibus suis familiaribus. Paulus autem secundus nostro tempore per totum illum diem, & etiam sequentem, post prandium distribuit Agnus Dei populo Romano, & omnibus vtriusque sexus ad palatium venientibus.

**DE EODEM DIE QUANDO
non sunt distribuendi Agnus Dei.**

Annis verò quibus hac die Agnus Dei non sunt distribuendi, celebrat aliquis prælatus in paramentis albis: dicitur in missa Gloria in excelsis, Pax vobis, & post orationem diei duæ alix, videlicet contra Paganos, & pro Papa: in fine Missæ, Ite missa est, cum duplici Alleluia, & omnia alia ordine consueto: & non fit sermo.

**DE FESTO ANNUNCIATIO.
nis B. M. Virginis, & Vesperis Papalibus in
Quadragesima. Festum**

Festum annunciationis Beatæ Mariæ virginis, plerunque cadit intra Quadragesimam, & de festo fit die quo cadit, nisi venerit in Dominica: quia tunc transfertur ad secundam feriam postmodum sequentem, & si cadit in quinta feria maioris hebdomadæ, & deinceps vsque per totam Octauam Paschatis, transfertur ad secundam feriam post Octauam: fit officium missæ in capella Papæ ordinariè, & per vnum ex presbyteris Cardinalibus: & fit sermo. Solent tamen aliquando Pontifices celebrare hoc festum in aliqua Ecclesia beatæ Mariæ in vrbe. Consueuerunt antiqui Pontifices celebrare hoc die: & tunc si festum fuisset die Lunæ in quadragesima, in præcedenti Dominico die fiebant Vesperæ Papales cum paramentis. Idem fiebat, si festum celebrabatur post Pascha: In alijs autem temporibus, quia in Quadragesima Vesperæ dicuntur ante prandium, nõ fiebant Vesperæ solennes: sed ne ista solennitas remaneret sine Vesperis solennibus, post missam in qua vna tantum oratio dicitur, scilicet de beata virgine, Papa depositis missalibus indumētis accipiebat pluuiiale album, & incipiebat Deus in adiutorium &c. pro Vesperis, stans in sede sua eminēti, & Cardinales atq; prælati omnes permanebant cū suis paramentis, & in

cipiebantur Antiphonæ per Papam & Cardinales more solito. Si autem Papa non celebrasset, sed aliquis Cardinalis, aut prelatus in sua præsentia, tunc finita Missa Papa incipiebat pro Vesperis, Deus in adiutorium incensabat, & catabat orationes, sicut cõfueuit facere quãdo non est celebraturus. Hodiè nõ facim⁹ Vesperas, neq; ante, neq; post. Et nota, quòd in Vesperis dicuntur duæ orationes de festo, & de feria: In Missa autem dicitur vna tantum, quia dicitur ad partem Missa de feria. Et quotiescunque Papa celebrat solenniter per totam Quadragesimam, dicit vnã orationem tantum.

DE FESTO S ANCTI MARCI

HAc die ordinariè non fit Missa solennis publica; consuevit tamen aliquando Romanus Pontifex equitare ad Ecclesiam Sancti Marci de vrbe, Missamque celebrare aliquis Episcopus in paramentis rubris; & non fit sermo. Papa cum pluuiarubro, & mitra preciosa accedit ad altare, deponit mitram, orat super faldistorium procumbens, reassumit dictam mitram. Et iterum proçumbit dum Litaniam cantatur, quã duo ex cantoribus conuenienti loco post Pontificem coram se habentibus librum, supra scabellum, genuflexi dicunt, prout in ordi-

ordinario, vsque ad finem, alijs cantoribus ipsi respondentibus. Finita Litaniam surgunt omnes, Papa facit confessionem cum Episcopo celebrante, vt moris est. Cum autem ascendit ad folium, Cardinales veniunt ad circulum, sed tantum assurgunt. Prior Episcoporum non assistit propter angustiam loci, sed tempore opportuno de loco suo accedit ad Pontificem, & ministrat nauiculam: dicitur Gloria in excelsis, Pax vobis, vna oratio tantum, Credo, Præfatio de Apostolis, & alia more consueto. Facta communionem per celebrantem, religiosi & clerus vbis suo ordine circumeunt altare, & prosequuntur supplicationem suam more solito. Interim perficitur Missa, & in fine Papa dat benedictionem supplicatione suo ordine transeunte: cuius transitum Papa consuevit expectare: & ea finita surgit Pontifex, & ascendit ad palatium, vel aliò, si placet, reuertitur.

DE VIGILIA ET FESTO ASCENSIONIS DOMINI.

IN Vigilia Ascensionis Domini fiunt Vesperæ Papales, & in die Missa solennis in paramentis albis, quam celebrare solet Episcopus Cardinalis. Dicitur tantum vna oratio,

tio, & non fit sermo, quem facturus, osculetur pedem Papæ, vel genu: si fit prælatus petat benedictionem, & non indulgentias. Finito sermone fit confessio: sed non denunciantur indulgentiæ, cum Papa sit post solennem benedictionem daturus publicas. Igitur cum dicitur confessio, accedit Subdiaconus cum cruce, & confessione finita Papa dicit: precibus, & cæt. alia omnia fiunt more consueto. Finita Missa Papa dat benedictionem: qua data, Papa eo ordine quo de camera venit, vadit ad locum, vbi benedictionem publicam est daturus, quem Cardinales, prælati, & alij officiales associant in cappis suis sine paramentis. Pontifex in loco prædicto dat benedictionem solennem populo, & in fine plenarias indulgentias, si placet, quas publicant duo Diaconi Cardinales: Senior primo in latino, deinde alius in vulgari, quibus publicatis Papa redit ad cameram ordine consueto.

DE VIGILIA PENTECOSTES & mutatione capparum.

IN Vigilia Pentecostes, Cardinales & Prælati Romanæ curiæ depositis cappis, & capucijs peilibus subduplicatis, accipiunt alias cum serico rubro, siue carmesino in
qui-

quibus veniunt ad Vesperas solennes, quæ fiunt more consueto. Consuevit etiam Pontifex hymnum Vesperorum, videlicet Veni creator spiritus, in sede solij stans detecto capite, inchoare, deinde descendere ad faldistorium, vbi postquam genuflexit, & non prius cantores prolequuntur Hymnum, Finito primo versu surgit Pontifex, & assumpta mitra redit ad faldistorium, vbi deposita mitra stat vique ad finem Hymni: alia omnia fiunt more solito, sed ad primum versum Hymni Pontifex semper genuflectit hac die, siue ipse incipiat, siue non. Hæc mutatio capparum fit hodie in die festo resurrectionis Dominicæ, decreto Leonis Papa decimi, in Concilio Lateranensi: quia ita fiebat antiquitus.

DE DIE PENTECOSTES.

IN die Pentecostes Pontifex indutus paramentis purpureis preciosis, venit ad Ecclesiam, & consuevit solenniter celebrare in tali die cerimonijs consuetis. Quod si non est dispositus ad celebrandū, sacra facit vnus ex reuerendissimis Dominis Episcopis Cardinalibus, ornamentis rubris paratus: & tunc Papa orat in faldistorio, facit confessionem cū celebraturo, & alia more consueto: dicitur tantum vna oratio circa finem Alleluia. Ante versum Papa venit ad faldistoriū,
vbi

vbi genu flectit, & cantores incipiunt, & p-
sequuntur versum, Veni Sancte Spiritus, vs-
que ad finem. Finito versu surgit Pontifex,
& accepta mitra venit ad folium: et fit sermo,
si Papa non celebrat: omnia alia obseruabu-
tur more consueto. Sed si Pōtifex celebrat,
obseruabuntur omnia, prout in Missa maio-
ri in die natiuitatis Christi ordinatum est: &
non fit sermo.

Ferijs secunda & tertia post Pentecosten,
nihil fit in capella hodiè: quamuis tempore
Pij, & Pauli, & aliorum superiorum pontifi-
cum, consuetum fuerit celebrari, sicut in se-
cunda & tertia feria in Paschate.

DE VIGILIA ET FESTO SAN-

ctæ Trinitatis.

IN Vigilia Sanctæ Trinitatis fiunt Vespere
Papales, ad quas venit Pōtifex ornatus
albis ornamentis. In die fit Missa solemnis,
quam celebrat presbyter Cardinalis, orna-
mentis albis paratus. Dicitur tantum vna o-
ratio: alia omnia obseruantur more cōsue-
to: & fit sermo.

DE VIGILIA CORPORIS

Christi.

IN Vigilia corporis Christi fiunt Vespere
Papales, ad quas venit Pontifex ornamen-
tis

tis albis paratus. Quibus finitis Vicarius Pa-
pæ de mandato Sanctissimi Domini nostri
Papæ, mandat clero vrbis, quod in tempo-
re adfit in supplicatione, & proficiat an-
te ordines Curie. Mandetur etiam per Vi-
carium Sancti Petri Canonicis, & alijs be-
neficiatis Ecclesiasticis basilicæ prædictæ,
sub aliqua grati pœna, quod non interrū-
pant, neque se immisceant ordinibus & Pre-
latis Romanæ curiæ, sed illos præcedant, &
per se aut cū clero vrbis supplicationem fa-
ciant. Et Reuerendissimus Dominus Cam-
erarius committat cursoribus, quod mā-
dent Rom. curiæ officialibus, quod singuli
sub aliqua graui pœna intersint supplicatio-
ni hora competenti cum singulis intorticijs.

DE FESTO CORPORIS CHRI

sti, Papa presente.

IN die iunmo mane Sacrifita paret Sacra-
mentum in tabernaculo decenti super al-
tare capellæ, forerij etiā portent baldachi-
num in loco congruo, intorticia singulis
scutiferis Papæ portanda dentur ante Sa-
cramentum: deinde hora competenti Car-
dinales, & prælati omnes in locis suis capiūt
paramenta alba ordini suo conuenientia, vt
alias. Et Pontifex acceptis paramentis albis
in camera papagalli, vadit ad capellam, vbi
est Sa-

est Sacramentum ante altare, deposita mitra genu flexus orat: tum surgit, & stans sine mitra ministrante priore presbyterorum Cardinalium, nauiculam imponit incensum in duo thuribula, deinde genu flexus cum vno ex thuribus prædictis incensat Sacramentum, ter illi thuribulum ducens. Quo facto imponitur collo Põtificis mappa sericea per Cardinalem assistentem: deinde porrigitur Sacramentum ipsum Pontifici per Diaconum à dextris assistentem Pontifice adhuc genu flexo. Qui accepto Sacramento surgit, & sine mitra illud portat aliquantulum: tum accepto bireto descendat sub baldachino. Cardinalis celebraturus interea tempore congruo vadit ad Eccle. vbi celebraturus, & ibi capit paramenta ordine consueto. Cũ Papa descenderit per scalas palatij, accipit mitram, quæ retinet per totam supplicationem: quæ per priorem Diaconorum Cardinalium in prima porta palatij interim ordinetur, & per Vicecamerarium cõseruetur ordo à priore Diaconorum datus. Non enim ad camerarium, sed ad priorem prædictum spectat ordinare supplicationes Papales, tam equestres quàm pedestres: quamuis à paucis annis citra camerarij assumpserint sibi hoc onus. In primis præcedent officiales Romanæ curiæ inferiores seu minores gradum

tim, deinde maiores hoc ordine. Collectores plumbi, sollicitatores literarum Apostolicarum, Notarij, auditorum rotæ, Procuratores pœnitentiariæ, Procuratores contradictarum, Abbreuiatores de prima visione, de parco minori. Scriptores pœnitentiariæ. Scriptores Apostolici, Magistri vtriusque registri, Abbreuiatores de parco maiori, Bullatores, Magistri plumbi, procuratores ordinũ, Procuratores principum & barones, Cantores, Acoluthi sine cercis, Clerici cameræ, auditores rotæ, Quinque Acoluthi cum candelabris, Subdiaconi, quorum vnus inter duos medius crucem portet, pœnitentarij, Abbates, Episcopi, Archiepiscopi, Oratores, prælati parati, Diaconi, presbyteri, Episcopi Cardinales, duo Diaconi Cardinales Pontifici assistentes, si Papa portatur in fede: si verò Papa suis pedibus incedit, Diaconi hinc inde portant simbras pluuialis, & scutiferi Papæ singuli singula intorticia prætates: duo Acoluthi cũ candelabris, duo alij Acoluthi cum thuribus, continuè incensantes ante Sacramentũ, & vnus alius acoluthus, qui nauiculã portat cũ thure: quæ cũ opus sit, imponit thuribulo: Papa sub baldachino, auditor de mitra seruiens, mediũ inter duos cubicularios Secretos: Secretarius Pæ, si

pæ, si non est prælatus, cum medico Papa, protonotarij, prælati si qui sunt non parati, generales ordinum : quos tandē sequantur togati omnes. Hoc ordine itur per viam rectam vsque ad castrum sancti Angeli, & per aliam viam, quæ sancta dicitur, reuertuntur ad basilicam Sancti Petri, si sit Romæ apud Sanctum Petrum: si autem alibi sit Papa ordinabit quousque progredi placuerit, & ita seruetur. Aduertendum tamen est, quod digniores nobiles, seu Oratores laici portare debent baldachinum à principio, & dum intrat Ecclesiam in fine. Interim autem medio itinere illud portant inferiores nobiles, qui imitari solent superiores per viam. Hæc autem supplicatio fit longior, & breuior, p̄ voluntate, & dispositione sanctissimi Domini nostri Papæ, & aliquando pro qualitate temporis. Vidi aliquando tempore pluuioso quod ex palatio tantum descendimus ad Ecclesiam Sancti Petri: & si Pontifex est debilis pedibus, portatur in sede, & portat Sacramentum. Cum Pontifex fuerit ante altare, vbi Missa celebranda erit, genua flectit coram illo, & Diac. à dextris assistēs, accipit reuerenter Sacramentum de manu illius, & in medio altaris in loco ad id ordinato reponit. Tum Pontifex stans sine mitra ministrante priore presbyterorum Cardinalium, imponit

imponit incensum: deinde genu flexus, incensat Sacramentum. Tum surgit, & cum celebrante facit confessionem, more solito primum. Vt autem officiales & prælati peruenierint supplicabundi ad capellam extra cancellū altaris maioris, depositis supplicitijs siue paramentis, accipiunt cappas suas, in quibus intrant capellam prædictam: Cardinales vero parati & in locis suis antequam adueniat Pontifex, depositis paramentis accipiunt cappas suas. Finita confessione Pontifex ascendit ad solum: fitque ei reuerentia à Cardinalibus, & alia fiunt more solito. Cardinalis celebrans non capit mitrā, quando incensandus erit, neque cum manus lauare debet in altari, sed stans in cornu epistolæ sine mitra, illas lauet ob reuerentiam Sacramenti. Dicitur tantum vna oratio, nō fit sermo. Finita Missa Papa dat benedictionem, & indulgentias, quas pronunciat celebrans. Alia omnia fiunt more consueti. Descendit deinde Pontifex de solio: orat in fastorio sine mitra, & illa reassumpta recedit dimisso in altari Sacramēto, quod in fero Sacrista dispensat, vt decet.

DE SUPPLICATIONE Huius diei, Papa absente.

SI Pontifex huius diei officio nō interesset, Sparentur omnia, vt dictum est. Cardinalium

les, Prælati, & officiales in locis suis, in palatio paramenta recipiunt: celebrans vero in capella prope altare accipit sandalia cum psalmis consuetis, deinde amictum, albam, cingulum, stolam, crucem, pectorale, tunicellam, & dalmaticam cum orationibus solitis, & desuper pluuiiale, vel si magis placet, dimissis tunicella & dalmatica, capiat pluuiiale. Hora deinde opportuna ministrante Diacono capellæ nauiculam, celebraturus ponit incensum in duo thuribula. Tum genu flexus ante altare incensat Sacramentum: ordinatur deinde supplicatio, quæ fit ordine supradicto. Subdiaconus capellæ portat crucem, ita quod imago crucifixi ante respiciat, non retro: candelabra iuxta crucem supplicationis portant duo ex capellanis assistentis, similiter & thuribula ante Sacramentum: intorticia verò deferant scutiferi Papæ: capellanus pluuiali indutus à dextris, & Diaconus capellæ omnibus paramentis indutus à sinistris auriphrygium pluuialis celebrantis eleuet, baldachinum autem digniores nobiles, vt supradictum est. Facta supplicatione cum celebraturus reposuerit Sacramentum super altare, imponit incensum ministrante Diacono capellæ nauiculam. Tum genu flexus ante altare, incensat Sacramentum, deinde accedat ad baldistorium, vbi de

posito pluuiali accipiat tunicellam, & dalmaticâ, si illas prius non accepit: tum chirothecas, planetam, mitram, annulum Pontificalè: accedit ad confessionem, & omnia fiunt ordine supradicto. In fine Missæ celebrans dat benedictionem sine mitra, & publicat indulgentias per Papam concessas.

DE VIGILIA ET FESTO

sancti Iohannis Baptista.

IN Vigilia Sancti Iohannis Baptiste, ordinantur Vesperæ papales, & in die Missæ publica solennis per presbyterum Cardinalem in paramentis albis: & fit sermo, & non dicitur Credo, nisi veniat in die Dominico. alia fiunt vt in alijs Vesperis, & Missis solennibus.

DE VIGILIA ET FESTO

Apostolorum Petri, & Pauli.

IN Vigilia Apostolorum Petri, & Pauli, si sanctissimus Dominus noster in crastinū solēniter est celebraturus, accipit paramēta rubri coloris preciosa consista in camera papagalli, & descendit ad Ecclesiam nulla supplicatione præeunte: sed facta reuerentia Domini Cardinales accipiunt paramenta, & obseruantur, omnia prout supra in Vigilia Natiuitatis Christi notatum est. Si

verò nõ est celebraturus, accipit eadem paramenta, & fiunt Vesperæ more consueto. Et antiquitus erat potius in aula.

In die Apostolorum Petri & Pauli, si Sanctissimus Dominus noster est celebraturus, vt consuevit, cum potest accipit in camera papagalli amictum, albam, cingulum, stolâ, pluuiiale rubrum, & mitram preciosam: & ministrante priorum presbyterorum Cardinalium, imponit incensum. Interim Cardinales & prælati capiunt paramenta, & officiales superpellicia more solito. Et Pontifex supplicabundus venit ad Ecclesiam sub baldachino, eo ordine, vt supra in Missa maiori natiuitatis Christi est notatum. In missa etiam obseruantur omnia quæ ibidem sunt ordinata. Post missam Pontifex data in altari benedictione, & indulgentijs per Cardinalem assistentem publicatis, dimisso in altari pallio redit ad cameram non habita supplicatione, sed sine baldachino more consueto: & etiam non fit sermo.

DE FESTO VISITATIONIS

Beate Mariæ Virginis.

IN die visitationis Beatæ Mariæ Virginis, solet fieri missa solennis, quam celebrare consueuerat presbyter Cardinalis in paramentis albis, & solebat fieri sermo. Sed hodie-

hodiernis temporibus huiusmodi solennitas non obseruatur: sed capella huius diei præmittitur, quæ non habet neque habuit Vesperas præcedentes.

DE VIGILIA ET FESTO AS

sumptionis Beate Mariæ Virginis.

IN Vigilia assumptionis Beatæ Mariæ Virginis, solebant esse Vesperæ Papales, & in die missa solennis, quam solebat presbyter Cardinalis paramentis albis indutus, celebrare, & sermo fieri: sed Romæ hodie non fit propter festum solenne Romanorum, quod ipsi celebrant in sancta Maria maiori, Si Papa est alibi, seruatur vt supra,

DE VIGILIA ET FESTO

natiuitatis B. Mariæ Virginis.

IN Vigilia Natiuitatis B. Mariæ Virginis, ordinariæ fiunt Vesperæ solennes, & in die missa solennis in capella Papæ per presbyterum Cardinalem, paramentis albis paratum. Et fit sermo.

DE VIGILIA OMNIUM SAN

ctorum, & mutatione capparum.

IN Vigilia omnium sanctorum, Cardinales & prælati dimissis cappis cum serico rubro, accipiunt cappas cum pallibus albis. Et sanctissimus Dominus noster indutus paramentis albis solitis, venit ad Ecclesiam

more solito. Et si est die crastina celebraturus, Cardinalis facta reuerentia constituta, in cappis capiunt paramenta sibi conuenientia albi coloris: idem faciunt Prælati. Officiales verò accipiunt superpellicia, si illa prius non acceperunt. Alia omnia fiunt prout supra in Vigilia Natiuitatis Domini dictum est.

DE FESTO OMNIUM
sanctorum.

IN die omnium sanctorum, si sanctissimus Dominus noster est celebraturus, accipit in camera papagalli paramenta consueta albi coloris simpliciter, & Cardinales in camera paramenti, & prælati ac Officiales in aula paramenta sibi conuenientia recipiunt, & Officiales superpellicia: deinde ministrante priore presbyterorum Cardinalium, Papa imponit incensum, & supplicatione preeunte venit ad Ecclesiam sub baldachino: ac omnia alia fiunt, prout supra in missa maiori diei Natiuitatis Domini nostri Papa celebrante ordinatum est. Et non fit sermo, nisi aliquis Cardinalis illum faceret. Si vero Papa non sit celebraturus, celebrabit Episcopus Cardinalis in paramentis albis, ordine consueto: & fit sermo.

IN VESPERIS ET MATVTINIS defunctorum, Papa presente.

INfero in capella maiori palatij cantantur Vesperæ & matutinæ mortuorum hoc ordine. Papa induitur amictu, alba, cingulo, Itola, violacea, & cappa de rosato line mitra, vel si placet, loco cappæ accipit matum de rosato, & caputium magnum, quod inuersatur, ita quod pelles in capite ab extra sint, & supra faciem habebat quasi duo cornua. Et cum Pontifex manto aut humilimodi caputio vitur, prælati assistentes non debent habere cappas, sed mantellos, quos assistentium crocias vocant, & caputia in modum cubiculariorum supra collum, & non supra caput. Hoc modo paratus Pontifex, venit ad capellam cruce precedente, & Cardinalibus Papam sequentibus: duo Diaconi Cardinales qui assistere consueuerunt, vadunt in locis suis post presbyteros Cardinales: cum Papæ non assistant, fimbrias omnes cum cauda simul collectas portat dignior ex prælatis assistentibus in capella. Papa facit orationem in faldistorio capite semicooperto ascendit ad solium & sedet, & duo primi ex assistentibus Episcopis extendunt fimbrias cappe ante Pontificem: Cardinales omnes sedent in locis suis, & non fit Papæ reuerentia, neque presby-

ter aut Diaconi Cardinales ei assistunt. Postquam Papa aliquantulum quieuit surgit, & stans capite semicooperto versus ad altare, dicit secretè Pater noster: quo ad finem completo, sibi ipsi caput cooperiet: tum cantores incipiunt pro Vesperis Antiphonam, Placebo Domino. Qua dicta, & incepto Psalmo, Papa sedet, sic manens quoultque incipiatur Magnificat. Tunc surgit Papa à seipso semi vel totaliter capite discooperto, prout sibi placet. Finito Magnificat Papa sedet cooperto sibi capite, sic manens usque ad finem repetitionis Antiphonæ. Tunc accedunt duo Acoluthi in eorum cappis, cum duobus candelabris more solito: surgit Pontifex discooperto capite, & stans versus ad altare, dicit competenti voce: Pater noster, quod secretè complet. Interim accedunt duo Episcopi assistentes cum libro & candelâ, & Papa completo Pater noster, dicit Versiculum: Et ne nos inducas in tentationem. Ref. Sed libera nos à malo. Vers. A porta inferi. Respon. Erue Domine animas eorum. Vers. Requiescant in pace. Respon. Amen. Domine exaudi orationem meam. Respon. Et clamor meus ad te veniat. Ver. Dominus vobiscum. Resp. Et cum spiritu tuo. Oremus: Fidelium deus omnium conditor & redemptor, animabus famulorum

famulorumque

famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum, ut indulgentiam quam semper optauerunt pijs supplicationibus, consequantur. Qui viuus & regnas Deus per omnia secula seculorum. Respon. Amen. Ver. Requiem æternam dona eis Domine. Ref. Et lux perpetua luceat eis. Tum duo ex cantoribus dicunt Versi. Requiescant in pace. Respon. Amen, deinde sedeat Pontifex cooperto capite, & aliquantulum quiescat: surgat, & capite semicooperto stans versus altare, dicit secretè Pater noster Quo completo, caput sibi ipsi cooperiat, & cantores incipiant pro Matutinis Inuitatorium, Regem cui omnia viuunt, &c, Incepto Psalmo primi Nocturni, videlicet Verba mea, Papa sedet, sic manens quo usque ad responsionem versiculi ante primam lectionem. Tunc surgit, & capite semidiscooperto stans versus ad altare, dicit secretè Pater noster, & illud secrete complet.: quo completo caput sibi ipsi cooperiens sedet. Tunc vnus ex cantoribus stans in eorum loco versus ad altare, facta prius altari & Papæ reuerentia, ex libro dicat primam lectionem: & alia dicuntur, prout in ordinario. Post versiculos secundi & tertij Nocturni surgit Pontifex, & dicit Pater noster: deinde sedet, prout supra in primo Nocturno dictum est. In-

M m 5 ccepto

cepto Psalmo Benedictus, Papa surgit stans versus ad altare, capite semi vel totaliter discooperto, vsque ad finem Psalmi: quo finito sedet cooperto capite. Repetita Antiphona post Benedictus, accedunt duo Acoluthi in eorum cappis cum luminaribus ad locum consuetum: surgit Pontifex, & stans versus ad altare, dicit: Pater noster, & alia omnia, prout supra in Vesperis ordinatum est. Dicto à canteribus: Requiescant in pace, Amen, Papa sedet cooperto capite, & aliquantulum quiescit: deinde vadit ad faldistorium, orat, surgit, & redit in cameram eo ordine quo venit, digniore ex Episcopis assistentibus fimbrias, vt superius, portant.

DE VESPERIS ET MATUTINIS MORTUORVM. Papa absente.

SI autem Pontifex Vesperis & Matutinis defunctorum non interesset, Cardinalis die crastina celebraturus, peruenit ad cappellam, & facta oratione ante altare, sedet in faldistorio in loco consueto sibi parato: cappellani ad numerum nouem sunt parati coactis, quorum duo hinc & inde stant iuxta Cardinalem, deposita cappa per scutiferos, ministrantibus alijs cappellanis paramenta de altari. Card. ipsam induunt amictu, alba, cingulo stola quæ spatulis p̄deat, pluvialibus

nigro. & mitra alba plana. Qui sic paratus in faldistorio sedens, tempus expectat: deposita deinde mitra surgit, & stans versus ad altare, secrete dicit: Pater noster, & cantores dicant Antiphonam, Placebo pro Vesperis, deinde Psalmum, quo incepto sedet Cardinalis accepta mitra sic manes quouisque Magnificat incipiant. Tum surgit deposita mitra stans ad finem illius ad altare versus. Incepta Antiphona sedet cum mitra vsque ad finem Antiphonæ: deinde surgit deposita mitra, & stans versus ad altare, dicit: Pater noster, & alia vt supra in Vesperis Pontifice presente dictum est, duobus ex cappellanis suis duo candelabra tenentibus cum luminaribus, vnum capellanium, quilibet coram celebraturo tenet, medium inter se habentibus. Dicto à canteribus Requiescant in pace, Amen, Cardinalis sedet accepta mitra, & aliquantulum quiescit: deinde deposita mitra surgit, et stans versus ad altare, secrete dicit: Pater noster, & cantores incipiunt Inuitatoriũ, Regẽ cui omnia viuunt, p̄ Matutinis, & alia, prout in Ordinario. Incepto Psalmo Cardinalis accepta mitra sedet dicto versiculo primi Nocturni cum suo Responsorio: surgit deposita mitra, stans versus ad altare, secrete dicit: Pater noster, quo cõpleto sedet cum mitra, & cantores

res dicunt lectiones, & alia, vt in ordinario: idem faciat Cardinalis post versiculos secundum di & tertij Nocturni: Incepto Benedictus, surgit sine mitra, stans versus ad altare: quo finito sedet cum mitra. repetita deinde Antiphona surgit sine mitra, & stans versus ad altare, dicit voce competenti: Pater noster. Quo secretè completo, vnus ex assistentibus suis capellanis librum cum duobus alijs duo luminaria coram eo tenentibus, dicit ex libro versiculum, Et ne nos, cum alijs, & orationem, Fidelium Deus omnium, &c. ac alijs, prout supra in Vesperis dictum est.

*DE COMMEMORATIONE
animarum Papa presente.*

IN die commemorationis animarum, super credentiam ponuntur vasa consueta exceptis duobus magnis bocalibus argenteis, quibus in missis defunctorum non vruntur. paratur etiam super eam thuribulum cum nauicella, & vas aquæ benedictæ cum aspersorio. Deinde hora competenti presbyter Cardinalis celebraturus, venit ad capellam, & capit omnia paramenta consueta nigri coloris, exceptis sandalijs & chiroteicis, quibus in huiusmodi missa vti nõ debet nec consuevit dicere Psalmum, Quam dilecta, cum alijs. Subdiaconus & Diaconus

vtun-

vtuntur tunicella & dalmatica: Deinde Pontifex indutus amictu, alba, cingulo, stola violacea, & capparubea, cuius cucullum super scapulis duobus spaletis aptatur, ne deorsum cadere possit: & mitra simplici: velsi Pontifici placet, loco cappæ habeat pluuiale rubeum simplex, & mitram simplicem, præcedentibus cruce, & Cardinalibus venit ad capellam, oratur in faldistorio, & facit confessionem cum celebraturo, ascendit ad folium: & non fit ei reuerentia à Cardinalibus, sed duo Diaconi & prior presbyterorum Cardinalium assistunt ei more consueto. Papa dicit Introitum cum assistentibus tantum: altare non incensatur, Cardinales non veniunt ad circumulum, neque celebrans osculatur librum, sed altare tantum. Cũ celebrans dicit Dominus vobiscũ, Papa venit ad faldistorium, & genu flectit sine mitra, sic manens, vsque ad finem orationis: & similiter omnes genu flectunt præter celebrantem, & ministros, id est, assistentem Diaconum, & Subdiaconum. Pontifex oratione finita & accepta mitra, redit ad sedem. Dicitur tantum vna oratio, videlicet: Fidelium Deus omnium &c. Subdiaconus dicta epistola non osculatur pedem Papæ, neque Diaconus pro euangelio illum osculatur: ad euangelium nõ portatur luminaria, neque

ria, neq; in cēsum, neq; Diacon⁹ accipit benedictionē. Finito Euāgelio Papa nō osculatur librum, neq; benedicit aquā p̄ sacrificioꝝ in calice imponendā. Post Offertoriū Papa imponit incensum more consueto, & incensantur oblata, altare, celebrans, & Papa tantum, & non alij: Subdiaconus non tenet patenam, vt in alijs Misis, sed ad eleuationem in cornu epistolę genu flexus, incensat Sacramentum. Papa dicto Sanctus, cum assistentibus venit ad faldistorium, vbi deposita mitra genu flectit, quousque celebrans dicat, Per omnia secula seculorum, ante Pax Domini. Tū surgit Pontifex, & accepta mitra, redit ad solium: vbi deposita mitra dicit cum assistentibus, Agnus Dei. Celebrans nō dicit Orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis: neque pax tecum, sed sequentes. Osculum pacis non datur, celebrans procedit in Missa more consueto. Et Pontifex ad orationem in fine venit ad faldistorium, & genu flectit: deinde illa finita redit ad sedem. Et celebrans dicto in altari Placeat, &c. vadit ad faldistorium, deponit vestes sacras, & demum vadit ad locum suum inter Cardinales: non datur benedictio, neque indulgentia. Deinde si Pontifex velit post Missam absolueri incepto à cātoribus Responsorio, Libera me Domine, apud sedem

dem deponit cappā, & accipit pluuiale rubrum implex, si placet: & ponitur ante eū pannus niger ad hoc paratus, & extenditur à scabello sedis per planum & gradus solij sui, & quatuor Acoluthi superpellicijs induuntur: & dū cantores replicant Responsorium, Libera me Domine, accedunt ad Pontificem duo Acoluthi, vnus cum thuribulo & nauicella, alius cum vase aquę benedictę & aspersorio: & Pontifex ministrante priore presbyterorum Cardinalium nauicellam, imponit incensum, presbyter Cardinalis remanet illic apud Papam. Cū incipitur Kyrieel. à cantoribus, surgit Pontifex deposita mitra, & dicto vltimo Kyrieelison, stans versus ad altare, dicit intelligibili voce Pater noster: quod secretè cōplendo ministrante priore presbyterorum Cardinalium aspersorium, Papa aspergit tertio supra pannum nigrum ante se iacentem, & reddit aspersorium presbytero Car. quo ministrante thuribulum, Papa incensat eodem modo, supra pannum tertio thuribulum, ducens: & reddito thuribulo presbytero Cardinali, recedunt illi duo Acoluthi cum aqua benedicta & thuribulo, & presbyter Cardinalis ad scabellū suū reuertitur: accedūt duo Acoluthi cū luminarib. ad locum consuētum, & duo Episcopi assi-

pi assistentes cum libro & candela. Et Papa dicit vers. Et ne nos inducas &c. cum alijs & oratione: Fidelium Deus omnium, sub sua conclusione, vt in Vesperis ordinatum est. Post orationem Papa dicit Requiem æternam &c. Et cantores: Requiescant in pace. Tum sedet Pontifex cum mitra, orat deinde in faldistorio, & redit ad cameram.

QUANDO PONTIFEX NOLLET ABSOLUERE.

SI vero Pōtifex absolutionem finita missa facere noluerit, celebrans dicto placeat, accedit ad cornu epistolæ altaris, vbi deposita planeta accipiat pluuiale nigrum, & mitram simplicem: & stans in dicto cornu versus ad altare, expectat finem responsorii. Interim clerici capellæ extendant ante medium altaris à plano illius per gradus deorsum pannum nigrum ad hoc ordinatum. Cum responsorium post versum, Requiem æternā, repetitur, Pontifex ministrāte presbytero Cardinali nauicula ponit incensum. Duo ex capellanis celebrantis stantes iuxta cornu epistolæ altaris, tenent vnus vas aquæ benedictæ cū asperforio, alius thuribulum cum incenso: incepto Kyrie eleison surgit Pontifex sine mitra, & mitra celebranti deponitur

ponitur: qui dicto vltimo Kyrie eleison, stans detecto capite in dicto cornu, versus ad altare dicit intelligibili voce, Pater noster: quod secretè complet: interim accedit ad medium altaris, & versus ad dictum pannum ministrante Diacono capellæ, asperforio aspergit tertio super eundem pannum: tum ministrante eodem thuribulum eodem modo incensat. Deinde conuersus ad altare, ex libro supra illud posito dicit versum, Et ne nos. & alios cum oratione: & in fine Requiem æternam, vt supra dicitur. & dicto per cantores Requiescant in pace, Amen dicit Dominus vobiscum, signat altare per seipsum dicēs Euāgeliū sancti Ioannis: redit ad faldistoriū, vbi deponit Sacras vestes, more consueto.

DE COMMEMORATIONE omnium fidelium defunctorum, Papa absente.

SI verò Pontifex huius diei officio non intersit, presbyter Cardinalis celebraturus, præuenit ad capellam, oransque ante altare, sedet in faldistorio, lauat manus, furgit, & capit paramenta omnia more consueto, exceptis sandalijs, & chirothecis, quibus non vtuntur in hac Missa: nec dicit psalmos Quam dilecta, &c. In credentia non debent esse illa duo bocalia magna argentea,

tea, quibus Cardinales celebrantes ut con-
fueuerunt: sed omnia alia consueta, & prae-
ter illa vas aquae benedictae cum asperfo-
rio, & pannus pro absolutione. Subdiaconus, & Diaconus utuntur tunicella, & dal-
matica in Missa, celebrans post confes-
sionem, & altaris osculum: non osculatur li-
brum, nec incensatur altare. Dicitur tan-
tum una oratio, videlicet: Fidelium Deus
omnium, &c. ad quam omnes genua flectunt,
exceptis capellano, assistente Diacono, &
Subdiacono. Dicta epistola Subdiaconus
non osculatur manum celebrantis: ad E-
uangelium Diaconus non petit benedictio-
nem, nec osculatur celebrantis manum, nec
portantur luminaria, neque thuribulum:
duo tamen ex capellanis assistentis Dia-
conum associant, & Subdiacono librum te-
nente hinc inde astant. Post Euangelium
celebrans non osculatur librum, neque be-
nedicit aquam pro oblatione in calice po-
nendam. Subdiaconus non tenet patenam
post celebrantem, sed genu flexus ad cornu
epistolae, tempore congruo ad eleuationem
incensatur Sacramentum: celebrans ministrante
Diacono nauiculam, imponit incensum
incensatur oblata, altare: & incensatur ipse
solus à Diacono, & non alij. Incepto Sacra-
mento à cantoribus, omnes genua flectunt, exceptis
prae-

praedictis, quousque celebrans dicat, Per om-
nia secula seculorum, ante Pax Domini.
Oratio: Domine Iesu Christe, qui dixisti A-
postolis tuis, &c. Pax tecum non dicitur,
osculum pacis non datur, ac post commu-
nionem omnes genua flectunt usque ad fi-
nem orationis, exceptis praedictis. Non da-
tur benedictio, neque indulgentiae, sed di-
cto per Diaconum, Requiescant in pace,
celebrans dicit Placeat, & ceteros incipiunt
responsorium. Libera me Domine: celebrans
retrahit se ad cornu epistolae, ubi deposita
planeta accipit pluuiam nigrum & mitram
planam: interim extenditur pannus niger
ante medium altaris. Et cum repetitur res-
ponsorium, Libera me Domine, ministrante Dia-
cono nauiculam, celebrans imponit incen-
sum. alia fiunt, prout supra, Papa non ab-
soluente, dictum est.

DE VIGILIA, ET FESTO
dedicationis Basilicae Saluatoris.

IN Vigilia dedicationis Basilicae Saluato-
ris, ordinariae sunt Vesperae papales, & in
die vnus ex reuerendissimis presbyteris Car-
dinalibus celebrat in paramentis albis, non
fit sermo: & antiquitus erat potus in aula.

DE VIGILIA, ET FESTO
dedicationis Basilicae principis Apostolorum.

IN Vigilia, & festo dedicationis Basilicæ principis Apostolorum, fit eodem modo vt in dedicatione Saluatoris. Et similiter erat potius in aula.

DE ANNIVERSARIO PONTIFICIS proximè defuncti.

Solent Summi Pontifices immediatis predeceſſoribus suis, in die annuo obitus anniuersarium peragere in capella maori, in qua Episcopus celebrat omnibus Pontificalibus ornamentis nigris paratus. Papa venit paratus in cappa rubra, & mitra simplici, vt supra in die cõmemorationis defunctorum dictum est: celebrans non utitur sandalijs, neque chirothecis: & in ornamentis atque in Missa omnia obseruantr, etiam quo ad genu flexiones, & absolutionem post Missam, vt supra in die commemoracionis omnium fidelium defunctorum est ordinatũ, exceptis oratione, secreta, & postcommunione, quæ dicuntur vt infra.

ORATIO.

Deus, qui inter summos sacerdotes famulum tuum. N. ineffabili tua dispositione connumerari voluisti: præsta quæsumus, vt qui vnigeniti filij tui vices in terris gerebat, sanctorum tuorum Pontificum consortio perpetuo aggregetur per eundem.

Secreta

SECRET A.

Suscipe quæsumus Domine pro anima famuli tui. N. summi Pontificis quas offerimus hostias, vt cui in hoc seculo Pontificale donasti meritum, in cœlesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio, per Dominum.

POSTCOMMUNIO.

Proſit quæsumus Domine animæ famuli tui. N. summi Pontificis misericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo sperauit, & credidit, æternum capiat te miserante consortium. Per Dominum. Ad absolutionem post Missam faciendam dicitur prima oratio, videlicet: Deus qui inter summos sacerdotes famulum tuum. N. ineffabili, & cætera.

DE ANNIVERSARIO ASSUMPTIONIS summi Pontificis.

In die annuo assumptionis Summi Pontificis ad apicem Apostolatus solet celebrari Missa solennis publica, quam dicere consuevit presbyter, vel etiam aliquando Episcopus Cardinalis in paramētis rubris: cui Papa & Cardinales interesse solēt more cõsueti. Missa dicitur de Spiritu sancto, & in ea dicitur Gloria in excelsis Deo, Pax vobis, Credo, & vna tantum oratio, videlicet: Deus qui corda fidelum sancti Spiritus illustra-

Nn 3 tione

tione docuisti, &c. & non, Deus qui hodie: na die corda fidelium, &c. præfatio dicitur de sancto Spiritu, quæ in missali posita est cæcenda à vigilia Pentecostes vsque ad octauam, omisissis in ea verbis Hodierna die. Omnia alia fiunt more solito. Et non fit sermo, neq; habet hoc festum vespèras præcedentes.

DE ANNIVERSARIO CORONATIONIS SUMMI PONTIFICIS.

IN die annua qua Summus Pontifex coronatus est, solet coronatio, siue huiusmodi anniuersarium celebrari. Et fit Missa de Spiritu sancto pariformiter, vt supradictum est, in die anniuersario assumptionis.

DE ANNIVERSARIO GENERALI OMNIUM SUMMORUM PONTIFICUM & CARDINALIUM S. ROMANÆ ECCLESIE DEFUNCTORUM.

Solebant Summi Pontifices singulis annis aliquo die post diem commemorationis omnium fidelium defunctorum, vt Alexander quartus ordinauit, nonis Septembris Missam publicam pro omnibus summis Pontificibus, & omnibus sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus defunctis, in capella Apostolica coram se, & sacro collegio celebrare more solito, vt supra in die

in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Missam celebrabat aliquis Episcopus ornamentis nigris paratus, absque sandalijs & chirothecis: ministri vtebantur tunicella, & dalmatica, & dicebatur tantum vna oratio. Et omnia alia fiebant etiam quoad absolutionem post Missam, vt supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Quod hodie etiam est abolitum. Oratio autem, Secreta, & post Communio, quæ dicebantur, hæc sunt quæ sequuntur.

ORATIO.

Deus qui inter apostolicos sacerdotes famulos tuos Pontificali seu sacerdotantecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, vt eorum quoque perpetuo aggregentur consortio. per Dominum.

SECRETÆ.

Suscipe Domine pro animabus famulorum tuorum, quas offerimus hostias, vt quibus in hoc seculo Pontificale, seu sacerdotale donasti meritum, in cælesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi consortio.

Per,

POST COMMUNIO.

Nn 4 Profit

Profit quæsumus Domine animabus famulorum tuorum misericordiæ tuæ implorata clemētia, vt eius in quo sperauerūt, & crediderunt, æternum capiant te miserate consortium.

AD ABSOLVTIONEM POST Missam.

Absolue quæsumus Domine animas famulorum tuorum ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos & electos tuos resuscitari respicient, per Dominum. N.

DE MISSA QUÆ PRO ANIMABVS Imperatoris, Cardinalium, & Regum nouiter defunctorum in capella dici consuevit.

Consueuerunt Romani Pōtīfices quocūq; Imperator, aut aliquis Cardinalium, vel Rex moritur, in Romana curia vel extra eam, etiā si exequiæ publicæ in Ecclesia, in qua sunt sepulti, aut alibi sint habitæ, vnā missam publicam in capella palatii celebrare: & illi etiam interest Pontifex paratus, vt supra in die commemorationis omnium fidelium defunctorum dictum est. Celebrat aliquis Episcopus in paramētis nigris, sine sandalijs, & chirothecis, & ministri vtuntur dalmatica, & tunica:

cella: ac omnia alia sūt quo ad absolutionē post missam, vt supra in dicto die commemorationis animarum ordinatum est, exceptis oratione, secreta, & postcommunione, quæ dicuntur prout infra ordinatur.

ORATIO PRO IMPERATORE defuncto.

Oratio hæc plenius cum alijs orationibus continetur in ordinario: vbi vide, si placet.

ORATIO PRO EPISCOPO Cardinali defuncto.

Deus, qui inter Apostolicos sacerdotes famulum tuum. N. Episcopū Cardinale Pōtīficali fecisti dignitate vigere: presta quæsumus, vt eorum quoque perpetuo aggregetur consortio.

SECRET A.

Suscipe Domine pro anima famuli tui. N. Episcopi Cardinalis, quas offerimus hostias, vt cui in hoc seculo Pontificale donasti meritum, in cœlesti regno sanctorum tuorum iubeas iungi cōsortio. Per D.

POSTCOMMUNIO.

Profit quæsumus Domine animæ famuli tui. N. Episcopi Cardinalis misericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo sperauit & credidit, æternum capiat te mi-

Nn 5 serante

ferante consortium.

*AD ABSOLVTIONEM POST
Missam.*

Absolue quæsumus Domine animam famuli tui. N. Episcopi Cardinalis, ab omni vinculo delictorum, vt in resurrectionis gloria inter sanctos tuos resuscitatus respiret. Per Christum.

*ORATIO PRO REGE DE.
defuncto.*

Inclina Domine aurem tuã ad preces nostras, quib⁹ misericordiã tuam supplices deprecamur, vt animã famuli tui. N. Regis, quẽ de hoc seculo migrare iussisti, in pacis ac lucis regione cõstituas, & sanctorũ tuorũ iubas esse consortem. Per Dominum.

SECRET A.

Annue nobis quæsumus Domine, vt animę famuli tui. N. Regis hæc prosit oblatio, quã immolando totius mũdi tribuisti relaxari delicta. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

Absolue quæsumus Dñe animã famuli. N. Regis, ab omni vinculo delictorũ, vt in resurrectionis gloria inter sanctos, & electos tuos resuscitatus respiret. Per D.

*AD ABSOLVTIONEM POST
Missam*

Absolue

Absolue quæsumus Domine, animam famuli tui. N. Regis, vt defunctus seculo tibi viuat, & quæ per fragilitatem carnis humana conuersatione commisit, tu venia misericordissimæ pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum, Amen.

*ORATIO PRO PRESBYTE.
ro Cardinale defuncto.*

Deus qui inter Apostolicos sacerdotes famulum tuum. N. presbyterum Cardinalem sacerdotali fecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, vt eorũ quoque perpetuo aggregetur consortio. Per Dominum.

SECRET A.

Suscipe Domine quæsumus, p anima famuli tui. N. presbyteri Cardinalis, quas offerimus hostias, vt cui in hoc seculo sacerdotale dedisti meritum, in cœlesti regno sanctorũ tuorũ iubeas iungi cõsortio. Per

POSTCOMMVNIO.

Prosit quæsumus Domine animã famulitui. N. presbyteri Cardinalis misericordiæ tuæ implorata clementia, vt eius in quo sperauit & credidit, te miserante æternum capiat consortium, Per Dominum.

AD

SACRARVM CERIMONIAM
AD ABSOLVTIONEM POST
Missam.

Absolue quæsumus Domine animam
famuli tui. N. presbyteri Cardinalis, ab
omni vinculo delictorum, vt in resurrectio-
nis gloria inter sanctos, & electos tuos resu-
scitatus respiret.

PRO DIACONO CARDINALI
defuncto.

Inclina Domine aurem tuam ad preces
nostras, quibus misericordiam tuam sup-
plices deprecamur, vt animam famuli tui
N. Diaconi Cardinalis, quam de hoc seculo
migrare iussisti, in pacis, ac lucis regione
constituas, & sanctorum tuorum iubeas esse
consortem. Per Dominum.

SECRET A.

Annue nobis Domine, vt anima
famuli tui N. Diaconi Cardinalis hæc
prosit oblatio, quam immolando totius mû-
di tribuisti relaxare delicta. Per Dominum.

POSTCOMMVNIO.

Absolue quæsumus Domine animam
famuli tui. N. Diaconi Cardinalis, ab
omni

LIBER SECVNDVS. 285
omni vinculo delictorum, vt in resurrectio-
nis gloria inter sanctos, & electos tuos re-
suscitatus respiret. Per Christum.

AD ABSOLVTIONEM POST
Missam.

Absolue quæsumus Domine animam
famuli tui, N. Diaconi Cardinalis, vt
defunctus seculo tibi viuat, & quæ per fra-
gilitatem carnis humana conuersatione cõ-
milit, tu venia misericordissime pie-
tatis absterge. Per Christum Do-
minum nostrum,
Amen.

FINIS.

IN TERTI- VM CERIMONIARVM ROMA- NAE ECCLESIAE LIBRVM Praefatio.

TEtius hic mihi ac ultimus liber absolutus, ut nihil etiam curioso desit. Persecuti autem sumus, cum alia, tum vero & minima quae quae neglecta, aut imperitia, aut negligentia notam inurant. Tametsi in his, quae ad pietatem spectant, quid nam sit minimum, quod omitti iure possit non video, gravius certò offendunt ea neglecta, quae maiora sunt, quaeque summam ipsam pietatem attingant. & haec ubi coniecas, non paruum etiam momentum ad casum lapsumque faciunt, utinam haec etas tam constanter illa reineret, quam diligenter à maioribus nostris & observata sunt. & nobis etiam veluti per manus tradita. Illud certè hac in parte dissimulare non possum, quòd quanto minore ambitione veteres Deum opt. Maximum coluere: tanto fortasse Deo gratiores, acceptioresque fuerunt eorum preces: nec enim superi aliud à nobis exigunt, quam mentem, animamque puram: quam quancunque offeras, illi vero veniam facillimè tribuant. Nec tamen cultus hic noster, quod ad nos attinet, aspernandus sit, qui nihil tale tantum-

286
que prestare Deo possumus, quod parem illi meritorum in nos gratiam referat. Quare, meo iudicio, qui & impensorem ornatum, & magnificentiorem apparatus impolluta animi pietate ac Christiana simplicitate Deo exhibet, illi plane nihil deesse potest, quod ad absolutam perfectamque religionem attingat. Quod ut plane praestet, hi etiam libri in primis faciunt. Quos eo libentius edendos, publicandòsque curavi, quod existimarem summum illud religionis, ac pietatis nostrae fastigium, quod Roma tantum observari soleat, hactenusque vni aut alteri cognitum erat, intellectum nunc demum ab omnibus, admiratorem primum, tum vero etiam ingentem voluptatem legentibus allaturum.

SAC-

SACRA- RVM CERIMONIARVM SAN-

CTAE ROMANAE ECCLESIAE
Liber Tertius.

SECTIO PRIMA.

DE REVERENTIIS ET PRI-
mò de reuerentia altaris.

ACCEDENS primùm ad Ec-
clesiam, siue capellam Ponti-
fex, genuflectit ante altare
super faldistorium, & capite
detecto orat. Cardinales, præ-
lati & alij omnes, tam clerici
quàm laici, similiter primùm intrantes genu-
flectunt in terram, orantq;: Pontifex surgès
ab oratione cum mitra, veneratur altare ca-
put inclinâdo, anteq̃ inde discedat. Cardina-
les quotiès vadunt versus altare vel ante il-
lud transeunt, profundè caput inclinant al-
tari: alij omnes tam Episcopi quàm clerici, si-
ue laici transeutes, ante altare genuflectût.

QVOD ROMANVS PONTI-
fex nemini reuerentiam facit.

Romanus

LIBER TERTIVS. 286

ROMANUS Pontifex nemini omnino
mortalium reuerentiam facit assurgè-
do manifeste, aut caput inclinando, seu dete-
gendo. Romanorum verò Imperatori, post-
quàm illum sedens ad osculum pedis, & ma-
nus suscepit, aliquantulum assurgit, ad oris
osculum mutuo charitatis amplexu illum
benignè recipiens: sedem aliquando facit &
magnis regibus. Cæteros omnes tam princi-
pes quàm prælatos, cuiuscunq̃ dignitatis
sint, cum ad oris osculum eos recipit, non
assurgit, sed sedens recipit. Consueuerunt
tamen Pontifices Cardinalibus, & maximis
Principibus priuatim aduentantibus, & re-
uerentiam facientibus, cum non sint in Pon-
tificialibus, aliquantulum caput inclinare, tâ-
quàm reuerentiam reddentes. Et hoc non
ex officio, sed ex laudabili humanitate.

DE REVERENTIIS, QVÆ
Romano Pontifici exhibentur.

OMNES mortales, & præsertim Christi
fideles, cuiuscunq̃ sint dignitatis &
præminentia, cum primùm in cõspectum
Pontificis adueniunt, distantibus spacijs ter-
debent ante illum genuflectere, & in hono-
rem Saluatoris nostri Iesu Christi, cuius vi-

oo ces

ces in terris gerit, eius Pedes osculari. Imperator, Reges, maximi principes, principum seu Potentatum Oratores, prima vice & ad osculum manus, & oris recipiuntur, alij ad pedes tantum. Cardinales verò profunde se inclinant bis, & tertio flectunt genu nouiter venientes, & osculantur pedè Pontifici sacra tractant. Cardinales dextram manum sub auriphrygio pluuiialis osculantur, Episcopi parati genu tantum: Imperatores, Reges, & maximi principes manum, & pedem.

DE SOLENNI REVERENTIA Cardinalium, quomodo & quando fiat.

Quotiescunque Pontifex paludatus, & mitratus in publicum exit, siue ad diuinum officium, siue ad consistorium, exhibetur ei solennis reuerentia à Cardinalibus in hunc modum. Postquam Pontifex in sede sua aliquantulum quieuerit, siue in publico consistorio, assistentibus sibi duobus Diaconibus hinc inde, prior Episcoporum Cardinalium incipiès, anteriorem cappæ suæ partem manibus eleuans, & caudam illius per terram trahens, versus Pontificem proficiscitur. Cum ante illius faciem ex opposito venit, firmans se, & manibus extensis ab anteriori parte cappæ capiens, manus sic cappa inuolutas eleuans

simul

simul iungit ante pectus, & profunde ante Pontificem caput & humeros inclinat. Idè prius facit ante altare, si est in capella: tum rectè procedens ad Pontificem, manus ad pectus cum cappa tenens, ne illa gressum impediatur, gradus solij Pontificalis ascèdit & Pötificis manum dextram sub auriphrygio pluuiialis protensam osculatur: deinde aliquantulum retrograde à sede discedens profunde iterum Pontifici se inclinatur, & ad sinistram suam se vertens, ad locum suum reuertitur. Idem omnes faciunt suo ordine. Prior presbyterorum Cardinalium, si Missa tunc est celebranda, cum fecit reuerentiam, firmat se ad dextram Pontificis, & ministrat incèsum, vt inferius dicemus, cū de incèstatione tractabim⁹: inde ad locū suū reuertitur. Duo Diaconi assistentès, si nō fecerūt reuerentiā in camera Pötificis, cū illum sacris induerūt, quod facere plerūq; solèt, faciunt nunc in loco suo post presbyteros Card. Huiusmodi reuerentia à Card. nō fit nisi semel in die, quocunque tempore: neque vnquam eodem die reiteratur, etiam si bis eodem die conuenirent, videlicet ad Missam, & ad vesperas: & nunquam fit nisi Pötifex sit cū pluiali & mitra: neq; vnquā fit in officio defunctorū, aut i die veneris Sācti, etiam si Papa haberet pluuiiale, & mitram.

SACRARVM CERIMONIARVM
*DE REVERENTIA CARDI-
natum ordinaria erga Pontificem.*

Item Cardinales quotienscunque Papa surgit in capella, & ipsi surgunt, trāsēunt ante eos Pontifice, discooperiunt caput, & se inclinant: cum loquuntur cum Pontifice in circulis, aut in publico, detecto capite inclinati loquuntur: clam verò & in consistorio secreto iussi sedēt, & cooperiunt. Similiter cum Papa vertit ad quemlibet eorum sermonem, ille talis surgit, & caput detegit, & sic permanet nisi iubetur à Papa sedere: similiter cum respondet. Item cum Papa nominat venerabiles fratres nostros sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinales, omnes assurgunt aliquantulum, & caput detegunt. Cardinales discedentes de curia, vel de nouo redeunt, siue publice siue priuatim recedant, vel recipiantur à Pontifice, osculantur pedibus eius, & eleuati manum, & os, si inuidentur: maxime cum reuertuntur.

*DE REVERENTIA CARDI-
natum inter se.*

Cardinales inter sese & gestis, & verbis, & nutu summam exhibent reuerentiã, stando, sedendo, eundo, equitando, & in rebus

bus omnibus alter alteri deferendo. Quando aliquis Cardinalium in præsentia Pontificis publice celebrauit, si Papa discedat è capella antequam Cardinalis deponit sacras vestes, tunc duo sui ordinis Cardinales remanent in scamno suo illum expectantes: & cum ille reassumpta cappa sua à faldistorio discesserit, vadunt illi obuiam, congratulatur de celebratione deuotè peracta, & deducunt illum, vbi sunt alij Cardinales. Si autem Papa est adhuc in capella, ille reassumpta cappa vadit ad locum suum, & nullus Cardinalis illum expectat, aut obuiam vadit: neque per illos sit etiam assistentia præsentem Pontifice. Fit autem ex eis assistentia absente Pontifice, in principio, & in fine, ab alijs prælatis domesticis suis, aut particularibus amicis suis: & cum Cardinalis absente Pontifice est facturus officium, semper antequam incipiat, petit licentiam per ceremoniarium ab alijs Cardinalibus: & quoties ex faldistorio vadit ad altare, facit eis reuerentiam, & illi aliquantulum, & tunc assurgere debent.

*QUANDO ASSURGUNT CAR-
dinales, & prælati in capella.*

Inter sacra, si Episcopus, aut presbyter Cardinalis assistens, assurgit aliquid acturus aut dicturus, duo Diaconi assistentes, & similiter

similiter Episcopi assistentes assurgunt: alij auté Cardinales, & prælati non surgunt. Si vero aliquis ex alijs Cardinalibus surgit, omnes alij Cardinales, & prælati, qui sunt in capella surgunt, præter assistentes.

*DE REVERENTIA CARDI-
nalis, quando venit officio iam inchoato.*

SI quis Cardinaliū incepto iam officio, Pontifice in solio suo residēte, ad capellā venerit, primum vt cancellos ingressus est, paululum progressus genuflectit versus altare, & orat: tum surgens procedit, & facta vt alij reuerentia, caput inclinando altari & Papæ, ascendit ad sedem, & osculatur manū Pontificis sub auriphrygio, & cum inde discedit iturus ad locum suum, assurgunt omnes Cardinales, & omnes prælati, & anteq̃ ipse à Pontifice facta reuerentia discedat, ne mo illi neque prælatus, neque Cardinalis assurgit. Quod si fortè dum ille venit, Papa staret, orationes, Euangelium, siue tale quipiam audiens, tunc Cardinalis cum surgit ab oratione, stet, & expectet quoad Papale deat, & tunc vadit ad reuerentiam exhibendam. Quod si venerit dum sit per alios reuerentiam, vadat in locum suum procedēs, sedeat secundum suū ordinem. Quando autem in absentia Papæ sit officium, & aliquis

Car-

Cardinalium ad capellam venerit incepto iam officio, primò genuflexus orat versus ad altare, vt suprā: tum surgens capite detecto vertit faciem ad sedes prælatorum, caput inclinādo quasi eos salutans: qui oēs, vt primū ille surrexit ab oratiōe, ei assurgūt, & detecto capite, & salutatis prælatis, ille pergit versus Cardinales sui ordinis: & non vadit ad locum suum directè, nisi esset vltimus, sed ab vltimo incipiens quasi sibi remanere velit, inuitatur à singulis, vt ascendat, quousq; veniat ad locū suū directè, nisi esset vltimus, & ipse modeste semel atque iterum inuitat subsequētē, vt p̃cedere velit: & tandem in locum suum residet. Hoc idem facit quotiescunque aliquis venit post alios, præsentē vel absente Pontifice, semper incipit ab vltimo loco presbyterorum, si est Episcopus, siue presbyter: Diaconorum, si est Diaconus. Et nota, quòd quamdiu vnus ex Cardinalibus stat omnes Cardinales & oēs prælati stare debent, præter quam in præsentia Papæ assistentes, vt suprā diximus.

*DE REVERENTIA ERGA
Cardinales.*

Reverēdisimi Domini Cardinales, qui bases & colūne sunt Sacrosanctæ Ro. Eccl. et mēbra nobilissima mystici corporis,

meritò ab omnibus, & vbiq; veneràdi sunt
& maximè honorandi: ita tamen, quod sit
differentia inter ipsorum & summi Pontifi-
cis reuerentiam.

*DE REVERENTIIS, QUAE FI-
unt Cardinali diuina celebranti.*

Cardinali igitur celebranti in præsen-
tia Papæ, neque fiunt genu flexiones
ab aliquo, neque fit ei prægustatio, siue cre-
dentia. Et similiter in omnibus alijs actibus
publicè aut priuatim, coram Pontifice ne-
mini isti duo actus reuerentiales exhibentur,
nisi tantùm Romanorum Imperatori, si ad-
esset in conuiuio cum Papa: non Regi, non
Cardinali, non Principi, quantumcunque
maximo. In absentia verò Pontificis, Cardi-
nali celebranti fiunt genu flexiones à scuti-
feris, cùm lauat manus, & cappellanis, dū
accipit & dum dimittit sandalia, dum sim-
brias tenet: & fit prægustatio. Et quoniã Car-
dinalis celebrans absente Pontifice, cum è
saldistorio vadit ad altare cum mitra, facit
reuerentiam Cardinalibus, caput illis incli-
nando: videtur valde consentaneum, vt tūc
Cardinales alij ei assurgant, & in reueren-
tia respondeant.

DE

*DE BULLA PRO CELE-
brando super altare Sancti Petri.*

Aduertendum tamen, quòd nemini,
neque Cardinali licet celebrare supra
altare Sancti Petri, aut aliarū Ecclesiarum pa-
triarchalium vrbs, nisi dispensatione Papæ,
de qua debet constare per literas Aposto-
licas bullatas, affigendas prope altare. Cu-
ret igitur Cardinalis, qui est celebraturus, vt
in tempore expediatur Bulla.

*DE REVERENTIIS, QUAE
priuatim fiunt Cardinalibus*

In alijs autem actibus, tam domi quàm
alibi, & si nonnulli dicant, in curia Ro-
mana genu flexiones Pontifici tantùm modo
deberi, ego tamen arbitror non esse absur-
dum, sed satis honestum, simplices laicos, &
clericos non prælatos, in primo congressu
ante Cardinales genu flectere: non tamen
in palatio Apostolico, & minus præsentè Põ-
tificè. Sed ad modestiam & benignitatem
Cardinalis pertinet: & censeo, quòd non
dimittant illos diutius permanere genu fle-
xos, & clericos, præsertim in sacerdotio, aut
aliqua dignitate Ecclesiastica constitutos:
sed vt primùm ante se genua flexerint, sta-
re iubeant, neque aliter eos audiant: quod
à pluribus Reuerendissimis patribus seruari

Oo 5 vidi.

vidi. Cùm Cardinales lauantur antè comestionem, vel post, consueuerunt omnes laici domestici genuflectere, alij caput detegere.

DE REVERENTIA EPISCO- porum erga Cardinales.

Quod autem aliqui ex Reuerendissimis Dominis Cardinalibus permittant, vt audiui, Episcopos ante se loqui genuflexos, & in mensa dum manus lauant, similiter mabile ministrare, valdè absurdum videtur. Et quamuis sæpè apud plerosque Reuerendissimos Dominos conuiujs fuerim, & ante & postquam inter Episcopos indignus adscriptus sum, nunquam tamen id seruari vidi, adscribendum est hoc (pace illorum dixerim) ignauia, ac vecordia praelatorum, qui talia faciunt, qui supremam in Ecclesia Episcopalem dignitatem non cognoscunt, siue eorundem ambitioni atque adulationi, qui vt gratiam Cardinalis aucupentur, dignitatis suæ rationem non habentes, quam seruiliter deturpant: Cardinales autem qui talia siue ex inaduertentia, siue alia causa patiuntur, in charitate Dei obsecro, vt importunas huiusmodi adulationes reijciant, & cogitè summum Pontificem non alio titulo quàm Episcopali decorari: & cùm is publicè & in
redi-

re diuina lauat manus, non Episcopus aliquis, sed capellanus suus, auditor Rotæ mabile subministrat. Quod si fortè aliquos mei similes tanto fastigio viderint, non personam, sed sacrosanctam dignitatem in eis venerentur, & opera illorum vtantur in his rebus, quæ dignitati vtriusque congruunt. Decet tamen Episcopos in omnibus publicè, & priuatè, quantum per dignitatem licet, Reuerendissimos Dominos Cardinales honorare, ac venerari, & eis pro viribus assistere, obsequi, & inferuire. Nec minus conuenit Cardinales ipsos benigne suscipere Episcopos: & quos summus Pontifex fratres appellat, nõ vt seruos, sed vt confratres honorare. In capella præsentè pontifice nulla Cardinalibus per transeuntes ante illos fit reuerentia, nisi per illos qui dant incensum, siue pacem, vt suo loco dicemus. Absente verò Põtifice fit reuerentia per transeuntes ante eos caput inclinando, tam per celebrantem, quàm per alios ministros.

DE REVERENTIA, QUÆ fit Episcopo celebranti.

Episcopo in Ro. curia celebranti corâ Papa vel corâ aliquibus Cardinalib. nullæ sunt genuflexiones, & nõ fit prægustatio. Si
verò

verò neque Papa, neque aliquis Cardinalium adlit, fiunt genu flexiones & prægustatio, vt in sua Ecclesia, si voluerit. Episcopus cum Papa loquês, genu flexus semper permanet dum loquitur, & dum ei per Papam respondetur.

SECTIO SECVNDA.

DE ORDINE SEDENDI IN
capella Papæ.

Summus Pötifex in solio suo Pontificali sedet, quod ornatum esse debet cum suo puluino, aureo panno, cum postergali ex colore temporis congruente in capella: in consistorio autem publico etiam cum panno aureo pendente super caput, scabellum maius simul cū plano solij panno rubro cooperitur, & apud magnum scabellum apponitur paruum detectum, quo pro gradu vitur. Hinc inde à dextris & à sinistris sedent super scabella nuda rubro colore depicta, Diaconi duo Cardinales assistants, qui Pontifici seruiunt, & illum semper deducunt: Et debent esse antiquiores Diaconi, id est, primò assumpti. A dextris Papæ infra gradus solij Episcopi & presbyteri Cardinales sedent cum

cum scânis longis, cum gradu, & postergali, pannis, quos vocant Attrebatenses, ornati. Ea scamna duas fere partes quadraturæ consistorij occupant. In alio scamno sito cōtra primum scamnum Episcoporum Cardinalium, pariformiter ornato, sedent Diaconi Cardinales, & antiquiores in capite. Quod si presbyteri Cardinales in suis scamnis ob multitudinem sedere non possunt: sedent in sede Diaconorum, ordine tamen retrogrado, vt antiquiores sint in fine scamni, & illorum iunior sit post iuniorem Diaconum. Et hoc modo antiquior presbyter, qui ultimò sedet in ista sede, videtur continuare post ultimò sedentem in ordine Episcoporum & presbyterorum. Hoc sæpe accidit in basilica Sancti Petri, dū in abside siue tribuna Ecclesiæ, apud altare maius diuina celebrantur. Quòd si fortè adest aliquis princeps, qui sedere solet post Diaconos Cardinales in eorum ordine, vt hoc tempore Despotus Peloponensis, hic sedebit medius inter vltimum Diaconum, & vltimum presbyterum: si autem vltra duos assistants non super sit nisi vnus Diaconus, ille sederet post vltimum presbyterum Cardinalem, in quo-cunque sedili presbyter ille sedet, quod si nullus superesset Diaconus, & presbyteri in suis scamnis sedere non possunt, sederet ordine

dine supradicto. Si Imperator Romanorum adesset, sedet in sede cum postergali, & paruo scabello viridi, ornata cum suo puluino & panno aureo viridi, sita inter sedem Pontificis & scamnum Episcoporum Cardinalium. Et tunc Diaconi assistentes non sedet in loco cōsueto apud sedem, sed apud faciem Pontificis in paruis scabellis, positis supra supremum gradum solij Pontificalis in cornibus. Reges etiam, inter quos computabatur Imperator Gracorum, sedent: Primus si plures adsunt post primum Episcopum Cardinalem, & alius post secundum, & ita deinceps: sic q̄ semper aliquis Cardinalis, siue Episcopus, siue presbyter, sit medius inter principem & principem. Primonogenitus Regis sedet post primum presbyterum Cardinalem si Papa celebrat, & Rex adsit, sedebit solus in chatedra nuda inter Cardinalem assistentem Papæ, & Episcoporum Cardinalium sedem: fratres autem, aut alij filij Regum, & reliqui maximi principes sedent, vel inter Diaconos mixtim cō eis, ita tamen vt vnus Diaconus primò se deat, & postea vnus princeps, & sic deinceps vel sedent post eos Diaconos in eodem ordine secundum qualitatem ipsorum. Si nullus adesset Diaconus Cardinalis, sedente eodem ordine inter & post iuniores presbyteros

byteros Cardinales. Quatuor verò Patriarchæ principales, videlicet, Constantinopolitanus, Alexandrinus, Antiochenus, & Hierosolymitanus, sedere consueuerunt inter Episcopos Cardinales, vt supra diximus de Regibus: & in curia Romana ferebant continuo cappam, & faciebant sibi deferre caudas vt Cardinales nostris autem diebus, & tempore Eugenij quarti, neque sedent inter Cardinales, neque portatur eis cauda. Sedent autem ante assistentes Papæ Episcopos non Cardinales, & vt assistentes seruiunt Papæ de libro & lumine. Alij principes non ita clari, sedent in supremo gradu solij Pontificalis. Ad sinistram verò Pontificis in sedibus humilioribus sedent Episcopi non Cardinales assistentes Papæ, & inter eos Sacrista palatij Apostolici, in loco statui suo condecienti: Et hoc dico si est prælatus, vt semper consuevit esse. Reliqui prælati sedent in sedibus pro eis ordinatis, retro scāna Diaconorum Cardinalium, siue gradibus, aut postergali. In capella autem sancti Petri, infra sedilia ipsorum Diaconorū, primum locum inter prælatos obtinent Vicecamerarius, deinde Oratores Regum, ac principū prælati, tū Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarij, Abbates, Generales ordinum & Pœni-

& Pœnitentiarij, sed Protonotarij, & Abbat
 tes solent habere proprium locum vltimū
 in ordine: alij supradicti sedent post Epi-
 scopos in fine scamnorū. Legi tamen, quod
 Procurator ordinis Hierosolymitanorum,
 & Procurator ordinis Theutonicorū, con-
 suenerunt sedere post Abbates. Meo tem-
 pore non vidi eos sedentes ibi, neque alibi,
 vt Procuratores, sed aliquando gerentes se
 pro oratoribus, sederunt cum alijs orato-
 ribus. Si autem Vicecamerarius est Proto-
 notarius, cum prælati habent sacra paramē-
 ta, debet tenere primum locum in sedili
 Protonotariorum, & post eum alij orato-
 res principum, si sint eiusdem ordinis. Se-
 nator, conseruatores, & barones vrbis, atq;
 alij proceres, supradictis primis inferiores,
 sedebunt in secundo, & tertio gradu solij
 Pontificalis pro eorum qualitate: primum
 inter istos Senator locum obtinebit, Ora-
 tores Cæsaris, Regū, principū, & potētatum
 qui sunt prælati, sedent ordinare post scam-
 na Episcoporum, siue presbyterorum Car-
 dinalium, ante faciem Pontificis sedentis,
 nisi ibi sit altare, vt in Sancto Petro, & simi-
 libus locis fiunt quasi duæ aulæ officialium,
 incipientes infra gradus solij hinc inde, &
 simul coniunguntur ante faciem Papæ, in
 capite scamni Diaconorum Cardinalium

& hi

& hi omnes officiales sedere debent in ter-
 ra super pannos virides, qui cooperiunt foli-
 um capellæ: & si nostro tempore, qui à sini-
 stris sunt, vsurpauerunt sibi sedes super gra-
 dus ipsius capellæ in palatio Apostolico. Qui
 vero sunt à dextris, sedēt in terra sine aliquo
 sedili, secundum antiquas, & debitas cerimo-
 nias, quamuis sint digniores: quod profe-
 ctō rationi non quadat. Hic ordo seden-
 di super terram, confunditur etiam in capel-
 la sancti Petri, post tempora Pauli secundi.
 Nam tunc nemo ipsorum audebat sedere,
 aut in gradibus capellæ palatij, aut in gradi-
 bus solij Pontificalis in capella Sancti Petri,
 nisi in vltimo tantum gradu. Ordo autem
 sedendi in ipsis, talis est: Subdiaconi primum
 deinde auditores rotæ, clerici cameræ, Aco-
 luthi, cubilarij, secretarij, & aduocati simul,
 qui alas coniungunt ante faciem Pontificis.
 Subdiaconorum antiquior primum locum
 obtinet à dextris, secundus primum locum
 à sinistris, tertius secundum locum à dextris,
 & quartus secundum locum à sinistris, & sic
 deinceps. Ex auditoribus decanus rotæ ser-
 uat de mitra, & sedet inter cubicularios se-
 cretos in capella palatij, & locis simplicibus.
 In Ecclesia autem Sancti petri sedet super
 gradum secundum, aut tertium, non longe
 à pedibus Diaconi Cardinalis à dextris, vt

commodius ministrare mitram. antiquior ex alijs primum locum tenet à dextris post Subdiaconos, tertius primum locum à sinistris post eosdem. A dextris post primum auditorem, locum tenet minister sacri palatii: qui vbiunque ordines curiæ conueniunt, si adest, sedet, vel stat post vnū ex auditoribus, etiam si vnus tantum adestet, vel si omnes adestent, vnus tantum ex eis præcedit magistrū sacri palatii: & ita vidimus semper feruari: Sequuntur deinde hinc inde alij auditores, clerici cameræ & cubicularij in coniunctione alarum: Secretarij & aduocati sedent. Quod si numerus cubiculariorum & aliorum inferiorum esset amplior, conduplicantur post primos alij: ita tamen vt in primo circulo sint ex omni ordine aliqui post ipsos. E regione Papæ sedent procuratores quatuor ordinum mendicantiū, & post eos procuratores aliarum religionū duo cubicularij secreti sedent in terra ad partē sinistram, haud longe à sede Papæ ad pedes Episcoporum assistentium, & inter eos medius decanus rotæ seruiens de mitra & secretarius Papæ, si non est prælatus: Medicus Papæ sedet in capite gradus scammæ Diaconorum Cardinalium ante Pontifici faciem: caudatarij Re. Cardinalium sedent super gradus scammorum ad pedes Dominorum suorum.

norū suorum, prælatus celebrans sedet in suo baldistorio prope cornu epistolæ: assis- tens capellanus eius, in gradu altaris penes prælatum, & ante eum Diaconus & Subdiaconus ministrantes: seruiens de mitra post renes capellani assiscentes. Reliqui ministri celebrantis cum superpellicijs sedent super terram, facientes aliam à sinistra: prælati & omnes prædicti vertunt faciem suam sedentes, vt vertit celebrans. Cathedra siue baldistorium celebrantis, si locus patitur semper debet esse apud sinistrum cornu altaris, hoc est, à latere epistolæ. Hoc enim cornu sinistrum voco respectu ipsius altaris, sicut est: dextrum verò, vbi legitur Euangelium. Qui aliter appellant, respectum habent ad celebrantem, non ad altare. Nam vnūquodque corpus dextrum latus habet & sinistrum. Sed celebrans dum cantat, vel legit officium Missæ, vertit faciem ad altare vbi- cūque. Dum autem sedet, si altare est apud parietem, & tam chorus quàm populus sunt inferius, vt in capella palatii, & communiter in plerisque Ecclesijs, tunc Præ- latus sedens vertat faciem ad populum, & solium Papæ tunc locari solet à parte Eu- uāgelij, id est dextra: si verò altare sit in medio, à sedē id est, tribunæ. Papa sedet in medio contra altare, & celebrans in cornu

Epistolæ prædictæ, & vertit faciem ad sedem
Papæ, vt in Sancto Petro & multis Ecclesijs
yrbis. Alij autem præter supra nominatos
quantumcunq; nobiles, aut graduati sint,
non sedent in capella Apostolica: laici stant,
clerici togati sedent in terra super pannos
virides: sed in capella Sancti Petri & locis
similibus, quia extremitates aliarum con-
iungi non possunt propter altare. Cubicu-
larij, & alij inferiores sedent ad partem post
primos in terra, vel inter sedes prælatorum
ad sinistram, & gradus solij Pontificalis. Et
nota, quod nullus omnino cuiuscunque or-
dinis sit, debet sedere solus. Si vnus super-
esset Diaconus, federet cum presbyteris
Cardinalibus. Si vnus tantum adesset Proto-
notarius aut Abbas, sedebit post Episcopos,
& sic de singulis. Capellani curiales, qui ad-
erunt, sedent in terra inter scamnum Car-
dinalium. Et hic est ordo sedendi in capel-
la Apostolica. Alij autem officiales, qui nõ
sedent, hoc ordine stant.

DE ILLIS QUI STANT.

Magister sacri hospitij, quæ dignitas,
vt aliàs diximus est in nobili domo
comitum, stat ante introitum scamnorũ
Cardinalium, id est, apud finem scani pres-
byterorum Cardinalium: & post eum stat
magistri hostiarj cum suis virgibus purpura
tectis.

rectis. Scutiferi Papæ & minores nobiles
stant in ipso introitu scamnorum, & post
scamnum presbyterorum Cardinalium.

DE SERVIENTIBVS AR-
MORVM.

Seruientes armorum stant circa hostium
scancelli capellæ, intus & extra seruan-
tes ostium cancelli. Quamuis antiquis tem-
poribus nullo pacto intrabant capellam,
sed extra cancellum stabant omnes. Sed nõ
est multum inconueniens, quod duo ex eis
sint intus, dummodo contineant se apud
ostium, & non discurrant per capellam.
Quod si aliqua mandata habeant ad extra
ad Dominos Cardinales, aut alios, nutu vo-
cent aliquem ex clericis cerimoniarum, &
per illum mandata transmittant. Intra can-
cellos Papæ non permittant intrare nisi il-
los, qui debent intrare: multitudinem stan-
tium intra cancellos & scamna Cardina-
lium expellant, ita quod non occupent præ-
latos, neque conculcent oratores. Dimit-
tantur ibi tantum nobiles scutiferi Papæ, &
vnus vel duo pro quolibet Cardinali: cleri-
ci togati in terra sedeant, aut extra mittantur.
In capella non permittant sedere super scā-
na, nisi oratores & prælatos cõsuetos: pro-
curæt vt teneatur silentium, dum sacra fiunt,
& maximè dum fit sermo, & dum cantores

SACRARVM CERIMONiarVM
filent. Quomodo autem federe debeant, in
fuis locis pofuimus.

DE CLERICIS CERIMO-
niarum.

Rurfus circa altare clerici cerimonia-
rum circum ftant, & apud credentiam
intenti, & folliciti ad omnes actus, qui in ca-
pella fiunt. Hi præcogitare femper & medi-
tari debent, quæ funt agenda, & quæ inftar,
ftrenue, diligenter & memoriter exequi,
tractareq; omnia fuma dexteritate, & mo-
deftia. Non eft mediocre onus clericorum
cerimoniarum, qui pro omnibus vigilant in
capella, & quibus omnium defectus adfcri-
buntur. Hij duo tantum ordinarij effe con-
fueuerunt: alter in diuifis curam præcipui
gerat circa perfonam Pontificis, ad quã fem-
per respiciat, fi quid imperet, & ad omnes
qui funt in capella, vt prælati, vt oratores, vt
nobiles, vt alij oēs ftent fuo quifq; loco: nõ
tamen difcurrat furfum, & deorsũ fine cau-
fa, vt videatur multa agere, vt quidam facie-
bat. Ad fummum Pontificem non accedit
fine vrgenti caufa, vel nifi vocatus: & tunc
cum folitis & debitis reuerentijs ad reueren-
diffimos dominos Cardinales accedat cum
opus eft, cum grauitate & reuerẽtia. Alter ve-
ro clericus cerimoniarum vacet altari, & ce-
ca perfonam celebrantis ac aliorum mini-

ftro.

ftro: vterque tñ omnia prospiciat & pari-
ter curet fupplicatq; defectus collegæ cũ il-
los puidet. Anteq; vadat ad capellã, maxime
in folẽnitatib. & actibus non frequẽtatis, cõ-
ueniãt fimul, præuideant quæ funt agenda,
diuidant inter fe onera, & concordent de
occurrentibus, ne poftea in capella oporteat
contẽdere. Junior defert antiquiori, id eft
in officio priori, & primas partes illi permit-
tat: prior tractat iuniorem & nouitium vt
fratrem, & bonum collegam. fi habent terti-
um, eo vtantur vt decet. Quãto plures erunt
fi erunt cõcordes, & ordinẽ inter fe ferua-
bũt, facilius & melius fatifaciẽt. Si erũt inter
fe contrarij, melius effet vnus tantum. Cum
ducunt aut reducunt prælatos aut nobiles
ad data fibi loca, vel ad aliquos actus, mode-
fte, & reuerenter incedãt, & genuflexiones
atque inclinationes doceant: fimiliter mini-
ftros altaris, & quando aliquem actũ facere
debent (nam omnes magni & parui à Ceri-
moniaro deducuntur) quietẽ & modeftẽ
ducunt, miniftrent, & aptent: ac non vrgeãt,
non impellant, non vehant, ficut aliquan-
do fieri vidi. Cerimonias omnes, & maximẽ
in Miffa Papali, & quæ ad perfonam Papæ
pertinẽt, grauter, modefte, & cum congru-
enti mora peragant, vt reuerentiam & deuo-
tionem afpicientibus maiorem inducant.

SACRARVM CERIMONTIARVM
DE CARDINALI ASSISTEN-
te Pontifici in diuinis.

Summo Pōtifici celebranti, siue audienti diuina solenniter, semper assistit prior Episcoporum, siue prior presbyterorum Cardinalium in officio capellani, præterquam quando Papa non habet mitram: tunc enim nulla fit assistentia. Assistentia etenim fit in Missa, in Vesperis, & in benedictionibus. In Matutinis nunquam fit: quia tunc Papa nunquam habet mitram.

QUANDO EPISCOPVS CAR-
dinalis assistit Papæ celebranti, & de diebus
supplicationum.

Prior Episcoporum Cardinalium assistit in diebus supplicationum, quando Papa vadit sub baldachino, & cum supplicatione ad altare, videlicet in Natiuitate Domini Iesu Christi, in circuncisione, in Epiphanijs, Ramis palmarum, Cœna Domini, Resurrectione Domini, Ascensione, Pentecoste, Dominica Trinitatis, Corporis Christi, Sancti Ioannis Baptistæ, Sanctorum Apostolorum Petri & Pauli, & in omnibus gloriosissimæ virginis Mariæ festiuitatibus: item in festo omnium Sanctorum, in canonicatione alicuius Sancti, in sua coronatione, & quotiescunque solennizaret aliquod festum.

festum. In his omnibus assistit Episcopus Cardinalis, & sedet super nudam chatedrâ inter Papam & alios Episcopos Cardinales, si Papa celebrat in Vesperis, & in Missa.

QUANDO PRESBYTER CAR-
dinalis assistit Papæ celebranti.

Prior autem presbyterorum Cardinalium seruit in alijs temporibus, videlicet in Dominicis Aduentus Domini, in secundo & tertio die post Natale Domini, in die cinerum, in Dominicis Quadragesimæ, præterquam in Palmis, in Parasceue, in Sabato sancto, & albis, in secunda & tertia feria Paschatis & Pentecostes in ordinationibus: & si quando Papa in Vigilijs, aut pro defunctis solenniter celebraret, quod rarò accidit. Papa enim secundum antiquas ceremonias, nunquam consuevit solenniter celebrare pro defunctis. Item in absolutio-nibus defunctorum, si quando sunt per Papam, & in omnibus benedictionibus: & quotiescunque Papa interest diuinis, & non celebrat principaliter.

DE ASSISTENTIA IN VES-
peris cum paramentis.

Cardinalis igitur assistens Pontifici, siue Episcopus, siue presbyter, in vesperis Papalibus indutus pluuiiali & alba mitra, se-

det in sua nuda cathedra, si est Episcopus Cardinalis: si verò est presbyter, in scabello nudo, inter sedem Papæ & Episcoporum Cardinaliũ sedilia. Cùm Papa est intonaturus primam antiphonam ad Vesperas, accedit ad eum & super caput suum retinet librum, ex quo Papa intonat Anthiphonam, deinde redit ad suam cathedram: stans deinde in suo loco intonat tertiam antiphonam. Item cum Papa est intonaturus hymnum, similiter accedit, & tenet librum, & redit ad locum suũ. Similiter cum intonat antiphonam ad Magnificat, & tunc non discedit: sed postquam Pontifex intonata antiphona federit, accipit nauiculam incensi de manu acoluthi, & ministrat Pontifici, dum imponit incensum more solito: deinde reddit nauiculã Acolutho, & expectat finem antiphonæ. Tum cum incipitur Magnificat, sequitur Pontificẽ euntem ad altare, & postquam Pontifex osculatus fuerit altare, offert illi thuribulum, quod ab acolutho receperat, & catenularum extremitates primò exosculatus, ponit ad sinistram manum, partem verò iuxta summam partem thuribuli ad dextram, osculando semper manum Pontificis: & tunc, & quando aliquid dat, vel recipit ab eius manibus, retrahit se: deinde dum Pontifex incensat, altare. Et tandem finita incensatione stans in cornu episto-

epistolæ, accipit thuribulum è manu Pontificis, & illud dat acolutho, qui eum seruat. Sequitur deinde Pontificem redeuntem ad sedem suam, & firmat se ad vltimum gradũ solij: & cum Papa fuerit in sede, accipiens thuribulum ab acolutho, stans sine mitra incensat Pontificẽ stantem cum mitra: demum reuertitur ad locum suum, dato thuribulo vni ex Subdiaconis, qui incensat omnes alios. Cùm vero Papa est dicturus orationem iterum accedit Cardinalis assistens, & retinet librum supra caput, dnde reuertitur ad locum suum. Et est finis seruitij sui pro hac vice.

*DE ASSISTENTIA IN MISSA
cura paramenti.*

IN Missa autem si Papa descendit ad Ecclesiam supplicatione præeunte, quia ex camera Papæ mouetur supplicatio, Pontifex paratus cum pluuiiali & mitra, antequã à lecto paramenti se moueat, incensum ponit in thuribulo, ministrante tunc nauiculam prior presbyterorum Cardinalium, & deinde in Ecclesia prior Episcoporum seruit diebus suis. In Ecclesia autem assistens Cardinalis, sedet in loco sui ordinis, à principio vsque quo Papa sit dicturus orationem ad tertiam: tunc accedit, & tenet librum in capite, etiam si non esset paratus: & si esset dies ferialis, quod

quod oratio esset dicenda per Papam genu flexum, ipse assistens Cardinalis genu flexus teneret librum ante Pontificem, dum diceret orationem. Et finita oratione non discedit, sed expectat quousque portetur aqua ad lauandum manus Papæ. Et tunc stans ad dextram Pontificis, apponit manum ad peluim in qua est aqua, & simul cum nobili illam portate, infundit aquam super manum Pontificis: redit deinde ad locum ubi prius erat. Et in fine cum Papa accipit mitram, ipse Cardinalis accedens immittit ei anulum Pontificalem, & alios, & non discedit amplius. Sed cum Papa vult intrare ad altare, ministrat nauiculum incensi cum Papa illud in thuribulum imponit: deinde procedit immediate ante Papam simul cum Diacono Cardinali Euangelij ad dextram. Et cum Papa facit confessionem stat ad eius dextram, & Diaconus ad sinistram. Finita confessione cum Papa osculatus fuerit altare, simul cum Subdiacono offert ei osculandum librum Euangeliorum, deinde retrahit se ad partem, quoad Papa imponat incensum, incenset altare, & incensetur. Nam apud altare non Cardinalis assistens, sed Diaconus Euangelij semper ministrat Papam: Cardinalis vero id officium facit, cum Papa est apud sedem eminentem, & illic stans tenet librum supra caput

put dum Papa legit introitum: postea sedente Papa vadit ad suam cathedram nudam, vt in Vesperis. Sed aduertendum, quod si assistens est presbyter, & non est Episcopus Cardinalis, non sedet super cathedram, sed super scabellum rubro colore pictum, cum pluuiali tamen, vt Episcopus. Cum Papa est dicturus Gloria in excelsis Deo, accedit, & tenet librum supra caput, & deinde profequitur cum eo hymnum angelicum, & redit ad sedem suam. Item cum Pontifex est dicturus orationes, accedit & tenet librum supra caput, quousque Papa finiuerit orationes: & redit ad locum prædictum, si fieret sermo, & post sermonem Papa faceret absolutionem, &c. similiter accoderet & tenet librum supra caput. Cū Papa est dicturus Credo in vnum Deum, similiter accedit, & tenet librum supra caput, & deinde profequitur cum eo symbolum. Item cum Papa est lecturus Offertorium, accedit, & tenet librum: cum vero Papa legerit sedens Epistolam, Graduale, & Euangelium, non ipse, sed Episcopi assistentes non Cardinales tenent librum. Accedit etiam cum Papa est lauaturus manus post Offertorium, & seruit, vt superius diximus in prima lotione: descendit deinde cum Pontifice ad altare, & ponit se ad eius sinistram, vbi est liber Missalis, & ibi tenet ipsam

sum librum eleuatum aliquantulum cum sinistra, & cū dextra vertit folium, & digito ostendit Pontifici quæ sunt dicenda: & cū Papa post incensationem manus tertio lauat, seruit vt supra. Et nota, quod quando Cardinalis assistens seruiturus est de libro, duo primi Episcopi non Cardinales assistentes Papæ, subseruiunt ipsi: quorum prior seruat librum, & apponit manum, cum Cardinalis illum tenet supra caput, alter verò tenet candelam accensam ante librum: & in altari ille prior tenet manum sub libro, & præostendit dicenda Cardinali: alter similiter tenet candelam, & illi cum libro præueniunt ad altare, & similiter ad sedem: assistens Cardinalis præfatus, intendit deinceps ad ministratiōni libri diligenter veniendo, & ostendendo omnia dicenda, vsque dicto Agnus Dei. Tunc verò cum Papa dicit orationem, Domine Iesu Christe, qui dixisti Apostolis tuis, Pacem, &c. accedit ad dextram Pontificis, genu flexit, surgit, osculatur altare: deinde in tempore accipit pacem à Pontifice, & eam defert ad alios Cardinales, incipiendo à primo Episcopo Cardinali, & illi primò dat pacem, osculando ipsum in facie: deinde primo presbytero, inde primo Diacono: non tantum ex illis qui sunt apud altare

care, sed ex eis, qui sunt apud sedilia Cardinalium in suo ordine. Deinde si quis est princeps, qui sedant in scamnis Cardinalium, illi dat in fine primo ex Episcopis assistentibus non Cardinalibus, id est, illi qui seruit de libro: demum dat pacem vni ex Subdiaconis, qui illam distribuit omnibus gradibus, & ordinibus capellæ, more consueto. Redit deinde Cardinalis assistens ad Pontificem, iam apud sedem eminentem existentem, & accipiens calamus aureum de manu Sacrificæ, cum quo Papa sanguinem Christi fugere debet, illum cum suo stilo super quendam calicem Sacrificæ vinum ex ampulla superfundente purgat. & de ipso vino dat ad prægustandum ipsi Sacrificæ: Tum cum pontifex corpus Christi sumserit, Cardinalis calamus ipsum prius à se deosculatum, in calice, vbi est Sacramentum, immittit, & ponit ad manus Papæ, qui cum illo Christi sanguinem fugit, & in calice illū ad manus Diaconi Euāgelij dimittit. Tum aliquantulum vini, & aquæ, si papæ placet, in calice superius dicto imponens, non tamen in quo est Sacramentum, dat Pontifici ad purificandum os. Retrahit se deinde ad partem Cardinalis assistens, quousque Papa post purificationē manus, quartò sollēniter lauet, cū seruit

seruit, vt supra diximus: & descendente deinde Pontificem ad altare præcedit, illiq; dum legit post communionem, & cantat, seruit de libro: & demum data solenni benedictione per Papam, in altari pronunciat indulgentias ex parte Pontificis: & sic est finis sui seruitij in officio Missæ. In diebus Supplicationum, in quibus prior Episcoporum Cardinalium assistit, prior presbyterorum indutus sua planeta, post communionem corporis & sanguinis Domini nostri, infundit vinum ex ampulla super digitos Pontificis ad eos purificandos dextra sua manu, & sinistra supponit quandam pateram auream cum ansa, & deinde vinum purificationis portat ad altare, & dat ministris, & ad locum suum reuertitur. Si verò assistit Papæ, ipse prior presbyterorum in diebus supra nominatis erit indutus pluuiali, non planeta: & in Vesperis intonabit tertiam antiphonam, & quartam Subprior presbyterorum. In Missa infundet vinum pro purificatione ad digitos Papæ, sicut supra diximus de priore presbyterorum.

DE ASSISTENTIA CARDINALIS sine paramentis in Vesperis.

Quando

Quando autem Papa nõ celebrat principaliter, & interest publicè diuinis cõpluuali & mitra, tunc assistit & prior presbyterorum cū cappa lanca, tam in vespers quàm in Missa. Et seruit iu hunc modum. In vespers facit reuerentiam cum alijs, & sedet in loco suo à principio: deinde cum Papa dixerit, Deus in adiutorium meum intende, &c. dum incipitur prima antiphona, antequam Cardinales alij se deant, ducitur ad scabellum assistentiæ, quod ponitur ad sinistram Papæ ante assistentes Episcopos, si locus est idoneus, vt in capella palatii: in Sancto Petro verò & alijs locis illius proportionis, sedet, vt in Missis Papalibus: Quando locus esset arctior, sederet in loco suo inter alios, nisi alibi esset locus magis conueniens. Cū est apud suū scabellum, sedet cum alijs vsque ad capitulum: tum surgit cū alijs, & incœpta antiphona ad Magnificat, cum acoluthus venit versus Pontificem cū thuribulo, ipse Cardinalis primò accedit ad dextram Pontificis, & capiens nauiculam de manu acoluthi, ministrat Pontifici, vt superius diximus: reddit deinde nauiculam acolutho, & stans expectat finem antiphonæ. Cum incipitur Magnificat, procedit cū Pontifice ad altare, & accedens ad illius dextram, accipit thuribulum ad olens de manu

Qq

de manu acoluthi, & illud dat ad manus Pontificis. Et cum Papa incensauerit altare, recipit ab eo thuribulum in cornu Epistolæ, & illud reddit acolutho, & sequitur Pontificem redeuntem ad sedem, sed expectat ante infimum gradum. Et cum Papa fuerit ante sedem suam, Cardinalis accipiens thuribulum ab acolutho, illum incensat more solito, & mox reuertitur ad suum scabellum, ubi stans incensatur: sedet deinde cum replicatur antiphona, & in fine post benedictionem Pontificis, vadit ad lectendum cum alijs dominis Cardinalibus in loco suo.

DE ASSISTENTIA IN MISSA sine paramentis.

IN Missa autem assistens Cardinalis cum fecerit reuerentiam solennem Pontifici, firmat se ad eius dextram, & ministrat incensum ponendum in thuribulo: & hoc situm cantatur Introitus. Quod si inter reuerentiam Cardinalium, & in introitu Missæ fuerit interuallum, vt in candelis, cineribus, palmis, & similibus, tunc non ministrat incensum, sed postea cum Papa facta confessione cum celebrante redierit ad sedem suam, & cum celebrans incensauerit altare, & ipse fuerit incensatus, Cardinalis assistens in circulo vel scamno Cardinalium veniens ante infimum

te infimum gradum sedis Papæ, finita omnium Cardinalium reuerentia, accipiens thuribulum de manu ceremoniarum, genuflexus incensat Pontificem sedentem, & reddit thuribulum ceremoniarum: deinde stat in circulo cum alijs Cardinalibus. Et dicto cum Pontifice Kyrie. & Gloria, si dici debet, vadit ad scabellum assistentiae & ibi stat vel sedet, pro temporis exigentia, vsque quo ceremoniarum venit cum thuribulo ad Pontificem ante Euangelium: tunc præueniens Cardinalis ponit se ad dextram Papæ: & ministrat nauiculam, & mox reuertitur ad scabellum, & ibi permanet vsque ad finem Euangelij. Tunc stans ante infimum gradum incensat Pontificem, reddit thuribulum ceremoniarum: & si est habendus sermo, vadit ad scamnum, ad locum suum cum alijs Cardinalibus: si verò non fit sermo, vadit ad scabellum suæ assistentiæ. Finito sermone, & data benedictione à Papa, vadit ad circulum cum alijs: dum dicitur Credo, & illo finito vadit ad scabellum assistentiæ. Inde cum Papa est impositurus incensum post offertorium, accedit & ministrat nauiculam, vt supra: deinde cum celebrans incensauit altare, & est incensatus, accipit thuribulum à ceremoniarum, & incensat Pontificem sedentem, ipse genu flexus & reuersus ad suum scabellum, stans incensatur à Diacono Euangelij, vt dicemus inferius

Et paulo post cum incipitur præfatio, discedet à scabello, reuertitur ad locum suum cum alijs Cardinalibus, & amplius non reuertitur ad scabellum, quod à ministris remouetur, & ponitur ad partem. Sed cum in circulo cum alijs dixerit Agnus Dei, inde se mouens accedit ad altare ad dextram celebrantis, & genu flexus osculatur altare primum, & mox celebrans dicta oratione congrua, dat illi osculum pacis, dicens: Pax tecum, & illerespondet, Et cum spiritu tuo. deinde discendens ascendit ad Pontificem in sede stantem, & dat ei pacis osculum, & reuertitur ad locum suum. Ad quem mox accedens capellanus assistens celebrantis, ductus à ceremoniaro accipit pacem ab eo, & illam distribuit cæteris, vt dicemus in loco suo. Et hic est finis sui ministerij in Missa. Si autem esset Missa defunctorum, & Papa in fine vellet absolueret, tunc veniret ad scabellum assistentiæ, & sederet ibi, dum cantatur responsorium, & in tempore ministrat, dum Papa imponit incensum in thuribulo, dum aspergit aquam sanctam, & dum incensat porrigen-do aspersorium, & thuribulum, & ea recipiendo. Idem etiam facit quotienscunque Papa aliquid publice benedicit: seruit de aspersorio, & incenso vt dictum est. Modus autem, qui seruari solet per assistentem Cardina-

lem

tem in sua ministracione, & seruitio, est huiusmodi generaliter.

*QVOMODO CARDINALIS
assistens seruit in sua assistentia.*

Quotienscunque è scamno, aut è circulo Cardinalium vadit ad Pontificem, aut ad scabellum assistentiæ capite detecto, & eleuatis sibi à ambabus manibus, à parte anteriori cappa, capite versus Cardinales superiores & inferiores aliquantulum inclinato, quasi licentiam discedendi ab eis petens, & caudam cappe per terram trahens proficiscitur: & facta reuerentia altari, & Pontifici, vadit ad scabellum, seu ad Pontificem, cum est apud scabellum, capite salutatur Diaconos, & alios assistentes, & pariter sedent omnes.

Cum autem est ministraturus incensum Pontifici, cum videt ceremoniarium cum thuribulo venientem, surgit, & vadit ad dextram Pontificis, & dimissa manu dextera per aper-turam cappe, & sinistra per oram inferiorem, accipit nauiculam à ceremoniaro siue ab Acolutho, & ambabus manibus offert illam Pontifici, ita vt apertura nauiculæ sit versus Pontificem, & inclinatus dicit Benedicite Pater sancte. & antequam Papa accipiat co-clear illud, & deinde eius manum: & similiter cum illud reponit, & tunc reddit nauicu-

Iam cerimoniario. Cū in altari porrigit thuribulum Papæ, osculatur primò cathenulas, quas dat ei ad manus, & dans, & recipiens thuribulum, osculatur eius manum.

QVOD PAPÆ DEBENT OSCULARI manus cum aliquid traditur siue ab eo accipitur.

ET nota, quod tam Cardinalis assistens, quam quivis alius laicus, siue clericus, qui aliquid dat ad manus Papæ, si est Cardinalis prælatus, aut princeps, si est inferior osculatur pedem, & similiter cum à Pontifice aliquid accipit, eidem osculatur manum & illi pedem. Assistens igitur partes superiores cathenularum, ubi sunt annuli, tenens ipse in dextra, ponit ad sinistram Pontificis, & partes inferiores iuxta summitatem ciborii, in sinistra suam tenens, ponit ad manum dextram Papæ: cum ipse incensat Pontificem si Pontifex stat & ipse stans incensat, ter ducens tractum thuribulum cū aliqua distantia inter tractum, & tractum: tum surgens reddit thuribulum cerimoniario, & facta reuerentia Pontifici, reuertitur ad suum scabellū, & antequam incensetur, inuitat Diaconum à dextris Papæ. Cum autē est descensurus à scabello, inclinat se prius versus altare, deinde facit reuerentiā Pontifici, & discedit.

DE

DE ASSISTENTIA DIACONORUM Cardinaliū, & quomodo Papa paratur in camera ordinarie.

DVO Diaconi Cardinales antiquiores in Cardinalatu, debent semper assistere, & ministrare, ac seruire Pontifici in omnibus publicis actibus: cum tamen Papa est in Pontificalibus, id est, cum pluuiiali, & mitra, vel cum mitra tantum, vt in Parasceue, & missis defunctorum: aliter non assistunt. Cum Papa exit ad cameram paramenti, que papagalli dicitur, duo Diaconi prædicti stantes capite detecto hinc inde, apud lectum paramenti induunt Papam sacris vestibus, antiquiore Diacono à dextris principaliter operante, qui primum rubrum biretum pontifici detrahens, album illi imponit, deosculatur, & imponit illi amictum, & circa collum decenter aptat, ita vt vestium collaria cooperiat, & adiuuantibus altero Diacono, & duobus Subdiacanis apostolicis, qui retro sunt, colligant cordulas: imponit deinde albam, & adiuuantibus supradictis, circa collum, & circa manus decenter cōponit, & aptat: inde cingulo cingit, & albam attollit acoluthis, qui hæc omnia genu flexi circum circa subministrant, albæ extremitates aptantibus, vt æqualiter fluant: postea imponit stolā à col-

Q 4 lo pen-

lo pendentem, & à lateribus colligit: amictum tamen, stolam prius Pontifici ex osculanda offert, quàm ea illi imponat. Imponit illi post hæc, pluuiale, & ante pectus ornamentum pectorale, & demum mitram. Hæc omnia ornamenta Sacrista prius explicat, & disponit super lectum paramenti. Induto Pontifice, duo Diaconi prædicti, vnus post alium ferunt consuetam reuerentiam, secedentes per aliquot passus inclinant se profunde, deinde accedentes ad Pontificem osculantur eius dextram, sub auriphrygio pluuialis porrectâ: Et capientes hinc inde fimbrias anteriores pluuialis, in diebus supplicationû, & cum Pontifex aliquid manu gestat, ipsi deferant. In alijs verò diebus eas Protonotario deferendas tradunt, & capite cooperto præcedit immediate Pontificem. Et aduertendum, quod ipsi Diaconi dum seruiunt Papæ in aliquo actu, dum eum per capellam comitantur fimbrias eleuantes, aut tale quippiâ facientes, semper sunt capite detecto. Cum Pontifex venit ad ecclesiam, siue capellam, Diaconi firman't se apud faldistorium, & Põtifice adueniente capiunt fimbrias pluuialis, & dum ille genu flectit ante faldistorium, fimbrias ipsas super faldistorium disponût, & mox Diaconus à sinistris extrahit illi mi-

illi mitram, & à dextris biretum. Deinde, si tunc est missa celebranda, finita oratione Papa surgit, & facit confessionem cum celebrante: Et tunc Diaconus à sinistris retrahit se aliquatulum, dans locum celebranti, qui stat ad sinistram pontificis. Finita confessione, (& si non dicitur missa, finita oratione) Diaconus à dextris imponit biretum & mitram pontifici, adiuuante altero Diacono, & ambo capientes fimbrias deducunt eum ad sedem eminentem. Quotiescunque papa debet eleuare manum dextram, siue signando, siue pectus percutiendo, Diaconus à dextris eleuat pluuiale, capiens fimbrias ante pectus: cum debet eleuare manus ambas, ambo Diaconi hinc inde eleuant. Quâdo est aliquid lecturus ex libro, apponunt hinc inde manus: similiter & cum est osculaturus librum Euangeliorum. Cùm papa accipit pacem à Cardinali assistente, ipsi vnus post alium descendunt à sede pontificis, & facta reuerentia altari, & pontifici (vt fieri solet cum sit reuerentia solennis) ascendunt ad papam, eique genam sinistram ex osculandam præbent, dicêtiq: pax tecum, respondent: Et cum spiritu tuo. In fine Missæ descendentes cum pontifice ad faldistorium, componunt fimbrias super illud, & cum surgit (nam mitra tunc non re-

mouetur) capientes fimbrias, eas dant protonotario, nisi ipsi inferant in diebus supra nominatis. Et quotiescunq; mitra est Papæ imponenda, vel birretum, eâ imponit Diaconus à dextris. Et quando est remouenda mitra, eam remouet Diaconus à sinistris, & birretum à dextris. Diaconi prædicti stant Pontifice stante, & similiter stante Cardinali assistente, sedent sedente Pontifice, & nihil faciente. Si autem Pontifex sedens legeret, vel benediceret incensum, aut tale quippiam faceret, starent cum omnibus assistentibus. Cum Pontifex ad cameram redierit, exuunt eum sacris vestibus in eodem loco, cooperante principaliter Diacono à dextris qui dat ei stolam, & amictum ad osculandum, cum aliquid operatur circa Põtificem. Cum Pontifex aliquid legit vel cum eis loquitur, cum vadunt & deducunt illum per capellam sursum aut deorsum ad altare, ad faldistorium, ad sedem, semper debent esse capite nudo. Et cum generalis supplicatio fit antequam Papa de loco discedat, Diaconus à dextris dicit alta voce: Procedamus in pace, & chorus respondet: In nomine Christi, Amen.

DE OFFICIO CARDINALIS

Diaconi Euangelium lecturi.

Diaconus Cardinalis lecturus Euangelium in Missa Pontificali, ante, & tem-

pore sibi congruo Deo per confessionem reconcilietur, quia est participaturus de sacramento altaris simul cum Põtifice. Cũ vero erit in palatio, anteq; Papa exeat ad cameram paramenti, accipiat sacras vestes, videlicet amictum supra rochetum, albam, cingulum, stolam, dalmaticam: manipulam autem accipiat cum Papæ intrauerit ad altare. Et hæc fiunt in diebus supplicationum, cũ Papa descendit ad Ecclesiam & sub baldachino. Si autem Papa non erit ad Ecclesiam supplicatione præunte, tunc caperet paramenta sua prædicta, cum Papa accipit sandalia, & si vti debeat planeta, non dalmatica, tunc illa capit postquam Papam induerit omnibus sacris ornamentis. Sed nostris temporibus raro Papa celebrat, nisi in diebus supplicationum. Igitur Diaconus, vt supradictum est paratus, cum Papa descendit ad ecclesiam supplicandus, vadit immediate ante eum solus: vel si Papa vehetur in sede, ibit mediis inter duos Diaconos assistentes Papæ. In ecclesia faciet reuertentiam Papæ in suo ordine, & inde firmabit se ad dextram apud assistentem Diaconum, ab ea parte ante Diaconum prædictum. Cũ vero Papa finita hora lauerit manus, Diaconus, Euangelij ascendit scabellum positum ante Papam, & primo detrahit illi mitram cum pluuiiali, & stola: & afferentibus acoluthis ex ordine sa-

era ornamenta: primò accipit cingulum cum subcinctorio, & cum eo præcingit pontificem, ita vt subcinctorium pendeat à sinistra pontificis. Firmato bene cingulo soluit alud cingulum, quò prius pōtifex erat accinctus, & alba circum circa bene disposita, accipit crucem pectoralem, quam osculādam offert pontifici, & deinde ad collum ponit, vt ante pectus pendeat. Cum accipit faonē, quem supra caput Papæ ponit cum plicatura à parte anteriori, diligenter illum aptat, primo offerat faonem osculandum Pontifici, illū ambabus manibus tenentē: tum imponet super eius caput, ita vt ante oculos pendeat, & media pars illius ad dextram, media ad sinistram, & extremitates eius pariter fluant: deinde extremitatem faonis quæ à sinistra Pontificis fluit, super illius dextrum humerum imponit, & quæ à dextra super sinistrum, vt mentum Papæ circudent tanta amplitudine, vt spacio palmi vel circa à mento distent, & à fronte dependeat mediij palmi latitudine. Imponit deinde Diaconus Pontifici stolam ad collū, quam prius eidem deosculādam offerat, & pēdere facit ab humeris: tū imponat tunicellā & faonem à parte anteriori circa collum diligenter extrahat, imponatque dalmaticam, & faonem extrahat, attollatque illum ab oculis pontificis su

pra

pra caput aliquantulum, & pontifici sedenti imponat chirotychas, quas prius osculetur: & similiter osculetur manum Pontificis, ipse tum dextram tantum imponat, & Subdiaconus sinistram, qui stans à sinistra in omnibus Diaconum iuuat. Tum surgit Pontifex, & Diaconus ei imponit planetam, quæ tantum inde aptatur super brachia, & sacco, similiter vt supra extrahitur, vt æqualiter circum circa pendeat. Adaptata planeta Diaconus partem faonis, qui erat super caput Pontificis, reflectit supra collum, & circum circa decenter aprat. Deinde accipiens pallium, Crucem illius posteriorem osculandam offert Pontifici, illumque adiuuante Suddiacono super Pontificis humeros imponit, vt faonis oras completatur, & aliquantulum ex faone sub pallio videatur: Aduertatque vt partem pallij duplicem super sinistrum humerum imponat. Cum Spinulam pulchriorē Diaconus cruci anteriori parte pallij infigit, aliam cruci super humerum sinistrum existenti, tertiam vero Subdiaconus in cruce posteriori infigit, Spinulæ taliter infigendæ sunt, vt à gemma ad dextram intigentis remaneat, & interea crucem pertranseant, non autem perforent pallium, neque planetam tangant. Non enim figitur ad retinendum pallium, sed ad

myste.

myfterium pafionis fignificandum: poteruntque pro retinēdo pallio paruae spinulae imponi, fi placuerit: debet tamen Diaconus aduertere, & faepe aptare pallium, vt decēter humeros, & fauonem ambiat: poſthac Diaconus mitram imponit Pontifici, & precedente illo ad altare, ibit ad finiftram Epifcopi Cardinalis aſſiſtentis immediate ante Pontificem. Et cum Papa fuerit ante altare, deponit ei mitram, & ſtans à finiftra Pontificis, facit cum eo confeſſionem. Deinde cum Papa fuerit oſculatus altare, & librum, accipit de manu Acoluthi nauiculam incenſi, & inclinatus dicit, Benedicite pater ſancte, oſculatur coclear, & dum Papa illud capit, vt incēſum imponat, illius manus oſculatur: & ſimiliter cum illud reponit in nauicula. Deinde accipiens thuribulum de manu Acoluthi prædicti, cui prius nauiculam reddiderat, illud ad manus Pontificis ponit, catenulas videlicet superiores ad finiftram, inferiores ad dextram: quas prius, & deinde manum oſculatur. Cum Pontifex incenſat altare, illi ad dextram, eleuando manicas dalmaticæ, & planetam. Deinde facta incenſatione ſtans in cornu epiftole, accipit thuribulum de manu Papæ quam oſculatur, & illum, cum mitram accipit, incenſat, ter thuribulum ducens: inclinaturque ſe Pont.

Pontifici profunde antequam incenſet, & poſt, & in iſto actu, & ſimiliter poſtquam Pontifex incenſauerit oblata, mitram imponit, & Diaconus aſſiſtens à dextris: in alijs verò omnibus actibus, cum Papa eſt apud altare, Diaconus Euangelij ſemper illi imponit, & deponit mitram, ſemperque in altari miniftrat nauiculam, & incenſat Pontificem: quem mox reddito thuribulo Acolutho, ſtans circa medium altaris oſculatur, primò os, deinde pectus: quod & alij duo Diaconi aſſiſtentes faciunt. Deinde diſcedente Pontifice ad ſedem eminentem, Diaconus remanet in cornu Epiftole, ubi ſimul cum Diacono & Græcis, ſi adſint, leget Introitū, & dicit Kyrieel. ex libro ſuper altare ſtate, & à ſuo capellano accipit manipulū, & Papa ſedet ſedēte & ipſo ſuper ſcabellū in dicto conu ſuper gradū altaris poſitū, vertēs faciē ad cornu Euangelij. Cum Papa dicit Gloria in excelsis, ſurgit Diaconus, & cum Subdiacono & Græcis proſequitur hymnum angelicum, & ſedente Papa ſedet in loco ſuo, & ſimiliter ſurgit ad orationes, & illis finitis ſedet. Cantata Epiftole per Subdiaconum, Diaconus in cornu Epiftole & ipſe illam legit cū Graduali & verſibus: deinde tempore congruo accipit librum Euangeliorū, & illum ante pectus,

pectus suum tenens, cum reuerentijs solitis vadit ad altare, super quod librum ponit in medio: quo ibi dimisso, cum debitis reuerentijs ascendit ad Pontificem, & manum eius dextram reuerenter osculatúr. Deinde reuersus ad altare, genu flexus & iunctis manibus dicit, Munda cor meum, & labia mea omnipotens Deus: qui labia Esaiaé Prophetæ calculo mundasti ignito, ite me tua gratiæ miseratione dignare mundare, vt sancti Euangelium tuum dignè valeam auunciare. Per Christum Dominum nostrú, Amén. Tum surgens accipit librum de altari, & librum ante pectus portans, tempore congruo vadit ante Pontificem, & stans apud infimam gradum solij, inclinatus profundè dicit: Iube Domine benedicere. Et accepta benedictione vadit ad pulpitum, super quod librum portat: & circumstantibus septem Ceroferarijs iunctis manibus, incipit Dominus vobiscum. Et cum dicit, Sequentia, & Initium Sancti Euágelij, pollice dextro signat librum, deinde frontem, os, & pectus: & cum deinde respondetur à Choro, Gloria tibi Domine, accipiens thuribulum de manu Acoluthi, incensat librum ter, in medio, à dextris, & à sinistris: deinde reddito thuribulo iunctis manibus, quas supra librum tenet, prosequitur Euangelium: quo finito, factis reueren-

uerentijs reuertitur ad altare. Cum Pontifex dixerit, Credo in vnum Deum, Diaconus stans in cornu Epistolæ, prosequitur Symbolum cum Subdiacono, & Græcis. Quo finito, Diaconus & Subdiaconus vadunt ad credentiam Papæ, vbi aliquis ex familiaribus Diaconi expectat cum vasis & mantili: & vbi ambo mundant manus, & reuertuntur ad altare, & mappam quandam sericeam amplam à Sacrista oblatam, extendunt super altare. Tum Diaconus expectat cum vasis & mantili, stans in cornu Epistolæ: Subdiaconus verò ex credentia Sacristæ portat ad altare bursam cum corporalibus, hostiaria & purificatorio: quæ omnia consignat ad manus Diaconi: qui ponens bursam super altare, primò remouet ab ea hostiariam cum extractis ex bursa corporalibus, magnum corporale explicat super altare paruum, super magnum ponit ad partem: bursam collocat in loco condecienti, vel ante se, vel ad partem: deinde veniente Sacrista cum cálice & ampullis, primò ex hostiaria tres hostias capit, quas ponit super patenam per ordinem ad lineam. Et veniente Pontifice ad altare, ante gradum stans deponit ei mitram, & brachium illius dextrum reuerenter capiens & subleuans, deducit ad medium altaris. Tum conuersus

ad dextram, vbi patena cum tribus hostijs super calicē existit, cū hostia quæ est à dextris, tangit alias duas, & illam dat comedendam sacrifici. Deinde hostiam quæ est ad sinistram capiens, cum ea tangit patenam & calicem intus & extra per totum, & similiter illam dat comedendam sacrifici. Tum capiens patenam cum hostia, quæ in medio remansit, illam prius exosculatus, dat ad manum Pontificis dextram, quam deosculatur. Tum conuersus ad calicem, pauxillum vini & aquæ ex ampullis super vasculum infundit, & dat sacrifici ad prægustandum, & imponit vinum in calice ad sufficientiam, vt satis sit pro tribus communicantibus: aquam verò in calicem Subdiaconus infundit ex paruo cocleari. Quo facto, Diaconus calicem dat ad manus Pontificis, & cum eo dicit orationem: Offerimus tibi, & cæter. Et cum Papa calicem super corporalia posuerit, Diaconus statim illum palla, id est, paruo corporali tegit, & cū Papa est impositurus incensum, ministrat nauiculam, & facit, vt in prima incensatione diximus. Sed cū Papa incensat super & circa oblata, tunc Diaconus dextram manum tenet ad pedem calicis, ne fortè rueret, & sinistram ad manicas dalmaticæ Pontificis, ne cum illis pallam percutiat. Et in fine cum incensauerit Papam, incensat Cardina-

lem

lem assistentem Episcopum, siue presbyterum, & duos Diaconos Cardinales assistentes ibi apud altare: dum vadit ad alios Cardinales, omnes incensat suo ordine, bis ducens thuribulum ante, & post, illis se inclinans. Idem facit & principi, si quis adest, qui in scanno Cardinalium sedeat: tum reuertitur ad altare, & Episcopos non Cardinales assistentes Pontifici, incensat, semel tantum thuribulum ducens, & sine inclinatione: deinde stans post pontificem medius inter duos Diaconos Cardinales assistentes, incensatur ipse ab vno ex Subdiaconis, cui ipse tradit thuribulum. Perstat post hæc inter præfatos Diaconos, quousque Pontifex finierit præfationem, & tunc accedit ad eius dextram, & cum eo dicit, Sanctus, & cæter. & reuertitur ad locum suum. Et quotiescunque Pontifex signat super calicem, aut Hostiam, accedat reuerenter, & eleuet manicam dalmaticæ, ne cum ea percutiat calicem, & pallam: & mox reuertatur ad locum suum, & ab eo puncto, in quo Pontifex incipit canonem, id est, Te igitur: semper attentè aduertat, vt in tempore possit eleuare manicam, tegere & detegere calicem cū sit opus. Cū Pontifex consecrat Hostiam, genu flectit ad dextrum latus, & dum eam eleuat, & ipse ab eo latere planetam.

Rr 2 Et

Et cum ille reposuerit Hostiam super Corporalia, ipse detegit calicem, & rursus genuflectit. Et similiter attollit planetam cum Pontifex eleuat calicē: quo deposito, statim palam tegit, & redit ad locum suum. Dum post Eleuationem Sacramenti Pontifex dicit Benedicis, & præstas nobis, Diaconus accedens detegit calicem. Et cum Pontifex cum hostia signat super calicē, dicendo: Per ipsum, & c. retinet ipse duobus digitis dextræ manus calicis pedem: & cum Pontifex reposuerit hostiam super corporalia, ipse tegit calicem, & reuertitur ad locum suum. Cum vero in fine Pater noster, Subdiaconus reportat patenā: Diaconus accedens ad latus Pontificis, vertitur ad Subdiaconum, & de manu eius accipit patenam, quam, cum Pontifex dicit, Libera nos quæsumus Domine, & c. dat illi ad manum dextram, & prius osculatur patenam, & postea manum Pontificis: & cum Pontifex patenam supposuerit hostiæ, ipse detegit calicem. Et semper quando ipse detegit calicem, genuflectit adorans Sacramentum: & cum Pontifex immiserit partem hostiæ in calicem, iterum calicem tegit, & cum Pontifice dicat Agnus Dei, & cæter. & reuertitur ad locum suum, & non capit pacem à Pontifice: quia illam capiet postquam communicauerit. Cum vero Pontifex

Pontifex data pace ascenderit ad sedē eminentem, tunc Diaconus, si apud altare remansit, accedens debitis reuerentijs accipit patenā cum sacramento corporis Christi ex altari ambabus manibus, & illam modestè eleuans vsque ad oculos, vertit se à dextra sua ad medium circum, ita ut renes vertat ad altare, & per eandem viam reuertitur quousque faciem suam vertat ad altare. Tum vertens se à sinistra parte, rursus gyrat ad medium circum, & Subdiacono genuflexo super gradum ante cornu Euangelij, patenā cum Sacramento committit: qui itans surgit, & Diaconus genuflectit sacramentum adorans. Cum verò Subdiaconus ab altari discessit, surgit Diaconus, & cum sacramentum peruenit ad Pontificem, Diaconus accedens huiusmodi reuerentijs ex altari calicem cum sanguine Christi accipit, ac eleuans, & gyrās ut cum patena fecit, ipse calicem ad Pontificem defert, nulli tunc reuerentiam faciens, & ad dextrum Pontificis latus constituens, expectat quoad Pontifex de corpore Christi communicet, dum calicem subministrat Pontifici ex quo ille sanguinē calamo sugit Quo facto, Diaconus pateram dextra tenens, sinistra calamum intra calicem existentem retinet, curuato capite manum Pontificis osculatur, corpus Christi ab eo reuerenter

R r 3 accipit

accipit, & mox eius faciem osculatur. Tūc cū calice, & Christi sanguine ad altare reuertitur, nusquam calamum ex calice extrahēs, & ibi stans in cornu epistolæ, partem sanguinis cum calamo fugit. Reliquū verò cū particula hostiæ sacratæ, quæ in calice remansit, Subdiaconus cum patena ad altare reuersus, reuerenter suscipit, cum prius patenam ipsam diligenter super calicē excusferit, ne particula sacramenti in ea remaneat. Tum Diaconus cum Subdiacono calamum supra calicem vino purgat & abluant, atque eodem vino se purificant: deinde si non sunt alij communicandi, Diaconus expectat Pontificem apud altare: si verò sunt communicandi alij, sicut in resurrectione domini, Diaconus postquam se purificauerit, factis debitis reuerentijs accendit ad Pontificem, & stans ad eius sinistram, in tono eius cōsueto dicit, Confiteor Deo omnipotenti, B. Mariæ semper Virgini, B. Michaeli archangelo, Beato Ioanni Baptistæ, sanctis Apostolis Petro, Paulo, omnibus sanctis, tibi pater, quia peccaui nimis cogitatione, verbo, & opere, mea culpa, mea maxima culpa. Ideo precor B. Maria semper virginem, beatum Michaelem Archangelum, beatum Ioannē Baptistam, sanctos Apostolos Petrū & Paulū, oēs sanctos, & te pater,

oratur

orate p̄ me ad Dominū Deū nostrum. Et cū dicit, & tibi pater, & rursus ad te pater, inclinat se p̄funde ante Pontificē: & cū dicit mea culpa &c. ter percutit pectus cū manu dextra, & mox Diacon⁹, vbi hæc dixerit, reuertitur ad altare & postq̄ Pōtifex fecerit absolutionē, Diacon⁹ reuerēter accedēs accipit de altari calicē cristallinū, vel aliud vas, in quo sunt hostiæ cōseruatę pro cōmunicandis, & eleuat, & gyrat à dextris & sinistris, vt prius dixim⁹: & Subdiacono genu flexo, vt prius, dat ad portādū ad Pontificē. Ipse verò apud altare expectat quousq; Pōtifex cōmunicato populo reuertatur ad altare. Veniēti igitur ad altare Pōtifici deponit mitrā, & ponit deinde se in loco suo, stans medius post Pōtificem inter duos Diaconos. Et cū Papa finierit orationes vltimas, & dixerit Dominus vobiscum, ipse Diaconus versus vt Pōtifex, dicit cantādo: Ite missa est, in tono solēnitati cōuenienti, cum alleluia, vel sine alleluia, p̄ tēporis exigentia: & in fine cū Papa cōpleuerit omnia, & vult discedere ab altari, extrahit illi pallium, & reponit illud super altare, nisi Papa sit iturus ad benedictionem, vel ad alium actum supplicatione præcunte: quia tūc debet portare palliū. Deinde vadit cū Pontifice paratus vsq; ad eius camerā: ipse, & alij Diaconi ex debito more:

Rr 4 quam.

quamuis nonnūquam ex indulgentia Pontificis solent dimittere paramenta, & postquam deduxerunt Papam extra ecclesiam, illum dimittere, & redire ad domos suas. Sed honestius est, sicut diximus, vt Pontificem adhuc Missalibus paramentis indutum, Diaconi parati ad cameram vsque deducant. Si autem tempus exigeret, vt Diaconus vti deberet planeta, & non dalmatica, tunc Diaconus parabit Pontificem sine planeta. Et cum imposuerit illi mitram post omnia ornamenta, ipse accipit planetam, quam deinde ponit, antequam cantet Euangelium, & sic cum ea manet quousque Papa communicauerit. Tunc rursus induitur planeta, vt prius. Aduertat etiam Diaconus, quotienscunq̄ue aliquid dat ad manū Pontificis, vt primò de osculetur rem ipsam, deinde manum pontificis. Item quando post consecrationem tegit, vel detegit calicem, primò & post reuerēter genu flectat, & adoret Sacramentum.

DE SUPPLENDIS VICIBVS

Cardinalium in assistentia Pape deficientium.

Si celebrante Pontifice prior Episcopo- rum Cardinalium abest, qui illi assiste- re debet in officio capellani, eius vices sup-
pleat

pleat senior Episcopus Cardinalis: Et si nul- lus adest Episcopus, senior presbyter Car- dinalis. Item si prior presbyterorum in sua assistentia deest, senior ex alijs presbyteris supplet. Quod si nullus adest presbyter Car- dinalis, junior Episcopus Cardinalis supplet eius vices, siue cum paramentis, siue cum cappis laneis: Diaconus autem non supplet vices Episcoporum, neque presbyterorum. Si verò adest vnus Diaconus tantum in as- sistentia, junior ex presbyteris Cardinalibus supplet locum secundi Diaconi. Sed Dia- conus qui adest tanquam Archidiaconus, & in proprio officio, sedebit in dextris, & mitram semper ponit, & deponit, presby- tero Cardinali à sinistris adiuuante: si nullus adesset presbyter iunior, Episcopus Car- dinalis supplet, & tunc Episcopus erit à dex- tris. Sed Diaconus quamuis non sit à sini- stris, semper tamen ponit, & deponit mi- tram. Quod si nullus adesset Diaconus, duo iuniores presbyteri siue Episcopi, illis eti- am deficientibus assistunt: & si Pontifex celebraret principaliter in vesperis siue in Missa, essent in habitu Diaconorum cum dalmaticis, & non in proprio. Et nota, quòd Pontifex non potest interesse diuinis cum solennitate, nisi ad minus cum tribus Car- dinalibus, quorum duo assistant loco Dia-

conorū, & tertius vt capellanus afsistens. In Missa autem quando Papa celebrat solēniter, quatuor ad minus sunt necessarii, duo Diaconi afsistentes, Diaconus Euangelij, & Episcopus siue presbyter Cardinalis, capellanus afsistens. Sed vt dixi, presbyteri vel Episcopi officium Diaconorum supplere possunt: Diaconi non possunt supplere officium Episcoporum siue presbyterorum in diuinis.

DE OFFICIO ASSISTENTI.

um non Cardinalium. S. D. N. Pape.

Scripturi deinceps de officijs prælatorū, & aliorum officialium curiæ Romanæ, de illis officijs, et seruitijs suis statum dicemus quæ exhibent summo Pontifici in diuino officio, & publicis actibus, & quæ pertinent ad sacras cerimonias: de alijs non est nostra professio. Et primò de afsistentibus Episcopis, & prælatis. Rom. Pontifici afsistere confueuerunt in diuinis, & publicis actibus ordinarie decem prælati ex dignioribus curiæ, vt ex libris camera apostolicæ coniectare licet, qui portiones decem ex minutis distribuunt afsistentibus. nostris tamen temporibus aliquando pauciores, sæpius plures fuerunt. Ad hos spectat Pontifici afsistere,

& in

& in diuinis illi seruire de libro & de lumine: & semper sequuntur Pontificem immediate post cubicularios, & medicos secretos. Et quando sunt parati, præcedunt immediate Cardinales. Cum autem Pontifex ante altare fecerit orationem, & ascendit ad sedem eminentem, sequuntur illum, & sedet vel stant secundum exigentiam ad sinistram partem. His connumerant etiam Sacristam, si sit prælatus, & sedet in loco statui suo conuenienti. Inter istos non habetur ratio officiorum siue legationum, sed digniores, & antiquiores in dignitate præcedunt. duo ex eis primi, siue Patriarchæ, siue Archiepiscopi, siue Episcopi sint, seruiunt Pontifici, primus cum libro, alter de lumine, hoc modo. Cum Pontifex aliquid est dicturus ex libro, accedunt hi duo afsistentes & primus genuflexus in scabello sedis Pontificis, si Papa sedet: si aut stat, stans librum tenet supra caput ante faciem Pontificis, ambabus manibus illum sustinens, & Diaconi afsistentes apponunt hinc inde manum: secundus verò candelam accensam ante librum retinet, stans in loco conuenienti. Quod si dum solenniter celebratur, & Episcopus siue presbyter Cardinalis retinet librum, tum ille primus dat librum Cardinali, & illū adiuuat, & librum deinde recipit. Et in altari dum

Papa

Papa celebrat, seruiunt ambo, & cum Cardinali ministrant librum & candelam, vt dictū est. præueniunt hi duo semper Pōtificem & ad altare, & ad sedem: inueniunt quæ dicenda sunt, & signant. Cū Pontifex celebratur est in fede, vbi accipit paramenta, assistunt ante eius faciem, diuisi in duas alas hinc inde: cum est apud altare, faciunt semicirculum post illum, & seniores hinc inde stant in capitibus semicirculi, exceptis illis duobus, qui seruiunt in altari de libro, & de lumine. Dum Papa etiam non celebraturus in fede descendit ad faldistorium ante altare, semper illum sequitur, & post eū genuflectunt. Et similiter cū redit ad sedem, sequuntur et redeunt ad locum suum: surgentibus Cardinalibus assistentibus surgunt, & illis sedentibus sedent. Si nullus adesset protonotarius cum Papa exit ad officium, primus ex eis defert anteriores fimbrias pluuiialis: & item si nullus adesset nobilis, aut Orator, qui deferreret caudam pluuiialis, primus ex eis defert. Et si neque protonotarius, neque orator adesset, duo ex eis supplerent, primus ad caudam, secundus ad fimbrias. Quando autem Pontifex non habet pluuiiale, sed cappam amplam laneam, siue purpuream, vel mantum, tunc primus ex eis portat fimbrias & caudam simul coniunctas, retro post Pontificem,

tificem. cum socio fimbrias aptant sub faldistorio, quando Pontifex non portat mitram, & apud sedem illas ante & super scabellum extendit. Et semper illi qui seruiunt, manum dextram emittunt per aperturam cappæ anteriorem, & sinistram per extremitatem cappæ: & conuoluta cauda cappæ, illam sub axilla, & super sinistrum brachiū retinent, vt sint magis expediti ad seruiendum. Et quando Papa exit ad capellam cū manto papali, & cum capputio supra caput inuerso, quod facere consuevit in Matutinis tenebrosis, & aliquādo etiam in alijs diebus propter frigus, tunc Episcopi assistentes debent habere mantellum assistentiæ, apertum à parte anteriori, & capputium in modum cubiculariorum.

DE OFFICIO SACRISTÆ.

Sacrista Apostolici palatij, quod est officium perpetuum, semper cōsuevit esse prælatus: nec consuetudo astringit ad aliquem ordinem religiosorum, vt aliqui aliquando dixerunt. Et quia habet curam & inuentarum rerum sacristiæ, & opera sua est continuo in palatio: habet cameram in palatio, & expensas in tinello cum suis seruatoribus. Ad hunc spectat ex mandato Pontificis nunciare, & distribuere Missas celebrandas Dominis Cardinalibus, & prælatis curiæ

curiæ, quando, vbi, & per quem est celebrandum in diebus ordinarijs, & quando placet Pontifici. Debet præterea referuare & custodire suo inuentario paramenta, & ornamenta omnia, quæ pertinent ad altare, ad personam Papæ, & prælatos, atque ministros celebrantes in capella Papæ, videlicet vestes sacras, vasa sacra, vbi reliquiæ sanctorum reconduntur, cruces, calices, candelabra, imagines, & vasa preciosa: & etiã subministrare, & custodire, quæ pertinent ad capellam secretam Papæ, & ad capellam communem palatij, vbi quotidie celebratur. Debet in tempore per clericos capelle ordinare altare, credentiam, & quæ pertinent ad celebrationem Missæ, vel diuini officij: præter hæc debet antequam Papa exeat ad cameram, paramenta preparare super lectum paramenti, sacras vestes, mitras, & ornamenta, quibus vti debet summus Pontifex. Et quia solus non posset tot rebus satisfacere, oportet quod habeat aliquem capellanum vel sociũ, qui eum adiuuet in inuentendis, preparandis, explicandis, & adaptandis rebus opportunis. Debet etiã semper interesse, quãdo Pontifex celebrat, siue publice siue priuatim, & ministrare oportuna, & habere exactã prouidendi curã, ne res Sacrificij destruantur, & vt destructa instaurètur, & q̄ defici-

unt denuo fiãt. Cũ Papa solènter celebrat, parat credentiã suã in tẽpore, & seruat ea quæ in missa papali præscriptim. Adinuenit in tẽpore libros opportunos, p̄ persona Papæ, tã p̄ Missa quã pro benedictionib⁹, absolutio-nib⁹ & alijs diuinis officijs, & eos Episcopis assistentibus cõsignat: curat diligenter, vt Sacramentum corporis Christi nitidè, & mudè semper conseruetur in loco cõuenienti, & q̄ semper ante illud ardet lumẽ. Cũ verò Põtifex in põtificalib⁹ equitabit, p̄ paret sacramentũ in puluino ornato, & super equũ albũ falcratũ imponi faciat. Equum freno deducit aliquis ex suis familiarib⁹. clerici capelle cũ lanternis præcedet, ipse verò ferulã manu gestãs, in habitu statui suo cõdecenti equitans subsequitur: curabitq; cũ ad locũ destinatũ pueniat, vt sacramentũ in loco honesto, & cũ luminarib⁹. reponetur. In cõclauis electionis noui Põtificis interest, & preparat quæ ad rẽ diuinã pertinet, & ipse celebrat corã patrib⁹. & p̄ nouo Põtifice indumeta congrue subministrat. Item in trãfitu vel obitu pontificis assistit, administrat sacramenta Ecclesiastica, nisi Cardinales id faciãt: & cũ ceremonarijs pcurat funus. Et de Sacrifia hæcten⁹ in gnẽ, nã particularia latius in locis suis posuimus.

DE OFFICIO PROTONOTA-

RIORVM.

Pro.

Protonotarij officium est notare ea, quæ in publicis cõsistorijs geruntur cõrogantur procuratore fiscali, cum opus fuerit; in publicam redigere formam. Ideo oportet eos interesse publicis cõsistorijs. De officio eorum in cancellaria nihil ad nos. Pontifici in publicum cum pluuiali & mitra exeunti, protonotarius fimbrias inferiores simul iunctas deferre debet: nam ad sinistra Pontificis præcedens, caudamque cappæ suæ sibi deferens, vt de Episcopis assistentibus diximus, sinistram ad extremitatē fimbriarum, dextram ad superiorem partem ante corpus Pontificis tenens proficiscitur. Cum peruenit ad locum, vbi Pontifex consistit, dimittit fimbrias ad manus Diaconorū, & vadit ad locum suum: cum Pontifex in diuinis daturus benedictionem solennem, protonotarius accedit, & genu flexus super scabellum sedis Papæ, dum papa benedicit fimbrias inferiores, & sinistro latere e. leuat, & cum eis corpus Pontificis tegit ab umbilico & infra: finita benedictione dimittit fimbrias, & reuertitur ad locum suum.

*DE SERVITIO SUBDIACO.
ni Apostolici*

Quæ Subdiaconū agere oporteat specialiter in vesperis, aut in Missa, dum Papa principaliter celebrat, superius diximus in

mus in locis opportunis: nūc generalia quædam subiungemus. Subdiaconi participantes quinque sunt numero nostris temporibus. Cum Papa in publico procedit, siue ad diuina siue ad humana negocia, vnus ex eis crucem papalē præfert, siue equo, siue pedibus, siue vtcunque. Quando Papa autem exijt ad cameram paramenti, vt sacras vestes induat, duo ex eis sunt ibi prope lectū paramenti, qui stantes hinc inde post Diaconos assistentes, inuent illos cum Pontifice parant: & illo sacris induto, vnus ex eis capiat crucem. Inter crucem, & Papam Cardinales tantum, & qui in eorum scamno sedent, incedere oportet, & nullos alios: duo magistri hostiarj cum suis virgis collateraliter associant crucem. Subdiaconus crucem reponit in capella in loco congruo, deinde vadit ad locum suum cum alijs, & primum locum obtinent Subdiaconi inter oēs alios prælatos, siue officiales nō palliatos. Cum Pontifex post sermonem, vel in fine Missæ, est daturus solennem benedictionem, Subdiaconus accipit crucem papalē, & ponit se ante Pontificem, vertitque crucifixum versus Pontificem. Et cum ille incipit: Precibus, & meritis, siue, Sit nomen Domini, genu flectit: data benedictione surgit, & reponit crucē in loco suo, siue, si est

Sf receden-

recedendum, incipit procedere, & expectat in loco conuenienti, quoad Papa appropinquet. In camera papagalli reponit crucem, et vadit ad exuendum Pontificem cum alijs. Sed aduertat Subdiaconus cum portat crucem, vt semper crucifixum vertat ad Pontificem qui sequitur: cum autem Pontifex nõ sequitur, Crucifixus sit in parte anteriori. De modo equitandi in Pontificali, & de varijs feruitijs, quæ Subdiaconus in diuersis actibus exhibet Pontifici, administratiõ paliorum, in proprijs locis abunde scriptum est

DE AUDITORIBVS.

Auditores caufarum Sacri palatii, qui capellani sunt Summi Pontificis, debent illi afsistere in diuinis, & in omnibus publicis actibus. Illorum decanus, id est, senior in officio semper feruit sanctissimo domino nostro de mitra: & tunc habet sindonem sericeam ad collum supra cappam, vel supra superpellicium, & est medius inter duos cubicularios secretos immediate post Papam. Cum igitur Papa apud lectum paramenti induit sacras vestes, auditores adstantes à sinistra genuflectunt, & deficientibus acoluthis ministrant paramenta eorum loco. In Ecclesia verò quando ex faldistorio ascendit ad sedem eminentem, & quotiens à sede ad altare vel ad faldistoriũ descendit, duo auditores

ditores hinc inde eleuant inferiores fimbrias vestimètorum eius, ne impediunt Papam eũtem, neue pedes supra vestes imponat: & inclinati pariter cum eo procedunt. Sed aduertant, quod ita modestè vestes eleuent, ne crura Pontificis videantur. Quãdo Pontifex est incensaturus altare, duo ex eis præueniunt ad altare. & hinc inde eleuant mappam primã, quæ est super altare vsque ad mediũ altaris. Deinde expectant ad partẽ genuflexi quoad Papa incensauerit altare: & mox surgentes restitunt mappam, vt prius erat. Quod si non adsunt alij duo auditores vt fimbrias eleuent, ijdem duo eleuent prius mappam, & deinde vadunt ad fimbrias Papæ: & similiter post incensationem reponant mappam, & postea attollant fimbrias. Item quotiescunque Papa publicè lauat manus, duo ex eis vadunt ad credentiam, & tenior accipit mantile, & illud duabus manibus eleuatis vsque ad faciem profert ad Pontificem, & illo deosculato ponit supra gremium Pontificis: & genuflexus à dextra, & collega suus à sinistra, tenent mantile quoad Papa lotus, manus absterferit: deinde illud cum socio reportat ad credentiã, & vna manu tatum, tũ reuertitur ad locum suum. Anteq̃ veniat ad Pontificem cũ mantili, semper tertio genuflectit: simi-

liter cum Papa est distributurus candelas, cerneret, palmas seu Agnus Dei, accipiunt à credentiariorum mantile, & ponunt super gremium Pontificis, illudque vtrinque retinet vsque ad finem distributionis. Et generaliter quotiescunque mantile seu gremiale portatur ad Pontificem, aut ante eum tenetur, idem fit per auditores: & cum Papa celebrat, vnus ex eis continuo seruit de gremiali, quod ipse debet accipere à credentia sacrifera, & illud finito suo officio illuc reportare. Auditor, aut qui seruit de mitra, cum est imponenda mitra, illam dat ad manus diaconi Cardinalis ministrantis à dextra: cum verò est remouenda, accedit ad Diaconum qui est in sinistra, & ex eius manibus mitram accipit cum debitis semper reuerentijs.

DE MAGISTRO SACRI PALATII.

Magister Sacri palatii consuevit esse ex ordine Prædicatorum: & ordinarie quando fit consistorium, legit in palatio publice aliquid in Theologia. Ad hunc spectat ordinare, qui debeat facere sermones in cappella Apostolica, & eorum sermones præuidere, curareque vt nihil dicatur puritati fidei & grauitati illius loci contrarium: & sedet vel stat semper post primum auditorem, qui adest.

DE

DE CLERICIS CAMERARÆ.

Clerici cameræ Apostolicæ & ipsi adstant Pontifici cum apud lectum paramenti capit sacras vestes, genuflexi ad sinistram post auditores, ad eos pertinet portare ensẽ benedictum cum pileo ante Papam in nocte, & die Natiuitatis Domini: tenent vasa cum auro, & argento, & mantilibus dandis pauperibus, quando Pontifex lauat illis pedes. Item subministrant camerario siue Diaconis assistentibus candelas, & palmas, quæ distribuuntur per Papam, & similia. In sacris non operantur nisi in nocte Natiuitatis Domini, vnus ex eis qui dicit quintam lectionem loco illius, cui ensis datur.

DE ACOLYTHIS.

Acoluthi Apostolicæ sedis octo sunt ordinarij. Hi etiam cum Põtifex apud lectum paramenti, & similiter in ecclesia est celebraturus, & induitur sacris vestibus, circumstant genuflexi, & ornamenta subministrant Diaconis Cardinalibus. In supplicatione, & diuinis officijs celebrante Pontifice, candelabra, intorticia, atque pullas vini, & aquæ thuribulum cum nauicella incensi, vas aquæ benedictæ, cum opus est, & similia portant, & de illis, cum tempus est, seruiunt. Debent igitur cum Papa est celebraturus, oēs inter-

esse: Ss 3

esse: quando autem non est celebraturus, tres ad minus interfint, & maximè in vesperis: & tunc portant secum superpellicia, quia vnus ex eis debet seruire de incenso, & duo alij de candelabris, dum Papa dicit orationem. Et supra rochetum debent habere superpellicium. In eorum defectu auditores rotæ iuniores seruiunt.

DE CVBICVLARIS SECRE-
tis, & alijs.

Cubicularij secreti duo semper Pontificem sequuntur immediate in capella & in consistorijs: sedent non longe à pedibus Papæ à sinistris in terra, tamem in aliquo sedili. Hi semper intendere debent ad faciem Papæ præsto, facturi, si quid eis imperet: seruant honeste sub vestibus sudariola, siue nasitergia, birreta, & similia. Et si Pontifex illis vult vti, ea porrigunt Diacono Cardinali assidenti ad sinistram. Alij cubicularij, si Papa fertur in sede, ipsi cum scutiferis portant Pontificem. In diuinis non habent aliud officium secreti cubicularij. Cum Cardinales veniunt ad reuerentiam Pontificis, remouent paruum scabellum à sede, & facta reuerentia illud reponunt. Et hoc iunior ex illis facit quoties opus est, & amouet, & reponit.

DE

DE SECRETARIIS, ET A-
DUOCATIS.

Secretarius principalis Sanctissimi Domini nostri, si est prælatus, sedet, vel stat in loco sue prælationis in capella: Si non est prælatus, stat inter cubicularios secretos: or dinarie nullum habet exercitium in diuinis. Si forte aliqua literæ præsentarentur, eas Pontifex illi consignare posset. In publicis consistorijs, siue prælatus sit, siue non, sedet ad pedes Pontificis in plano solij, & instrumenta atque literas, quæ dantur Pontifici ab Oratoribus, palâ legit: alij secretarij nullum habent exercitium in publicis actibus. Aduocati in diuinis nullum habent exercitium. In publicis autem consistorijs proponunt causas, vt superius diximus, cum de publicis consistorijs ageremus. Aduocatus pauperum primo proponit, vel Aduocatus Fisci, si est causa fiscalis.

SECTIO TERTIA.

DE HABITV OMNIVM, TAM
celebrante Pontifice, quam non celebrante.

Cum Pontifex sollemniter celebrat: siue Vesperas, siue Missam, Episcopi Cardinales, & omnes alij, qui sunt in dignitate Episcopali siue Abbatiali, pluuiatib⁹ vtūt, & albis mitris, presby

S f 4 teri

teri Cardinales planetis, Diaconi Cardinales dalmaticis, & mitris etiam albis. sed mitra Cardinalium sunt ex serico damasceno, aliorum ex tela lineae. item Episcopi & presbyteri Cardinales plerunque sub sacra veste habent superpellicium, & amictum, aut saltem alterum ex his, cum quo vestium collaria cooperiant. Diaconi, quando paramenta sunt violacea, aut nigra, vtuntur planetis antepectus plicatis, & non dalmaticis. Et ex decore semper debent habere amictum, vt collaria vestium tegant: praelati, religiosi, quia non habent rochetum sub veste sacra, habeant superpellicium, & poenitentiarij Papae planetas, & sine mitris. Subdiaconus, qui portat Crucem, & qui lecturus est epistolam, tunicella induitur: alij Subdiaconi, clerici camerae, & Acoluthi supra rochetum habent superpellicium. Clerici cerimoniarum, clerici capellae, cantores Papae, capellani Cardinalium, qui seruant eorum mitras, superpellicium tantum habent.

VBI ET QUANDO CAPIUNTUR paramenta.

Ethi omnes, si Papa supplicatione praerunte descendit ad ecclesiam, quod fieri debet ad Missam tantum, & in diebus supra nominatis, capiunt paramenta in palatio, videlicet Cardinales in prima camera paramenti, non

ti, non autem in secunda: quae dicitur papagalli. Nam ibi solus Papa paratur: praelati, & alij extra dictam cameram, vbicunque voluerint. Si autem fiunt Vesperae papales, aut dies est non supplicationi deditus, qui vtuntur superpellicio, possunt illud capere in aulis palatii. Sed Cardinales, & alij praelati, in vesperis capient paramenta in Ecclesia, facta per Cardinales reuerentia solenni Papae, Cardinales apud sua sedilia, praelati extra cancellos capellae. In Missa autem non supplicatoria, Cardinales capiunt paramenta in suis sedibus, cum Papa accipit planetam, & similiter praelati extra cancellum: & finito officio, in eisdem locis deponunt paramenta omnes, praeter Diaconos assistentes, qui sacris induti Pontificem in Missalibus ornamentis recedentem, ex congruo, & debito more comitantur vsque ad cameram. Quando autem Papa, celebrata Missa, esset daturus solennem benedictionem populo ex suggestu, vt in Resurrectione, omnes Cardinales parati, illuc secum proficiscuntur, & praelati similiter, & data benedictione dimittunt paramenta: protonotarij, cappis suis laneis semper vtuntur, & similiter uti solebat.

DE AVDITORE, ET CORRECTORE.

Si 5 Auditor

Auditor cōdradictarum, & corrector literarū Apostolic. primum locū habent post protonotarios: qui etā si fuisset Episcopi, aut Archiepiscopi, non induebant sacras vestes, sed sequebātur pontificē post protonotarios, Sed aduerte, quod illo tēpore protonotarij præcedebant Episcopos: meis autem temporibus de auditore, & correctore prædictis, nihil vidi seruari. Cubicularij, & secretarij eodem habitu vtuntur, vestibus scilicet solutis, cum manicis ad amplitudinem manus latis, & caputijs circa collum à capite descendentibus. Aduocati vestibus manicatis cum varijs & caputijs, vt cubicularij: sed secretarij, & aduocati habent caputia super collum aliquantum inuersa. Seruientes armorum debent esse honeste armati, cum suis baculis argenteis in manu. Ethii sunt habitus cū Papa cebrat solēniter, aut procedit ad Ecclesiam supplicatione præunte. Quando autem procedit sine supplicatione hoc modo vtuntur:

DE HABITV PAPAÆ.

Summus Pontifex cum in publicum venit solēniter, aut habet pluuiiale, aut cappam in modum Cardinalis, apertam tamen à pectore, & mitram, aut mantum papalem cū caputio supra caput. Vtitur & mitra simplici in officio defunctorū & in die Veneris sancti:

sancti: in matutinis autem quocunque tempore numquam vtitur mitra, sed aut cappa lanca, aut manto papali cum caputio supra caput: in matutinis tamen in nocte Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, & in computatione, quæ solet fieri post Vesperas antecedentes, vt solet Pōtifex cappa purpurea pelibus armilinis duplicata. Quam, vt legi, primus inuenit Bonifacius nonus: duobus tamē vtitur coloribus, albo & rubro, utroque in pluuiiali: in ornamentis autem Missalibus vtitur colore tempori cōgruente, & cum mitra simplici, stola violacea: in alijs vero vestibus non sacris supra rochetum rubro tantum, nisi à sabbato Sancto vsque subbatum in Albis inclusue. Et infra rochetum vtitur semper toga alba, & caligis rubris cum scaldijs aurea cruce ornatis.

DE HABITV CARDINALIVM

Reuerendissimi Domini Cardinales cuiuscunque sint ordinis, vtitur semper in capella, & in publico, cappa ampla supra rochetum coloris violacei, plus vel minus clari, aut obscuri blai, siue ærei, & aliquando rubri, sed rarius. Nam ruber color proprie ad papam pertinet, & ad legatos, qui mittuntur de latere extra Italiam, vel ad aliquod negotium. Nam in istis casibus Pontifex solebat donare legato mantum rubrum

rubrum cum capputio, & in illo habitu dabat audiētiam legatis in sua prouincia, Paulus Secundus instituit, quod Cardinales bireto rubro vterētur, & super equis siue mulis rubris stratorijs. Cappa Cardinalis potest esse ex lana siue ex zamelloto. Et in officijs defunctorum, & sede vacante, & à quarta feria maioris hebdomadæ, vsque ad sabbatum Sanctum, solebant vti cappis suis obsecuris cum pellibus de grifeis, & non de varijs: hoc tamen hodie non seruatur, sed à vesperis omnium sanctorum inclusiue vsque ad mane dominicæ Resurrectionis, exclusiue vtuntur albis pellibus de varijs. In reliquo tempore vtuntur serico rubri coloris loco pellium.

DE HABITV PRÆLATORVM.

Alij prælati, Patriarchæ, Archiepiscopi, Episcopi, Protonotarij: Itē & Subdiaconi, Auditores rotæ, clerici cameræ, & acoluthi omnes vtuntur cappis laneis supra rochetum, vt Cardinales: sed non ex zamelloto, neque coloris rubri, aut violacei nimis clari. Prælati assistentes Papæ, cum Pontifex habet mantum cum capputio inuerso supra caput, debent & ipsi habere mantellum, alias crociam appellatum, & circa collum capputium, sicut cubicularij, & nō supra

supra caput: & hoc si Papa habet mantū, & non aliter. Prælati extra ecclesias suas non vtuntur cappa ampla, nisi in Romana curia, cum adsunt sacris siue profanis, vel publico consistorio cum Pontifice in eius capella, cappas tamen non capiunt, neque deponunt intra cancellos capellæ, neque in prima aut secunda camera paramenti, sed extra vbi voluerint: sic etiam sacras vestes.

*DE HABITV CARDINALI-
um, & prælatorum religiosorum.*

Prælati ex ordinibus medicantium vadunt cum suo habitu etiam in Cardinalatu, nisi quod sunt ampliores, & lanæ magis preciosæ. Ex Monasticis autem vtuntur cappa ampla colore nigro cū pellibus nigris, vt nostro tempore Nicenus & Atrebatensis Cardinales, velut vidi aliquos Abbatēs cum pellibus grifeis, vel si sunt alterius coloris, prælati vtuntur habitu sui ordinis, sed ampliori: & non vtuntur rochetto. Assumpti autem ex canonicis regularibus, quia in suo ordine portant rochetum, deferunt etiam in prælatura, sed vtuntur capella, vt alij religiosi, videlicet nigri coloris supra & infra per totum: inferiores officiales vtuntur habitu superius dicto.

DE

SACRARVM CERIMONIARVM
DE HABITU SERMONEM
habitori.

Ille autē, qui orat in capella, si est Episcopus, vel Abbas, cum pluuiali orat, & cum mitra. Si electus tantum, & secularis, orat in cappa supra rochetum: similiter si est inferioris ordinis, & in capella portat cappam & rochetum, & cū illis orat. Si non portabit rochetum, neque cappam, tunc oraturus assumit cappam tantum sine rochetu, & finita oratione ad partem illam dimittit extra cappellam. Mendicantes, & alij religiosi orant in suo habitu.

DE CIRCVLIS CARDINALI
um, qui fiunt ante Papam.

Domini Cardinales primum, dum Papa in camera sui paramenti accipit sacras vestes, faciunt circulum ante suam sanctitatem, stantes capite detecto: sed consuevit Pontifex illos inuitare, vt cooperiant caput, & tempore frigoris monere iterum, vt tegant: quod ipsos tandem facere conuenit. Et hic senior erit ante sinistram Papæ, & alij per ordinem illum sequentur. Secundò domini Cardinales veniunt ad circulum ad Introitum facta reuerentia ante Missam, hoc modo. Iunior Diaconus incipit, & ponit se factis reuerentijs altari, & Papæ, in vltimo loco con-

co con-

LIBER TERTIVS. 325

co contra sinistram Pontificis: Senior in loco primo, & viciniore Papæ: iunior verò ex presbyteris Cardinalibus primò se mouet à loco suo, & ponit se haud longè à iuniore Diacono ante faciem Papæ: & illum sequuntur Presbyteri, & deinde Episcopi, incipiendo semper à iunioribus, ita vt senior Episcopus Cardinalis descendat tantum de gradu, in quo sedebat, & teneat primum locum, & viciniorem ad Pontificis dextram. Hoc ordine veniunt ad circulum Domini Cardinales ad Introitum, Kyrieleison et Gloria, simul ad credo, ad Sanctus, & ad Agnus Dei. præueniunt quando datur tempus, maximè ad sanctus, & ad Agnus Dei. Stant semper & in via, & dum sunt in circulo capite detecto, veniendo, & redeundo faciunt altari reuerentiam, & Papæ. Cum vadunt, iuniores incipiunt: cum reuertuntur ad sedes, incipiunt seniores, & Diaconi, post presbyteros omnes in Missis tantum veniunt ad circulum, & nō in Vesperis: & in Missis pro defunctis nō veniunt ad circulum, neque in sexta feria Parasceues: in diebus ferialibus veniunt.

SECTIO QVARTA.

DE HABENTIBVS SERMO-
nem in capella Papæ, & primo de Papa.

Sum-

Summus Pontifex non con-
 suevit facere sermonem alio
 quopiam celebrante, sed ta-
 tum dū ipse celebrat: & tunc
 si altare est apud parietem, i-
 ta vt prælati, & omnes sint inferius, vt in ca-
 pella palatij. Tunc Papa descendit è sede
 eminenti, & sedet ante altare super faldisto-
 rium, vel sedem ibi paratam, vertens faci-
 em ad populum, & renes ad altare, & post
 eum Diaconus Euangelij, deinde Diaco-
 nus afsistens à dextris: à sinistris verò se-
 det Diaconus tantum, & qui ab illo altari
 afsistit Subdiaconus Apostolicus: & si sunt
 Græci Diaconus & Subdiaconus, sedent
 in secundo gradu ad illorum pedes hinc in-
 de, Græci à dextris. Subdiaconus solus à si-
 nistris. Post sermonem Diaconus Euan-
 gelij facit confessionem, Cardinalis afsistens
 annunciat indulgétias, & Papa dat benedi-
 ctionem stans in eodē loco more consueto:
 deinde reuertitur ad sedem eminentem, &
 ibi dicit Credo, vel Dominus vobiscum, p
 temporis exigentia autem sedes Papæ non
 infra, sed super altare est in ecclesia Sancti
 Petri, & similibus, tunc Papa qui auertit fa-
 ciem ad chorum & ad populum, sedens in
 prædicta sede sua, facit sermonem, & o-
 mnes sedent in loco consueto.

DE

DE CARDINALIBVS

Cardinales nō faciunt sermonem in ca-
 pella Papæ, nisi celebrante Pontifice,
 vel cum ipsemet Cardinalis, celebrat. Si fa-
 cit sermonem in Missa papali, ipse, vel Epi-
 scopus, siue presbyter sit, debet afsistere in
 officio capellæ, etiam si non sit prior, & in
 tempore cum pluuiali, & mitra facere ser-
 monem. Si verò ipse celebrat, dicto euan-
 gelio ipse deponens casulam, accipit pluui-
 ale, & vadit ad osculum manus Pontificis,
 petit benedictionem, & indulgentias, & as-
 cendit pulpitem, & cū mitra simplici orat.
 Et nota quod Diaconus Cardinalis nō præ-
 dicat in capella pontificis, neque alius quis-
 piam non prælatus, nisi sit doctor in Theo-
 logia, secundum antiquas, & probatas ce-
 rimonias: quamuis hodie non modo infe-
 rioris gradus viri, sed sine dignitate, aut sa-
 cro ordine, in studijs humanitatis tantum
 docti, non sine loci, & ordinis Pontificalis
 dedecore onus orandi in totius orbis gra-
 uissimo, ac celeberrimo confesso sibi assu-
 mant. Episcopus si orat, debet etiam cele-
 brare ordinarie, & orat, vt de Cardinali di-
 ximus, nisi quod Pontifici genu, non ma-
 num osculatur. Si nō celebrat oraturus su-
 per rochetū vel super pellicium, induit plu-
 uiale, & cū mitra orat: idē facit in abbatali

T t digni-

dignitate constitutus.

Si oraturus est officialis palatij, qui portet rochetum, & cappam non tamen prælatus. Si autem non utitur rochetto, orat cum capta tantum. Religiosi non prælati orant cum suo habitu. Oraturus igitur finito Evangelio cum habitu sibi condecienti offert se clerico cerimoniarum, qui, postquam Papa est osculatus librum Evangeliorum, & incensatus sederit cum mitra in sua sede, ducitur raturum cum reuerentijs consuetis ad pedes Pontificis, quos orator genu flexus osculatur. Tunc erecto capite dicit: Iube Domine benedicere, & Pontifex, Dominus sit in corde tuo, & in labijs tuis, vt digne, & fructuose annuncies verba sua sancta, in nomine Patris &c. Et orator iterum: Indulgentias Pater sancte: & Papa concedit indulgentias prout sibi placet.

Consecuerunt tamen Pontifices nostro tempore, quando prælatus celebrat, dare quinque annos, quando Cardinalis, septem annos: in maximis verò solennitatibus decem annos, quando verò ipsemet celebrat, plenariam indulgentiam, & aliquando decem annos. Sed cum annis annunciantur semper totidem quadragenæ. Maiores nostri erant aliquanto parciores in istis indulgentijs: & ratio est, in Missa papali se extendebant ad septem

septem annos. Orator audito Pontificis mandato de indulgentijs, cum reuerentijs consuetis vadit ad pulpitum, & eo consensu quiescit aliquantulum, dum se componat cum capite cooperto, & est cum mitra, si illa utitur: incipit suam orationem, signo crucis tamen ante se præmuniet. Cum nominat Pontificem, aut in eius assistentia Cardinales, detegit caput, & se profundè inclinat versus Pontificem, ad Cardinales aliquantulum caput hinc inde flectit. Cum dicit Ave Maria, genu flexus orat: inter orandum cum Pontificem appellat, caput detegit, alioquin semper est coopertum. Finito sermone caput detegit, & expectat: Diaconus autem Evangelij ductus ante Pontificem, dicit altè Confiteor Deo, &c. & tunc Papa & omnes surgunt. Sed Papa etiam celebrans, finito Confiteor, cum mitra descendit: Diaconus, & qui orauit, stans adhuc in suggestu, pronunciat indulgentias à Pontifice concessas, & statim descendit, & vadit in pace. Interim verò assistentes Papæ accedunt ad eius pedes cum libro, & lumine, & Subdiaconus Apostolicus crucem Papalem ante eius faciem ponit. Et Pontifex sine mitra dicit, Precibus & meritis, &c. & dat benedictionem more solito, protonotario fimbrias anteriores eleuante.

SACRARVM CERIMONIARVM
SECTIO QVINTA.

DE QVIBVSDAM EXTRAOR
dinarijs, & regulis generalibus: & primo de
auditore & correctore.

Vditor contradictarū, & corrector literarum apostolicarum sunt antiqui officiales Romanæ curiæ: & vt legi in constitutionibus dicti officij contradictarum per Eugenium quartū confirmatis, sub Data Florētū, Anno incarnationis Dominicę millesimo quadringentesimo trecētesimo quarto, sexto Idus Februarij, sui Pontificatus anno 4. statuit Eugenius, auditorem prædictū in capella, & cōsistorio, & locis omnibus, iuxta laudabilē curiæ consuetudinem, primum locum inter omnes Archiepiscopos, Episcopos, & inferiores oratoribus principum, dominorum, seu communitatū, exceptis in eundo, stando, & sedendo obtinere: post quem statim sequi voluit correctorem literarum Apostolicarum. Legimus etiam in pluribus libris cerimoniarū, quod in supplicationibus ibant immediatē post protonotarios cum suis cappis laneis, post Pontificem, etiam si fuissent Archiepiscopi, aut Episcopi: nam tunc alij prælati præcedunt
Papam

Papam cum paramentis, & mitris. Quod si prælati alij non erant parati, sequebantur Papam post protonotarios & auditorem, atque correctorem: qui duo sedendo semper erant post protonotarios ante alios prælatos. De protonotarijs scimus decretum fuisse à Pio secundo in conuētū Mant. quod deinceps nō præcederent Episcopos aut superiores, et ita seruatur. De auditore et correctore prædictis, meo tempore nunquā fuit habita ratio in capella Papæ, neque præscriptus eis locus aliquis eundo, aut sedendo. Hæc omnia volui addere, vt nemo videatur prætermisus. Quid deinceps seruandum sit, maiores statuunt.

DE INCENSATIONE ALTARIS, et aliorum ordinariè.

Secundum consuetudinem Romanę Ecclesiæ, in Vesperis semel tantū fit incensatio, id est, ad Magnificat: & tunc incensat Papa altare, incensatur ipse, & deinde alij omnes. In Missa post cōfessionē incensat altare celebrans, incensatur ipse, & Papa tantū ad Euangelium, Diaconus incensat librum in principio: in fine Papa incensatur, & eo absente celebrans tantum. Post offertoriū

celebrans incensat oblata & altare, incensatur ipse, deinde Papa, & demum omnes alij ordines capellæ: ad eleuationem Sacramentum tantum incensatur. Incensatio autem fit hoc ordine. Acoluthus siue ceremoniarus accipit thuribulum cum prunis ardentibus ex loco conuenienti, & ponit cathenularum annulos in manu sua sinistra, ita ut dependeat thuribulum: nauiculam autem incensi portat dextra cum apertura nauiculæ à parte exteriori, & factis in tempore reuerentijs altari & Papæ, annuit Cardinali assistenti: qui ex loco suo accedit ad dextram Papæ, & ceremoniarus post eum accedens, ubi iterum genuflexit in plano ante Pontificem, surgit, & nauiculam dat in manibus Cardinalis assistentis: qui illam ambabus manibus tenens, vertit aperturam, ubi est coclear versus Pontificem, dicens: Benedic pater sancte. Cerimoniarus autem interim cum dextra manu aperiens late thuribulum, & per catenulas inter summam, & infimam partem illud retinens, partem inferiorem, ubi sunt prunæ, supponit manibus Pontificis, ita ut ipsa pars inferior æquetur nauiculæ in manu Cardinalis assistentis: & Pontifex capiens cum cocleari incensum, tertio ponit in thuribulo, interim dicens: Ab illo benedicaris, &c. & in fine facit sup illud signum

cru.

crucis. Cardinalis assistentens interea stat inclinato capite, & antequam Papa accipiat coclear, illud osculatur: & cum Papa illud accipit, & iterum dum reponit, osculatur eius manum, & demum reddit nauiculam ceremoniaro, qui ut venerat, reuertatur ad locum suum, & similiter Cardinalis assistentens. Cerimoniarus vadit ad altare, tradit thuribulum adolens Diacono Euangelij: qui illud ponit ad manus celebrantis, annulos videlicet catenularum in sinistra, & catenulas iuxta summam thuribuli in dextra. Celebrans sine mitra stans ante medium altaris, primo inclinat caput versus altare, illi reuerentiam faciens: tum si sint ibi oblata, id est, calix & hostia, facit super ea ter signum crucis cum thuribulo, incipiens ab altari, & ducens versus se, & deinde in trasuersum. Tunc facit super eadem circulos duos cum thuribulo à dextra in sinistram, & tertium è contrario à sinistra in dextram: deinde iterum se inclinat cruci, & eleuatis manibus tertio thuribulum tractim ducens, illam reuerenter incensat, & rursus caput illi inclinat incensat bis imaginem à dextra parte crucis, & toties imaginem à sinistra. Proce- dit deinde à sinistra, & tractim incensat superiorem partem altaris, siue sint ibi imagines, siue picturæ, siue candelabra tantum.

Si verò sunt super altari imagines, incensata cruce, quæ est in medio, procumbit ad sinistram partem crucis, vt diximus. Cum peruenit ad cornu altaris sinistrum, vbi dicitur Epistola, flectit manum, se inclinans a liquantulum dextrorsum, & incensat inferiorem partem ipsius cornu, bis ducens thuribulum: tum assurgens vertens se incensat superiorem partem altaris vsque ad crucem, & iterum se inclinans incensat reliquã partem superiorem vsque ad cornu dextrum, vbi pariter se inclinans incensat, vt de sinistro diximus. Vertens se deinde incensat inferius anteriorem partem altaris à dextro in sinistrum cornu, & cum transit ante crucem, vertit se ad eam, & illi caput inclinat. Cum est in sinistro cornu firmans se tradit thuribulum Diacono, & accipit mitram, & à Diacono incensatur. Tum Diaconus tradit thuribulum Cardinali assistenti, qui surgens vadit ante gradus solij Pontificis, & genuflexus supra infimum gradum, incensat Pontificem sedentem cum mitra ter ducens thuribulum. Deinde reddito thuribus Diacono, surgit, & vadit ad suum scabellum. Diaconus autem stans ante eum inclinat caput primò, deinde incensat, bis thuribulum ducens. Et nota quod hæc incensatio siue circa altare, siue circa Papam siue Cardinales,

dinales, sit tractum, modestè, quiete, & sine strepitu, ac sine operatione. Cardinales autem antequàm accipiant incensum, quisque semper inuitat alium subsequenter, caput versus illum inclinando. Cardinalis assistens inuitat Diaconum à dextris, & ille deinde suo tempore Diaconum à sinistris: qui nullum inuitat. Primus inter Episcopos Cardinales inuitat subsequenter, & sic vsque in finem sedium Episcoporum, & presbyterorum. Quod si quis presbyterorum esset in sede Diaconorum, vltimus in prima sede inuitat primum alterius sedis presbyterum, qui sedere debet in fine scamni: & vltimus inter presbyteros inuitat primum Diaconum sedentem in capite illius scamni. Incensato igitur Cardinali assistente, Diaconus Euangelij transeundo genu flectit ante Pontificem. Et primò se inclinat, deinde bis incensat, & iterum se inclinat ante Diaconum Cardinalem à dextris: idem facit Cardinali Diacono à sinistris: deinde vadit ad primum Episcopum Cardinalem. Et quoties transit ante Papam, genu flectit, incensat pariformiter & reliquos Cardinales, Episcopos primum, tum presbyteros, & demum Diaconos iisdem ceremonijs. Nam singulis primò se inclinat, tum bis ducens thuribulum incensat, demum rursus se inclinat.

Idem facit Regi inter Cardinales, vel principi, qui in eorum scamnis sedent. Imperatorem autem non Diaconus Euangelij, sed primus Episcopus non Cardinalis assistens Papæ, incensat stans, & bis thuribulum ducens, & immediate post Papam. Alios omnes incensat Diaconus Euangelij Pontifice non celebrante. Clericus ceremoniarum ducit Diaconum incensantem: quem, si non est assuetus officio, instruit, & genu flexiones, atque inclinationes omnes primo facit. Si verò expertus est, factis primo reuerentijs retrahit se ad partem, & expectat eius progressum, aduertens tamen ne erret. Incensatis Cardinalibus, si quis magnus princeps est in supremo gradu sedis Pontificalis, ut puta aliquis dux ex minoribus, siue prefectus urbis, siue capitaneus Ecclesiæ, aut frater, siue nepos Pontificis, quos Pontifex vult honorare, incensantur ante assistentes. Sed neque fiunt ante eum inclinationes, & semel tantum ducitur thuribulum. Post hos incensantur similiter assistentes Papæ, deinde Vicecamerarius, & oratores Cæsaris, si sunt præsentibus, tum Senator urbis, post eum oratores prælati, si inter eos sint aliqui regij: Inde oratores regum, & principum non prælati. Quod si Vicecamerarius abest, incensantur Cæsaris oratores ante alios, ubicumque sint, de inde

inde senator, tum oratores prælati, si sunt regij inter eos, sin minus, incipitur à laicis: si sunt Regij, & cæteris paribus, à prælatis semper incipitur, neque refert an potentior sit rex vel princeps, laici quam prælati, dummodo eiusdem dignitatis sint. Et ab ea parte, qua incipitur presentibus imperialibus, incensantur omnes oratores etiam minores. Et hoc etiam in Vicecamerarij presentia obseruatur. Inde Archiepiscopi, Episcopi, protonotarij, Abbates, generales ordinum, & penitentiarij Papæ, qui omnes sedent in sedibus. Inde reuertitur ad solium Pontificis, & ibi incensat conseruatores urbis, barones, & alios nobiles ibi sedere solitum Subdiaconum Apostolicum à dextris Papæ, & alios cappatos ab ea parte, deinde Subdiaconum à sinistris, & post eum auditorem, qui seruit de mitra Sanctissimo Domino nostro. Deinde alios cappatos Subdiaconos, auditores, clericos cameræ, & acoluthos, tum cubicularios secretos & secretarium, si est cum eis: Inde capellanum assistentem celebrantis, & Subdiaconum epistolæ. Inde cubicularios alios aduocatos, & secretarios ministri, & demum procuratores ordinum. Si magister sacri hospitij adest, qui stare solet apud finem scamni presbyterorum Cardinalium, incensantur post nobiles sedentes circa pedes Papæ. Post Procuratores incensantur

tur capellani celebrantis, stantes in superpellicijs, & deinde scutiferi Papæ & alij nobiles, qui sunt cum eijs: tum magister hostiarij, & seruiètes armorum, qui sunt apud portam cancelli: reuersus demum ad credentiam, credentiariorum & cerimoniarium: & ipse in fine à credentiariorum incensatur.

Et nota, quòd omnes qui accipiunt incensum, debent stare, & non sedere, & esse capite detecto, ex ceptis Papa & celebrante, qui cum mitra accipiunt incensum. Papa in principio Missæ, & post offertorium sedens incensatur. Aduertat Diaconus, & non incenset qui non assurgunt. Quando Papa celebrat, acoluthus seruit de incenso, & Diaconus Cardinalis Euangelij incensat Papam, Cardinales, principes qui cum eis sedent, & Episcopos assistentes. Inde ipse incensatur ab vno ex Subdiaconis Apostolicis, nõ tamen ab eo, qui cantat epistolam, & ille incensat alios: in vesperis solennibus papalibus cum paramentis idem Subdiaconus incensat. In Vesperis sine paramentis acoluthus seruit de thuribulo, & incensat omnes præter Pontificem. Absente Pontifice capellanus assitens Cardinalis facientis officium, debet incensare, sine pluuiali tamen: nam illo in Vesperis non vitur, in cuius locum si non est apertus, substituitur

tuitur Diaconus Papæ, cum superpellicio tamen.

DE ORDINE DANDI PACEM inter Missarum solennia.

Quando Papa celebrat osculato altari dat primò pacem Cardinali Episcopo assitenti, qui ab eius dextra genu flexus, primò osculatur altare, & deinde accipit osculum à Põtificè, eiq̃ue dicenti Pax tecum, respondetur, Et cù spiritu tuo. Deinde Põtifex vertit faciem ad cornu epistolæ, & recipit ad osculum pacis duos Diaconos assistentes, sicut receperat Episcopum Cardinalem. Si autem Imperator sit præsens, primò illum recipit ad osculum pacis, deinde Cardinalem Episcopum, & duos Diaconos assitentes. Episcopus Cardinalis deinde dat pacem primò Episcopo Cardinali existenti cum alijs Cardinalibus, primo presbytero, & primum Diacono existenti apud scamna: Item principi laico, qui sedet in scano Cardinalium, & demum primo Episcopo Cardinali assitenti Papæ, & in fine Subdiacono Apostolico, qui alijs pacem distribuit: & ipse Episcopus Cardinalis reuertitur ad summum Pontificem. Quando autè aliquis Cardinalis siue prælatus celebrat Pontifice præsentè, Cardinalis assitens dicto Agnus Dei, recedit de circulo, & factis reuerè-

reuerentijs ascendit ad altare, & genuflexus illud osculatur primum. Tunc surgens capit pacem à celebrante, & deinde ascendit ad Papam, cui dat osculum pacis, vt suprà: deinde reuertitur ad locum suum cum alijs Cardinalibus, & alijs Diaconi assistentes, descendentes à latere Pontificis, factis reuerentijs similiter ascendunt ad Papam, & capiunt ab eo osculum pacis. Et tunc adest Imperator, accipit pacem à Pontifice ante diaconos assistentes, faciens reuerentias, Cardinales genuflectendo tamen non inclinando solum. Interim vero capellanus assistens celebrantis, cum pluuiali ductus à cerimoniario, relinquens librum Missale ad manus Diaconi Euangelij cum reuerentijs solitis accedit ad Cardinalem assistentem, & ab eo accipit osculum pacis, & se ei inclinatur antequam capeat: & postquam acceperit pacem, dat pacem priori Episcoporum Cardinalium, tum subpriori Episcoporum, inde primo ex diaconis in sede, demum principi laico, si quis adest in ordine Cardinalium: & his omnibus inclinatur se primo, & postea deinde dat pacem prefecto, siue magno principi qui sedet ad Papam, pedes inde primo Episcopi assistentem, tum Vicecamerario, qui eam dat Prælato, iuxta eum stanti: & ille alteri, & sic

cate-

cæteri: deinde oratori Cæsaris laico vel prælato, & ille alteri oratori iuxta eum stanti, etiam si alter non sit imperialis vel regalis orator, & sic de alijs. Tunc senatori, inde i. Episcopo in 2. ordine, & r. in. 3. & sic de alijs, si sunt plures ordines Episcoporum: deinde primo protonotario in illorum ordine, qui sunt in eisdem locis siue Abbates, siue generales, aut pœnitentiarij, accipiunt pacem à superioribus. Interea si celebras iam perfecit communionem suam, reuertitur assistens capellanus ad altare, & cerimoniarius accipit ab eo pacem, & distribuit reliquis, quibus ille non dederat. Post nominatos primo dat pacem nobilibus, & baronibus, qui sunt ad pedes Papæ, deinde magistro sacri hospitij si adest, tunc Subdiacono à dextris, & ille reliquis cappatis ab eo latere: inde Subdiacono à sinistris, & ille similiter suis cappatis, deinde auditori feruienti de mitra, & ille secretis cubicularijs, tunc alteri cerimoniarum clerico, deinde Diacono Euangelij, & ille Subdiacono, inde primo ex cubicularijs, primo ex aduocatis siue secretarijs, deinde primo ex procuratoribus, tunc primo ex capellanis celebrantis, postea antiquiori ex scutiferis Papæ primo ex hostiarijs, & primo ex feruientibus armorum, & sic est finis. Absente vero Vicecamerario, dat i. oratori Cæsaris, & ille alteri,

vt su-

vt suprà dictum est: tum senatori, deinde primo oratori prælato, si Cæsaris orator est laicus, vel non prælatus: sin autem dat primo oratori laico, seu non prælato, & alijs, vt supra diximus. Quod si etiam oratores Cæsaris non intersint, dat senatori, tum oratoribus prælatis, si inter eos sint Regij, sin minus, incipitur à laicis: si ibi sunt Regij, & cæteris paribus, & prælatis.

QVANDO PAPA LAVAT MANUS ante Missarum solennia, & actibus publicis.

PRinceps, nobilis, siue orator, qui aquâ ferre debet ad lauandum manus Pontificis, in tempore vocatur à cerimoniaro, & à duobus seruientibus armorum conducitur ad credentiam Papæ, & cum eo duo auditores rotæ hinc apud credentiam imponitur circa collum mappula sericea lóga, quæ vtrinque ante pectus ei dependet, manu dextra capit inferiorem peluim, in quo credentarius aquam imponit, & nobilis aliquantum aquæ ex pelui imponit in vasculum, quam credentarius peregustando bibit: tum sinistra manu capit superiorem peluim, & à magistro hospitij, vel scälco Papæ, cooperiuntur pelues mappula à dextra parte pendente.

dente. Tum eleuatis manibus cum peluibus vsque ad oculos, adiuuantibus hinc inde magistro hospitij, & scälco Papæ, vel saltem altero, si alter abest, ad Pontificem proficiscitur hoc ordine. Primò præcedunt duo serui entes armorum, hos sequuntur cerimoniarij, qui genuflexiones, & gestus ostendunt, tum duo auditores, quorum senior portat duabus manibus mantile, quod à credentiaro acceperat, illo prius ab eo osculato: demum nobilis cum peluibus aquæ, medius, vt diximus, inter magistrum hospitij, & scälçum. Cum transeunt ante altare, omnes genuflexunt, & antequam ad Pontificem perueniant, tertio genu terram tangunt. Cum peruenerint ad eius pedes, auditor mantile deosculatum deponit super genua Pötificis, et Diaconi assistentes illud explicant, & ipsi auditores genuflexi hinc inde, extremitates mantilis retinent. Cardinalis assitens interea, siue Episcopus, siue presbyter, accedit ad Pontificem, & ponit manus ad pelues: nobilis aquâ portans eleuata superiore pelui, positaque in loco inferiori, super eius labium imponit paxillum aquæ, quam pægustado sorbet: & deinde adiuuante assistente Cardinali, infundit aquam super manus Pötificis in subiectam peluim, dextra superiorem cum aqua inferioré sinistra, vbi aqua recipitur, retinés.

Interim laici omnes circumstantes genu-
flectunt, Cardinales surgunt sine mitris,
prælati surgunt detecto capite, lotis mani-
bus Diaconi assistentes replicant mantile
super manus Papæ. Nobilis ijsdem reueren-
tijs, & ordine reuertitur ad credentiam Pa-
pæ. Auditor reassumpto mantili cum so-
cio sequitur nobilem, & id reddit creden-
tario, & reuertitur ad locum suum. Hic
ordo seruatur quotiens Papa publice lauat
manus, & quâdo celebrat: quia quater sunt
lauandæ manus. Incipitur à minus digno,
ita vt dignior, etiam si esset Rex, aut Impe-
rator, vltimo ferat aquam ad manus Pô-
tificis.

*DE LUMINARIBVS IN CA-
pella Papæ, & sacris Imaginibus super
altare.*

Super altare, cum diuina peraguntur, si-
ue Cardinalis, sine alius prælatus cele-
bret, candelabra sex super altare, super cre-
dentiâ verò duo cum luminaribus semper
habentur: ad Euangelium luminaria duo,
ad eleuationem Sacramenti funalia quatuor,
super cancellos capellæ, si Cardinalis ce-
lebrat, sex, si alius prælatus, quatuor funa-
lia ardent. Si Papa celebrat, super altare
candelabra septem ardent, super credentiâ
duo, ad Euangelium Latinum septem, ad
Euan-

Euangelium Græcum duo, ad eleuationem
Sacramenti funalia octo, super cancellos oc-
to, ad supplicationes Papales semper can-
delabra septem. Quando Papa non est præ-
sens, duo candelabra ardent. Si Papa cele-
brat in aliqua Ecclesia, vbi sedes eminentis
multum distet ab altari, vt in Ecclesia La-
teranensi, vel in Ecclesia sancti Pauli de vr-
be, tunc cum corpus, & sanguis ex altari
deferretur ad Papam, octo funalia, quæ ibi
permanent accensa vsque post cõmunionẽ,
feruntur ante Sacramentum, primò ante
corpus deinde ante sanguinem: neque ex-
tinguuntur antequàm sit completa com-
muniõ. Imagines, & Reliquiæ, ponuntur su-
per altare, quando vtuntur mitra auriphry-
giata, & non aliter.

*DE MINISTRIS CELE-
brantium.*

Cardinali diuina celebranti adesse de-
bent Diaconus & Subdiaconus cum
suis paramentis opportunis, capellanus assi-
stens cum superpellicio & pluuiiali, seruiens
de mitra cū superpellicio, & mappula lōga
ad collum, & septem alij capellani cū super-
pellicijs, qui seruire debent, vnus in sustinẽ-
do librũ supra caput, vnus in ampullis, alius
in tenẽdo thuribulo, & quatuor in tenendis

candelabris in Euangelio, & funalibus in elevatione, & iuniores debent seruire in istis vltimis: totidem aderunt celebranti Vesperas. Prælato autem non Cardinali, vltra Diaconum, Subdiaconum, & assistentem cum pluuiali, aderunt quatuor alij tantum ministri cum superpellicijs: in credentia pro Cardinali erunt tres scutiferi, pro prælato duo tantum.

*DE EVANGELIO, ET EPIS.
tola græcè legendis.*

Euangelium, & Epistola græcè leguntur quotienscunque Pötifex Romanus publicè, & solenniter celebrat, si illi placuerit: & in hoc non est aliqua festiuitas magis priuilegiata quam alia. In coronatione pontificis legi obseruatum esse, vocari ad hoc monachos ex monasterio cryptæ Ferratæ, si Romæ fiat, qui sunt fere in suburbijs, & linguam ac ritum Græcicæ Ecclesiæ seruare consueuerunt: ego tamen nunquam vidi illos in tali exercitio. Habeantur igitur duo, qui docti sint, & linguam græcam bene noverint: neque adhibeantur qui sint inexperiti, & non intelligunt: quia raro est quod non sit aliquis doctus in illa lingua, qui cum audiunt barbarizantes, siue solecizantes, irident

dent solennia nostra: melius est à tali actu desistere, quam ponere non idoneos: oportet tamen, vt hi in Diaconali & Subdiaconali ad minus ordine sint constituti. Vidi tamè sæpius obseruari, quod Episcopus quispiam Euangelium Græcè dixerit, Epistolam verò alius vir non indoctus, neque vilis. Hanc autem consuetudinem Græce legendi, hinc ortam puto, vt appareat Romanam Ecclesiam in se continere vtramque gentem, Græcam scilicet, & Latinam, ex quibus Ecclesia Dei fere tota cõsistit: in qua quidem primum obtinet, quod Græci diu recusarunt, Apostolica sedes. Ego reperi in antiquissimis codicibus, non modò Euangelium & Epistolam, sed & Prophetias, & Passionem Christi in sacra hebdomada, & alia huiusmodi, Græcè legi consuetum fuisse. Hi Diaconus, & Subdiaconus debent accipere paramenta, quando alij, & sedere, vt in Missa Papali diximus.

*DE GENFLEXIONIBVS IN
capella.*

In diebus solennibus cum Papa venit ad Missam, dum facit cum celebrante confessionem, Pontifex, celebrans, Cardinales, & prælati omnes stantes faciunt confes-

nem præter assistentes, qui post Papam genuflectunt, reliqui omnes genuflectunt: dein de cum Pontifex ante eleuatione Sacramenti venerit ad balditorium, oēs genuflectunt, & cum sanctitas sua eleuato Sacramēto surrexit, oēs surgunt. Cum Papa dat benedictionem post sermonem, vel in fine Missæ, cū incipit Precibus & meritis, vel Sit nomen, omnes genuflectunt præter Cardinales & prælatos: prælati tamen cum incipitur, & benedictio Dei Patris, siue, Benedicat vos omnipotens Deus, genuflectunt, Cardinales stantes se inclinant. In diebus ferialibus, & Missis defunctorum genuflectunt omnes ad primas orationes ante Epistolam, & ad ultimas post cōmunionē: & cum dixerit Sanctus, genuflectunt, & ita permanent vsque ad Per omnia secula, ante Agnus Dei: item ad Versum, adiuua nos Deus salutaris noster: in quadragesima omnes genuflectunt ad Versum Credo in, &, Incarnatus, &c. omnes genuflectunt semper in Euangelio. In principio erat Verbum cum dicitur, & Verbum caro factum est, in Euangelio Epiphaniæ, cum dicitur, Et procedentes adorauerunt eum, in passione Domini nostri cū dicitur, Et inclinato capite emisit spiritum: item cum in Missa sancti spiritus dicitur vers. Veni sancte spiritus, &c. omnes genuflectunt.

In

In Vesperis cum dicitur Versus, Veni creator spiritus, & similiter, Ave maris stella, omnes genuflectunt, & permanent vsque ad finem Versus. Inter Pascha & Pentecosten nō fiunt genuflectiones, etiam in ferialibus, nisi ad eleuationem Sacramenti, & ad Incarnatus est, & Veni Sancti spiritus, & ad hymnos Veni creator, & Ave maris stella, si pro tempore dicendi orunt. Et generaliter quotiescunque ille qui facit sermonem, dicit Ave Maria, omnes genuflectunt.

DE MITRIS ET TIARA CVM

triplici corona, quibus Papa vtitur.

ROmani Pontifices tribus mitris pro temporis exigentia secundū antiquas ceremonias utebantur. Prima & preciosior, erat cum vnionibus & gemmis, & habebat auriphrygium in circulo & titulo, id est, per medium à circulo ad summitatem: & hac utebantur in solennitatibus. Per circulū designant, vt aiunt, coronam potestatis: per auriphrygium quod ad summum ascendit, contemplatiuæ vitæ decursum. Secunda etiam erat cum vnionibus, auriphrygiumque tantummodo habebat in circulo: & hac utebantur in consistorijs, tam publicis quàm

Vv 4 priua-

priuatis, per quam significabatur regia potestas. Tertia erat alba ex damasceno sericeo, siue vnionib. siue aureo, aut aliquo ornamento: & hac utebantur in Dominicis Aduentus, & Quadragesimæ diebus ferialibus, & in officijs defunctorum. Hodie quatuor mitras habemus, preciosiori vtitur Papa in maioribus solennitatibus, secunda etiã quæ preciosa est: & ambæ habent auriphrygiũ in circulo, & in titulo vtitur in diebus minus solēnibus, & in consistorijs. Tertia mitra nihil habet auri, sed vnioibus ornata, & habet circulum & titulum ex vnionibus: & ista vtitur Papa Dominicis Aduētus, & Quadragesimæ, præterquam in Dominica Gaudete, & Dominica Lætare: in quibus vtitur secunda mitra. Quarta est ex serico damasceno, multo auro contexta: sed non habet vniones, aut gemmas: & hac vtitur in ferialibus, diebus, & aliquando in diebus solēnibus post principiũ, vt minus grauetur, & maxime dum fit sermo. Habet etiam aliam magis simplicem ex damasceno cum paruo auro, qua vtitur in officijs defunctorũ, & diebus ferialibus maioris hebdomadæ. Est præterea tiara triplici corona ornata, quod regũ appellatur: per quam significatur sacerdotalis, & Imperialis summa dignitas atque potestas. Hac tiara vtitur Põtifex in maximis solen-

solennitatibus eundo ad Ecclesiam, & redeundo: sed nunquam illa vtitur in diuinis. Cũ peruenit ante altare, deponit tiaram, orat, & assumpta mitra vadit ad sedem, & cum ista persequitur diuinum officium, siue in vesperis, siue in Missa: tiara autem interim reponitur super altare. Finito officio cùm Papa reuertitur ad palatium, rursus ei imponitur tiara, cum hac coronatur in die suæ benedictionis & coronationis. Antiquitus quando Rom. Pontifex diebus solēnibus tiaram hãc ferebat, fiebant ei laudes à Diaconis & officialibus, vt in coronatione, Exaudi Christe, & c. & Pontifex dabat prebysterium. Hodie vtrunque abolitum est. Dies autem quibus Papa coronabatur, erãt infra scripti, videlicet in festo sanctorum quatuor coronatorum, Sancti Martini, Sancti Clementis, in Dominica gaudete, in Dominica Lætare, in natiuitate Domini, in Sancti Stephani, in Epiphania, in Resurrectione, & secunda Feria, in Dominica, Ego sum pastor bonus, in Ascensione, in Pentecoste, in sancti Petri, in sancti Siluestri, & in anniuersario suæ coronationis.

DE PROCESSIBVS Generalibus.

Processus legi consueuerunt, & excommunicationes fulminari ter in anno, in

quinta Feria cœnæ Domini, in die Ascensionis, & in dedicatione Basilicæ Apostolorum Petri, & Pauli, eodem ordine, & modo. Nunc id fit tantum in cœna Domini. Causas, cur in istis diebus potissimum fiant, istas dicunt. In cœna Domini habuit principium Christi Sacramentum, congruit ut in illa die excludantur ab Ecclesia, qui eo Sacramento indignos se redderunt. In Ascensione Christus rogauit pro fidelibus suis, dicit: Pater sancte serua eos, quos dedisti mihi, declaratur quod non orauit pro istis. In dedicatione declaratur quod excluduntur à loco congregationis, & orationis fidelium. Candelæ accensæ proijciuntur, & extinguuntur: quia sicut candela accensa proiecta extinguitur, ita illi sic ciecti ab Ecclesia, & lumine, gratia spiritus Sancti priuantur. Campanæ tumultuose pulsantur, quia sicut illarum ordinata pulsatione fidelis populus congregatur: ita confusa & tumultuaria infideles dissipantur. Cùm fiunt alijs temporibus processus cōtra certas, & nominatas personas, omnes sunt parati, & fit iisdem cerimonijs: cum autem fiunt contra incertos, solus Papa est paratus, alij sunt in suis cappis laneis. Et ita seruatum legitur à Clemente Papa sexto,

xto, anno quarto, die prima Februarij, cum fecit processus cōtra interfectores Andree Regis Siciliae illustris incertos, & non nominatos.

QVIBVS DIEBVS VOCANTUR Cardinales ad capellam Papa, & quibus fit sermo, vel non fit. Et quando fiunt Vespera, aut supplicatio.

PApa celebrante ordinariè nunquam fit sermo, nisi ipsemet velit orare, aut aliquis Cardinalis id faciat.

In diebus quando fit solennis supplicatio, non fit sermo. Fit autem in diebus infra scriptis. Et primò Cardinales vocantur ad capellam in diebus sequentibus.

In prima, secunda, & quarta Dominica aduentus Domini, fit sermo.

In Natiuitate Domini nostri Iesu Christi, & nō fit sermo. Et ante fiūt Vesperæ papales, & in Nocte matutini, & r. ac secunda Missa maiori, Diaconi Cardinales, & alij officiales capellæ cōmunicantur à Papa.

In Sancto Stephano, & fit sermo.

In sancto Ioanne Euāgelista, & fit sermo.

In circūcisione, & fit sermo, ac fiūt Vesperæ.

In die Epiphaniæ, & fit sermo, & Vesperæ.

In die

SACRARVM CERIMONIA RV M

In die Purificationis, & non fit sermo, & fit supplicatio cum paramentis violaceis, & candelarum distributio.

In die cinerum, & fit sermo, & dantur cineres cum paramentis violaceis.

Prima, Secunda, Tertia, Quarta, & Quinta Dominica in Quadragesima. Et fit sermo. Dominica in Palmis, & non fit sermo: & fit distributio palmarum, & supplicatio cum violaceis paramentis, & palmis.

Quarta feria maioris hebdomadæ fiunt matutinæ tenebrose in sero.

Quinta feria in cæna Domini, & non fit sermo. Et fit supplicatio ad processus in albis & fit mandatum. In sero Matutinæ tenebrose.

Sexta feria in Parasceue, & fit sermo. In sero fiunt Matutinæ tenebrose.

Sabbato sancto, & non fit sermo.

In die Resurrectionis, & non fit sermo. Diaconi Cardinales, & alij officiales capellæ communicant à Pontifice.

In secunda, & tertia feria, & non fit sermo.

In sabbato in albis non fit sermo. Dantur Agnus Dei, portantur paramenta.

In annunciationis Beatæ Virginis fit sermo, fiunt Vesperæ, si non venit in Quadragesima.

In Ascen-

LIBER TERTIVS.

340

In Ascensione Domini fit sermo, fiunt Vesperæ.

In Pentecoste fit sermo, fiunt Vesperæ.

In secunda, & tertia feria non fit sermo.

In Dominica sanctæ Trinitatis fit sermo, fiunt Vesperæ.

In solennitate corporis Christi non fit sermo: fit supplicatio in Albis, fiunt Vesperæ.

In Natiuitate sancti Ioannis Baptistæ fit sermo, & fiunt Vesperæ.

In festo Apostolorum Petri, & Pauli, non fit sermo fiunt Vesperæ.

In festo Visitationis Beatæ Mariæ non fit sermo, neque Vesperæ.

In festo Assumptionis Beatæ Mariæ fit sermo, & fiunt Vesperæ.

In festo Natiuitatis Beatæ Mariæ fit sermo, & fiunt Vesperæ.

In festo omnium Sanctorum fit sermo. & fiunt Vesperæ, & in sero Vesperæ, & Matutinæ pro mortuis.

In commemoratione defunctorum non fit sermo.

In dedicatione Basilicæ Saluatoris non fit sermo: fiunt Vesperæ,

In dedicatione Basilicæ Apostolorum Petri, & Pauli non fit sermo, & fiunt Vesperæ.

In festo

In festo Sancti Andree, non fit sermo, & nõ
fiunt Vesperæ.

In cõmemoratione omniũ Põtificũ, & Car-
dinalium defunctorum nõ fit sermo.

In Anniuersario obitus prædecessoris nõ fit
sermo,

In Anniuersario Assumptiõis Põtificis nõ fit
sermo.

In Anniuersario coronationis Pontificis nõ
fit sermo.

*DIES IN QVIBVS NOSTRO
tẽpore Papa aut Cardinales celebrant*

Dominica tertia Aduetus Domini, quẽ
dicitur Gaudete.

In nocte natiuitatis Domini, & in Missa ma-
iori.

In die Sancti Stephani, & in die Sãcti Ioan-
nis Euangelistæ.

In Circuncisione, Epiphania, Purificatione
beatæ Mariæ Virginis.

In quarta feria cinerum, in quarta Domini-
ca quadragesimæ, quæ dicitur Lætare,
vel de rosa.

In Dominica Palmarum.

In quinta, & sexta feria, & sabbato maioris
hebdomadæ.

In die Resurrectione, & duobus diebus se-
quentibus.

In sab-

In sabbato in albis, si dantur Agnus Dei: a-
lioquin celebrat alius prælatus.

In annunciatione Beatæ Mariæ Virginis.

In Ascensione Domini nostri.

In Pentecoste, & duobus diebus sequen-
tibus.

In Dominica sanctæ Trinitatis.

In solennitate corporis Christi.

In Natiuitate beati Ioannis Baptistæ.

In Natalitijs Apostolorum Petri, & Pauli.

In Visitatione, Assumptione, & Natiuitate
Beatæ Mariæ Virginis.

In festo omnium Sanctorum, & commemo-
ratione omnium fidelium defun-
ctorum.

In dedicatione Basilicæ Saluatoris, & in
dedicatione Basilicarum Petri & Pauli.

In anniuersario Assumptionis, et coronatio-
nis præsentis Pontificis.

In omnibus supradictis diebus consueue-
runt Romani Pontifices antiquis temporibus
per semetipsos celebrare: sed nostris die-
bus ad quatuor vel quinque, aut plures so-
lennitates referuatur, in natiuitate Dñi, in re-
surrectione, in Pẽtecoste, in natalitijs Aposto-
lorũ Petri, & Pauli, & in festo omniũ sancto-
rũ: in his ordinariẽ, qñ nõ sunt impediti, cele-
brat, & extraordinariẽ in canonizationib. san-
ctorũ, in ordinationib. siue cõsecrationibus,
si quan-

si quando eas facerent, & in coronatione Imperatoris, siue Regis alicuius. In alijs autem diebus capellæ, celebrant alij prælati.

Et nota, quòd quando Papa per se celebrat, omnes Cardinales, & prælati portant paramenta sibi conuenientia, coloris temporis congruentis, tam in Vesperis quam Missa: sed non semper descendunt ad Ecclesiam cum paramentis, sed tantum in diebus supplicatorijs in Missa.

Secundum antiquas obseruationes, erant alij dies in quibus fiebat capella: nostris temporibus ab Eugenio quarto, & citra supra scripta fuerunt obseruata, quamuis à tempore Sixti vsque ad hunc diem aliqua fuerint prætermissa & immutata. Solennitas Vesperarum fit semper ordinarie in primis Vesperis: in secundis nunquam fit ordinarie nostro tempore. Quando Papa in crastinum celebraturus, fiunt Vesperæ solennes, & capiunt paramenta à Cardinalibus post factam reuerentiam, & incipiuntur Antiphonæ per Cardinales & Papam, in alijs non capiuntur paramenta. Et Papa incipit Deus in adiutorium &c. Incensat ad Magnificat, & dicit orationem, & dat benedictionem, & nihil aliud in eis agit.

Sermones committuntur, & reuidentur per magistrum sacri Palatii, vt prædiximus.

Et

Et in quatuor primis Dominicis aduentus, & quadragesimæ, fratres quatuor ordinum mendicantium orant. In prima ordinis Prædicatorum, In secunda ordinis Minorum, In tertia ordinis Eremitarum Sancti Augustini, In quarta ordinis Carmelitarum. In alijs autem diebus Pontifex, si placet: & ordinarie magister sacri palatii committit sermones ad beneplacitum.

QUIBVS DIEBVS PONTIFICES Romani consueuerunt à consistorio secreto cessare.

Die Dominico, tertia, quinta feria, & Sabbato per totum annum ordinariè non fit consistorium. Non fit consistorium in diebus infra scriptis. In Vigilia, & in die circuncisionis Domini vsque post diem Epiphaniæ. In festo Sancti Antonij. In festo sanctorum Fabiani & Sebastiani. In festo sanctæ Agnetis. In festo sanctorum Vincetij, & Anastasij. In conuersione sancti Pauli. In Vigilia, & festo purificationis. In festo sancti Blasij. In festo sanctæ Agathæ.

X x

In

In cathedra sancti Petri.
 In festo sancti Mathiæ.
 In festo sancti Gregorij.
 In festo sancti Benedicti.
 In Vigilia & festo annunciationis Beatæ
 Mariæ Virginis.
 In Vigilia & festo Ascensionis Domini.
 In Vigilia & festo Pentecostes, & duobus
 diebus sequentibus.
 In Vigilia & festo corporis Domini.
 In festo sancti Marci Evangelistæ.
 In festo Apostolorum Philippi & Iacobi.
 In festo Inventionis sanctæ Crucis.
 In festo sancti Ioannis ante portam lati-
 nam.
 In festo apparitionis sancti Michaelis.
 In festo sancti Barnabæ Apostoli.
 In festo & Vigilia natiuitatis sancti Ioannis
 Baptistæ.
 In Vigilia & festo Apostolorum Pet. & Pauli.
 Et in commemoratione sancti Pauli.
 In festo sanctorum Ioannis & Pauli.
 In octaua sancti Ioannis Baptistæ.
 In octaua Apostolorum Petri & Pauli.
 In festo sanctæ Mariæ Magdalenæ.
 In festo sancti Iacobi Apostoli.
 In festo sancti Petri ad vincula.
 In festo sancti Laurentij.

In

In Vigilia & festo assumptionis Beatæ Ma-
 riæ Virginis, & in octaua.
 In festo sancti Bartholomei.
 In festo sancti Augustini.
 In festo decollationis Beati Ioannis Baptistæ.
 In Vigilia & festo natiuitatis Beatæ Mariæ, &
 in octaua eius.
 In festo exaltationis sanctæ Crucis.
 In festo sancti Matthei Apostoli.
 In festo dedicationis Beati Michaelis.
 In festo sancti Hieronymi.
 In festo sancti Francisci.
 In festo sancti Lucæ Eungelistæ.
 In festo Apostolorum Simonis & Iudæ,
 In Vigilia & festo omnium sanctorum.
 In commemoratione defunctorum.
 In dedicatione Basilicæ Saluatoris.
 In dedicatione Basilicæ Apostol. Pet. et Pau.
 In festo sancti Martini.
 In festo sanctæ Cecilie.
 In festo sancti Clementis.
 In festo sanctæ Catharinæ.
 In festo sancti Andreæ Apostoli.
 In festo sancti Nicolai.
 In festo sancti Ambrosij.
 In festo sanctæ Lucie.
 In festo sancti Thomæ Apostoli.
 In Vigilia Natiuitatis Domini vsq; ad diem

X x 2 post

SACRARVM CERIMONIARVM

post Epiphaniam non fit consistorium.
Sed aliquando conueniunt Domini Car-
dinales cum Papa ad tractandum, & con-
sultandum, si est opus.

Item à quinta feria ante Quinquagesimam,
vsque ad quartam feriam cinerum inclu-
siue.

Item à Dominica in palmis vsque ad Domi-
nicam in albis inclusiue.

Item quando fiunt vocationes curiæ in æsta-
te, statuntur aliqui dies in quibus tatum
fit consistorium, & tempus vacantiæ. Et
quãdo audiëntia resumetur, debet intima-
ri curialibus, vt quis possit procurare fa-
cta iua.

In anniuersarijs Pontificum, Cardinalium,
siue regum, quando pro eis fit capella.

In die anniuersario, & coronatione Ro-
mani Pontificis pro tempore existentis.

Item quotiescunque fit publicum consi-
storium, vel capella.

Item quando Imperator, Rex, Cardinalis,
legatus ad curiam venit, aut recedit à cu-
ria. Et similiter quando nouus Cardi-
nalis, aut aliquis magnus princeps venit.
Et quando ordinaria consistoria sunt in-
interrupta; Cardinales non vadunt ad con-
sistorium nisi vocentur à Papa. Quando
autem non sunt interrupta, vadunt sem-
per sta-

LIBER TERTIVS. 343

per statutis diebus, etiam non vocati,
nisi prohibeantur. Dies vero consistoria-
les sunt, Secunda, Quarta, & Sexta Fe-
ria, per totum annum diebus
suprà nominatis ex-
ceptis.

*Sacrarum Cerimoniarum Romanæ
Ecclesiæ Libri Tertij*

F I N I S.

